

8767 81381

DOBROGEA

1879—1909

DREPTURI POLITICE FĂRĂ LIBERTĂȚI

DE

VASILE M. KOGĂLNICEANU

A N E X E

Interpelarea din 29 Ianuarie 1897 asupra chestiunii Dobrogei.—Tablou de hotărâri contradictorii în materie electorală. — Hotărâri juridice importante privitoare la cetățenia dobrogeană. — Lege pentru organizarea Dobrogei din 9 Martie 1881. — Lege pentru regularea proprietății imobiliare în Dobrogea din 3 Aprilie 1882. — Lege pentru acordarea drepturilor politice locuitorilor din județele Constanța și Tulcea din Aprilie 1909. — Inalt ordin de zi către Oaste din 14 Novembre 1878, (Clișeuri și text).

BUCUREȘTI
EDITURA LIBRĂRIEI SOCEC & C-ie

21. — CALEA VICTORIEI, — 21

1910

**BIBLIOTECA
CENTRALA A
UNIVERSITĂȚII
DIN
BUCUREȘTI**

Nr. Inv. 81381 ~~9442~~ - ~~1107.13~~

Secțiunea

V

Raftul

9

DE ACELAȘ:

- Acte și Documente** din corespondența diplomatică a lui Mihail Kogălniceanu, relative la Războiul Independenței României, 1877—1878. Volumul I (anul 1878) publicate de Vasile M. Kogălniceanu. Buc. Tip. Thoma Basilescu 1893, 630 file. Fascicola I și II din volumul II (anul 1877), cu facsimile publicate de Vasile M. Kogălniceanu. Buc. Tip. Thoma Basilescu, 1894 pag. 160.
- Domnia lui Bibescu-Vodă** judecată de contimporanul său Mitropolitul Neofit al Ungro-Vlahiei în 1847 și o *Variantă a stihurilor lui Enaki Kogălniceanu* asupra Domnului Grigore Ghica, Voevod al țării Moldovei, 1777, publicate de Vasile M. Kogălniceanu, Buc. Tip. Thoma Basilescu, 1894, pag. 16.
- Căința încrederii** în boerii aristocrați și sfânta hotărâre de a nu-i mai crede, cu o *Protestație* de Mihail Kogălniceanu, Iași 1848. Reeditată din nou de Vasile M. Kogălniceanu. Buc. Tip. «Voința Națională», 1894, pag. 20.
- Noul Acatist** al marelui Voevod Mihail Șturduza, de Mihail Kogălniceanu. Cernăuți 1848. Reeditată din nou de Vasile M. Kogălniceanu. Buc. Tip. Thoma Basilescu, 1894, pag. 18.
- Acte relative la «*2 Mai 1864*» cu trei facsimile și trei stampe, publicate de Vasile M. Kogălniceanu cu o *Precușantare* de Dimitrie A. Șturduza, Buc. Tip. Thoma Basilescu, 1894, pag. XVI+92 1892.
- Acte și documente relative la *Unirea Ungariei cu România* și la alianța ungarilor cu românii contra Austriei în 1859. Documente inedite publicate de Vasile M. Kogălniceanu, Buc. Tip. Thoma Basilescu, 1895, pag. 34.
- Moldova și Valahia *Limba și Literatura românească sau valahică* de Mihail Kogălniceanu, Berlin 18 Ianuarie 1837. Cu traducere din nemțește, publicată de Vasile M. Kogălniceanu. Buc. 1895. Tip. Carol Göbl, pag. 44.
- Răspuns ziarului «Pester Lloyd»**. Două articole extrase din «Românul» dela 29 și 30 Sept. 1895. Buc. Tip. «Românul», 1895, pag. 29.
- Frați Săteni**. Apel către țărani. Buc. Tip. Thoma Basilescu, foaie volantă, 1896. (Tipărită și ca articol de fond în ziarul «Românul» No. 306 din 11 Ianuarie 1896).
- Românii...** Scrisoare către săteni. Broșură de propagandă de Vasile M. Kogălniceanu. Buc. Tip. Al. Lefteriu & Ispășescu, 1896, pag. 12.
- Chestiunea israelită română**. Discurs rostit de Vasile M. Kogălniceanu. Buc. Tip. Carol Göbl, 1897, pag. 16.
- Die Judenfrage in Rumänien**. Vortrag des Abgeordneten, Vasile M. Kogălniceanu in's deutsche übertragen, von Leon Schönfeld. Buc. Tip. Carol Göbl, 1897, pag. 19.
- Repausul Duminical**. Ziar de propagandă, 1897. «Românul» de Duminecă și «Românul» zilnic în colaborare cu d. Vintilă C. A. Rosetti. Buc. 1895, 1896 și 1897.
- Steaua Dunărei**. Organ săptămânal democrat. Fondat de Mihail Kogălniceanu, la 1855. Seria II, Buc. Tip. Universală, 1897, 1898 și 1899.
- Sadayi Millet**. (Vocea Națiunii). Organ săptămânal, scris în limba turcă și română 1898.
- Chestiunea Dobrogei** înaintea Parlamentului. Cuvânt rostit în ședința Camerei dela 29 Ianuarie 1899, de Vasile M. Kogălniceanu. Buc. Tip. Universală, 1896, pagina 23.
- Expulzările**. Interpelare adresată d-lui Ferichide, ministru de interne, în ședința Camerei dela 1 Martie 1899. Buc. Tip. Universală, 1899. Supliment la «Steaua Dunărei» No. 86.
- Ferma Model Lasa** dela înființare până în prezent, de Vasile M. Kogălniceanu, inspector agricol. Editată de Ministerul Agriculturii. Buc. Tip. Thoma Basilescu, 1900, pag. 122.
- Două țări agricole *Ungaria și România*. Schițe economice de Vasile M. Ko-

8767

1720

1879-1909

DOBROGEA

VASILE V. GĂRIBESCU

DOBROGEA

1879—1909

EDITURA LIBRARIEI ȘTIINȚIFICE

1956

D. O. B. R. O. G. E. A. I.

1870-1900

Ino. 9442

T. 81381

DOBROGEA

1879—1909

DREPTURI POLITICE FĂRĂ LIBERTĂȚI

DE

VASILE M. KOGĂLNICEANU

A N E X E

Interpelarea din 29 Ianuarie 1897 asupra chestiunii Dobrogei.—Tablou de hotărâri contradictorii în materie electorală. — Hotărâri juridice importante privitoare la cetățenia dobrogeană. — Lege pentru organizarea Dobrogei din 9 Martie 1881. — Lege pentru regularea proprietății imobiliare în Dobrogea din 3 Aprilie 1882. — Lege pentru acordarea drepturilor politice locuitorilor din județele Constanța și Tulcea din Aprilie 1909. — Inalt ordin de zi către Oaste din 14 Novembre 1878, (Clișeuri și text).

BUCUREȘTI

EDITURA LIBRĂRIEI SOCEC & C-IE

21. — CALEA VICTORIEI, — 21

1910

74128

ONTROU 1953

Bibliotecă: centr. universitară
 BUCUREȘTI
 Cota ... 81 381
 Inventar C74 128

B.C.U. Bucuresti

C74128

BUCUREȘTI
 EDITURA LIBRARIEI SOCIETĂȚII
 1953

Domnului Toma Dragu

Doctor in drept dela Paris

fost judecător-supleant la Tribunalul Vlașca

Judecătorului drept și integru, care cu jertfirea carierei sale de magistrat, judecând în conștiință, n'a îngăduit să se consfințească o crimă judiciară.

În semn de admirațiune îi închină această lucrare

Autorul.

Gurile Dunărei sunt gurile fluviului celui mai mare în Europa, afară de Volga; am stăpânit gurile Dunărei de secole, și azi, când le-am recăpătat, socotesc că nimeni nu voește să le păstreze pentru alte națiuni și pentru alte civilizațiuni decât civilizațiunea modernă, civilizațiunea română, că, prin urmare, nu voim ca gurile Dunărei să fie pustii, și când zic gurile Dunărei, zic *Dobrogea*, căci *Dobrogea* ne leagă de gurile Dunărei.

Mihail Kogălniceanu.

(Discurs rostit în ziua de 27
Februarie 1882. Desbaterile Par-
lamentare).

PRECUVÂNTARE

Votarea Legei pentru acordarea drepturilor politice locuitorilor din județele Constanța și Tulcea, în Martie 1909, m'a îndemnat să scriu lucrarea care urmează asupra Dobrogei.

Legea aceasta nu desleagă chestiunea dobrogeană. Dimpotrivă, ea crează chestiuni noi și este plină de nedreptăți strigătoare. Studiul ei m'a dus la lucrarea de față.

Întâiu am avut de gând s'o mărginesc la critica legii din Martie 1909, dar, în urmă, mi-am dat seamă că situația din Dobrogea nu poate fi judecată în întregime ea decât dacă este expusă în dezvoltarea ei istorică, economică, administrativă și politică dela anexare până azi. Considerentele aceste m'au făcut să dau lucrării întinderea care se vede.

În al doilea rând, am fost îndemnat la muncă de constatarea că sunt puțini în țară cari cunosc rolul lui Mihail Kogălniceanu în ce privește Do-

brogea. Mihail Kogâlniceanu a avut o politică a sa pentru Dobrogea, o politică lămurită, în linie dreaptă. El a prezidat, ca să zic astfel, la toate evenimentele mari cari se leagă de Dobrogea.

Mihail Kogâlniceanu a fost ministru de externe în momentul când am luat Dobrogea. El a fost aproape singurul care i-a recunoscut valoarea, i-a prevăzut viitorul și a căutat să tragă din anexiune folosul cel mai mare pentru țară.

Mihail Kogâlniceanu a fost ministru de interne când s'a dat Dobrogei o organizațiune administrativă, școlară, judiciară și politică. El este autorul Legii de organizare a Dobrogei din 1880.

Mihail Kogâlniceanu cunoșteă ca ne-altul întocmirea proprietății rurale după legislația agrară otomană. În 1882, când s'a votat legea de organizare a proprietății imobiliare din Dobrogea, a fost Președintele Comisiunii delegaților Camerei și a contribuit mult ca legea să fie folositoare și să ducă la popularea Dobrogei.

Mihail Kogâlniceanu e acel care a făcut sforțări pentru a atrage coloniști români din Ardeal și din Basarabia și a-i așeză în Dobrogea. Rolul acesta nu este îndeajuns de cunoscut. Am voit să-l lămuresc, pe temeiul actelor oficiale existente. Am crezut că fac cu aceasta un bine—și memoriei părintelui meu și Dobrogei și Istoriei.

În al treilea rând, m'am simțit atras să scriu lucrarea, de oarece personal m'am ocupat ani de-a rândul cu Dobrogea; am fost administrator acolo

(în plășile Constanța, Mangalia și Medjidia); mi-am împletit o vreme viața cu viața Dobrogei ca agricultor, am ridicat, împreună cu tatăl meu (la Tuzla), o biserică al cărei ctitor sunt; am făcut politică în favoarea emancipării ei politice, în care scop am dezvoltat și o interpelare în Cameră, am scris broșuri și articole, am ținut întruniri, etc.

Aveam adunat de mult un material bogat. L'am folosit acum în parte, adăugând peste tot locul ultimele date apărute.

Nu am pretențiunea de a fi spus absolut tot ce se poate spune despre Dobrogea. Dar, sunt încredințat că n'am lăsat deoparte nimic esențial din problemele azi la ordinea zilei, fie ele economice, administrative, rurale, politice sau naționale, cari privesc România de peste Dunăre.

Lucrarea este de natură critică. Am căutat să pun în evidență greșelile, păcatele și nedreptățile ce s'au făcut. Ea mai este de natură politică.

În același timp, am căutat să fie instructivă. Dorința mea este să fac ca opinia publică românească să cunoască în sfârșit Dobrogea, dezvoltarea ei și problemele economice, naționale și politice cari o privesc.

Și alții au scris înaintea mea asupra Dobrogei: lucrări excelente și bine documentate. Nu le-au citit însă decât acei cari se interesează de-a dreptul de Dobrogea, dintr'un motiv sau altul. Aceia erau puțini.

Poate că azi sunt mai mulți, și cartea aceasta

va avea mai mult noroc decât înaintașele ei, mai meritoase decât aceasta.

Poate. Ași dori-o, nu pentru mine, ci pentru cauză, căci lucrarea de față descrie în culori adevărate practicele administrațiunii și politicei românești în Dobrogea în ultimii 30 de ani.

Lucrările oficiale ridică imnuri de slavă pentru administrația și politica românească în Dobrogea. Ce au fost ele, cum și încoronarea lor: Legea din Martie 1909, mă încerc să arăt aci.

Este o replică.

București, 14 Novembre 1909

(Cu prilejul zilei de 14 Novembre 1878 când s'a luat Dobrogea în stăpânirea efectivă a României).

Dobrogea are o întindere de 15.623 klm. p. și este împărțită în două județe: Tulcea și Constanța. Județul Tulcea are o întindere de 8.713 klm. p. și județul Constanța de 6.910 klm. p. Populațiunea Dobrogei a fost, în 1908, după datele culese din dările de seamă ale celor două județe pe acel an, de 320.167 locuitori, dintre cari 154.147 în județul Tulcea și 166.020 în județul Constanța.

La preluarea provinciei de către români, în 1878, populațiunea a fost, după evaluările de atunci, de 135—140.000 locuitori. În vreme de 30 de ani, populațiunea Dobrogei a întrecut cu peste 40.000 locuitori dublul cifrei din 1878. Adică o creștere de 228⁰/₁₀₀. Repetând calculele pe cari le-a făcut Ministerul Agriculturii și Industriei în 1906 pentru a arăta progresul material al Dobrogei, în ce privește creșterea populației de la 1880 și până la 1908 incluziv, avem (în cifre proporționale):

Sporul populațiunii Dobrogei

Dacă la 1880 a fost 100 cât a devenit în ceilalți ani :

1880	1885	1890	1895	1900	1905	1908
100	122	135	153	182	202	228

Sporul a fost constant. Nici un județ din România nu ne arată cifre de creștere așa de însem-

nate. La trecerea Dobrogei sub administrația românească, densitatea populației atingea abia 9 locuitori la klm. p. În 1908, densitatea s'a urcat la 20 locuitori pe klm. p. (24 locuitori pe klm. p. în jud. Constanța și 17,7 în jud. Tulcea). Plusul este foarte însemnat, de și rămâne cu mult înapoia mijlociei generale a densității din țară, care este de 50.⁸⁸ locuitori la klm. p.

Dobrogea este o țară bogată, cu un pământ roditor și bun pentru toate culturile, cu avuții miniere despre cari specialiștii spun minuni; cu bălți întinse avute în pește; cu o Deltă, căreia lipsesc doar lucrări de îmbunătățire pentru ca să ne dea pământuri de o fertilitate fără de păreche; cu gurile Dunărei cari duc cea mai mare parte a rodului câmpiilor și pădurilor noastre și cu o întindere de țarm marin care, prin Constanța, ne deschide larg drumul mărilor și oceanelor și ne dă libertatea economică.

Țara aceasta, fără de care România n'ar fi fost desăvârșită, și cu care România își poate îngădui orice aspirațiuni de expansiune comercială și industrială și orice ambițiuni economice, ne-a fost dată de Congresul din Berlin (13 Iulie 1878), în urma războiului Independenței din 1877. Luarea în stăpânire reală s'a făcut în ziua de 14 Novembre 1878. Armatele turcești s'au retras din Dobrogea la 11 Aprilie 1877, dată pe care legile românești au consfințit-o ca doveditoare a supușiei otomane. În res-timp, Dobrogea a fost ocupată de armatele rusești.

Articolele tratatului din Berlin cari silesc Principatul român să retrocedeze cele trei județe basarabene, cari i-au fost înapoiate în urma Congresului dela Paris dela 1856, și să primească în schimb Dobrogea, sună:

„*Art. 45.*— Principatul României retrocedează M. S. Impăratul Rusiei partea din ținutul Basarabiei care a fost despărțită de Rusia în urma Tratatului de Paris din 1856.

„*Art. 46.*— Atât insulele formând Delta Dunărei cât și insula Șerpilor, sandjacul Tulcei, cuprinzând districtele (cazas) Chilia, Sulina, Mahmudia, Isaccea, Tulcea, Măcin, Babadag, Hârșova, Constanța, Medjidie, sunt adăugate României. Principatul mai primește teritoriul situat în sudul Dobrogei până la o linie pornind din estul Silistrei și terminându-se la Marea-Neagră, la sudul Mangaliei.

Linia frontieră va fi determinată la fața locului de către Comisiunea europeană numită pentru delimitarea Bulgariei».

Perderea Basarabiei a dat naștere în întreaga țară la o ferveur și la o mișcare de împotrăvire, al căror ecou se mai aude încă și azi, după treizeci și mai bine de ani. Călcarea făgăduinței, dată în chip solemn de Rusia în schimbul învoirii noastre de a lăsa să-i treacă armatele spre Balcani, cum și nerecunoștința imperiului vecin față de purtarea noastră cavaleriească în urma înfrângerilor suferite de Marele-duce Nicolae la Plevna, îndârjise în-

treaga populațiune care, sub stăpânirea unei simțiri de legitimă supărare, nu mai erà în stare a judecà rece lucrurile. Când se știu în țară cu siguranță că Rusia are să ne ia înapoi județele basarabene și să ne dea în schimb Dobrogea, un strigăt răsună de la un capăt la celalt al țării: *Nu vroim Dobrogea!* Patriotismul rănit se oprisè la o soluțiune intransigentă: *Sau Basarabia sau nimic!* Simțimântul general al opiniunei publice erà în contra Dobrogei. Ceeace predominà erà, nu socoteala politică nepărtinitoare, cumpătul în cugetare și acțiune, gândirea și lucrarea de oameni de stat și pătrunderea a ce se poate căpătà și ce nu, ci necazul isvorât din dezamăgire și turburarea spiritelor. Au fost puțini oamenii politici—poate doi sau trei—cari, în mijlocul vultoarei de intransigență, să-și fi păstrat mintea limpede și să fi văzut pe deoparte realitatea așa cum erà, și anume: că Rusia erà hotărâtă cu orice preț să ia Basarabia îndărăt, și pe de alta că Dobrogea erà de o însemnătate de viață pentru noi. Dintre acești foarte puțini, unul erà Mihail Kogălniceanu. El știà că împotrivirea la dorințele Rusiei erà zadarnică și mai ales întrevăzuse numai decât folosul uriaș al Dobrogei pentru noi.

Rusia își arătase dinainte intențiunea de a relua județele basarabene pe cari rășboiul Crimeei o silișe să le redea Moldovei. În Tratatul dela St. Stefano, ea stipulase în art. 19 următoarele:

«Sangeacul Tulcei, adică districtele (cazas) Chilia,

Sulina, Mahmudia, Isaccea, Tulcea, Măcin, Babadag, Hârșova, Kiustendje și Medgidie, precum și insulele Deltei și insulele Șerpilor... Neavând dorința să-și anexeze acest teritoriu (sangeacul Tulcei) și insulele Deltei, *Rusia își rezervă facultatea de a le schimba cu partea din Basarabia deslăpățită prin Tratatul dela 1856 și mărginită la miazăzi cu talvegul brațului Chilie și gura Stari-Stambul*».

În ședința din 29 Iunie 1878 a Congresului dela Berlin, contele Șuvalov, delegatul Rusiei, răspunzând lordului Beaconsfield, care ridicase chestiunea Basarabiei, a declarat că problema este de așa natură încât dacă nu-i s'ar da o soluțiune în sensul vederilor ei

„ar fi imposibil de a stabili între Rusia și România bunele raporturi necesare la consolidarea păceii în Orient“.

Amenințarea era vădită. Tot ce am fi avut mai bun de făcut, era să ne dăm seama de nefolosul oricărei împotriviri, și, resemnându-ne la marea nedreptate ce ne făcea Rusia, să căutăm să scoatem cât mai multe avantagii pentru noi. Rusia era într'o situațiune morală grea. Ea ne făgăduise integritatea teritoriului. Angajamentele ei în direcțiunea aceasta erau formale. Totuși, ea era destul de tare ca să-și calce cuvântul și să-și îngăduie o nedreptate. Puterile europene nu aveau să-i facă războiu pentru Basarabia. Dacă aveam atunci mai mult simț politic, am fi înțeles aceasta și n'am fi lăsat să treacă momentul psihologic când Rusia era gata să ne

dea și o linie strategică la sudul Silistrei și o despăgubire de războiu, cu condiția ca să tratăm direct cu ea și să nu aducem chestia în fața congresului din Berlin. Dar, în clocotirea mâinii, am lăsat să treacă momentul propice și ne-am ales cu o Dobroge fără de hotar strategic la sud.

Atitudinea Rusiei era hotărâtă și răsboinică. Rusia tinde de veacuri la posesiunea gurilor Dunărei. Tratatul dela București din 1812 îi dă Basarabia; hotarul ei se întinde până la gura brațului Chilia. Din etapă în etapă, și prin războaie succesive, Rusia se apropie de țel. Tratatul dela Ackerman din 1826 mai smulge Turciei o bucată din Dunăre: Rusia își întinde hotarul până la gura brațului Sulina. Al treilea tratat, cel dela Adrianopole, din 1829, îi dă și al treilea braț al Dunărei, S-tul Gheorghe. Art. 3 al acestui tratat îi trece în stăpânire «toate insulele formate prin diferitele brațe ale acestui fluviu» și hotărăște ca pe malul drept al Dunărei, de unde începe hotarul turcesc, se va lăsa un loc gol, de parte de două ceasuri, pe care nu se va putea clădi nici case, nici fortificațiuni, nici vre-o clădire de orice fel.

Rusia intrase definitiv în stăpânirea gurilor Dunărei. Navigațiunea nu mai era liberă, comerțul era stânjenit. Principiile pe cari Congresul din Viena din 1815 le stabilise cu privire la libertatea navigațiunii pe apele însemnate, cari trec prin mai multe țări, primise, din partea Rusiei, pentru gurile Dunărei, o lovitură grea. Rusia luând în stă-

pânire delta Dunărei cu brațele ei, urmărise mai mult un scop politic decât unul economic, de oarece ea lăsa, ca și Turcia, gurile în aceeași stare de părăsire, împotmolite și cu neputință de întrebuințat pentru navigațiunea mai mare. A trebuit să vie războiul Crimeei, a trebuit ca Franța și Anglia

Medalie în amintirea Alianței franco-anglo-turcă pentru apărarea libertății Mării Negre și a Dunărei

să se alieze cu Turcia, pentru a redă Dunărei libertatea și a smulge Rusiei cuceririle dinainte. S'a vărsat sânge în abundență pentru a se sfărâma ambițiunea nemăsurată a Rusiei și a pune Dunărea sub regimul libertății navigațiunii, hotărât de Congresul din 1815 dela Viena. Vremea dela 1856, adică vremea luptelor ucigătoare din Crimeea, se deosibește prin anume concepțiuni politice. Medalia

bătută pe atunci pentru a comemora războiul și urmările lui, medalie care nu se mai găsește azi decât foarte rar, va interesa desigur pe istorici, pe numismați cât și pe toți acei cari vor să cunoască frământările politice cari au dus la retrocedarea Basarabiei și apoi, în 1878, la reluarea ei și la anexarea Dobrogei. (Medalia o dăm în clișeu — fața în pagina precedentă și verso în pagina aceasta).

- Congresul dela Paris din 1856 hotărâse:
1. Ca Marea Neagră să fie neutră.
  2. Ca Rusia să dea îndărăt Moldovei partea de jos a Basarabiei care atinge gurile Dunărei.
  3. Ca gurile Dunărei să fie puse sub regimul special al unei autorități care să reprezinte înaltele puteri contractante, autoritate care să fie «însărcinată de a face toate lucrările necesarii, începând

dela Isaccea, spre a curăți brațele și gurile Dunărei, precum și părțile din Mare apropiate de dânsese, de nisipurile și alte piedice cari le astupă».

Aceasta este originea *Comisiunei europene*, care funcționează și azi. La 1856, Comisiunea a fost numită numai pe doi ani. La 1858, observându-se că lucrările începute nu vor putea fi isprăvite așa de repede, cele șapte puteri au prelungit mandatul Comisiunei până la 1868. La 1869, Conferința internațională din Paris i-a reînnoit mandatul pe încă 5 ani, dându-i însă, pe lângă atribuțiuni de ordin tehnic, și dreptul de a organiza și exercita poliția navigațiunei pe partea Dunărei supusă jurisdicțiunei ei. Apropiindu-se și termenul de expirare al celor 5 ani, s'a adunat, în 1871, o nouă conferință, de data aceasta la Londra. Conferința a prelungit puterile Comisiunei pe încă 12 ani: până la 24 Aprilie 1883. În 1878, România a căpătat dreptul de a avea un reprezentant în Comisiune, ale cărei puteri s'au întins până la Galați. În 1883, Comisiunea a primit o nouă delegațiune pe vreme de 20 de ani, și, în acelaș timp, o extensiune a drepturilor ei până la Brăila.

Rusia nu vedeă, firește, cu ochi buni tratatul din 1856, care-i smulsese fructul atâtor răsboae și atâtor victorii. Ea ardeă de nerăbdare să șteargă urmele înfrângerei din 1856. Eră vădit că la cel dintâiu prilej, va căută să-și ia înapoi cele trei județe basarabene și să se apropie iar de Dunăre. În ședința citată din 29 Iunie 1878, a Congresului dela Berlin, Contele de Șuvalov mărturisî pe față preocupările Rusiei.

«Lordul Beaconsfield, zise el, n'o să poată să
 «nu recunoască că atunci când o națiune reintră
 «în posesiunea unei părți de teritoriu pe care un
 «războiu precedent a făcut-o să-l piarză, este cu
 «greu să facă pe această națiune să se lipsească
 «de teritoriul ce a recucerit. Intru cât privește
 «libera navigațiune a Dunărei, d. plenipotențiar va
 «da câteva lămuriri cari-i se par de natură de a
 «satisface pe lordul Beaconsfield. Chestiunea Basa-
 «rabiei putea să fie privită de Rusia ca o chestiune
 «de ambiție și de interes sau ca o chestiune de
 «onoare: *Rusia a voit să o reducă la o chestiune*
 «*de onoare*, și de aceea ea nu cere înapoi părțile
 «de teritoriu a căror posesiune ar fi putut constitui
 «o amenințare sau cel puțin o ingerință în libera
 «navigațiune a fluviului».

Și mai departe :

„*România n'ar putea să-și păstreze cu sigu-
 „ranță independența și integritatea, câtă vreme
 „va stărui să trăiască din despoarea unui mare
 „imperiu, care se crede în drept să-și revendice
 „o fășie din vechiul său teritoriu“.*

Cu câteva minute înainte, principele Gorciacov,
 cel dintâiu reprezentant al Rusiei, vorbind asupra
 aceluiași punct, făcuse declarația formală că

„*guvernul său n'are să dea înapoi în această
 „chestiune și speră că lordul Beaconsfield nu va
 „stărui în obiecțiunile sale“.*

Pentru Rusia, recăpătarea părții de jos a Basa-
 rabiei, perdută în urma înfrângerilor din 1856, eră

dară o «chestiune de onoare». Lucrul acesta se ştia bineînţeles în România în 1878, fiindcă nimeni nu se îndoia asupra adevăratelor simţiminte ale guvernului rusc. Atât principele Gorciacov cât şi contele Şuvalov nu ne cruţau ameninţările şi jicnirile; ei mergeau chiar mai departe: uitând cu ştiinţă că ne-au luat fără nici un drept Basarabia toată în 1812, vorbeau de încercarea noastră de «a despoia marele imperiu». Singurul lucru ce aveam de făcut în asemenea împrejurare, când forţa avea precădere asupra dreptului şi când se vedeà limpede ca lumina soarelui că Europa nu ne va sprijini, erà, după cum am spus, să smulgem dela ruşi cât mai multe avantagii.

În rândul dintâiu am fi trebuit să tratăm de-a dreptul cu Rusia care, în situaţia de atunci, n'ar fi stat mult la târguială dacă îi ceream la sudul Dobrogei o porţiune de pământ care să cuprinză şi Silistra şi care să fie pentru noi o fruntarie strategică. Congresul dela Berlin ne erà favorabil. Delegatul Franţei, Waddington, în şedinţa dela 1 Iulie 1878, după ascultarea delegaţilor români, Mihail Kogălniceanu şi Ion Brătianu, declară că «românii au fost trataţi *cam aspru* şi că compensaţiunea ce li se oferă (Dobrogea N. Aut.) nu este îndestulătoare».

Mai departe, Waddington făcu apel la simţimintele de dreptate ale Rusiei şi isprăvi exprimându-şi dorinţa, „*de a se acorda Principatului, la miază-zi de Dobrogea, o sporire de teritoriu care să cuprindă Silistra şi Mangalia*“.

Delegatul Austro-Ungariei, contele Andrassy, se pronunță în același sens, iar delegatul Italiei, contele Corti, ceru, ca și Waddington.

„de a se cuprinde și Silistra într'o mai mare sporire a fruntariei meridionale a Dobrogei“.

Avantajele cari s'au cerut la Congresul din Berlin pentru noi, în urma inițiativei Franței, căreia datorăm recunoștință și pentru atitudinea aceasta, le-am fi putut obține noi deadreptul dela Rusia, dacă, fiind politici realiști, am fi renunțat la o opozițiune zadarnică și am fi cerut compensațiuni mai mari. Mihail Kogălniceanu eră în fundul sufletului său pentru o asemenea politică. Impreună cu țara întreagă, se ridicase împotriva răpirei Basarabiei. Dragostea lui de țară eră tot așa de vie ca a celorlalți, dar fiind om de stat, se gândi ca, față de ceea ce nu se putea îndreptă cu nici un preț, să caute cel puțin să obție foloase cât mai mari pentru Patrie.

Într'un discurs rostit de Mihail Kogălniceanu la Iași în 25 Martie 1883 ¹⁾ a zis:

«Când principele Gorciacov trata cu Europa despre retrocedarea Basarabiei—fiind că de o bucată de vreme s'a luat obiceiul ca toate chestiunile cele mari să se trateze de străini deasupra capetelor noastre; așa de curând s'a format o boltă peste

1) Vezi discursurile rostite în Adunarea politică a Opozițiunei-unite, ținute în orașul Iași în ziua de 25 Martie 1883. Iași. Tipografia Națională, str. V. Alexandri 1883.

care trece Austria la Rusia și Rusia la Austria și noi ne trezim cu lucru hotărât fără știința noastră ; — când principele Gorciacov trată cu celelalte puteri, și în deosebi cu Austria, pentru retrocedarea Basarabiei, iată ce zicea : « Pentru noi chestiunea « Basarabiei este o chestiune de amor propriu. Impăratul Alexandru II socotește de o datorie sacră, « de o pietate filială ca să reîntregească hotarele « Rusiei cum le-a moștenit de la părintele său Nicolae. Eu cancelarul imperiului, nu pun o mare « valoare în aceasta, dar ca supus fidel al M. Sale « nu pot decât să pledez pentru îndeplinirea « dăruirilor stăpânului meu. Dar pentru voi, Europa, « chestiunea Basarabiei, ce este ? Este o garanție « care ați luat-o prin Tratatul de la Paris pentru « asigurarea libertății Dunărei ; și de aceea nu ați « dat României înapoi Basarabia întreagă — pe care « protectorul a luat-o de la protejat la 1812 — ci v-ați « zis : pentru ca libertatea Dunărei să fie mai asigurată, luăm o fâșie din Basarabia și o dăm Moldovei. Ei bine ! această garanție vom înlocui-o prin o « altă garanție. Luați toate garanțiile, hotărâți ce voiți « pentru libertatea Dunărei și eu primesc dinainte ».

« Aceasta a fost conversațiunea principelui Gorciacov la întâlnirea împăraților la Reichstadt.

« Aci permiteți-mi să fac o mică digresiune, fiindcă s-au vorbit multe despre Basarabia. Eu D-lor în privința Basarabiei diferez de onor. oratori cari au vorbit azi și difer de o parte din opozițiune, care acuză pe Brătianu că a dat Basarabia.

«Nu a dat el nimic: Basarabia era dată dela 1870 încă din timpul lui Napoleon; nu convenea însă Rusiei atunci să o ia. Basarabia s'a dat la Reichstadt...

O voce. La Livadia ce s'a făcut?

D-l Mihail Kogălniceanu. Nu știu ce s'a făcut, n'am fost la Livadia; spun că s'a dat la Reichstadt. *Greșeala d-lui Brătianu este aceasta: știind că este hotărât în mod fatal ca Basarabia să se dea, trebuiă s'o spue franc țarei, iar nu să vie și s'o întărate la o rezistență, care știă că nu poate să producă altceva decât o pagubă în compensațiunile mari ce Rusia vreă să ni le dea. În adevăr, Rusia la început vreă cu mulțumire să ne dea toată Dobrogea; vreă să ne dea Silistra, Vidinul cu toată populațiunea Română care este acolo.*

«Dar poate se va zice cum că nu eră bine ca o națiune care-și cucerise independința cu spada în mână, să consimță de bunăvoia ei, de a doua zi să dea o parte din teritoriul său. Se poate să fie și așa. Însă D-l Brătianu trebuiă să lumineze țara; nu trebuiă s'o împingă la rezistență, și apoi, la sfârșit, fără nici o pregătire, fără nici o tocmeală, fără a regulă nici una din chestiunile locale cari existau și cari se puteau regulă; la cea d'întăiu cere să dea Basarabia.

«Fac apel la d-l Iorgu Radu să spună dacă n'a văzut cu ochii săi actul iscălit de d-l Câmpineanu, locțiitorul meu la afacerile străine, prin care la cea

d'întâiu cerere a Rusiei, d-l Brătianu se grăbi a da Basarabia, fără nici un aranjament.....

«*D-l Iorgu Radu.* Așa este.

«*D-l Mihail Kogălniceanu.* Eu am întrebat pe d-l Câmpineanu cum domnia-sa, fără încuviințarea Parlamentului, cum singur, mai înainte, propusese, luase asupra-și să deie singur Basarabia!... Domnia-sa se mărgini a întâmpina că primea asupra-și răspunderea!—la care întâmpinare și eu îi răspunseiu: că chiar dacă și-ar fi dat capul, slabă desdăunare se da prin aceasta țării (aplause).

«*D-l Al. Holban.* Ne răspundeă (Brătianu, N. Aut.): nu împărtășesc opiniunea pesimiștilor; cât voi stă eu aci, Basarabia nu se va dà!

«*Voci.* Vorbă să fie! (ilaritate)».

Mihail Kogălniceanu recunoscuse numai decât însemnătatea extraordinară a Dobrogei pentru țară. El văzuse în Dobrogea drumul la mare și la libertatea economică. Intrezărise, pe vremea aceea, mărirea țării prin scurgerea bogățiilor ei pe drumul apei. Toate discursurile, scrierile și interviewurile acordate de dânsul pe atunci asupra Dobrogei, se resimt de această preocupare.

În 1878, opinia publică a țării eră contra Dobrogei. Corpurile Legiuitoare, în ședința dela 26 Ianuarie 1878, votase următoarea moțiune:

«Ascultând explicările Ministeriului în privința dispozițiunilor ce a arătat guvernul Rusiei de a luă o parte din teritoriul României în schimb cu pă-

mânturi de peste Dunăre. . . considerând marile servicii și chiar sacrificii de sânge făcute de țară pentru conservarea integrității sale, Adunarea și Senatul declară că sunt hotărâte a menține integritatea teritoriului țării și a nu admite o înstrăinare din pământul ei, *sub nici o denumire și pentru nici o compensațiune sau desdăunare.*“

Ziarele erau unanime. Ele ziceau: «Nu cedăm nimic și-nu primim nimic. Chiar când forța brutală ne-ar răpi Basarabia, *nu vom accepta Dobrogea.*»

Și pentru a arăta cât mai neîndoios caracterul de opunere al țării, 46 de membrii ai Camerei s'au întrunit și au votat următoarea moțiune care era destinată să fie supusă Camerei spre votare, în urma unei interpelări proiectate pentru ziua de 28 Iunie 1878:

«Camera ascultând răspunsul guvernului, constantă în votul unanim al Reprezentanței naționale din 26 Ianuarie 1878, protestă în contra desmembrării țării prin luarea Basarabiei de către Rusia; *și, considerând că orice anexiune de teritoriu dincolo de Dunăre nu este în interesul României, și ar fi o cauză de complicațiuni și de perturbațiuni viitoare, nu primește anexarea Dobrogei la România, sub nici un cuvânt și sub nici un titlu.*“

Dobrogea nu era de loc cunoscută în țară. Deși în imediată vecinătate cu noi și locuită de o populațiune românească destul de însemnată, mai nimeni nu-și dăduse osteneala ca s'o studieze. Nici chiar faptul că făcuse odată parte din Principatele române, nu interesă pe intelectualii noștri de pe

vremuri. Nepăsarea continuă și atunci când Dobrogea fu pusă deodată la ordinea zilei, prin Tratatul dela St. Stefano. Bărbații noștrii politici, cari aveau să ia o hotărâre în chestiune, nu-și dădură osteneala să se informeze asupra noului pământ ce aveà să fie alipit României. Numai Mihail Kogâlniceanu face excepțiune,— și e învinovățit pentru aceasta. Intr'o broșură apărută în Iulie 1878, și intitulată «Dobrogea» datorită deputatului N. B. Locusteanu, se fac lui Mihail Kogâlniceanu reproșuri că se interesează de Dobrogea. Reproducem :

„*Fremdenblatt*, care este un organ inspirat de ministrul de externe din Austria zice: «Din convorbirile corespondentului jurnalului «Augsburger Allgemeine Zeitung» cu d. Kogâlniceanu, ministrul de externe al României (unul din delegații români la Congres), se vede că oamenii din București caută motive spre a accepta schimbul propus de Rusia. Și «Presa» face următoarea descoperire: «Pe când Rusia ne propunea în schimb Dobrogea pentru Basarabia, *d. ministru Kogâlniceanu adună la ministerul lucrărilor publice noțiuni statistice asupra Dobrogei ca să poată judecă ce valoare are în raport cu Basarabia. A intră în examinarea valorii schimbului, este a primi în principiu schimbul*».

Pasiunile erau atunci așa de vii încât ceea-ce erà evident un merit, se luà drept o vină. Mihail Kogâlniceanu erà acuzat că adună date și că face cercetări. Studiile lui l'au făcut să fie unul dintre

cei foarte puțini cari cunoșteau Dobrogea. Mai târziu, în 1880, la discuțiunea legii asupra organizării Dobrogei, deplânse în câteva rânduri faptul că în toată țara nu sunt de cât 3—4 inși cari s'au ocupat de Dobrogea și că presa a neglijat cu totul provincia căpătată abia de doi ani. Tot atunci, la discuția legii de organizare, în ședința din 29 Ianuarie 1880 a Camerei, el reaminti acelor cari-i făceau opoziție că nu mai departe de cât cu doi ani în urmă refuzase să primească Dobrogea. Pasajul este prea interesant ca să nu-l reproducem :

«S'a întâmplat, d-lor, așa că mă aflu între cei 4 sau 5 reprezentanți ai națiunii cari cunosc Dobrogea mai de aproape».

Și mai departe, în același discurs :

«D-lor, este curios lucru că sunt acum doi ani când același minister a venit cu cererea nu odată, ci de trei ori, în timpul Camerei de revizuire, ca să se declare că Dobrogea face parte din România, dar mulți s'au ridicat în contra acestei idei; și azi mai toți acei cari se opuneau atunci vin și zic că această provincie este eminentemente românească».

Acei cari în 1878 se opuneau la reanexarea Dobrogei, nu numai că-i tăgăduiau orice caracter românesc, dar și o încărcau cu tot felul de păcate cari, firește, nu existau de cât în închipuirea lor. Dobrogea era urâtă din pricina Basarabiei, și, potrivit obiceiului național de a nu ne interesă de ce atinge țara, era și necunoscută.

Insuși Ion C. Brătianu, prim-ministru, avea o idee foarte vagă despre Dobrogea. Vorbind, tot la discuția legii asupra organizării provinciei, în contra acelor care cereau pentru Dobrogea libertăți imediate de felul acelor care erau înscrise în Constituție, a făcut o comparație care arată că împărțirea împreună cu alții credința că Dobrogea este un ținut locuit de triburi sălbatece.

«In pustiile Americii, zise Ion C. Brătianu, se improvizau tribunale cari judecau pe culpabili și pe dată îi spânzurau. Ei bine, voiți să ajungeți în Dobrogea la asemenea stare de lucruri cu principiile libertăților primordiale și absolute?»

Comparația aceasta n'a izbit Adunarea deputaților, cu toate că doi ani după încorporarea Dobrogei ar fi fost drept ca măcar autoritățile superioare s'o cunoască ceva mai bine.

În 1878, circulau credințele cele mai absurde asupra ei. În broșura citată a lui N. B. Locusteanu, găsim (la pag. 87) că Dobrogea este «locuită de o adunătură de elementele cele mai turbulente, strânse aci din toate părțile lumii» și că, pentru menținerea ordinii «măcar cât de rudimentară» va fi nevoie «de oștiri numeroase». În alt loc, Dobrogea este descrisă ca un «pământ mlăștinos în care frigurile sunt endemice». La pag. 33, se spune că «Dobrogea va fi o grea sarcină pentru tezaurul român», când viitorul a arătat tocmai contrariul. În prefață, ne spune că Dobrogea este locuită «de triburi de origine străină».

D-l Dimitrie A. Sturdza, fost prim-ministru, este tot așa de hotărât defavorabil Dobrogei. În cuvântarea rostită la 28 Septembrie 1878, în Senat, dânsul se rostește în contra anexării Dobrogei.

«Pentru ce cred că nu trebuie să primim Dobrogea? se întreabă d-l Sturdza. Am anexa un teritoriu nou, pe care nimeni nu-l cunoaștem. Voiți să luați Dobrogea? Apoi care din noi știe ce este Dobrogea? Neștiind ce luați, luați mâța în sac».

Și mai departe:

«Ceea ce știm pozitiv este că Dobrogea este o țară băltoasă, nesănătoasă și plină de friguri, *cea mai nesănătoasă țară din toată Europa. În privirea economică, Dobrogea este iarăși una din țările cele mai sărace din Europa.....* Chestiunea Dobrogei, atrage după sine alte chestiuni importante pentru viitorul economic al țării. Auz de drumuri de fer noi ce se proiectează și cari pot să ni se impue ca o consecință a acestei conchiste. Drumul de fer dela București la Cernavoda trage după sine pod peste Dunăre și clădirea unui port la Kiustenge. Cu ce au să se facă toate acestea? Degeaba? Desigur că nu. Avem să le plătim și să le plătim scump. Dar să examinăm puțin dacă un drum de fer, care ar conduce de aci la Kiustenge ar putea fi în favoarea României. Ce? De când cu Dobrogea, România-veche, permiteți-mi a o numi astfel, nu mai merită nici un fel de considerațiune? Ce va deveni Galațul și Brăila, când vom face port la Kiustenge și drum de fer care

conduce direct acolo mărfurile indigene sau străine? Este drept ca d-v. să ruinați două porturi, cele mai importante ale țării, pentru ca să faceți un port *într'un teritoriu care nu știți cât timp avem să-l menținem*“.

Profeția în materie politică este foarte riscată. Profeții răului în 1878, acei cari descriau noua provincie în culorile cele mai negre, n'au nimerit-o. Ei s'au înșelat toți. Vremea le-a dat o desmințire strălucită. Mihail Kogălniceanu, care a studiat din timp Dobrogea și i-a pătruns covârșitoarea însemnătate, pentru motivul că ne dădea un litoral maritim și porturi la Mare, a fost acel care a văzut bine lucrurile, care le-a privit cu judecata rece a omului de stat. Insemnătatea Dobrogei pentru România îl isbise din primul moment. Mihail Kogălniceanu vede înaintea sa gurile Dunărei și Marea nemărginită, Marea care este drumul tuturor libertăților, al tuturor îndrăselilor și mai ales al întinderilor nesfârșite. Gândul că România și-a câștigat un drum la Mare și e stăpână pe gurile Dunărei, care-i deschid calea spre libertatea și neătarnarea economică, îl preocupă fără încetare. Gândul acesta este pentru dânsul firul conducător în chestiunea Dobrogei. În vreme ce toți o respingeau, Mihail Kogălniceanu vede lucrurile de sus, vede gurile Dunării și Marea. Preocuparea aceasta, o găsim în toate discursurile lui de atunci. Adversarii Dobrogei îi fac un cap de acuzare din aceasta. N. B. Locusteanu, în broșura citată (pag. 26) zice:

«Organul Ministerului de externe (Mihail Kogălniceanu, N. Aut.) merge mai drept la scop. El pare că ar zice.... Ne trebuie această țară din cauza Mării și porturilor ei. «Deschideți istoria și citiți luptele seculare ale Muntenegrenilor spre a ajunge la un port de mare; meditați asupra însemnătății ce ar putea avea Kiustenge și Mangalia».

Intr'o cuvântare rostită în Ianuarie 1880, în Cameră, la discuțiunea asupra legii de organizare a Dobrogei, Mihail Kogălniceanu a zis:

„Ne trebuie să desvoltăm două mari interese; „interesul fluvial pe Dunăre prin Tulcea și un „interes maritim care va fi, să mă credeți, plămâinii României prin care țara va respira, și „aceasta va fi Kiustendje.“

Vorbele aceste cuprind pe scurt părerea lui Mihail Kogălniceanu despre valoarea Dobrogei și lămuresc atitudinea sa politică în timpul frământărilor ivite din pricina pierderii Basarabiei, cum interesul viu și continuu ce a avut în toată viața sa pentru propășirea acestei provincii.

Pornind dela nevoia de a avea porturi maritime, Mihail Kogălniceanu lucră în folosul Dobrogei din toate puterile sale. Avea ambițiuni mari pentru România transdanubiană. El voia, pe de o parte, ca Dobrogea să se românezeze și pe de alta să păstreze naționalităților de acolo toate libertățile, fără nici o stânjenire, fără cea mai mică piedică. Intr'o cuvântare ținută la Cameră în ziua de 27 Februarie 1882, cu prilejul discuțiunii asupra legii de regu-

lare a proprietății imobiliare din Dobrogea, a zis:

«D-lor, gurile Dunării sunt gurile fluviului celui mai mare în Europa, afară de Volga; am stăpânit gurile Dunării de secole, și azi, când le-am recăpătat, socotesc că nici unul din d-v. nu voește să le păstreze pentru alte națiuni și pentru alte civilizațiuni decât civilizațiunea modernă, civilizațiunea română, că, prin urmare, nu voim ca gurile Dunării să fie pustii, și când zic gurile Dunării, zic *Dobrogea*, căci *Dobrogea* ne leagă de gurile Dunării.

«D-lor, care este interesul nostru principal? Interesul nostru principal este ca să populăm, să civilizăm această parte a României, s'o populăm, o declar, dându-i caracterul, dându-i sufletul, dându-i simțurile românești; zicând așa, d-v. veți înțelege că trebuie să facem totul ca să ducem acolo mulți români; ba încă mai mult decât atât, chiar populațiunile cari vin acolo singure, cu orice chip să le facem românești. Intr'un număr oarecare de ani să facem români chiar și pe musulmani și să se *deosibească de români num i prin aceea că unii vor merge la geamie, iar alții la biserică*».

Programul lui Mihail Kogălniceanu asupra Dobrogei, pe care l-a dezvoltat în mai multe rânduri și asupra căruia vom mai reveni în cursul acestei lucrări, eră cuprins în câte-va cuvinte: Naționalizarea provinciei, dar cu păstrarea tuturor drepturilor, tuturor libertăților, tuturor intereselor și tuturor obiceiurilor celorlalte naționalități. Toleranța lui Mihail Kogălniceanu a mers până acolo că, după

cum vom arăta mai departe, a cerut ca să se respecte până și obiceiurile lipovenilor și, mai mult chiar, ca aceștia să fie scutiți de serviciul militar, ca unii pe cari religia îi oprește de a purta armele.

Cunoscător al Dobrogei, Mihail Kogălniceanu s'a ocupat și de istoria ei. Nu voim să ocupăm prea mult loc cu descripțiuni istorice. Dar, pentru a da o idee de trecutul Dobrogei, vom reproduce, după expunerea de motive a legii pentru organizarea Dobrogei, scrisă de Mihail Kogălniceanu în 1880, partea care se referă la istoria acestei provincii.

«Scopul final al acestui proiect de lege este asimilațiunea deplină a Dobrogei cu România. Să nu se crează însă că această asimilațiune este o radicală inovațiune, o reformă silnică ce se va impune unei țări cu totul străină de România.

«Asimilațiunea, prin însăși situațiunea geografică și etnografică a acestei țări, era efectuată în mare parte, înainte chiar ca România să fi intrat în posesiunea Dobrogei.

«Românii, încă din timpurile străbune, unii sub numele de deciani (daci), alții prin emigrațiuni succesive din muma-patrie, sunt naționalitatea cea mai străveche statornicită în Dobrogea.

«Turcii nu sunt statorniciți în această provincie de cât în urma conchistei, și anume în secolii XV și XVI. Ei apoi, cu excepțiune de orașe, n'au avut locuinți numeroase și compacte de cât cu totul înăuntrul Dobrogei, și anume spre Mangalia.

«Bulgarii, în numărul lor cel mare, nu sunt așezați în Dobrogea de cât cu începutul acestui secol.

«Tătarii sunt cei de pe urmă sosiți, și anume după războiul din Crimeea.

«Coloniile cerkeze au dispărut cu totul din Dobrogea, odată cu izbucnirea ultimului resbel.

«Astfel românii, fiind națiunea cea mai veche statornică în Dobrogea, limba lor eră și este cea mai răspândită, fiind întrebuințată nu numai între ei, dar servind și de limbă de comunicare între celelalte deosebite naționalități.

«Incorporarea Dobrogei cu România, organizațiunea românească a acestei provincii în ce se atinge de declararea limbii române ca limbă de stat, nu va face dar alt-ceva decât de a consacra ca *drept* o situațiune de *fapt*. Pe temeiul limbei, între alte cuvinte al naționalității, asimilațiunea urmărită de proiectul de lege se va oprî aci».

Românii aveau un drept străvechiu asupra Dobrogei. Ea fusese stăpânită în veacurile trecute de către Mircea-Vodă și Ștefan-cel-Mare și, când au perdut-o, au perdut-o fiindcă o cucerise turcii. Marele nostru savant B. P. Hajdeu, în lucrarea sa «Extension territoriale de la Valachie jusqu'en 1400» își încheie capitolul asupra Dobrogei cu aceste vorbe :

«Turcii au cucerit Dobrogea de la români și nu de la buigari».

Hajdeu arată că Radu-Negru-Voevod, în chrysobulul lui din 1379, păstrat la arhivele statului

din București, se intitulează : «Stăpân al celor două țărături ale Dunărei până la Marea-Neagră și orașul Silistria».

În chrysobulele lui Mircea-Vodă, Dobrogea figurează ca o posesiune a Basarabilor dela 1387 la 1406. «Așa dar, spune Hajdeu, chiar după căderea celor două tronuri ale Bulgariei, din Târnova și din Vidin, sub loviturile otomanilor, Mircea a putut să păstreze neatins, vreme de câțiva ani, stăpânirea basarabilor asupra Dobrogei..... Fapt pozitiv este că, dacă nu sub Vladislav Basarab, care a cucerit Vidinul, dar cel puțin sub cei trei succesori ai săi, în timpul unei perioade de aproape treizeci de ani, Dobrogea a fost o provincie românească, un bulevard important al vechilor principii români, cari sunt iubiți și cântați încă azi de sârbi și bulgari, fiind-că i-au apărat eroic în contra valurilor urcânde ale invaziunii otomane».

Dobrogea, care aparținuse în trecut românilor, le-a revenit în 1878. În tot timpul stăpânirii otomane, provincia aceasta nu încetase de a fi locuită în bună parte de români. Elementele românești pătrunsese de veacuri acolo și unele din ele se prinsese de pământul acela pentru totdeauna. Păstorii români, cari porneau în fiecă an din înălțimile Carpaților transilvăneni cu turmele lor pentru căutarea de pășune, treceau prin țările românești în Dobrogea la bălți și chiar mai departe până în Bulgaria, Serbia și Macedonia. Menținerea hotarelor deschise timp de veacuri pentru păstorii ro-

mâni de peste munți a avut urmări, cari nici nu se pot prețui azi, pentru păstrarea și întărirea elementului național în țările noastre, în Dobrogea și chiar mai departe, în Bulgaria, Serbia și Macedonia. Un curent neîncetat de românizare, fără conținere împospătat de isvorul național din Transilvania, se abătea asupra Moldovei, Basarabiei, Munteniei, Dobrogei și țărilor sudice. Imprejurării acesteia datorăm faptul că în Dobrogea au fost totdeauna mulți români și că, după reîncorporare, ea a putut fi repede colonizată cu români.

Afară de români, Dobrogea a fost totdeauna locuită de un mare număr de popoare. Dobrogea, o țară de trecere dela miază-noapte la miază-zi și dela miază-zi la miază-noapte, un loc de ciocnire între popoare și armate, un ținut de invaziune, a primit resturile națiunilor, oștilor și mulțimilor cari o călcau sau emigrau. Un mozaic de neamuri deosebite. Acestor neamuri, românii aveau să le dea drepturi și libertate. Mihail Kogălniceanu, ministru de externe în 1878, în ajun de a vizita în tovărășia Domnitorului Carol I noua provincie, însuflețit de ideile liberale cari i-au format crezul politic întreaga-i viață, scrisese un manifest pe care-l adresă locuitorilor Dobrogei. Manifestul este iscălit de Domnitor și de ceilalți membri ai guvernului de pe vremuri. Insemnătatea lui ne face să-l dăm în întreg.

Locuitorilor Dobrogei,

Marile puteri europene, prin tratatul din Berlin, au unit țara voastră cu România.

Noi nu intrăm în hotarele voastre trase de Europa, ca cuceritori; dar o știți și voi, mult sânge românesc s'a vărsat pentru desrobirea popoarelor din a dreapta Dunării.

Locuitorilor de orice naționalitate și religione! Dobrogea, vechia posesiune a lui Mircea-cel-Bătrân și a lui Ștefan-cel-Mare, de astăzi face parte din România. Voi de acum atârnați de un Stat, unde nu voința arbitrară, ci numai legea desbătută și încuviințată de Națiune hotărăște și ocârmuește. Cele mai sante și mai scumpe bunuri ale omenirii, vieța, onoarea și proprietatea, sunt puse sub scutul unei Constituțiuni pe care ne o râvnesc multe națiuni străine. Religiuinea voastră, familia voastră, pragul casei voastre vor fi apărate de legile noastre, și nimenea nu le va putea lovi fără a-și primi legiuita pedeapsă.

Locuitorilor musulmani! Dreptatea României nu cunoaște deosebire de neam și de religione. Credința voastră, familia voastră vor fi apărate de o potrivă ca și ale creștinilor. Afacerile religiunii și ale familiei vor fi pentru voi încredințate apărării muftiilor și judecătorilor aleși din neamul și legea voastră.

Și creștini și musulmani, primiți dar cu încredere autoritățile române, ele vin cu anume însărcinare de a pune capăt dureroaselor încercări prin care ați trecut, de a vindecă ranele resbelului, de a apăra persoana, averea și interesele voastre legiuite, în sfârșit de a vă desvoltă buna stare morală și materială.

Armata română, care intră în Dobrogea, nu are altă chemare decât de a menține ordinea, și, model de disciplină, de a ocroti pacinica voastră viețuire.

Salutați dar cu iubire drapelul român, care va fi pentru voi drapelul libertății, drapelul dreptății și al păcii.

În curând provincia voastră, pe calea constituțională, va primi o organizațiune definitivă, care va ține seama de trebuințele și de moravurile voastre, care va așeză pe temelii statornice pozițiunea voastră cetățenească. Până atunci autoritățile române au ca întâia îndatorire de a cerceta și îndestulă trebuințele voastre, de a îngriji de bunul vostru traiu, de a vă face a iubi țara la a căria soartă de acum este lipită și soarta voastră.

Ca întâia dovadă a părinteștei noastre îngrijiri pentru voi, a dorinței noastre de a ușura greutățile voastre, noi desființăm dijma de orice natură pentru anul 1879. Dela 1 Ianuarie 1880, ea va fi înlocuită prin o dare bănească mai dreaptă și mai ușoară pentru agricultori.

Emleacul (impozit pe capitalul imobiliar din orașe și sate), impozitul pe venitul imobiliar din orașe, *temetuatul* (impozitul de 3 la sută asupra lucrului agricultorilor și meșteșugarilor), impozitul asupra chiriei, a cârciumelor, cafenelelor, băăniilor, hanurilor, toate aceste se vor preface, dela 1 Ianuarie 1879, într'o dare bănească mai ușoară și mai dreaptă; iar *bedelul* (impozit pentru scutirea din armată), darea *entizab* (taxa de 2 și jumătate la sută pe vânzarea vitelor), și taxa pe mori se desființează cu totul.

Și dar chiemând bine-cuvântarea celui a Tot Puternic, în numele și cu învoirea Europei, noi luăm astăzi în stăpânire provincia Dobrogea, care devine și este țară română, și trămițându-vă domneasca noastră salutare, vă urăm ca această zi să devie pentru această nouă parte a României începutul unui viitor de pace și de înflorire, începutul bunului traiu și a înfrățirii între fiii același țări.

Datu-s'a în Brăila, la 14 Noembre, anul grației 1878, și al 13-lea al domniei noastre.

Manifestul acesta este un strigăt spre libertate și dreptate. El spune locuitorilor Dobrogei și lumii întregi că:

„Dreptatea României nu cunoaște deosebire de neam și religie“.

Mihail Kogâlniceanu înțelegea într'adevăr dreptatea în felul acesta.

Manifestul avu înrâurirea dorită. Populațiunea Dobrogei primi peste tot locul pe Domn și pe ministru cu cel mai cald entuziasm. Telegramele pe cari Mihail Kogâlniceanu le-a remis atunci din Dobrogea guvernului din București descriu bucuria locuitorilor. Ele sunt foarte interesante ca documente și de aceia le reproducem în întreg, după «Monitorul Oficial» de pe vremuri:

București, 29 Octombrie 1879

Guvernul a mai primit de la d-l ministru de interne, M. Kogâlniceanu, următoarea telegramă asupra călătoriei A. S. R. Domnului.

Kiustendje, 19/31 Octombrie 1879

După ce Alteța Sa Regală a pus piatra fundamentală la monumentul destinat a perpetuă amintirea aniversării, amintirea anexării Dobrogei către România, înconjurat și salutat de toată populația Tulcei, s'a imbarcat la 12 ore de dimineață pentru Cerna-Voda, unde a sosit eri dimineață în zori de zi.

Atât la Hârșova, pe lângă care am trecut la miezul nopții, cât și la Cerna-Voda, tot orașul a fost toată noaptea iluminat și populațiunea în picioare.

La debarcader, A. S. R. Domnul a fost întâmpinat de clerul ortodox și de hogecele otomane, de autoritățile civile și militare, de agenții societății imperiale-regale de navigațiune și de onor. D. Harris directorul general al căei ferate de unire a Dunării cu Marea-Neagră (Cernavoda-Kiustendje), care venise cu trenul princiar, decorat sărbătorește, spre ai

conduce la Constanța pe noul Domn al Dobrogei. La 8 ore dimineata, Alteța Sa Regală s'a urcat în vagonul princiar, care, de și de ani era pregătit pentru Sultan, însă numai astă-dată, și pentru prima oară, primi un suveran.

Durata călătoriei a ținut două ore, fiindcă atât la stațiunea Medjidiei, cât și la stația Murfatlar, cortegiul a trebuit a se opri, spre a putea populațiunile a vedeă și a saluta pe Suveranul lor.

Aceste populațiuni, compuse de toate naționalitățile, de toate religiunile, români, greci, bulgari, germani, turci, tătari, erau toate întrunite printr'un singur sentiment : dorința de a vedeă, de a saluta, de a iubi pe bunul lor domnitor, pe reprezentantul libertății, justiției, toleranței și civilizațiunii europene.

La Medjidia întâiul hoga al celei mai mari moschee din Dobrogea a citit Domnitorului o rugăciune înadins compusă pentru Alteța Sa Regală, și la care toată populațiunea musulmană, după fie-care verset, răspundea prin sute de amin.

De la Cernavoda până la Kiustendje, trenul a trecut prin mai multe sate turcești și tătărăști, odată împlinite, astă-zi arse și sfărâmate.

Din ruinele lor, însă, alergau puținii locuitori ce au mai rămas spre a zări, spre a saluta, măcar în fuga căei ferate, pe Suveranul Român, iar femeele și copiii, zărind trenul, în semn de respect, se aruncau la pământ.

La Medjidie, Alteța Sa Regală a fost aclamat prin un imn, intonat național de școlarii români și tătari din acest oraș.

București, 18 Octombrie 1879

Guvernul a primit de la d-l ministru de interne, M. Kogălniceanu, următoarea telegramă asupra călătoriei A. S. R. Domnului.

Orașul Tulcea este un microcosm ; populațiunea sa este o aglomerațiune de toate națiunile, de toate religiunile. Alteța Sa Regală a întrebuintat o mare parte a zilei de Marți spre a vizită templele religioase ale acestor deosebite naționalități.

A vizitat biserica ortodoxă română, biserica ortodoxă greacă, biserica ortodoxă bulgară, biserica ortodoxă rosiană, biserica lipovenească, capela catolică, sinagoga, geamia cea mare,

Mâne va mai vizita capela protestantă, biserica armeană, geamia cea mică, biserica lipovenilor fără cler. Toate aceste edificii fiind în parte ruinate, Alteța Sa Regală a promis putincioase ajutoare. După dejunul, la care au fost invitați P. S. S. episcopul Dunării-de-Jos, și mai mulți notabili din Tulcea și Sulina, Alteța Sa Regală s'a transportat la palatul administrativ, unde a primit deputațiunile comunelor rurale compuse de deosebite naționalități și confesiuni. Alteța Sa Regală le-a primit pe toate una după alta, conversând cu fiecare în deosebit despre interesele lor. După aceia Alteța Sa Regală a vizitat deosebitele autorități instalate în palatul administrativ; tot în acea zi a vizitat școalele române, greacă bulgară, protestantă, armeană și israelită; a vizitat închisorile unde a făcut mai multe grațieri, a vizitat cazarmele și spitalul militar și civil și găsindu-le neîndestulătoare a ordonat grabnice îndreptări.

La prânzul de seară au fost invitați consulii Puterilor străine din Tulcea și cei veniți din Sulina. Mercuri dimineața Alteța Sa Regală va asista la leturghia ce se va serba de P. S. episcopul Dunării-de-Jos, în biserica bulgară, al căreia cler în timpul aflării Alteței Sale Regale în Tulcea, a recunoscut jurisdicțiunea ecleziastică română; după aceea Alteța Sa Regală va pune piatra fundamentală la monumentul ce este a se înălța la Tulcea în amintirea anexării Dobrogei către România (1). Locul acestui monument este pe o înălțime ce domină Tulcea și care poartă numele de Muntele Horei.

Plecarea pentru Cernavoda va urma la amiază, Joi dimineață, Alteța Sa Regală va face intrarea sa în Kiustendje.

(1) Iată actul de fundațiune: Anul 1879 luna Octombrie în șapte-spre-zece zile, de către Alteța Sa Regală Carol I Domnul României s'a pus această piatră fundamentală a monumentului erigiat în orașul Tulcea pe Muntele Horei în amintirea

Documentele aceste sunt interesante pentru cuprinsul lor și pentru liberalismul sincer pe care-l degajează. Mihail Kogălniceanu zugrăvește Dobrogea ca un microcosm, dar simpatia pentru seminițiile dobrogene să trădează din fiecă rînd.

El și-a pus dragostea aceasta în texte de legi și în măsuri administrative, dar, odată plecat dela putere, s'a dat Dobrogei o îndrumare nouă: politica de civilizare a fost înlocuită cu una în care arbitrarul și bunul plac sunt singurele fire conducătoare, unde dreptatea și libertatea sunt vorbe goale.

Desvoltarea Dobrogei

Populațiunea și proprietatea rurală

Am arătat că Dobrogea, cu o întindere de 15.623 klm. p., a avut în 1908 o populațiune de 320.167 locuitori și că sporul locuitorilor dela 1878 până la 1908 a fost de 228⁰/_c.

Populațiunea Dobrogei este amestecată, dar elementul românesc predomină. Dela 1878 și până azi, situațiunea, din punctul de vedere al români-zării provinciei, s'a îmbunătățit enorm. In 1880,

anexării Dobrogei către România, dându-se binecuvântarea religioasă de Prea Sfinția Sa Părintele Iosif Episcopul Dunării-de-Jos, față fiind domnii Mihail Kogălniceanu, ministru de interne, colonel D. Lecca ministru de resbel, George M. Ghica prefect al județului Tulcea, general Al. Angelescu comandantul diviziei militare din Dobrogea și Dimitrie Theodoroff întâiul primar al orașului Tulcea.

cele două județe transdanubiene, numărau, după cifrele date de comisiunea însărcinată în 1905 cu studierea chestiunii drepturilor politice în Dobrogea:

Români	50.915
Bulgari	30.643
Musulmani (Turci și Tătari)	45.902
Ruși și Lipoveni	17.708
Greci	4.271
Germani	2.736
Evrei	1.135
Armeni	935
Diverse naționalități	2.842
	<u>157.087</u>

În 1880, numărul românilor era de aproape 51.000 față de 106.000 locuitori de origine neromânească, 36.30/0 față de 63.70/0. Douăzeci și opt de ani după aceea, în 1908, populațiunea Dobrogei se împărțea astfel, după origine:

	Jud. Constanța	Jud. Tulcea	Dobrogea	%
Români	105.941	62.204	168.145	52.52
Dobrogeni- neromâni	60.079	91.943	152.022	47.48
	<u>166.020</u>	<u>154.147</u>	<u>320.167</u>	<u>100.00</u>

De unde în 1880, populațiunile de origine neromânească erau în majoritate față de români, în 1908 situațiunea este cu desăvârșire schimbată; de data aceasta, populațiunea românească e aceea care e în majoritate. Numărul românilor a crescut, în cifre absolute, cu 117.000; dela 51.000 la 168.000, pe când numărul dobrogenilor neromâni n'a sporit, în același interval de timp, decât cu circa 46.000.

Astfel că, de vreme ce în 1880 românii nu erau decât în măsură de 36.3 % față de 63.7 % neromâni, în 1908 proporția se schimbase la 52.52 % români și 47.48 % neromâni. Lucrurile s'au schimbat deci, din punctul de vedere al naționalismului românesc, într'un mod foarte îmbucurător; și această schimbare în bine s'a făcut dela sine, fără o politică bine hotărâtă din partea guvernelor și fără o țintă sigură. Minunatul element colonizator care e românul a săvârșit din proprie inițiativă ceea ce nătângia, nepăsarea și neștiința guvernelor neglijase de a face. Românizarea definitivă a Dobrogei, adică înmulțirea covârșitoare a elementului național și reducerea celorlalte populațiuni la cantități neglijabile, este o simplă chestiune de timp — și încă de un timp foarte apropiat. Dacă în mai puțin de treizeci de ani, numărul românilor a sporit în chipul arătat mai sus, întrecând celelalte populațiuni cari în 1880 distanțau cu 100.00 de suflete pe români, ce va mai fi în viitor când, de bună seamă, se va urmări o politică națională — cu veteranii și în Deltă — mai activă și când avântul economic al Dobrogei, ridicarea portului Constanța, exploatarea bogățiilor miniere ale celor două județe etc. vor absorbi brațe și capacități noi? Locuitorii pe cari-i va atrage prosperitatea ce, de pe acum, se anunță strălucită, a Dobrogei, vor fi firește români. Imigrări de alte popoare în Dobrogea nu vor avea loc. Ele nu au loc de mult, de prin anii 1880. De venit, nu vor mai veni decât români. Ei vor veni în număr mare. Nu

va trece un deceniu și vom avea acolo 70⁰/₀ români și 30⁰/₀ neromâni.

Deocamdată, putem să fim mulțumiți cu starea de față a lucrurilor. Vremea ce s'a scurs a fost spre binele nostru. Județul Constanța, care se mărginește cu Bulgaria, este românizat într'o măsură mult mai mare ca județul Tulcea.

În județul Tulcea, numărul străinilor întrece deocamdată pe cel al românilor cu vre-o 29.000 de suflete. Dar, și aci progresul elementului românesc este de o putere de neîmpotrivit. Județul Tulcea este cel mai mare din țară, și, proporțional, are populațiunea cea mai mică. Lipsurile se vor umple firește cu români. Delta, care poate hrăni sute de mii de oameni, se va popula, — atuncea când se va popula, când cercurile noastre conducătoare vor socoti că problema merită oarecare băgare de seamă, — cu români.

De pe acum, elementul românesc este în majoritate în Dobrogea. Viitorul e al lui.

Pentru a arăta în amănunt împărțirea populațiunii dobrogene în 1908 după origine, dăm tabloul care urmează:

<u>Naționalități</u>	<u>Jud Constanța</u>	<u>Jud. Tulcea</u>	<u>Dobrogea</u>
Români.	105.941	62.204	168.145
Turci	7.053	3.984	11.037
Tătari	21.072	1.924	22.996
Bulgari.	13.342	33.968	47.310
Greci	4.542	4.807	9.349
Germani	3.707	4.094	7.801

<u>Naționalități</u>	<u>Jud. Constanța</u>	<u>Jud. Tulcea</u>	<u>Dobrogea</u>
Armeni.	2.192	1.162	3.354
Țigani	2.639	2.120	4.759
Israeliti	1.277	3.262	4.539
Lipoveni	1.634	15.042	16.676
Macedoneni	574	—	574
Italieni	495	1.171	1.666
Austro-Ungari	472	—	472
Ruși	498	16.781	17.279
Sârbi.	133	—	133
Poloni	141	—	141
Francezi	82	—	82
Englezi.	40	—	40
Găgăuți.	—	2.397	2.397
Diferite naționalități .	186	1.231	1.417
	<u>166.020</u>	<u>154.147</u>	<u>320.167</u>

În județul Constanța, românii sunt 106.000 față de 60.000 străini. În județul Tulcea, 62.000 față de 92.000. În județul Tulcea însă, numărul românilor este necomparat mai mare de cât fiecare populațiune străină luată în parte; el este de două ori mai mare de cât numărul bulgarilor și tot de două ori decât acel al lipovenilor și rușilor la un loc. Unii, cari și-au făcut în Dobrogea un capital politic din practicarea unui naționalism fricos și prigonitor, pentru a speria opinia publică de dincoace de Dunăre cu niște primejdii închipuite, au născocit «pericolul slav». Județul Constanța fiind pe trei sferturi românizat s'au abătut asupra județului Tulcea, pentru a uni pe ruși găgăuți, lipoveni și bulgari, a'i constitui într'un bloc și într'o primejdie slavă și a înfățișa

populațiunile aceste pacinice ca dușmănoase statului românesc. Un moment, politica aceasta a prins. Guvernanții noștri, eminentemente necunoscători în cele dobrogene, au crezut și au sprijinit o acțiune de ură. Dar, n'a trecut mult și chiar administratorii localnici au recunoscut nedreptatea învinuirii. În județul Tulcea, singurul care e în cauză din acest punct de vedere,—în jud. Constanța numărul bulgarilor, rușilor și al lipovenilor nu trece de 16.000,— populațiunile de origine slavă n'au făcut nici odată cauză comună. Ele nu au nici un fel de legătură economică între ele, cu atât mai puțin una politică. Și apoi sunt foarte puține. Toate la un loc, abia ajung numărul românilor din județ. Cât despre celelalte populațiuni, ele au interes să meargă alături cu românii și să majorizeze așa zisul bloc slav, care,—o repetăm,—n'a existat și nu există.

De altfel, dacă studiam mai de aproape creșterea populațiunii dobrogene după naționalitate, vedem că, pe când unele au dat îndărăt și altele au avut o dezvoltare normală, rezultând din excedentul firesc al natalității asupra mortalității, numai românii s'au înmulțit într'o măsură pronunțată. Tabela care urmează pune față în față cifrele populațiunii, după origine, în 1880 și 1908 :

	1880	1908	+ sau—in 1908 față de 1880
Români.	50.915	168.145	+ 117.230
Bulgari.	30.643	47.310	+ 16.667

	1880	1908	+ sau—în 1908 față de 1880
Musulm. (Turci și Tătari)	45.902	34.033	— 11.869
Ruși și Lipoveni . . .	17.708	33.955	+ 16.247
Greci	4.271	9.349	+ 5.078
Germani	2.736	7.801	+ 5.065
Evrei	1.135	4.539	+ 3.404
Armeni.	935	3.354	+ 2.419

Datele aceste arată că elementul musulman a dat îndărăt—singurul care a dat îndărăt—prin emigrare. Celelalte naționalități s'au desvoltat, cum am zis, în mod normal. Bulgarii au crescut cu 16.600 suflete, rușii și lipovenii cu 16.000, germanii cu 5.000, grecii, evreii și armenii cu cifre însemnate față de cele din 1880, atrași de comerțul din ce în ce mai activ al Dobrogei. Caracterul etnic al provinciei este însă de acum românesc.

Caracterul acesta se manifestă în populațiune, în agricultură și—ceea-ce se știe mai puțin—în comerț. Numărul patentarilor români este mai mare după cum vom dovedi îndată, de cât al celor străini.

Pământul de cultură este stăpânit în Dobrogea, în marea lui majoritate, de români. Faptul acesta este de o deosebită însemnătate, fiindcă numai atunci un popor poate fi privit ca stăpân cu adevărat pe o țară când are pământul de hrană și când fiii lui sunt una cu dânsul, sunt proprietari, țărani, plugari și exploatatori direcți ai lui. Dobrogea n'a fost pentru noi o colonie, păstrată dealungul anilor de către administrație și armată. Ea este azi una

cu țara-mumă, fiindcă a fost umplută cu țărani, cu proprietari, cu crescători de vite veniți de aci, de peste Carpați și de peste Prut, populație vânjoasă, deșteaptă și plină de inițiativă, plugari colonizatori, oameni cari au spart deșerturile câmpiei dobrogene, cari au pus pământul în cultură, cari l'au deștelinat și s'au așezat acolo pentru deapurarea. Numai datorită imigrării acestui element neprețuit, putem spune azi cu dreptate că Dobrogea este românească. Cifrele pun aceasta în lumină. Dăm pe cele cari le găsim în raportul comisiunii însărcinată în 1906 cu studierea chestiunii drepturilor politice în Dobrogea.

Raportul spune: «Cu toate greșelile făptuite, *elementul românesc este stăpân pe două din trei părți din pământul dobrogean*. Consultând lucrările de împământeniri și actele de parcelare, am constatat următoarea situație:

Județul Constanța

	Numărul proprietarilor		Intinderea posedată
1. Români.	13.369	stăpânesc	332.836 $\frac{1}{2}$ ha.
2. Bulgari.	2.726	»	43.726 »
3. Musulmani	3.208	»	41.341 »
4. Ruși.	285	»	3.326 »
5. Germani	261	»	10.064 »
6. Armeni.	29	»	962 »
7. Unguri	2	»	15 »
8. Greci	109	»	4.038 $\frac{3}{4}$ »
9. Italieni.	2	»	7 $\frac{1}{2}$ »
10. Evrei	3	»	3.625 »
Total	19.994		439.941 $\frac{3}{4}$ ha.

Județul Tulcea

	Numărul proprietarilor		Intinderea stăpânită
1. Români . . .	9.742	stăpânesc	97.096 ha. 8.903 m. p.
2. Bulgari . . .	5.794	»	85.504 » 5.227 »
3. Ruși . . .	1.689	»	12.783 » 639 »
4. Lipoveni . . .	2.066	»	7.386 » 7.803 »
5. Greci . . .	272	»	3.112 » 1.070 »
6. Musulmani . . .	720	»	8.554 » 7.843 »
7. Evrei . . .	27	»	234 » 8.121 »
8. Armeni . . .	23	»	885 » 3.029 »
9. Germani . . .	826	»	11.272 » 9.369 »
10. Francezi . . .	1	»	470 » — »
11. Italieni . . .	12	»	16 » 2.500 »
12. Englezi . . .	1	»	12 » 5.000 »
13. Polonezi . . .	4	»	35 » 5.000 »
Total . . .	<u>21.177</u>		<u>227.365 ha. 4.504 m. p.</u>

Dobrogea întreagă

	Numărul proprietarilor		Intinderea stăpânită
1. Români . . .	23.111	stăpânesc	429.933 ha. 3.903 m. p.
2. Bulgari . . .	8.520	»	129.231 » 227 »
3. Ruși . . .	1.914	»	16.109 » 639 »
4. Lipoveni . . .	2.066	»	7.386 » 7.803 »
5. Musulmani . . .	3.928	»	49.895 » 7.843 »
6. Germani . . .	1.087	»	21.337 » 4.369 »
7. Greci . . .	381	»	7.150 » 8.570 »
8. Armeni . . .	52	»	1.147 » 3.029 »
9. Unguri . . .	3	»	15 » — »
10. Italieni . . .	14	»	33 » 7.500 »
11. Francezi . . .	1	»	470 » — »
12. Englezi . . .	1	»	8 » 500 »
13. Poloni . . .	4	»	35 » 500 »
14. Evrei . . .	29	»	3.859 » 8.121 »
Total . . .	<u>41.111</u>		<u>666.613 ha. 3.004 m. p.</u>

În județul Constanța, proprietarii slavi, spune Raportul pe care-l cităm și căruia lăsăm răspunderea acestei clasificări după origine, credința noastră fiind că ea nu e întemeiată pe realitate, în județul Constanța proprietarii slavi, alcătuiți din bulgari și ruși, în număr de 3.011, stăpânesc 47.152 ha.; iar toți proprietarii de origine neromână în număr de 6.564 stăpânesc la un loc 107.105 ha.

În județul Tulcea, proprietarii slavi, alcătuiți din bulgari, ruși și lipoveni, în număr de 9.549, stăpânesc 105.674 ha., 9.742 români stăpânesc 97.097 ha., iar ceilalți proprietari de origine neromânească, în număr de 1.886, stăpânesc 24.584 ha.

În Dobrogea, proprietarii slavi, alcătuiți din bulgari, ruși și lipoveni, în număr de 12.500, stăpânesc 152.727 ha., proprietarii români în număr de 23.111 stăpânesc 429.933 ha., iar ceilalți proprietari de origine neromânească în număr de 5.500, stăpânesc 83.953 ha., *adică — slavii și neromânii la un loc — aproape cu 200.000 ha. mai puțin decât românii.*

Dintr'o întindere de 666.614 ha., aproape 430.000 ha. sunt în mâinile românilor cari, ca număr, covârșesc deasemenea pe cei de origine străină. Nota deosebită a situațiunii din punctul de vedere al stăpânirii pământului arabil de către diferite naționalități o înfățișează județul Constanța, vecin cu Bulgaria, și al cărui sol este aproape tot în mâinile românilor. În județul Tulcea, românii,

luați în parte față de fiecare naționalitate, luată în parte, sunt cei mai numeroși proprietari rurali și au și cea mai mare întindere. Ei sunt mai numeroși chiar dacă sunt puși la rând cu «proprietarii slavi»: bulgari, ruși și lipoveni la un loc; 9.742 români față de 9.549 proprietari «slavi». Dar sunt mai puțini față de toate naționalitățile împreună.

Situațiunea este deci favorabilă și din punctul de vedere al naționalizării solului. Am văzut că ne este favorabilă și din acel al populațiunii.

Un punct pe care țin să-l lămuresc este că am luat ca bune cifrele date de Comisiunea pentru studierea chestiunii drepturilor politice în Dobrogea. Cifrele aceste nu merită o încredere deplină. O statistică sigură asupra împrumăturilor din Dobrogea nu există încă. La capitolul despre împrumături voi reveni asupra acestor cifre, voi da și altele și, arătând puținul ce s'a făcut prin anii 1904—6 pentru împrumăturirea veteranilor și a mai multor familii românești în Dobrogea, voi dovedi că situațiunea, cu privire la stăpânirea pământului arabil de către români, ne este și mai favorabilă decât reese din datele prezentate de Comisiunea mai sus numită. Aci n'am voit doar decât să vădesc, în trăsături generale, caracterul românesc al Dobrogei.

Odată aceasta stabilit, voi putea vorbi mai în voe de subiectul propriu zis al acestui capitol: despre dezvoltarea economică și culturală a celor două județe transdanubiene.

Dobrogea a propășit foarte mult economiceste dela 1878. Prosperarea ei materială a urmat acelaș drum ca al țării întregi, având în plus câștigul ce-i vine dela așezarea lângă gurile Dunării și dealungul Mării Negre.

Progresul economic al țării este unul din fenomenele cele mai isbitoare ale României contemporane. Comerțul de import și export a atins cifra de 1 miliard, industria s'a înfiripat, a prins rădăcini adânci, a atras sutimi de milioane, a dat naștere unui proletariat numeros și a ridicat valoarea producțiunii indigene; agricultura a sporit ca întinderi semănate și câtimi produse. Mijloacele de transport s'au înmulțit corespunzător cu avântul economic. Numărul băncilor a crescut. Balanța comercială ne este aproape regulat favorabilă: valoarea exportului covârșește mereu pe aceia a importului. Utilajul tehnic s'a dezvoltat în măsura creșterii diferitelor ramuri economice. Avem aproape 3.200 klm. de cale ferată, avem poduri pentru a căror contemplare trimitem dinadins pe excursioniștii străini cari ne vizitează și un port monumental. Drumurile pe uscat sunt desăvârșite de servicii de navigațiune pe Dunăre și pe Mare.

Avântul acesta, cu care ne fălim fără încetare, a fost firesc. Progresul nostru economic: industrial și comercial, n'a fost lucrarea unui om, a unui partid sau a unei acțiuni conștiente. Ea a fost opera civilizațiunii economice europene în mijlocul căreia trăim, a fost o urmare fatală a condițiunilor

moderne de viață. Nici o țară din Europa nu s'a putut sustrage acestei influențe, care silește până și popoarele aziatice ca să-i se închine, cu atât mai puțin noi cari suntem în atingere nemijlocită cu apusul Europei. Dar, aceste sunt considerente cari nu intră în cadrul lucrării de față. Dacă le-am schițat aci pe scurt a fost ca să preîntâmpin laudele ce-și fac anumite grupe, din progresul economic al țării și mai ales laudele ce autoritățile sunt vecinic gata să-și atribue, cu o pronunțată lipsă de modestie, atunci când e vorba de progresul economic al Dobrogei.

Progresul material al Dobrogei se datorește următoarelor două pricini, cari au fost cu totul nea-târinate de politica guvernanților noștri:

1. Elementului românesc, colonizator, plugar, deșelinaător de pământuri și al

2. Propășirii economice generale de care Dobrogea a tras cu atât mai mare folos, cu cât ea este drumul spre mare și spre libertate.

Imprejurării acesteia datorează Dobrogea podul peste Dunăre și lucrările cele mari pentru portul Constanța.

Comerțul de import și export. Insemnătatea Constanței

România intrată în calea dezvoltării economice, a simțit nevoie de a face ca «plămânii țării», cum a numit Mihail Kogălniceanu ținutul de dincolo de Dunăre, să funcționeze bine, în folosul general.

Astăzi, când avem Dobrogea, când posedăm mărețul pod peste Dunăre și când portul Constanța devine din zi în zi tot mai mult un centru comercial considerabil, azi abia ne putem da seama în deplină cunoștință de cauză, de extraordinara însemnătate a Dobrogei pentru noi. Fără de Dobrogea, am fi fost o țară cu aripile tăiate. Grație Dobrogei, am căpătat un drum la Mare, și, astfel, întregul nostru comerț de export și o bună parte din cel de import, a luat drumul apei— așa cum a dorit și prevăzut Mihail Kogălniceanu în 1880— asigurându-ne libertatea economică cea mai deplină.

«O mai repet, — spune Mihail Kogălniceanu în raportul său asupra porturilor france Galati-Brăila, prezentat Camerei în 1883 — trebuie să ne îndreptăm din nou ochii la marele și frumosul brâu pe care providența l-a dat României, la *Dunăre*, și la plămâni cari fac o țară să răsufle în libertate la *Mare*. Și când zic aceste cuvinte, am ferma convingere că de îndată inteligenta d-voastră atențiune se va îndrepta spre porturile noastre maritime și fluviale, și spre ceiace avem a face pentru a le aduce în desvoltarea și înflorirea lor cea mai întinsă».

Ca să dovedim aceasta, dăm, după Statistica comerțului exterior al României în 1907, — ultima apărută până acum, — cifrele proporționale: la sută (pag. XCV din statistică), cari arată importul și exportul nostru în tone, împărțite după cum sunt porturi sau vămi de uscat.

Importul și exportul pe uscat în 1907

Vama	Importul la ‰ tone	Exportul la ‰ tone
București-Intrepozite . . .	4,08	0,01
București-Poștă . . .	0,11	—
Burdujeni.	7,52	2,28
Craiova.	1,05	—
Cornul-Luncei	0,05	0,05
Cara-Omer	0,01	—
Dorna	4,21	—
Iași	1,85	0,36
Mamornița	0,05	0,77
Mihăileni.	0,04	0,51
Oituz	0,01	0,03
Palanca.	0,42	0,13
Paiuși	0,03	0,17
Ploești	1,34	—
Predeal.	5,39	0,90
Prisăcani	0,20	0,06
Râul-Vadului	0,94	0,38
Total	<u>27,30</u>	<u>5,65</u>

Așa dar, abia 27,30 ‰ din totalul importului nostru și numai 5,65 ‰ din totalul exportului nostru se fac pe uscat. Și încă trebuie să se ție seamă că multe din mărfurile trecute la vama București ca o vamă de uscat au venit pe apă.

Aproape 75 ‰ din import și 95 ‰ din export iau calea apei, după cum arată tabela care urmează:

Importul și exportul pe apă în 1907

	Importul la ‰ tone	Exportul la ‰ tone
Bechet	0,02	1,17
Bratocea	0,24	1,79
Transp.	<u>0,26</u>	<u>2,96</u>

	Importul la ‰ tone	Exportul la ‰ tone	
Report	0,26	2,96	
Brăila	16,62	21,67	
Calafat	0,84	7,31	
Călărași	0,16	3,04	
Corabia	0,20	5,95	
Galați	17,63	12,31	
Giurgiu	3,54	4,83	
Oltenița	1,49	1,91	
T.-Măgurele	0,26	4,15	
T.-Severin	1,41	2,90	
Vârciorova	2,62	1,11	
Zimnicea	0,05	2,06	
Constanța	} Porturi dobroge	24,48	20,02
Cernavoda		0,53	0,26
Hârșova		0,18	1,50
Silistra-Nouă		0,01	0,47
Sulina		2,10	0,05 ¹⁾
Tulcea		0,30	1,16
	<u>72,68</u>	<u>93,66</u>	

Comerțul țării noastre se face deci pe apă, așa cum a voit Mihail Kogălniceanu, când a explicat Camerei menirea Dobrogei pentru România.

¹⁾ Cifra de 0,05‰ (22,45 tone) la export arătată de statistica comerțului exterior este inexactă, căci în Introducerea aceleiași statistici (pag. LXVIII), la capitolul «transporturile de cereale în cabotaj» se spune că cerealele expediate prin Sulina au fost de 839.042 tone, iar Darea de seamă a Comisiunii europene a Dunărei pe 1907 ne spune că s'au exportat prin Sulina, în acel an, 45.196.000 hl. cereale. Cifrele le dăm așa cum le găsim în publicațiunile statistice existente, și, fiindcă pentru Sulina există date speciale, culese cu îngrijire de Comisiunea europeană, credem că e interesant să

La import, Constanța arată un procent: 24,48%₀ din total, cum nu-l atinge nici un alt port. La export, vine: cu 20.02%₀, imediat după Brăila, și nu încapă nici o îndoială că nu va trece mult și va fi în capul tuturor porturilor românești.

Progresul Constanței a fost pur și simplu uluitor. În 1881, s'au importat prin Constanța 3.536 tone și s'au exportat 37.200 tone, în total 40.736 tone; în 1907 s'au importat 228.850 tone și s'au exportat 840.656 tone, în total 1.069.506 tone, sau o creștere; în mijlociu, de peste 400%₀. Nu mai departe decât acum zece ani, în 1897, importul în tone al Cons-

arătam, după ultimul ei raport, care a fost exportul de cereale prin Sulina dela 1857 — data așezării Comisiunei — până la 1908 incluziv:

Anii	Cereale export. Hectolitri
1857	5.500.000
1862	9.000.000
1867	8.000.000
1872	10.000.000
1877	anii de războiu
1882	18.000.000
1887	23.486.000
1892	28.076.000
1897	28.180.000
1902	51.018.000
1903	43.191.000
1904	25.881.000
1905	34.349.000
1906	47.439.000
1907	45.196.000
1908	28.217.000

tanței a fost de 13.41⁰/₀ și exportul de 7.15⁰/₀, față de 24.48⁰/₀ și 20.02⁰/₀ în 1907.

Valoarea importului Constanței în 1907 a fost de 38.620.658 lei și a exportului de 93.757.067 lei, în total 132.377.725 lei.

Pentru a arăta comerțul de import și export al tuturor vămilor dobrogene în 1907, dăm tabela care urmează:

	1907			
	Import		Export	
	Tone	Valori Lei	Tone	Valori Lei
Constanța . . .	228.850	38.620.658	840.656	93.757.067
Tulcea	2.789	2.055.100	48.515	7.575.764
Cernavoda . . .	4.949	947.119	10.766	1.060.766
Cara-Omer . . .	138	67.301	204	23.460
Hârșova	1.645	394.237	62.624	8.524.841
Silistra-Nouă . .	68	66.453	19.762	2.754.954
Sulina	19.608	4.361.540	2.245	573.109
Total	<u>258.047</u>	<u>46.512.408</u>	<u>984.772</u>	<u>114.269.961</u>

Importul și exportul vămilor dobrogene la un loc în 1907, au fost dar de 1.178.550 tone și de 105.745.120 lei.

În comparație cu 1881, avem în tone:

	Import		Export		Total	
	1881	1907	1881	1907	1881	1907
	Tone	Tone	Tone	Tone	Tone	Tone
Constanța . . .	3.536	228.850	37.200	840.656	40.736	1.069.506
Tulcea	4.753	2.789	9.196	48.515	13.949	51.304
Cernavoda . . .	—	4.949	—	10.766	—	15.715
Cara-Omer . . .	—	138	—	204	—	342
Hârșova	—	—	—	—	—	64.269
Silistra-Nouă . .	—	68	—	19.762	—	19.830
Sulina	226	19.608	269	2.245	495	21.853
	<u>8.515</u>	<u>256.402</u>	<u>46.665</u>	<u>922.148</u>	<u>55.180</u>	<u>1.242.819</u>

Creșterea dela 46.665 tone — cifrele din tabelele de mai sus se referă la vămile pentru cari se găsesc cifre comparative cu 1881 — la 1.242.819 tone în vreme numai de 26 de ani, arată mai mult ca orice avântul luat de Dobrogea.

Tabela de mai sus arată că nu numai Constanța a crescut, dar și celelalte vămi, cari, la 1881, nu aveau nici un trafic. Dacă Tulcea n'a prosperat deajuns, aceasta se datorează izolării ei. Localnicii cer în zadar de ani și ani o cale ferată care să lege orașul cu Constanța și cu Mangalia. Constanța legată cu Cernavoda printr'o linie ferată încă înainte de anexare, și, în urmă, prin podul cel mare peste Dunăre, s'a desvoltat în chipul arătat. Ea se va desvolta și mai mult în viitor, atât prin progresul economic general al țării cât și prin crearea de mijloace noi de comunicațiune înăuntrul Dobrogei.

Constanța are un viitor mare înaintea sa. Portul pe care-l construim acolo de mai mulți ani și care, odată isprăvit, va fi unul din cele mai mari din Orientul Europei, este chemat la o strălucită prosperitate. De pe acum, cap de linie pentru serviciile de navigațiune maritimă, portul Constanța are asupra celorlalte porturi ale noastre și asupra gurilor Dunării avantajul covârșitor că poate fi deschis tot anul pentru comerț și navigațiune. Porturile dunărene sunt condamnate iarna la inacțiune, din pricina înghețării fluviului. De prin Noemvrie până la începutul primăverii, comerțul este întrerupt dealungul Dunării. Constanța însă rămâne deschisă tot

anul. Numai avantajul acesta ajunge pentru a da preț Dobrogei, Dobroge, pe care n'au voit-o cei mai mulți cărmuitori în 1879.

Când portul Constanța va fi isprăvit, se va deschide o eră nouă pentru economia națională. Vom fi creat un mijloc incomparabil de transport, vom avea docuri cari vor putea înmagazină toată producția agricolă a țării, vom avea, înăuntrul noului port, un port pentru petrol, vom fi înzestrați acolo cu toate îmbunătățirile tehnice, — și totuși lucrarea nu va fi desăvârșită. Un port mare ca cel din Constanța presupune o mișcare comercială și industrială foarte activă. Linia Cernavoda-Constanța va trebui fără îndoială să fie dublată, iar dela centrele mari de producțiune din țară vor trebui să plece ramuri de linii tot spre Constanța. Drumurile noastre de fer vor tinde în chip firesc spre portul dobrogean, care, afară de aceasta, va deveni locul de reședință al diferitelor servicii de navigațiune, românești și străine, cari nu vor întârziă să se folosească de progresul Constanței.

Mai este însă o măsură, la care din nefericire, nu se prea gândesc autoritățile noastre în drept, și a cărei aducere la împlinire poate să aibă urmări economice mari nu numai pentru Constanța ci și pentru întreaga țară. După mine unul, numai atunci vom face din Constanța ceea ce cu drept ambiționăm cu toții să fie: primul port din Europa orientală, rivala Odesei, punctul de trecere între apus și răsărit și centrul mare de tranzit,

când o vom declara porto-franc. La noi în țară există un fel de prejudecată în contra porturilor-france. În trecut, atât Constanța și Tulcea cât și Brăila și Galați au fost porturi france. Legea din Ianuarie 1880, le-a dat libertatea economică. Aceasta însă n'a ținut multă vreme; printr-o lege din 18 Februarie 1883, s'au desființat porturile-france, afară de Sulina. Protecționismul n'a putut îngădui ființa lor. Libertatea a fost desființată—și de atunci aproape nu se mai vorbește la noi de porturi-france. Acum câțiva ani, în 1903, ¹⁾ m'am încercat să pledez în favoarea declarării Galațului și a Constanței ca porto-franc, pentru care scop am scris o broșură. Chestiunea aceasta este foarte puțin studiată la noi, pe când în străinătate există o literatură întreagă asupra ei. În Franța de pildă există o mișcare puternică, care fără îndoială va reuși, în favoarea porturilor libere. Francezii arată că Hamburgul, Copenhaga și alte porturi olandeze, belgiene și italiene își datorează propășirea așezământului libertății economice.

Constanța trebuie să devie Hamburgul României, și pentru ca să devie e de nevoie să fie porto-franc. Fiind port liber sau având zonă liberă înăuntrul portului, ar prinde ființă acolo industrii numeroase de export cum și un comerț de tranzit însemnat. Instalațiunile portului, pentru cari vom fi făcut cheltuieli extraordinare, ar lucra atunci din plin, capi-

¹⁾ Vezi «Agrarul» No. 50 din 15 Maiu 1903.

taluri numeroase ar fi atrase și un centru economic de cea mai mare însemnătate ar naște, dând de lucru la mii de brațe și inteligențe românești.

Ideea aceasta ni se pare foarte practică. Nu pot s'o dezvolt aci mai pe larg, pentru a-i arăta foloasele, fiindcă argumentarea cere un studiu special. Imi iau libertatea însă să atrag asupra ei atențiunea Camerii de comerț din Constanța. Camera aceasta ar trebui să studieze chestiunea în amănunt și, odată convinsă, — cum nu încapе îndoială că va fi — de folosul acestui proiect, să stăruie pentru realizarea lui.

Politica noastră economică trebuie să aibă în vedere o singură țintă: dezvoltarea comerțului pe apă prin porturile dunărene și Constanța. Nici un alt proiect nu se cuvine să ne sustragă dela acest țel.

Un nou pod peste Dunăre între România și Bulgaria, după cum se proiectează acum și în vederea căruia niște comisiuni speciale: românești și bulgare, au și lucrat în București, ar fi nu numai un act necugetat, dar, ca să nu întrebuițez termeni și mai asprii, o aberațiune economică, o călcare în picioare a intereselor țării.

Care este pentru noi rostul adânc al portului Constanța? Răspund: acela că ne dă cea mai desăvâșită libertate de mișcări. Având eșirea spre piețele mondiale, prin Constanța, putem să ne combinăm tarifele pe c. f. și pe vapoare și să ne dezvoltăm serviciul de navigațiune cum vrem și cum este mai bine pentru noi. Putem, — pentru a fa-

voriză industriile din fundul țării, din spre Carpați, din nordul Moldovei, sau din apusul Munteniei, — să înlesnim, prin tarife speciale, transportul mărfurilor la Constanța și de aci în lumea întreagă, egalând costul transportului cu acela al industriilor așezate în apropiere de Dobrogea. Dacă am construi un nou pod peste Dunăre spre Bulgaria traficul s'ar îndreptă pe acolo, și comerțul nostru ar atârna de bunul plac al Bulgariei și Turciei. Constanța ne dă libertatea desăvârșită, un nou pod peste Dunăre ne-ar dà viitorul economic în mâinile unor state rivale.

Vreme de decenii, s'a tot spus țării că podul dela Cernavoda și portul Constanța sunt menite să aducă traficul internațional și tranzitul spre Azia pe această cale. Azi diplomația austro-germană declară că linia trans-balcanică ce va trebui să treacă peste noul pod pe Dunăre care se plănuiește, are menirea să atragă ea traficul și tranzitul internațional spre Azia. Scopul este vădit. Intr'un număr din Octombrie 1909 al ziarului «Pester Lloyd» un scriitor ungar, baronul Bedens, a spus-o fără înconjur :

— Voim o linie care, *ocolind Serbia*, să treacă prin Turnu-Roșu, peste noul pod pe Dunăre, prin Bulgaria și Turcia și, de aci, să se lege cu linia Bagdad din Azia mică și cu liniile ce se vor construi prin Azia centrală. Linia aceasta să atragă traficul de călători și mărfuri din Europa apuseană.

Aceasta înseamnă pur și simplu degradarea Constanței la un rol cu totul secundar și pierderea ca-

racterului de port mare internațional ce l-am visat pentru portul ei.

Mă întreb numai: cum a putut o asemenea idee să fie măcar discutată de oameni politici români?

Constanța ne ajunge pentru mulți ani de aci încolo. Și dacă poate fi vorba la noi de încă un pod peste Dunăre, apoi nu e cu putință să intre în socoteală decât podul spre Serbia, cu care avem încheiat o convențiune în acest scop. Un pod spre Serbia nu ar avea decât o însemnătate locală, pentru traficul Olteniei. Un pod spre Bulgaria ar avea din contra o însemnătate internațională și ar duce la coborârea Constanței, pe lângă că ne-ar supune bunăvoinței Bulgariei și Turciei.

Nu este cu putință ca un asemenea proiect să se realizeze. Ar fi o aberațiune ca noi înșine să cheltuim zeci de milioane pentru a scurta drumul spre Orient printr'o linie transbalcanică și a ruina Constanța și libertatea noastră economică.

Politica austro-germană este în rolul ei când cere linia aceasta, dar noi nu suntem în rolul nostru când o admitem. Diplomația austro-germană este în contra Serbiei. Ea nu se sfiște să spue că linia transbalcanică prin podul cel nou peste Dunăre este îndreptată contra Serbiei. Întrebarea ce se pune este: ce interes are România să dea o mână de ajutor la o politică contra Serbiei? România are interes să trăiască în relațiuni de bună prietenie cu statele vecine, mai ales cu cele balcanice. Nu trebuie să ne creiem dușmani peste Dunăre.

Atât din punct de vedere economic cât și din cel politic, podul care se proiectează este un non-sens, și merge deadreptul în contra intereselor celor mai vădite ale țării.

Deocamdată Constanța și celelalte porturi dobrogene se dezvoltă liniștit. Tabloul care urmează arată tonagiul și numărul vaselor intrate și eșite în și din porturile dobrogene în 1907 :

	Bastimente intrate				Bastimente eșite			
	Incărcate		Deșerte		Incărcate		Deșerte	
	No.	Tonagiul	No.	Tonagiul	No.	Tonagiul	No.	Tonagiul
Constanța .	469	523.341	333	492.632	526	781.107	271	277.113
Tulcea . .	375	88.209	1354	154.129	839	111.069	705	105.475
Mangalia .	34	913	158	5.156	165	7.664	26	124
Măcin . .	245	9.003	410	67.249	392	50.661	256	21.065
Cernavoda .	556	80.004	389	83.364	481	73.724	466	100.615
Chilia - Ve-								
che . .	28	285	156	1.876	125	1.619	59	516
Isaccea . .	227	43.205	659	100.419	284	38.051	600	105.282
Ostrov . .	179	11.265	587	118.846	240	21.210	506	110.979
Hârșova . .	579	122.745	575	129.617	455	82.896	688	146.781

Darea de seamă asupra C. F. R. are amănunte prețioase asupra diferitelor traficuri de mărfuri (mică iuțeală) atât ale Serviciului român de navigație cât și ale companiilor cu cari avem diferite contracte de transport. Ultima dare de seamă : pe 1907/8, arată că prin :

	Tone
Traficul direct combinat de mărfuri Maritim-Român (via Constanța) un transport în 1907/8.	15.762
Traficul combinat de mărfuri Olando-Belgo-Român (via Constanța) un transport în 1907/8.	4.551

	Tone
Traficul maritim combinat de mărfuri Anglo-Român un transport în 1907/8	3.817
Traficul combinat Fluvial-Român cu C. F. R. (prin Cernavoda) un transport în 1907/8.	17.710

Traficul nostru de mărfuri tinde să se concentreze spre Constanța. De aci urmează că și stațiunile dealungul liniei Cernavoda-Constanța trebuie să se folosească de această mișcare. În 1907/8, s'au transportat prin stațiunile dobrogene :

	No. călătorilor	Bagaje	Mărfuri		Regie	
			de mare iuteală T	de mică iuteală O N	Mare E	Mică
Cernavoda-p.	36.283	82.4	64.5	60	23.5	—
Saligny	9.137	1.9	25.5	6.748	1.5	1.394
Cernavoda-oraș.	—	—	—	53.822	2.0	3.111
Cernavoda-p. f.	—	—	—	1.060	—	—
Mircea-Vodă	8.212	4.4	—	3.964	—	224
Medgidia.	40.619	48.4	13.0	42.139	—	214
Dorobanțu	7.621	1.2	—	—	—	251
Murfatlar.	62.908	22.9	—	45.594	—	338
Valul lui Trajan	3.321	0.3	—	—	—	—
Constanța-oraș	152.074	428.1	66.9	100.874	4.0	7.524
» băi	56.339	—	—	—	—	—
» port	358	8.2	—	93.812	21.0	82.138
» p. f.	3.119	71.5	—	7.033	—	—

Căi ferate. Șosele

Dobrogea, cu toate că are Constanța, a progresat foarte puțin în ce privește căile de comunicațiune. Atenția guvernelor noastre a fost absorbită până acum numai de podul peste Dunăre și de portul

Constanța, neglijând Dobrogea în sine. Cu alte cuvinte, ne-am ocupat numai de liniile de comunicațiune cari întregeau pe acele din țară și le desăvârșeau, prelungindu-le, prin podul și portul cel mare, până la sfârșitul lor firesc, dar am fost nepăsători față de Dobrogea în sine. Astfel, dela anexare până azi n'am construit în Dobrogea nici o linie de drum de fer. Când am ocupat provincia, funcționă linia actuală Cernavoda-Constanța. Ea era proprietatea unei companii englezești. Rescumpărarea ei ne-a costat 16.459.873 lei, dar am emis pentru suma aceasta un capital de rentă de 20.073.000 lei. «Darea de seamă statistică asupra exploatărei Căilor Ferate Române și docurilor pe exercițiul anului 1907/8» publică cifrele privitoare la costul liniilor și la cheltuelile făcute cu diferite lucrări până la 31 Martie 1908. Scoatem pe acele cari au în vedere liniile (mai bine zis) linia Cernavoda-Constanța :

	<u>Lei</u>
1. Linia Cernavoda-Constanța (64 klm. 058 m.) a costat (rescumpărarea)	16.459.873
2. Linia Fetești-Cernavoda inclusiv podul peste Borcea și Dunăre au costat	34.999.981
3. Palaz-Constanța (gara de triaj) a costat	1.131.179
4. Reconstruirea liniei Cernavoda-Constanța	7.033.682
5. Alte credite pentru continuarea de lucrări pe aceeași linie	2.176.727
6. Idem	493.858
7. Terminarea variantei Constanța-Saligny	815.916
8. Construcția liniei Constanța-Mamaia și gara Mamaia	161.661
9. Gara de triaj Constanța	79.912
10. Consolidarea taluzelor de acces în portul Constanța	7.427
	<hr style="width: 100%; border: 0.5px solid black;"/>
	63.360.216

Suma de 63 milioane nu reprezintă de sigur totalul cheltuelilor făcute pe linia Constanța. În tabela de mai sus n'am trecut decât creditele găsite în lucrarea statistică citată mai sus ca referitoare la lucrările pe linia aceasta; nu încapе îndoială că s'au mai cheltuit și alți bani aci, fără să se specifice, la denumirea creditelor, liniile anume pentru cari erau destinate. Afară de aceasta, sumele de mai sus arată costul *efectiv* al lucrărilor; pe stat lucrările l-au costat mai scump, fiindcă a emis rentă. Astfel, pentru rescumpărarea liniei Cernavoda-Constanța s'a emis, după cum am arătat, rentă în valoare de 20.073.000 lei, iar pentru lucrările cari la punctul 2 din tabela de mai sus sunt trecute cu un cost de 34.999.981 lei s'a emis rentă în valoare de 42.682.026 lei.

Cheltuelile cari s'au făcut au avut însă în vedere numai întregirea rețelei din țară și legarea ei, prin podul peste Dunăre și prin portul Constanța, cu străinătatea. Pentru Dobrogea nu s'a făcut nimic.

Cele două județe transdanubiene duc lipsă mare de căi de comunicațiune bune și îndestulătoare. «Anuarul statistic al României» pe 1909 spune (pag. 430—431) că, la începutul anului 1905, județul Constanța a avut 701 klm. 077 m. și județul Tulcea 887 klm. 702 m. drumuri șoseluite, sau în total 1588 klm. 779 m. Raportând întinderea aceasta la 1000 de locuitori și la 1000 de klm. p., avem: județul Constanța are $2\frac{1}{536}$ klm. la 1000 locuitori și $58\frac{1}{328}$ klm. la 1000 klm. p., iar județul Tulcea

are $3/_{571}$ klm. la 1000 locuitori și $59/_{863}$ klm. la 1000 klm. p. Mediile acestea sunt foarte mici, de oarece mijlocia generală a României este de $4/_{007}$ klm. la 1000 locuitori și $201/_{121}$ klm. la 1000 de klm. p. Județul Constanța are deci cu $1/_{,44}$ klm. și $142/_{653}$ medii mai mici ca mijlocia țării, iar județul Tulcea cu 506 m. și $149/_{318}$ klm. în minus față de mijlocia generală a țării.

Cifrele acestea arată cât sunt de înapoiate județele dobrogene în ce privește căile de comunicațiune.

Expunerea situațiunei județului Tulcea pe 1908 spune că în acel an, adică 1908, s'au terminat complet 343 klm. 344 șosele vicinale și 5 klm. 651 șosele comunale, adică în total 348 klm. 995, oșebit de cele 172 klm. 560 m. căi naționale împietruite sau, la un loc, 521 klm. 555 m., adică aproape aceeași cifră ca la începutul anului 1905.

Pentru județul Constanța n'avem o altă dare de seamă decât aceea care se referă la începutul anului 1903. In darea aceasta de seamă, citim, la capitolul «șosele» :

«Până în anul 1895 s'a lucrat prea puțin la șoselele din județul Constanța..... Nici o șosea n'a fost construită prin antrepriză. Statul, foarte generos în repartizarea de subvențiuni pe la alte județe, nu a ajutat niciodată județul Constanța».

Urmarea este că Dobrogea are cele mai puține șosele din țară. Ea nu are șosele județene, ci nu-

mai vicinale și comunale. Județul Constanța nu are decât 41 klm. șosea națională.

Dacă s'ar fi întrebuințat capitalul de zile de prestație cât s'a adunat în cursul anilor, Dobrogea ar fi avut azi șosele în număr îndestulător. Dar, ca în toate ramurile administrative, tot astfel s'au săvârșit nenumărate abuzuri și cu zilele de prestație. S'au făcut păsuiri, acte de favoare și de arbitrar fără de sfârșit.

Dobrogea are o nevoie viu simțită de căi de comunicațiune. Fiind o țară bogată, ea nu se va putea ridica economiceste decât atunci când va avea drumuri multe și bine întreținute. Calea ferată Tulcea-Constanța nu se mai poate amâna. Când Dobrogea va avea linii de fer și șosele atât cât îi trebuie, Tulcea, azi izolată, se va ridica și ea, de asemenea și Mangalia, cum și numeroasele centre urbane și rurale, cărora exploatarea industrială a peștelui, a carierelor și minelor, a produselor derivate din creșterea animalelor, etc., va da un avânt pe care azi nici nu-l bănuim.

Pescării

Dobrogea este o țară bogată, dar bogățiile ei nu sunt încă exploatare. Județele Constanța și Tulcea nu au încă o industrie în adevăratul înțeles al acestui cuvânt, afară de câteva fabrici instalate la Cernavoda și Constanța.

Dobrogea este bogată în mine, cariere și în ape

pline de pește. Exploatarea peștelui procură de câțiva ani Statului niște venituri cari merg crescând. Ca simplă documentațiune, dăm cifrele cari arată veniturile statului în ultimele 18 exerciții budgetare : dela 1890/1 până la 1907/8 incluziv :

Venitul statului din bălți și pescuit

<u>Exerciții</u>	<u>Lei</u>
1890/1	576.500
1891/2	576.500
1892/3	576.500
1893/4	587.000
1894/5	587.000
1895/6	671.145
1896/7	805.998
1897/8	686.563
1898/9	982.247
1899/900	995.808
1900/901	1.341.445
1901/2	1.603.732
1902/3	1.844.446
1903/4	2.699.069
1904/5	2.117.049
1905/6	2.762.869
1906/7	3.224.602
1907/8	4.365.874

Cea mai mare parte din aceste venituri vine dela exploatarea bălților și pescăriilor din Dobrogea. Aceste, înainte vreme arendate, sunt de un număr de ani administrate în regie de Serviciul de pescărie al statului.

Incasările cele mari — mari mai ales față de sumele mici pe cari le primea statul în vremea când arenda bălțile — ale Serviciului pescăriilor, au creat acestuia o situațiune favorabilă în ochii oamenilor noștri politici. Chestiunea pescăriilor este însă complexă. Ea nu poate fi privită sau judecată numai din punctul de vedere al Tezaurului public. Ea atinge mai multe probleme de ordin economic, social și — în Dobrogea — chiar național.

Din punct de vedere economic, pescăriile au o însemnătate mare. Măsurile de conservare a peștelui prin fixarea unor vremuri de cruțare alese în urma unei experiențe lungi și a unor studii științifice cu adevărat riguroase și cari să merite acest nume, iar nu în urma unor compilări teoretice; lucrările de curățire a bălților și lacurilor mari dobrogene; popularea lor; mijloacele de comunicațiune create înăuntrul regiunii piscicole, vor ridică piscicultura noastră la un nivel care-i va da o reputațiune europeană, va duce la un comerț interior și exterior activ și la întemeierea unor industrii de conserve cari vor întrebuința capitaluri mari și brațe numeroase.

Din punct de vedere social, chestiunea este de asemenea însemnată, fiindcă trebuie să tindem mereu la eftinirea peștelui. Scumpirea mijloacelor de traiu a pus în ultimul timp problema eftinirii peștelui la ordinea zilei. Ar fi un non-sens, o politică economică sucită, ca, având în Dobrogea bălți pline cu pește, exploatare de stat, să nu putem pune la în-

demâna populațiunei sărace din orașe și sate pește efin. Problema alimentării poporului este la noi cu deosebire însemnată; este o problemă dure-roasă. Se știe cum și cu ce se hrănesc țaranii noștri. Statul însă are bălți în Dobrogea. Datoria lui este să nu aibă pentru ele solitudinea unui perceptor, ci să se gândească și la înlesnirile ce, grație lor, putem acorda mulțimilor dela orașe și sate.

Din punct de vedere național, pescăriile dobrogene ar putea servi la o colonizare a Deltei și a regiunei băltoase cu români, meniți să devie pescari și, astfel, să dea ținutului spre Rusia caracterul românesc care, azi, îi lipsește și, totdeodată, să furnizeze marinei românești, comerciale și de războiu, materialul omenesc de care are nevoie.

Nu a ajuns la cunoștința noastră dacă Serviciul pescăriilor s'a preocupat de partea aceasta a chestiunei. Părerea noastră este că ar trebui să se preleveze în fiecë an din beneficiile nete ale exploatărei pescăriilor un procent care să meargă la un fond special, destinat colonizării cu români pescari.

Activitatea Serviciului pescăriilor n'a fost supusă până acum unor cercetări critice cari, cu nepărtinire, să judece măsurile luate și rezultatele lor. Acì, din păcate, nu este cadrul pentru o asemenea cercetare. Un studiu critic, întemeiat pe vederile arătate mai sus pe scurt, ar fi însă foarte interesant și trebuincios. El ne-ar arată ce ne putem aștepta dela un minister al domeniilor, condus de oameni

cu concepții largi, numai în direcția unei exploatari inteligente a pescăriilor, și cât bine ne poate veni dela acea Dobroge, căreia bălțile cele numeroase îi crease, prin 1879, renumele unei țări bântuită de friguri și alte boli.

Mine și cariere

Pescăriile nu sunt singura bogăție naturală a Dobrogei, încă nu îndeajuns puse în valoare. Carierele de piatră și minele din Dobrogea sunt și mai puțin exploatare.

Lucrarea, intitulată „*România 1866—1906*“, apărută cu prilejul Expozițiunii jubulare din 1906, dă câteva amănunte asupra carierelor și minelor din Dobrogea.

Minereuri de aramă și fer în cantități destul de mari și în condițiuni de a permite o exploatare rentabilă, se găsesc în Dobrogea și anume la Altân-Tépé, Al-Punar, Ceamurli, etc. Nici unul din aceste zăcăminte nu se exploatează azi și nici chiar acele a căror exploatare se începuse mai de mult.

Cariere de piatră sunt foarte multe în Dobrogea.

Pentru a da o idee mai netedă despre avuțiile miniere ale Dobrogei, voi reproduce dintr'o lucrare în limba franceză a d-lui Inginer Osiceanu, intitulată «Bogățiile miniere ale Dobrogei», — rezumând, — partea care urmează :

«Grație situației sale geografice la marginea Dunărei și a Mării Negre, și a constituției sale geologice, Dobrogea a

fost din vechime una din ținuturile cele mai prospere și populate ale țării. Bogățiile miniere pe cari le posedă au fost oarecum exploatare. În regiunea aceasta au găsit grecii și apoi romanii pietrele de construcție de cari au avut trebuință pentru ridicarea cetăților lor.

Minele.—După studiile făcute, minereurile cari se găsesc în Dobrogea sunt minereuri de cupru și de fer. S'a menționat de asemenea manganul, izolat sau aliat cu ferul.

Minereurile de fer se prezintă sub forma de magnetite, oligiste, pyrite, hematite și limonite, acele de *cupru* sub forma de cupru metalic, cuprite, azurite, malachite; cât despre mangan, el se găsește sub forma de pyroluzita, dar numai în partea nordică a Dobrogei.

Regiunile cele mai importante unde s'au făcut explorațiuni sunt:

1. **Lozova.** Aci s'a făcut un foraj de 76 m., și prin diferite tăeturi s'a demonstrat existența gismentului pe o mare distanță și la o mare adâncime.

2. **Geaferca,** unde se găsesc oligiste, cum și minereuri de cupru asociate cu fer.

3. **Carapeite,** unde prin mai multe tăeturi s'a stabilit de asemenea prezența minereurilor de cupru și de fer.

4. **Altân-Tépé.** În regiunea aceasta s'au întreprins explorațiuni mai importante; în afară de mai multe tăeturi s'au mai săpat două puțuri prin cari s'a constatat prezența de minereuri sulfuroase (pyrite cari conțin puțin cupru). Minereurile găsite acolo conțin 6 și 9% cupru curat. O pălărie adâncă de fer arată, prin blocuri groase de hematită la suprafață, că avem aface cu un zăcămint metalifer considerabil. Lucrările de explorare continuă și ele făgăduesc descoperiri interesante.

Cariere.—Pe când pentru minereuri suntem încă în perioada de explorare, pentru stânci s'a procedat de mult la utilizarea lor. Carierele Dobrogei au început a fi exploatare încă sub dominațiunea otomană; dar nu avem date sigure în privința

lor decât dela 1880, de când exploatările au fost făcute mai sistematic. Avantagiile carierelor dobrogene sunt următoarele :

1. Exploatarea lor este foarte ușoară, de oarece stânca se prezintă pretutindeni sub forma de masive deasupra pământului.

2. Transporturile nu oferă nici o greutate din cauza apropierei Dunărei, a Mării Negre, cum și a înălțimei (450 m, maximum) a masivelor.

3. Calitatea stâncilor este excelentă. Varietățile cari se extrag sunt : granite, porfire, quartzite, calcaruri și schiste cristaline.

Granitele aparțin mai multor masive și tipuri deosebite.

Cel mai important este granitul care se extrage dintr'un singur masiv, la Muntele Carol, Piatra Roșie și Turcoaia. In al doilea rând vine granitul de mică neagră și homblend al lanțului Pricopanu și Greci, exploatat la Morza, Carabalu. Cheia, etc. La Măcin și Dealul-Cetăței se exploatează cu folos mare un masiv mic de granit sărac în mică.

Quartzitele formează stânci la Priopcea, Vițularu și Urliga.

Calcarurile cari se extrag din această regiune sunt de diferite soiuri.

Totalitatea sumelor incasate de stat din taxele pe cariere întrece 200.000 lei pe an.

In ce privește producțiunea, trebuie observat că din una și aceeași carieră se pot extrage diferite specii de pietre, pavage, pietre de construcțiune, bordure, pietre de drum ; și, fiind date condițiunile ușoare de muncă, de extracțiune și de transport, toate aceste produse dau un câștig bun.

Cariera din Iacob-Deal, în afară că este cea mai bine exploatată, mai are o însemnătate particulară, atât prin produsele ce dă cât și prin cantitatea ce se extrage și care este căutată atât în țară cât și în străinătate. Cariera aceas a este una din cele mai mari cariere de granit din Europa. Iată orașele cărora a furnizat material de pavat : București, Brăila, Galați, Sulina, Oltenița, Zimnicea, T.-Măgurele, Corabia, Bechet, etc. Se exportează apoi mult, mai ales în Rusia».

Agricultura

Creșterea vitelor. Păduri

Bogăția cea mai mare a Dobrogei o formează, însă, ca și pentru restul țării, agricultura.

Proprietatea rurală este mai fericit împărțită în Dobrogea, și mai ales în județul Tulcea, ca în restul țării. Proprietatea mică țărănească este mai bine așezată, iar proprietatea mijlocie este covârșitoare. Proprietatea mare, cea dela 100 ha. în sus, este respândită în județul Constanța, unde sunt adevărate latifundii, de și tot nu în proporția din alte județe românești, pe când în județul Tulcea este foarte slab reprezentată.

Tabloul care urmează, pe care l-am întocmit după Raportul asupra recensământului fiscal din 1905, arată întinderea proprietății cultivabile în Dobrogea, numărul proprietarilor și împărțirea pământului între diferitele categorii de proprietari :

Proprietatea rurală în Dobrogea

Intinderea pământurilor	Jud. Constanța		Jud. Tulcea		Dobrogea	
	Numărul proprietarilor	Intinderea în ha.	Numărul proprietarilor	Intinderea în ha.	No. proprietarilor	Intinderea în ha.
Până la 10 hectare . . .	11.876	108.953	14.086	112.937	25.962	221.890
Dela 10 — 50 hectare . . .	7.457	175.148	5.110	89.608	12.567	264.756
Dela 50—100 hectare . . .	455	32.518	112	8.760	567	41.278
Peste 100 hectare . . .	276	139.578	55	17.855	331	157.433
Total . . .	<u>20.054</u>	<u>456.197</u>	<u>19.363</u>	<u>229.160</u>	<u>39.427</u>	<u>685.357</u>

Tabela aceasta este instructivă în cel mai înalt grad. Proprietatea mică, cea până la 10 hectare, este în întindere de 221.890 ha. și este stăpănită de 25.962 inși. *Aceasta înseamnă că în mijlociu revine fiecărui țaran peste 8 hectare.* În restul țării, mijlocia pentru întinderile până la 10 ha., este abia de 3 ha.

În ce privește proprietatea mijlocie, între 10—50 hectare, județele Constanța și Tulcea vin în fruntea întregii țări; nici un alt județ nu are atâți proprietari de asemenea întinderi ca cele două din dreapta Dunărei. Constanța vine întâiu cu 7457 proprietari și Tulcea cu 5110. În al treilea rând vine județul Vâlcea, la o depărtare mare, cu 2037 proprietari.

La proprietatea între 50—100 ha., județul Constanța vine iar în frunte, având cel mai mare număr de proprietari de această categorie: 455. Județul Tulcea vine în rândul al cincilea: cu 112 proprietari.

Tot județul Constanța are numărul cel mai mare de proprietari din toate județele țării la categoria 100—500 ha.: 206 proprietari. Județul Tulcea vine aci abia în rândul al 27-lea, cu numai 43 de proprietari.

La categoria: dela 500 hectare în sus, județul Constanța vine în rândul al 9-lea, cu 70 de proprietari, pe când județul Tulcea vine în rândul al 29-lea, cu abia 12 proprietari.

După cum vedem, Dobrogea este mai favorizată

de cât restul țării în ce privește împărțirea proprietății rurale. Urmarea acestei stări de lucruri este o bună stare mai pronunțată ca în restul țării și un spirit mai viu de neatârnare ca la ceilalți țărani din România.

Și aceasta cu toate că venitul mijlociu de hectar a fost socotit mai mic, cu prilejul recensământului fiscal din Dobrogea, ca venitul mijlociu de hectar în România întreagă.

Iată datele corespunzătoare din raportul asupra recensământului:

	Județul Constanța			Județul Tulcea			Venitul mediu în România
	Intinde-rea în ha.	Media pe propr.	Venitul mediu pe ha.	Intinde-rea în ha.	Media pe propr.	Venitul mediu pe ha.	
Proprietăți până la 10 ha.	108.953	9.17	15.27	112.937	8.02	17.79	37.35
Proprietăți dela 10—50 ha.	175.148	23.49	14.71	89.608	17.54	18.17	29.24
Proprietăți dela 50—100 ha.	32.518	71.47	14.74	8.760	78.21	17.85	28.37
Proprietăți dela 100—500 ha.	55.701	207.39	15.06	9.787	227.60	12.78	30.41
Proprietăți peste 500 ha.	83.877	1.198.24	14.14	8.068	672.33	14.47	26.16
Total.	456.197	22.74	14.78	229.160	11.32	17.61	31.56

Comisiunile de recensământ fiscal au socotit că pământul de cultură dobrogean produce mai puțin venit ca cel exploatat în restul țării. Pentru a pune și mai bine în evidență deosebirea între venitul mijlociu al unui hectar din Dobrogea și al unuia

din restul țării, scoatem din tabela de mai sus cifrele cari urmează :

	Venitul mediu al unui ha. în jud. Constanța	Venitul mediu al unui ha. în jud. Tulcea	Venitul mediu al unui ha. în România
Proprietatea până la 10 ha.	15.27	17.79	37.35
Propriet. dela 10 — 50 »	14.71	18.17	29.24
» » 50 — 100 »	14.74	17.85	28.37
» » 100 — 500 »	15.06	12.78	30.41
» peste 500 ha. .	14.14	14.47	26.16
Mijlocia generală . .	14.78	17.61	31.56

După cum vedem, la toate categoriile de proprietate rurală, pământul de cultură dă în Dobrogea beneficii mai mici ca în județele de dincoace de Dunăre. Aceasta provine fără îndoială nu dela felul de a face agricultura, care e acelaș în județele dobrogene ca și la noi, ci dela neîndestularea aceluï ținut cu mijloace de comunicațiune, scumpetea brațelor și lipsa foloaselor ilicite, stoarse dela țărani în partea de dincoace a Dunării.

Agricultorii și crescătorii dobrogeni nu pot să-și aducă produsele pe piețele mari comerciale. Când o vor putea face, valoarea pământului lor va crește mult, și situațiunea țăranilor dobrogeni va fi neasemuit mai bună ca a celora din țara-mumă, fiindcă ei au pământ mai mult și legături economice cu proprietatea mare rurală mai normale.

În județul Constanța, mijlocia de pământ arabil stăpânit de țăranii cari au o întindere până la 10 ha., este de 9 ha. 17, iar în județul Tulcea de 8 ha. 2, pe când aceeași mijlocie pentru țara întregă este abia de 3.27. Țăranii dobrogeni au așa dar în

mijlociu cu 5 și 6 hectare mai mult ca țărani noștri. La celelalte categorii, proporțiunile sunt tot în favoarea Dobrogei, după cum arată cifrele cari urmează :

	Intinderea mijlocie de proprietar j. Constanța Ha.	Intinderea mijlocie de proprietar jud. Tulcea Ha.	Intinderea mijlocie de proprietar România Ha.
Proprietatea până la 10 ha.	9.17	8.02	3.27
Propriet. dela 10 — 50 »	23.49	17.54	19.16
» » 50 - 100 »	71.47	78.21	69.49
» » 100 - 500 »	207.39	227.60	301.27
» peste 500 ha.	1.198.24	672.33	1.920.33
Total mijlocie . . .	22.74	11.32	7.57

Proprietatea mare, cea peste 100 ha., are, în restul țării, un caracter mai latifundiar ca în Dobrogea, căci, pe când la categoria între 100—500 ha. mijlociile stăpânite de proprietari sunt, în județele Constanța și Tulcea, de 207.39 ha. și 227.60 ha., în restul țării mijlocia este de 301.27; iar la categoria peste 500 ha., mijlocia țării este de 1920 ha. față de 1198 ha. în județul Constanța și 672 ha. în județul Tulcea, adică cu peste 700 ha. mai mult ca în județul Constanța și cu peste 1200 ha. mai mult ca în județul Tulcea.

Totul în tot, proprietatea rurală din Dobrogea este așezată pe o temelie mai trainică ca cea din România propriu zisă, unde contrastul dintre pe-tecele țărănești și latifundiile proprietății mari a dus la tragedia socială din 1907.

Afară de aceasta, proprietatea mare din Dobrogea este arendată într'o proporție mai mică ca cea din

restul țării. După recensământul fiscal din 1902 ¹⁾, în județul Constanța au fost arendate — la întinderile dela 50 ha. în sus — 33.35⁰/₀ și în județul Tulcea 14.30⁰/₀. În ordinea descrescândă a județelor cari și arendează terenurile de peste 50 ha., județul Botoșani vine în frunte cu 76.98⁰/₀, județul Constanța în rândul al 29-lea cu 33.35⁰/₀ și județul Tulcea, în rândul al 32-lea, adică la urmă de tot, cu 14.30⁰/₀, mijlocia pentru țara întreagă fiind de 56.88⁰/₀.

După aceeași statistică, s'au arendat, în Dobrogea, la români 59.580 ha. sau 93.06⁰/₀, la străini 4436 ha. sau 6.94⁰/₀ și la evrei nimic.

Proporția cea mare a arendărilor la români, arată că în Dobrogea clasa arendașilor este curat națională — un fapt care până azi n'a fost pus încă în evidență.

Buna întocmire a proprietății rurale a avut înrâurire asupra cultivei agricole. Munca pământului s'a întins, însă, din nefericire, — ca și la noi, — în paguba pășunilor și a pădurilor, mai ales a pășunilor. Legea pentru organizarea proprietății rurale din Dobrogea (1882) prevedea delimitarea de islazuri comunale, ca și Legea rurală din 1864. Comisiunea Camerei însărcinată în 1882 să studieze proiectul asupra organizărei proprietății rurale (chestiune căreia am rezervat un capitol special) a fost prezidată de Mihail Kogălniceanu. Mihail

¹⁾ Vezi «Anuarul statistic al României» pag. 233.

Kogălniceanu, care a înscris în Legea de desrobire a clăcașilor din 1864 principiul islazurilor comunale, nu a putut să nu-și traducă ideile și în legea asupra proprietății imobiliare din Dobrogea. Ca și Legea rurală, însă, tot astfel și cea dobrogeană n'a fost aplicată, și, acolo unde s'a aplicat, locuitorii au spart islazurile. De altă parte, nu s'a aplicat nici legislația prevăzătoare pentru păduri. Dacă am fi avut administrație la centru și în localitate care să aplice legile, agricultura Dobrogei, apărută de secete prin păduri și desăvârșită prin islazuri, ar fi fost azi înfloritoare, împărțirea proprietății rurale îngăduindu-i o prosperare repede. Dar legile nu s'au aplicat și așa agricultura Dobrogei s'a dezvoltat în același chip ca la noi.

Dăm câteva cifre cari arată întinderea semănăturilor de cereale în Dobrogea în 1886—primul an asupra căruia s'au adunat date statistice de acest fel — și în 1908.

		Județul Constanța	Județul Tulcea	Dobrogea
		Intinderea în Ha.	Intinderea în Ha.	Intinderea în Ha.
Grâu	în 1886. . . .	21.125	24.833	45.958
	în 1908. . . .	52.885	34.759	87.644
Secară	în 1886. . . .	3.294	3.833	7.127
	în 1908. . . .	3.882	32.824	36.706
Orz	în 1886. . . .	52.731	42.791	95.552
	în 1908. . . .	153.646	66.216	219.862
Ovăș	în 1886. . . .	6.332	4.587	10.919
	în 1908. . . .	107.426	14.651	122.077
Porumb	în 1886. . . .	20.754	16.200	36.954
	în 1908. . . .	58.937	29.324	88.261
Meiu	în 1886. . . .	27.106	6.901	34.007
	în 1908. . . .	13.041	3.511	16.552

Intinderea cultivată eră în :

	1886	1908
Județul Constanța	131.342 Ha.	415.011 Ha.
» Tulcea	99.145 »	202.684 »
<u>Dobrogea . . . . .</u>	<u>230.487 Ha.</u>	<u>617.695 Ha.</u>

Numai în 22 de ani : dela 1886 până la 1908, întinderea cultivată a crescut cu 387.208 ha. în cele două județe — sporul cel mai mare fiind mai ales în județul Constanța. In termen mijlociu o creștere de 300 %.

Dacă cercetăm tabloul de mai sus, vedem că cultura grâului s'a îndoit față de 1886, că cultura porumbului a trecut dela aproape 37.000 ha. la 88.000 ha., dar că sporul cel mai mare îl dă cultura orzului și ovăsului. Intinderea semănată cu orz a trecut dela 95.552 ha. în 1886 la aproape 220.000 ha. în 1908, iar a ovăsului dela aproape 11.000 ha. la 122.077 ha., adică o creștere de peste 1200%. Nici un alt județ din țară nu arată nici pe jumătate asemenea întinderi de orz și ovăs ca cele două județe dobrogene.

Mai sus am dat numai întinderile semănate cu cereale. Acî dăm, pe categorii de plante, întinderea tuturor semănturilor făcute în Dobrogea în 1908 :

	Județul Tulcea	Județul Constanța	Dobrogea
	Hectare	Hectare	Hectare
Întinderea semănațiilor de cereale	181.287	389.817	571.104
Întind. » » textile.	3.436	5.531	8.967
» » zarzavaturilor, legu- minoaselor și tuberculelor	4.067	6.450	10.517
Întinderea fânețelor artifi- ciale.	8.129	6.830	14.959
Întinderea fânețelor naturale	1.467	3.587	5.054
» livezilor de pruni	1	1	2
» viilor.	3.821	2.103	5.924
» plantelor indus- triale	476	692	1.168
Total	<u>202.684</u>	<u>415.011</u>	<u>617.695</u>

De observat că întinderea fânețelor artificiale și a rădăcinilor de nutreț este, în județele dobrogene, mai mare—afară doar de Ilfov—ca în oricare alt județ din țară. Faptul acesta vorbește în favoarea agriculturii dobrogene față de aceia din restul țării.

Mijlociile producției de hectolitrii la ha. au fost, în 1908, în județele Constanța și Tulcea, în comparație cu mijlociile generale ale țării în același an :

	Județul Constanța	Județul Tulcea	Dobrogea	România
	Mijlocia hl. la Ha.			
Grâu	8.7	1.8	6	10.7
Secară.	4.0	2.3	2.5	6.3
Orz.	8.3	3.1	6.7	7.3
Ovăș	11.3	5.1	10.6	12.4
Porumb	11.3	9.6	10.7	13.8
Meiu	5.6	5.4	5.5	6.7
Rapiță.	5.2	2.1	4.4	7.0

Tabloul care urmează arată mijlociile la ha. în 1886 și 1908:

	Jud. Constanța		Jud. Tulcea		Dobrogea	
	1886	1908	1886	1908	1886	1908
Grâu.	8.7	8.7	6.2	1.8	7.4	6.—
Secară	7.45	4.0	9.13	2.3	8.36	2.5
Orz	9.29	8.3	10.22	3.1	9.71	6.7
Ovăș.	9.44	11.3	10.13	5.1	9.73	10.6
Porumb. . . .	10.83	11.3	11.86	9.6	11.—	10.7
Meiu	8.22	5.6	7.71	5.4	8.12	5.5

Cifrele de producțiune mijlocie la ha. nu dovedesc nimic, fiindcă agricultura noastră a evoluat puțin în bine, în ce privește creșterea producțiunii la unitate de măsură. Cultura agricolă este extensivă atât în Dobrogea cât și în restul țării. Nu se întrebuințează rotațiuni nici îngrășăminte. În Dobrogea, creșterea vitelor fiind mai însemnată, întinderile semănate cu orz și cu ovăș și întinderile fânețelor artificiale sunt, proporțional, mai mari ca în restul țării. Când condițiunile climaterice sunt bune, producțiunea este satisfăcătoare : mijlocia la ha. crește ; când e secetă sau plouă prea mult și grânele se scutură, mijlocia la ha. e mică. Comparațiunile mijlociilor de producțiune la ha. nu pot avea, în asemenea împrejurări, decât o simplă valoare documentară sau statistică.

Mașinele agricole sunt întrebuințate în Dobrogea în aceeași măsură ca la noi. În privința mașinelor agricole avem o statistică din 1905. Reproducem dintr'nsa datele cari privesc județele Tulcea și Constanța.

	Județul Tulcea	Județul Constanța	Dobrogea
luguri	136 } 11.144 }	1.653 } 15.308 }	1.789 } 26.452 }
trape	151 } 51.821 }	1.401 } 20.736 }	1.552 } 36.557 }
ăvăluși	12 } 1.566 }	121 } 387 }	133 } 1.953 }
Mașini de semănat	7 } 3 }	173 } 4 }	180 } 7 }
Mașini de secerat	52 } 1.640 }	597 } 4.188 }	649 } 5.828 }
Mașini de cosit	3 } — }	66 } 21 }	69 } 21 }
Carare și căruțe	116 } 14.296 }	1.442 } 19.512 }	1.558 } 33.808 }

Mașini agricole cu vapori

Locomobile	14	89	} 225
Mașini de treccat	14	94	
Mașini de bățut	2	12	
Mașini de tăiat nutreț	—	—	
Presse de fân	—	—	
Altele	—	—	—

Situațiunea, din punct de vedere al mașinelor agricole, este, în Dobrogea, aceeași ca și în țară. Țăranii au în Dobrogea, ca și dincoace de Dunăre, un număr mai mare de pluguri, grape și tăvălugi ca proprietatea mare. Marii proprietari au mai multe mașini de semănat și de cosit. Interesant este că țăranii dobrogeni au un număr mai mare de mașini de secerat decât proprietarii mari, pe când în restul țării proprietarii mari au mai multe mașini de secerat.

Viile

Serviciul Statisticii generale al Ministerului Domeniilor a publicat în numărul din Aprilie—Mai 1909 (No. 1—2) un studiu foarte interesant asupra viilor în România în 1908. Iată cifrele cari privesc Dobrogea :

	Jud. Tulcea	Jud. Constanța	Dobrogea	
Vii vechi	Intinderea Ha.	3.345	1.750	5.095
	Producția Hl.	131.792	29.050	160.842
	Mijlocia producțiunei la Ha . . .	39.4	16.6	31.6
Vii reconstituite	Intinderea Ha.	248	205	453
	Producția Hl.	8.701	2.729	11.430
	Mijlocia producțiunei la Ha. . . .	35.1	13.3	25.2
Total	Intinderea Ha.	3.593	1.955	5.548
	Producția Hl.	140.493	31.779	172.272
	Mijlocia producțiunei la Ha. . . .	39.1	16.3	31.3

	Jud. Tulcea	Jud. Constanța	Dobrogea
Producția județului la % față de recolta țării .	6.15 %	1.39 %	7.54 %
Valoarea vinului {			
Prețul mijlociu al Hl. .	19.89 (lei)	24.37 (lei)	20.72 (lei)
Valoar. totală a producției .	2.794.406 (lei)	774.454 (lei)	3.568,860 (lei)
Valoar. prod. brute a unui hectar plantat cu {			
fără deosebire de felul plantației	778 (lei)	397 (lei)	644 (lei)
Vii vechi	784 »	405 »	655 »
» reconstituite	698 »	324 »	522 »
Viile reconstituite încă fără rod Ha. . . .	229	140	369

Viile reconstituite din Dobrogea sunt mai ales cu vițe românești și, fiind în primii ani, au dat rod mai mic.

Tabloul de mai sus arată că viile ocupă în Dobrogea o întindere care nu e de neglijat. Dobrogea are localități vinicole cu reputațiune. Există o pepinieră, dar ar mai trebui să se înființeze, fiindcă cultura viei este susceptibilă de desvoltare în județele trans-danubiene.

Numărul acelor cari se ocupă în Dobrogea cu viticultura a fost în 1908 de 10.446. Proprietatea viticolă se împarte astfel :

		Județul Tulcea	Județul Constanța	Dobrogea
Peste 10 ha.	Numărul cul- tivatorilor .	5	2	7
	Intinderea în ha. . . .	80	31.82	111.82
Dela 10-5 ha.	Numărul cul- tivatorilor .	11	6	17
	Intinderea în ha. . . .	79	46.58	125.58
Dela 5-1 ha.	Numărul cul- tivatorilor .	398	152	550
	Intinderea în ha. . . .	798.03	282.83	1.080.86
Cu 1 ha. și mai puțin de 1 ha.	Numărul cul- tivatorilor .	5.453	4.419	9.872
	Intinderea în ha. . . .	2.865.17	1.733.57	4.598.74
Total	Numărul cul- tivatorilor .	5.867	4.579	10.446
	Intinderea în ha. . . .	3.822.20	2.094.80	5.917

Totalul cultivatorilor dela 1 ha. în sus este pentru Dobrogea întreagă de 574, stăpânind la un loc 1.318 ha., pe când restul de aproape 10.000 viticultori stăpânește la un loc nu mai mult ca 4599 ha. De altfel, situațiunea este aceeași în restul țării, după cum arată cifrele acestea:

Viticultura în țara întreagă

Cu mai mult de 10 ha. s'au găsit	315 viticultori sau 0.20%	din totalul lor
Intre 10-5 ha. s'au găsit	630	» » 0.40% » » »

Intre 5-1 ha. s'au					
s'au găsit . . .	7.041	viticultori sau	4.50 %	din totalul lor	
Cu un ha. și mai puțin de 1 ha.	148.621	»	»	94.90 %	» » »
Total pentru România întreagă.	<u>156.607</u>	»	»	<u>100</u>	

Viticultura românească este caracterizată prin aceea că ea se află în proporție de 95⁰/₀ în mâinile țăranilor și că este fragmentată la extrem. Mijlocia de întindere stăpânită de acei cari au 1 ha. sau mai puțin de vie este de abia 40 arii pentru România întreagă; pentru județul Constanța este de 39 arii și pentru județul Tulcea de 52 arii: mijlocia cea mai mare din întreaga țară.

La categoria 1-5 ha vie, mijlocia pentru țara întreagă este de 2 ha., 14 arii de proprietar; în județul Constanța mijlocia este de 1.86 și în județul Tulcea de 2.01.

La categoria 5-10 ha. vie, mijlocia pentru țara întreagă este de 7.32; în județul Constanța este de 7.76 și în județul Tulcea de 7.18.

La categoria viticultorilor cu peste 10 ha. vie, mijlocia pentru țara întreagă a întinderii stăpânite de un viticultor este de 27.18; în județul Constanța, mijlocia este de 15.91 și în județul Tulcea de 16.

În procente: la %⁰, repartitia viticultorilor după întinderea viilor lor, a fost în 1908 :

	Jud. Tulcea		J. Constanța		Dobrogea		România	
	Intin- derea ce re-	Intin- derea ce re-	Intin- derea ce re-	Intin- derea ce re-	Intin- derea ce re-	Intin- derea ce re-	Intin- derea ce re-	Intin- derea ce re-
	Numă- rul viti- culto- rilor	vine fiecă- rui grup	Numă- rul viti- culto- rilor	vine fiecă- rui grup	Numă- rul viti- culto- rilor	vine fiecă- rui grup	Numă- rul viti- culto- rilor	vine fiecă- rui grup
Peste 10 ha.	0.09	2.09	0.04	1.52	0.07	1.89	0.20	9.75
Dela 10—5 ha.	0.19	2.07	0.13	2.22	0.16	2.12	0.40	5.26
» 5—1 ha.	6.78	20.88	3.32	13.50	5.27	18.27	4.50	17.21
Cu 1 ha. sau mai puțin	92.94	74.96	96.51	82.76	94.50	77.72	94.90	67.78

Am dat într'adins proporțiunile pentru țara întregă pentru ca să se poată compara mai bine situațiunea viticulturii în Dobrogea față de restul țării.

Isbitor este raportul între numărul agricultorilor și al viticultorilor în Dobrogea. Lucrarea de unde extragem aceste date, ne dă în privința aceasta următoarele știri :

	Numărul		Câți la % din agricul- tori se ocupă cu viticultura
	agriculto- rilor	viticulto- rilor	
Județul Tulcea.	18.004	5.867	32.59 %
» Constanța	23.277	4.579	19.68 %
Dobrogea	41.281	10.446	25.30 %
România	1.037.208	156.607	15.10 %

Așa dar, pe când în țara întregă mijlocia agricultorilor cari se ocupă cu viticultura este de 15⁰/₀, în Dobrogea este de 25.30⁰/₀.

Viticultura a crescut în Dobrogea față de 1882, dar a scăzut în județul Tulcea față de 1897.

Viticultura în Dobrogea dela 1882 la 1908

	Intinderea viilor din anii		Cu cât au crescut sau au scăzut întinderile între anii :				Cu cât la % au crescut sau au scăzut întinderile între anii :			
	1882	1908	1887 - 1908	1897 - 1908	1882 - 1908	1882 - 1908	1897 - 1908	1882 - 1908	1882 - 1909	
Județul Tulcea	1.950	5.681	3.822	+ 3.731	- 1.859	+ 1.872	+ 191,3	- 32,7	+ 96,0	
Jud. Constanța	622	1.998	2.095	+ 1.376	+ 97	+ 1.473	+ 221,2	+ 4,9	+ 236,8	
Dobrogea.	2.572	7.679	5.917	+ 5.107	- 1.762	+ 3.345	+ 198,6	- 22,9	+ 130,1	
România.	116.171	153.808	87.790	+ 37.637	- 66.018	- 28.381	+ 32,4	- 42,9	+ 24,4	

Tabloul acesta care arată situațiunea Dobrogei față de țara întreagă este destul de limpede ca să mai aibă nevoie de lămuriri.

Pomicultura

Există o statistică: din 1905. Reproducem părțile cari privesc Dobrogea, și, pentru o mai bună înțelegere a situațiunii, dăm și cifrele cari se referă la țara întreagă, pentru ca să se poată face observațiunile comparative de cuviință:

	Jud. Tulcea	Jud. Con- stanța	Dobro- gea în- treagă	România
Intind. ocup. cu pruni ha.	51	31	82	106.295
» » » meri »	29	40	69	3.723
» » » peri »	21	14	35	2.249
» » » cireși »	38	12	50	3.260
» » » vișini »	12	6	18	3.677
» » » caiși »	6	11	17	310
» » » persici »	4	3	7	368
» » » nuci »	120	32	152	10.090
» » » gutui »	39	—	39	467
» » » migd. »	—	—	—	—
» » » alți p. »	—	—	—	188
Numărul total al pomilor.	93.760	46.760	140.520	48.369.644
Mijlocia pomilor la ha.	320	149	469	130.627

Județul Tulcea are mai mulți pomi fructiferi ca județul Constanța.

Viermii de mătase

În privința viermilor de mătase, avem date statistice pe 1907.

	Județul Constanța	Județul Tulcea	România
Numărul comun. și cătunelor.	38	39	2.405
» crescătorilor	669	570	55.101
Sămânța pusă la înviat kgr. gr.	4.703	4.123	382.840
Gogoși crude recoltate » »	6.650.600	5.109.485	438.057.556
Numărul duzilor aflați în co- munele de cultură.	5.472	4.570	624.820
Media la gramul de sămânță kgr. gr.	1.414	1.239	1.140

Creșterea vitelor

Dobrogea a fost în trecut o țară bogată în vite alese. Scriitorii străini o descriu ca atare. Avea oi de carne, celebre în tot Orientul, oi de lână și cai tătărești de asemenea renumiți. Populațiunea tătărească și turcească a păstrat până azi dragostea de cai, ceea ce explică numărul lor relativ mai mare ca în alte ținuturi românești și rasa lor mai superioară. Caii aceștia triumfă regulat la alergările din Constanța.

În direcțiunea îmbunătățirii raselor s'a făcut ceva în Dobrogea, dar puțin, fără de continuitate și metodă, fără de stăruință, așa cum se lucrează la noi. Locuitorii dobrogeni se plâng de mult că nu se face remontă la ei. Într'un memoriu adresat în 1899 de locuitorii germani din Cogelac ministerului de finanțe citim:

«De ce nu se face remonta în țară? Nu există cai? Oare cai premiați acum un an-doi la expoziția de vite din Constanța nu sunt buni? Dacă,

în loc de a se cumpără cai în Ungaria, s'ar fi cumpărat aci, s'ar mai fi micșorat nevoia generală».

Chestiunea remontei, care este, pentru puterea noastră militară, de o însemnătate asupra căreia atrag în zadar atențiunea ofițerii de cavalerie de zecimi de ani, nu a fost încă deslegată, deși în Dobrogea avem un material cu care s'ar fi putut face un început bun.

Nepăsarea se răsbună. Creșterea vitelor, care a dat îndărăt în țara întreagă, nu mai este înfloritoare nici în Dobrogea. Arătările oficiale întăresc această constatare. Astfel, Expunerea de motive asupra județului Tulcea (1908) spune:

«După cum se știe și din expunerea situațiilor județului pe anii trecuți, numărul vitelor scade în mod simțitor, degenerând și rasa lor. Cauzele cari contribuiesc la aceasta, și cari influențează asupra stării economice a vitelor, credem că este desvoltarea ce a luat agricultura, împuținându-se astfel terenurile de pășune, precum și neîndestularea islazurilor rezervate comunelor și care se explică prin toleranța sau nepăsarea diferitelor administrațiuni comunale, cu deosebire în ultimii ani, permițându-se a se ară islazurile, a se ocupa cu locuri de casă și chiar a se parcelă de către ingineri pentru locuri de arătură veteranilor stabiliți în disprețul legii, care oprește schimbarea destinațiunii acestor terenuri sub orice motiv».

Populațiunile cari trăiau în Dobrogea erau păstorești. După anexare, când au început să vie co-

loniști români din Transilvania, din Banat și Basarabia, atrași de făgăduelile ce li se făceau, au venit mai ales crescători de vite, aducând în Dobrogea cirezi și turme mari. Legiuitorul—am arătat că comisiunea camerei pentru studierea proiectului asupra organizării proprietății imobiliare a fost prezidată de Mihail Kogălniceanu—legiuitorul, prevăzător, hotărîse ca să se destineze întinderi îndestulătoare pentru pășune. Dar, legea nu s'a respectat, administrația, incapabilă sau complice, a lăsat să se spargă islazurile, și astfel am ajuns la situația pe care o descrie în culori așa de negre Expunerea asupra situațiunii județului Tulcea.

Ca statistică asupra vitelor, avem recensământul general din 1900. Cifrele acestea sunt vechi. Noi dispunem de date mai noi și anume: pentru județul Constanța datele cari se referă la 1903 și pe cari le-am scos din expunerea prefecturii pe acel an; iar pentru județul Tulcea, datele cele din urmă: pe 1908. Deși privitoare la ani de recensământ deosebiți, grupăm totuși cifrele la un loc. Am fi dorit firește să putem da și pentru județul Constanța cele din urmă date, dar cum pentru acest județ nu s'au publicat în ultimii ani situațiuni amănunțite, suntem nevoiți să luăm pe acele din ultimul asupra căruia a apărut o expunere mai largă.

Iată tabloul:

Numărul vitelor în Dobrogea

	Jud. Con- stanța	Jud. Tulcea	Jud. Tulcea
	(Recens. din 1903)	(Recens. din 1904)	(Recens. din 1908)
Cai	51.451	47.621	45.336
Boi și bivoli	102.016	73.965	72.681
Asini și catări	767	—	345
Oi	444.933	231.022	207.859
Capre	5.353	9.074	9.074
Porci	26.241	37.869	40.129

Expunerea de motive asupra județului Tulcea dă și cifrele pe 1908. Aceste din urmă arată că numărul cailor a scăzut în 1908 față de 1904, asemenea și numărul boilor și al oilor; numărul porcilor însă a crescut puțin.

Interesant e însă de comparat cifrele pe cari le dă Recensământul oficial al vitelor din 1900 cu acele pe cari le dau numărătoarele autorităților județene în 1903 pentru județul Constanța și în 1908 pentru județul Tulcea.

	Jud. Constanța		Jud. Tulcea	
	(1900)	(1903)	(1900)	(1908)
Cai	50.653	51.451	36.846	45.336
Boi și bivoli	97.950	102.016	53.240	72.681
Oi	522.937	444.933	214.090	207.859
Capre	8.038	5.353	12.349	9.074
Porci	22.674	26.241	14.524	40.129
Asini	730	767	441	345
Total	702.982	630.761	331.490	375.424

Aci ni se arată că dela 1900 la 1903, în județul Constanța numai numărul oilor și caprelor a scăzut, pe când toate celelalte categorii de animale au crescut în număr; în județul Tulcea, dela 1900 la 1908 au crescut toate categoriile de animale, afară de oi și capre. Creșterea vitelor a dat înapoi în județul Tulcea în 1908 față de 1904, dar nu față de 1900. De relevat scăderea generală a numărului oilor în Dobrogea întreagă.

Dacă cercetăm mai de aproape datele recensământului vitelor din 1900, vedem că județul Constanța vine în fruntea tuturor prin numărul său cel mare de vite. Județul Constanța avea în acel an numărul cel mai mare de oi din toate județele țării, și, în ce privește caii, nu era întrecut de cât de județul Ialomița. Ca număr de boi, județul Constanța ocupă de asemenea—în 1900—un loc de frunte; el nu era întrecut decât de județele Argeș, Dolj, Gorj, Mehedinți, Prahova și Vâlcea. Județul Tulcea ocupă și el în 1900 un loc însemnat printre celelalte județe ca număr total de vite — el venea în rândul al 14-lea—dar nici pe de departe așa de însemnat ca județul Constanța.

Ca și în restul țării, tot astfel în Dobrogea numărul cel mai mare de vite este în mâna țăranilor.

Stupi de albine au fost, în 1900, în județul Constanța 2.091 și în județul Tulcea 5.983. Cifrele acestea sunt cele mai mici față de totalurile arătate de alte județe. În 1908 au fost în județul Tulcea, după arătările Expunerii, 5.205 stupi de al-

bine; iar în 1903, după Expunerea din acest an, au fost în județul Constanța 3.280 de stupi.

Păduri

Intr'o lucrare oficială apărută în 1900 și intitulată «Studiu asupra plantațiilor și pepinierelor», citim următoarele cu privire la Dobrogea:

«Sub raportul forestier această provincie nu eră bogată la epoca trecerii în posesiunea românilor, cu toate că înainte vreme aveà pădurile cele mai frumoase și mai renumite cari ocupau tot interiorul ei până la malurile Dunării și bălților.

Intr'adevăr, străinii cari au vizitat în trecut Dobrogea, vorbesc toți cu entuziasm despre mărimea și frumusețea pădurilor acestui ținut. Vremile noastre nu sunt însă propice masivelor forestiere. Pădurile au fost nimicite pentru a se face loc agriculturii. Devastările au început în Dobrogea sub dominațiunea turcească și au continuat sub a noastră.

«Populațiunile rurale, — spune lucrarea de care vorbim mai sus, — rău administrate deoparte, pășunatul abuziv, apoi dese războaie ruso-turce de alta, precum și devastările aduse de echipele bastimentelor maritime și fluviale, cari pe fiecun an extrăgeau cantități mari de lemne de cherestea pentru reparațiunea bastimentelor și material utilizabil la șantierele de construire a bastimentelor dela Constantinopol și Syra, la arsenalele marinei și artileriei imperiale, la șantierele construcțiunilor publice etc., toate aceste au contribuit la ruina com-

plectă și devastarea frumoaselor păduri de altădată».

Urmarea acestor despăduriri a fost desvelirea șesului dobrogean și expunerea locuitorilor și a agriculturii dobrogene la rigorile unei clime excesive, atât iarna cât și vara.

La luarea în posesiune a Dobrogei de către români, s'a recunoscut nevoia cea mare a unor împăduriri întinse. Pentru aceasta s'au înzestrat comunele cu locuri anume hotărîte pentru împăduriri, s'au înființat pepiniere, s'au creat fonduri speciale de împădurire, dar, — vecinicul refren la noi în țară, — legea s'a înlăturat, măsurile luate de ea nu s'au adus la îndeplinire, fondul s'a risipit sau i s'a dat altă întrebuințare, pământurile menite să fie împădurite au fost parcelate sau cotropite și, în general, au servit, atât ele cât și administrarea pădurilor în ființă, ca prilej de abuzuri fără șir și de necorectitudini fără număr.

Asupra cheltuelilor făcute din Fondul pentru plantațiuni și împăduriri în Dobrogea nu există un raport cuprinzător. Din conturile pe cari le publică Tezaurul Statului, putem însă indirect să ne facem o idee despre lucrările săvârșite de acest *fond*.

Budgetul *fondului* pentru 1907/8 a fost de 26.724 lei la personal și 172.500 lei la material. La capitolul «material» relevăm câteva posturi: Construcțiuni de cantoane, atenanse, magazii de conservat semințe, puțuri și întreținerea lor, precum și împrejmuirea cantoanelor 15.000 lei; întreținerea pepiniierelor comunale existente și înfiin-

țarea de noi pepiniere, recoltări și cumpărări de semințe și instrumente 70.000 lei, împădurirea terenurilor dela perimetrele comasate, complectarea lipsurilor și întreținerea plantațiilor 50.000 lei.

Cifrele aceste par să arate că acum se lucrează mai cu zel pentru împlinirea scopului în vederea căruia s'a creat *fondul* și s'au luat măsuri speciale prin lege. Zicem pare, fiindcă simpla cheltuire a banilor, nu înseamnă că se și face treabă serioasă.

În ce privește datele statistice asupra întinderii pădurilor în cele două județe dobrogene, avem câteva cifre cari se referă la pădurile statului și ale particularilor în 1905, fără a se specifica însă anume întinderea pădurilor comunale cari, în Dobrogea, sunt în număr mai mare; pentru aceasta din urmă avem cifre, însă numai din județul Tulcea și pe 1904, scoase din «Expunerea» prefecturei :

	Județul Constanța	Județul Tulcea
Numărul pădurilor		
exploatate	26	24
Neexploatate.	38	30
Total.	64 ha.	54 ha.
Pădurile statului. Intinderea		
Golu i.	5.232	11.613
Neexploatate	18.539	86.031
Exploatate	2.725	2.167
Total.	26.496	99.811
Păduri particulare: Intind. pădurilor ha.	86	662
Intinderea totală a pădurilor ha.	32.968	109.609

Deosebirea dintre întinderea totală a pădurilor din cele două județe și întinderile pădurilor statului și particularilor (cari, la un loc, ne dau suprafața de 32.968 ha. și 109.609 ha.) trebuie să-l formeze de sigur întinderea pădurilor comunale, adică 6.386 ha. în județul Constanța și 9.135 ha. în județul Tulcea. Pentru acest din urmă județ, expunerea pe 1904 — adică numai cu un an înainte de data statisticei oficiale — ne dă următoarele cifre: pădurile statului (cu goluri) 85.008 ha., pădurile comunale (tot cu goluri) 10.188 ha., în total 95.196 ha. Expunerea nu dă întinderea pădurilor particulare care, fiind însă foarte mică, poate fi neglijată. Deosebirea de la o statistică la alta nu este mai puțin de aproximativ 15.000 ha.

Dărilor directe și indirecte. Patentarii. Băncile populare

Desvoltarea economică a Dobrogei a ținut pas, cum am zis, cu desvoltarea economică a țării întregi. Nu trebuie, cum fac unii cari judecă lucrurile fără nici un spirit critic, să cădem în extaz față de progresul realizat, fiindcă el a fost firesc și fiindcă s'a săvârșit cu toată apăsarea administrațiunii și a nepăsării autorităților centrale; dar, în linii generale, putem spune că a fost remarcabil. Mai sunt lipsuri enorme de umplut și mai e de muncit din răspuțeri pentru a pune în valoare bogățiile aceluia pământ, dar primii pași s'au făcut. Dintre cele două județe, Constanța este acela

care s'a folosit mai mult de prosperitatea celor din urmă 30 de ani.

Raportul asupra recensământului fiscal din 1905 cuprinde la sfârșit un capitol, intitulat «bogăția județelor». Acolo citim :

«Se știe de toți că nu e nici o egalitate între județe din punctul de vedere al totalului impozitelor ce plătesc. E interesant de a ști cum s'a repartizat la diferite intervale bogăția între județe, pentru că astfel vedem dacă bogăția a crescut mai repede în unele județe decât în altele,— ceeace a priori e probabil,— și, dacă e așa, a cunoaște județele favorizate..... *Constanța înfățișează o creștere uimitoare a bogăției; la 1890 ultimul loc, a crescut după recensământul din 1890/91 la locul al 28-lea, după recensământul din 1895/6 la locul al 22-lea, a ajuns în exercițiul 1905/6 la locul al 14-lea și trece prin recensământul de față la locul al 13-lea. La 1890, plăteà 567.117 lei, în exercițiul 1905/6 va plăti 1.521.753 lei, iar după recensământ 1.896.013 lei».*

Județul Tulcea a rămas pe loc. După recensământul fiscal din 1890/1, ocupa — socotit după cătimea impozitelor directe ce aveau de plătit județele — locul al 24-lea, cu un debit de impozite directe de 878.104 lei; la recensământul din 1895/6 s'a coborât la rangul al 26-lea cu o sumă totală de impozite directe de 980.465 lei, iar la recensământul din 1905/6 a revenit la locul al 24-lea — ca în 1890 — cu un debit de 1.358.443 lei. Județul a

crescut ca sumă de impozite directe de plătit, dar, în proporție cu creșterea bogățiilor din alte județe, a rămas pe loc. Starea aceasta de lucruri se datorează, după cum am arătat, izolării județului. Când va avea căi de comunicațiune, fiind bogat, el va prospera tot așa de iute ca și Constanța, de și pe acesta îl favorizează portul și linia Cernavoda-Marea Neagră.

Numărul contribuabililor a crescut în ambele județe, odată cu sporirea populațiunii. Rolurile fiscului au constatat că în 1890/1 județul Constanța avea 15.193 contribuabili și în șirul județelor cu contribuabili ocupa locul al 30-lea — iar județul Tulcea 15.564, având locul al 29-lea. După recensământul din 1905/6, județul Constanța s'a urcat la rândul al 16-lea cu 29.198 contribuabili și județul Tulcea (care la 1890/1 fusese înaintea Constanței) la locul al 24-lea cu 25.485 contribuabili. Județul Constanța s'a urcat deci cu 14 trepte, iar Tulcea numai cu 5. În «Expunerea situațiunii financiare a tezaurului public la 30 Septembrie 1908» vedem (pag. 441) că numărul contribuabililor supuși în 1908/9 la impozitul personal a fost:

	Județul Constanța	Județul Tulcea	Dobrogea
Români	22.761	19.939	42.700
Străini	3.441	3.450	6.891
Israeliti	246	383	629
Total	<u>26.448</u>	<u>23.772</u>	<u>50.220</u>

Cifrele aceste le-am dat dinadins pentru a aduce o nouă dovadă că elementul românesc este covâr-

șitor în Dobrogea. Și fiindcă suntem la capitolul acesta, am extras din acelaș tablou de unde am scos datele asupra contribuabililor și pe acele cari privesc pe patentari.

Numărul patentarilor din Dobrogea în 1908/9

	<u>Români</u>	<u>Străini</u>	<u>Israeliti</u>	<u>Total</u>
Județul Constanța	2.764	1.197	202	= 4.163
» Tulcea . .	<u>2.051</u>	<u>1.059</u>	<u>391</u>	= 3.501
Total . . .	4.815	2.256	593	= 7.664

Numărul patentarilor străini și evrei este la un loc de 2.849, iar al românilor de 4.815. Comerțianții români întrec deci pe străini cu aproape 2.000 (exact 1966). Va să zică, situațiunea noastră este favorabilă și din acest punct de vedere, căci, de unde înainte vreme, aproape nu erau negustori români în Dobrogea, azi comerțul dobrogean este pe trei sferturi naționalizat.

Capitolul acesta nu-l putem încheia mai bine decât dând, după «Expunerea situațiunei financiare a Tezaurului public la 30 Septembrie 1908», un tablou întocmit special pentru a lămuri cu cât au contribuit cele două județe în 1907/8 la dările directe și indirecte ale statului.

Intâiu vom dà cifrele cari se referă la dările directe; ele arată încasările efectuate pe seama exercițiului 1907/8 :

<u>Contribuțiuni directe</u>	<u>Județul Constanța</u>	<u>Județul Tulcea</u>
Foncieră	526.244	317.226
Patentă	146.285	104.812
Impozit personal	117.323	97.090
Licență	119.385	70.357
Taxa de 3%	54.685	25.907
Capital mobilier	11.424	1.991
<i>Totalul fiscal.</i>	975.349	617.385
Zecimi de percepere	181.093	117.942
» » Fond comunal	125.260	82.268
<i>Total general.</i>	1.281.703	817.596

După tabelele de încasări pe 1907/8, județul Constanța vine înaintea a 20 și anume: Argeș, Bacău, Botoșani, Buzău, Dâmbovița, Dorohoiu, Fălciu, Gorj, Muscel, Neamțu, Olt, Putna, R.-Sărat, Roman, Suceava, Tecuciu, Tutova, Vaslui, Vâlcea, Tulcea.

Dăm acum încasările efectuate din venituri indirecte (minus vămile) și anume dela produsele Regiei monopolurilor statului:

<u>Contribuțiuni indirecte</u>	<u>Județul Constanța</u>	<u>Județul Tulcea</u>
	<u>Lei</u>	<u>Lei</u>
Dela vânzarea timbrului și înregistrării	738.762	396.052
Dela vânzarea tutunului și țigărilor	2.610.210	1.190.320
Dela vânzarea hârtiei de țigarete	271.071	107.219
Dela vânzarea explozibilelor	99.582	20.858
» » sărei (împre-		
De reportat	3.719.625	1.714.449

	Județul Constanța	Județul Tulcea
Contribuțiuni indirecte	Lei	Lei
Reportat.	3.719.625	1.714.449
ună cu sarea vândută în punctele Cernavoda 425.850 lei, Hârșova 851.400 lei, Ostrov 360.080 lei, Măcin 287.850 lei).	3.090.580	3.002.850
Dela vânzarea chibriturilor.	163.696	95.363
« 28 » cărților de joc.	200.560	109.242
Total.	<u>7.174.461</u>	<u>4.921.904</u>

La încasările dela timbre și înregistrări județul Constanța vine în fruntea multor județe, iar la vânzarea tutunurilor și țigărilor nu e întrecut de cât de județul Ilfov.

Iată acum și încasările din vămi în 1907/8:

V a m a	Lei
Cara-Omer.	11.520
Cernavoda.	49.404
Constanța	3.732.949
Hârșova	55.976
Silistra-Nouă	10.829
Sulina	21.810
Tulcea	278.644
Total.	<u>4.161.132</u>

Mai sunt și alte taxe indirecte dela cari statul sau comunele trag folos, cum taxa de consumațiune asupra zahărului, taxa de consumațiune asupra petrolului, taxele fondului comunal etc., dar cum ele nu se pot alege decât cu greu pe județe, nu le-am scos cifrele respective. De observat însă că județele Constanța și Tulcea sunt acelea cari

dau fiscoi veniturile cele mai mici dela taxele pe băuturi spirtoase. Astfel, pentru 1907/8, nu s'au constatat, în favoarea fiscoi, dela aceste taxe, de cât: pentru județul Constanța 25.915 lei, iar pentru județul Tulcea abia 352 lei. Județele dobrogene sunt cele mai puțin alcoolice din țara întreagă.

Numai dela dări directe, dela produsele regiei și dela vămi statul are venituri mari din Dobrogea, după cum arată încasările pe 1907/8:

Dela dări directe	lei 2.099.302
» vânzarea produselor Regiei	» 12.096.365
» vămi	» 4.161.132
Total	<u>lei 18.356.799</u>

Împreună cu celelalte venituri dela dările indirecte, netrecute aci,—fără a mai vorbi de veniturile enorme ce are dela exploatațiunile sale, cum: pescării, cariere, mine, venituri domeniiale, din vânzarea pământurilor, din răscumpărarea dijmei etc.,—statul încasează acum anual peste 18 milioane în Dobrogea. De cheltuit, el nu cheltuește desigur acolo nici pe jumătate, așa că excedentul pe care Dobrogea îl varsă anual în casa statului este foarte însemnat.

Și când ne gândim că la 1879, protivnicii anexării Dobrogei spuneau că cele două județe ne vor costă atât de mult că o să ne ruinăm!...

Băncile populare

La 31 Decembrie 1908 au fost în județul Constanța 70 de bănci populare cu un capital subscris

de 921.064 lei și vărsat 801.439 lei. Numărul membrilor eră de 6.133, dintre cari 5.560 plugari, 221 comercianți, 109 meseriași, 54 preoți, 71 învățători, 95 funcționari, restul diferite profesii. Depunerile spre fructificare au fost, pe ziua de 31 Decembrie 1908, de 88.179 lei. Soldul împrumuturilor la 31 Decembrie 1908 era de 1.067.878 lei.

În județul Tulcea, la 31 Decembrie 1908: 57 de bănci, 391.620 lei capital subscris, 247,866 lei capital vărsat, 55.548 lei depuneri spre fructificare, 370.006 lei împrumuturi, 5.399 membrii dintre cari 4.697 plugari, 193 comercianți, 227 meseriași, 53 preoți, 61 învățători.

În ce privește numărul băncilor populare, județul Constanța vine iar în fruntea multor județe; de asemenea și Tulcea, dar într'o măsură mai redusă ca vecinul său dela sud.

În județul Constanța, băncile au început să se desvolte dela 1902 încolo; în 1899 există o singură bancă, în 1901 3 bănci, în 1902 21. Același lucru s'a petrecut și în județul Tulcea.

Școala și Biserica

N'ași putea să isprăvesc lungul capitol despre desvoltarea Dobrogei, fără să spun câteva cuvinte despre școala și biserica din cele două județe dobrogene.

Vorbind despre aceste două așezăminte, ne vin în minte laudele cu cari toți cunoscătorii Dobrogei și toți administratorii ei vorbesc de populațiunea

dobrogeană, de dorul ei de cultură și de jertfele pe cari le-a făcut pentru a înmulți școlile și bisericile.

Expunerea de motive asupra județului Constanța (1904) spune :

«Mai toate bisericile cari au fost construite în județ sunt datorite contribuțiilor voluntare ale locuitorilor; prea puține biserici și numai cele din comunele urbane au fost făcute din ajutor bănesc dat de stat».

Despre școală, din aceeași Expunere : «Cu locațiunea primelor inspecțiuni generale, am putut face o îmbucurătoare constatare că populațiunea noastră rurală este doritoare de a vedea soarta ei ameliorată în toate direcțiunile ; povețele date de a organiza în fiecare cătun comitete pentru clădiri școlare au fost primite cu multă căldură.... Fapt îmbucurător, nu numai populațiunea românească a fost cuprinsă de dorul de a avea școli, dar și toți ceilalți cetățeni români de diferite origine au contribuit deopotrivă la această operă».

Din expunerea județului Tulcea (1904): «Locuitorii acestui județ s'au arătat în totdeauna bine dispuși a-și da obolul lor pentru construcțiuni de noi localuri».

Nu avem, din nenorocire, date sigure asupra ultimului an (1908) la ambele județe, cu privire la numărul școalelor, la recensământul copiilor în vârstă de școală și la frecvența lor pentru ultimul an. Pentru 1908 avem numai date asupra județului Tulcea, scoase din expunerea prefecturei. Pentru

ambele județe avem cifre, însă cu privire la 1904/5. Potrivit lor, am avut în acel an: în județul Constanța 104 școli și în județul Tulcea 93 școli. Biserici: 93 în județul Constanța și 103 în județul Tulcea. Moschee 135 în județul Constanța și 28 în județul Tulcea.

Pe când însă datele Ministerului Instrucțiunii Publice arată că în anul școlar 1904/5 au fost în județul Constanța 104 școli, expunerea acestui județ pe 1903/4 spune că în acest din urmă an au fost acolo 110 școli și că în proiect mai erau o mulțime altele. Expunerea județului Tulcea pe 1908 ne spune că în 1907/8 au fost acolo, numai școli rurale, în număr de una sută.

Ceeace este mai însemnat însă când se vorbește de școli în țara noastră este frecvența școlară. În lucrarea mea, intitulată «Chestiunea țărănească»¹⁾ am arătat, după statisticele Ministerului Instrucțiunii Publice, că deosebirea între numărul copiilor cari sunt înscriși la recensământul școlar ca buni pentru a urmări cursurile și între numărul copiilor cari le urmează de fapt, este considerabil. Astfel, în 1901—1902 au fost numărați 728.093 copii cari aveau vârsta de școală și n'au urmat de cât 196.461, adică un sfert. *Trei sferturi* n'au fost dați la școală.

Care este situația în Dobrogea din acest punct de vedere? Pentru a avea cifre, am luat pe acele

1) Vezi pag. 56.

din expunerile prefecturilor. Cifrele cu privire la județul Constanța se referă la 1903/4 și cele dela județul Tulcea la 1907/8.

	Județul Constanța	Județul Tulcea
Copii în vârstă de școală	18.337	17.344
Dintr'aceștia au frecventat școala	12.151	13.027

Va să zică, pe când în restul țării trei sferturi dintre copiii buni de școală nu o urmează, în județul Constanța numai vreo 35% nu urmează cursurile, iar în județul Tulcea nici măcar 30%.

Județele dobrogene sunt dar superioare celorlalte județe românești din punctul de vedere al instrucțiunii primare. Analfabetismul este acolo mai mic ca în orice altă regiune a țării. Recensământul populațiunii din 1899 a constatat că în acel an se aflau în județul Constanța 25.128 știutori de carte și în județul Tulcea 25.517 știutori de carte. Atât Tulcea cât și Constanța erau atunci, cu numărul știutorilor lor de carte, înaintea următoarelor județe: Botoșani, Dorohoiu, Fălciu, Gorj, Muscel, Neamțu, Olt, R.-Sărat, Roman, Romanați, Suceava, Tecuci, Teleorman, Tutova, Vaslui, Vâlcea, Vlașca, adică înaintea a 17 județe. Proporțiunea știutorilor de carte este deci superioară mijlociei generale a țării.

Firește, nu s'a făcut încă tot ce se putea face în această direcțiune. Județele dobrogene mai au nevoie de multe școli, după cum au nevoie de o mișcare culturală superioară cu caracter românesc

în diferitele centre, de școli profesionale : agricole, industriale, de meserii, etc., dar dacă judecăm situația în comparație cu țara noastră, vedem că s'a mers un drum bunicele pe calea culturii și că prin școala făcută din inițiativa populației, s'a contribuit simțitor la românizarea provinciei.

Dobrogenii au ținut să asculte de sfatul lui Mihail Kogălniceanu, care, în pătrunderea sa adâncă a nevoilor neamului, prețuia școala mai mult ca orice. În ședința din 31 Ianuarie 1880, pe când se discută Legea de organizare a Dobrogei, Mihail Kogălniceanu a zis :

„Intr'o țară care abia acum a eșit din rebel și care e plină de ruine, nu știu ce ar fi mai bine: să avem școale pentru studiu sau palate pentru școale? E mai bine să avem școale chiar în bordee decât să amânăm înființarea școalelor până când vom avea palate“.

«E mai bine să avem școale chiar în bordee decât să amânăm înființarea școalelor până când vom avea palate» — vorbele aceste ar merita să fie întipărite pe frontispiciul oricărei școli. Ele cuprind un întreg program cultural, și se potrivesc țării întregi ca și Dobrogei. Înțelesul lor este ca atunci când e vorba de școală, trebuie să dăm deoparte orice considerente, numai să o înființăm mai repede. Fiindcă în zilele noastre, școala este temeliea vieții și a măririi popoarelor.

Dobrogenii, cărora se adresă atunci Mihail Kogălniceanu, l-au priceput și i-au dat ascultare.

Urmarea a fost că județele Tulcea și Constanța s'au pus în capul listei cu numărul de știutori de carte — ceea ce în țara noastră e un merit cu totul deosebit. Și meritul acesta este cu atât mai mare cu cât autoritățile noastre, în neștiința și nepăsarea lor, s'au dezinteresat de școală sau chiar i-au pus pedici.

«Cu toate că guvernul central a pus toate piedicele la dezvoltarea noastră culturală — spune d. Const. I. Benderly în broșura sa «Un dobrogean de baștină despre Dobrogea» (1903), cu toate că nu a făcut nimic, dar absolut nimic spre a ne învăța limba noastră, cu toate aceste s'ar putea zice, chiar în potriva guvernului, noi, nu numai că ne-am pus pe același picior de cultură, ca și orice popor civilizată, dar am învățat și românește. Am învățat limba noastră. Cum? — se vor întrebă acei cari nu cunosc condițiunile în cari am trăit. Cu muncă și cu sacrificii: *Este un lucru nemai pomenit, în analele statelor civilizate, să se refuze unei populațiuni anexate, setoase de învățătură, mijloacele de a învăța limba țării. Cu toate acestea, și oricât de stranie ar părea această procedare, așa s'a urmat în Dobrogea*».

Intr'adevăr, nemai pomenit. În vreme ce toate țările fac jertfe mari ca să-și atragă prin școală asimilarea populațiunilor eterogene, la noi populațiunile aceste au trebuit, ele, să facă sacrificii pentru a învăța limba românească. Acest fapt singur arată capacitatea și prevederea guvernanților noștrii.

III. Administrațiunea

La temelia administrațiunii în Dobrogea stă *Legea pentru organizarea Dobrogei* din 1880, lucrată de Mihail Kogălniceanu, ca ministru de interne. Pentru a arăta ideile de cari a fost condus Mihail Kogălniceanu în 1880, la întocmirea acestei legi, pe care a numit-o «*Constituția Dobrogei*», reproducem în întreg expunerea de motive scrisă de autorul legii.

Expunere de motive

Atât sub guvernul otoman, cât și sub regimul provizor rosian, pe timpul ultimului resbel, Dobrogea a fost provincie separată, având administrațiunea sa proprie cu reședința în Tulcea.

Înainte ca România să ia posesiune formală de această provincie, cecece s'a efectuat în 23 Noembre 1878, guvernul a fost trimis două comisiuni, una militară și alta civilă, spre a studia la fața locului organizațiunea deosebitelor servicii publice, spre a adună date statistice, spre a lua cunoștință de cele întâiu trebuințe ce acolo erau de îndestulat.

Comisiunea militară eră compusă de d-nii colonel Fălcoianu, majorul Șerbănescu și căpitanul Tătărescu din statul-major.

Comisiunea civilă numără ca membri pe d-nii G. Cantacuzino, secretarul general al ministerului de finance și pe D. M. Poenaru-Bordea, directorul ministerului de justiție.

Și una și alta din aceste comisiuni și-au îndeplinit misiunea cu zel și inteligență.

Lucrările lor au servit de bază la organizarea administrativă și judecătorească ce provizor s'a dat provinciei noastre de peste Dunăre.

Organizațiunea administrativă este publicată în *Monitorul* din 16 Noembrie 1878.

Organizațiunea judecătorească se află în No. 252 al *Monitorului* din 12 Noembre 1878.

Această stare de lucruri, în timpul funcționării sale de 14 luni a primit felurite modificațiuni. Și astăzi se poate susține, că în Dobrogea serviciile publice funcționează în acelaș mod regulat ca și în România.

Dar ceea ce preocupă pe toată lumea din acea provincie, ceea ce guvernul cu o oră mai înainte voește a precurma este : caracterul provizor al acestei organizațiuni.

Precum este știut, atât Camera deputaților cât și Senatul au încuviințat ca Dobrogea să fie administrată prin regulamente de administrațiune publică, și aceasta până la o organizațiune definitivă. Astfel până acum acestei provincii lipsește ceea ce importă mai mult pentru desvoltarea și siguranța unei populațiuni : *stabilitatea întemeiată pe lege*.

Guvernul s'a silit prin regulamentele și instrucțiunile sale pe cât cu puțință a satisface toate trebuințele simțite ale zilei; însă el n'a putut lua asupra-și de a hotărî și marile chestiuni de principiu, precum : *drepturile și îndatoririle dobrogenilor, regularea proprietăței, raporturile deosebitelor culte către stat, organizarea puterei judecătorești și a puterei armate*.

A deslegă, a regulă toate aceste mari chestiuni, a dà noiei noastre provincii stabilitatea prin o organizațiune definitivă votată de Corpurile Legiuitoare și sancționată de Domn, aceasta formează obiectul proiectului de lege ce se prezintă Corpurilor Legiuitoare.

Scopul final al acestui proiect de lege este *asimiliațiunea deplină a Dobrogei cu România*. Să nu se creadă însă că această asimiliațiune este o radicală inovațiune, o reformă silnică ce se va impune unei țări cu totul străină de România!

Asimiliațiunea prin însăși situațiunea geografică și etnografică a acestei țări, era efectuată în mare parte, înainte chiar ca România să fi intrat în posesiunea Dobrogei.

Românii, încă din timpurile străbune, unii sub nume de Deciani (Daci), alții prin emigrațiuni succesive din muma

patrie, sunt naționalitatea cea mai străveche statornicită în Dobrogea.

Turcii nu sunt statorniciți în această provincie decât în urma conchistii, și anume în secolii XV și XVI. Ei apoi, cu excepțiune de orașe, n'au avut locuințe numeroase și compacte decât cu totul în întrul Dobrogei și anume spre Mangalia.

Bulgarii în numărul lor cel mai mare nu sunt așezați în Dobrogea decât cu începutul acestui secol.

Tătarii sunt cei de pe urmă sosiți, și anume după resbelul din Crimea.

Coloniile cerkeze au dispărut cu totul din Dobrogea, odată cu izbucnirea ultimului resbel.

Astfel românii fiind națiunea cea mai veche statornicită în Dobrogea, limba lor eră și este și cea mai răspândită, fiind ea întrebuintată nu numai între ei, dar servind și de limbă de comunicațiune între celelalte deosebite naționalități.

Incorporarea Dobrogei cu România, organizațiunea românească a acestei provincii în ce se atinge de declararea limbei române ca limbă de stat, nu va face dar altceva decât de a consacra ca *drept* o situațiune deja existândă ca *fapt*. Pe tărâmul limbei, într'alte cuvinte al naționalității, asimilațiunea urmărită de proiectul de lege se va opri aci! În adevăr noi nu înțelegem prin noua organizațiune a lovi în nici una din naționalitățile ce se află în Dobrogea. Din contra, legea asigură și în viitor existența fiecărei naționalități, respectându-i și garantându-i *limba în biserică și în școală*.

Pe tărâmul politic, asimilațiunea așternută prin proiectul de lege actual, va fi cu totul în avantajul locuitorilor din Dobrogea, fiindcă asigură fiecăruia din ei aceleași drepturi și îndatoriri, fără osebire de naționalitate și de religione!

Aceasta rezultă din însăși textul proiectului. Ba se poate susține, că dacă s'au asigurat mai multe garanții unei naționalități și confesiuni speciale, aceasta s'a făcut în favoarea, nu a românilor, ci a musulmanilor, a căror stabilimente de cult, școli confesionale, moravuri și chiar legislațiune în ma-

terie de familie și de succesiune, sunt înconjurate cu garanții excepționale!

Intrând acum în analizarea deosebitelor diviziuni ale proiectului de lege, enunțăm că:

Cap. I. prescrie împărțirea Dobrogei în județe, arondismente și comune, întocmai după diviziunea României propriu zisă.

Cap. II. Statornicește drepturile și îndatoririle locuitorilor din Dobrogea deveniți *cetățeni români*, și ca atare le acordă și le garantează toate drepturile cetățenești prevăzute prin Constituțiunea României.

Ținându-se seamă de particularitățile acestei provincii și de gradul de cultură a populațiilor ei, se prevede o epocă de tranzițiune pentru dobândirea tuturilor drepturilor constituționale și reprezentative, precum și oricari excepțiuni dela prescripțiunile pactului fundamental, cari și unele și altele vor avea a dispărea într'un timp mai mult sau mai puțin apropiat.

Una din chestiunile cele mai urgente de deslegat este regularea proprietății rurale din Dobroga. În proiectul de față se aștern numai bazele pe care actual este așezată proprietatea fonciară după legile otomane, și se iau garanții pentru ca să nu se jignească drepturile statului cari, afară de proprietatea *mulk* din orașe (proprietate absolută, mai cu deosebire la locuri de case în general se află lipite de *proprietatea privată* (*mirie* întemeiată pe acte numite *tapu*) prin condițiuni ce se aseamănă mult cu regimul *embaticului din România*.

Prin o lege specială, se vor prevedea și regula condițiunile prefacerii proprietății fonciare *sui generis* din Dobrogea, în proprietate absolută a statelor moderne, precum și împrăștierea definitivă a locuitorilor agricultori ce actual sunt statorniciți în Dobrogea.

Prin proiectul de lege se iau asemenea măsuri spre a se opri înstrăinările de pământuri, asupra cărora statul are drepturi, spre a se învoi, chiar pentru acele pământuri ce după legile otomane sunt transmisibili, cumpărarea numai a) de către dobrogenii indrituiți prin aceste legi de a face achizi-

țiuni, *b)* de către români, și *c)* de către acei indrituiți prin art. 7 din Constituțiune.

Prin o ultimă măsură, proiectul de față declară nule și fără valoare vânzările făcute de emigrați, a tuturilor pământurilor, cari fie prin legile generale ale imperiului otoman, fie prin legea coloniilor, aparțin statului, și prin urmare nu se pot înstrăina.

În vederea marelui întinderi de domenii ce are statul în Dobrogea și a rarei populațiuni aflate pe ele, proiectul de față prevede o lege pentru așezarea de colonii în România transdanubiană. O altă dispozițiune din capitol desființează dijma pentru totdeauna și o înlocuiește prin o dare fonciară anuală.

Acest capitol garantează tuturor locuitorilor din Dobrogea libertatea absolută a conștiinței, precum și liberul exercițiu al cultelor. Țiind seamă de cugetările liberale și civilizatoare ce România hrănește pentru populațiunile din Dobrogea, și în deosebi pentru musulmani, de curând încă națiunea domitoare în această provincie, proiectul de lege se îngrijește în deosebi de personalul și întreținerea moscheelor din orașele Dobrogei, cari vor fi retribuiți de către stat. Încât se atinge de moscheele din comunele rurale, legea pentru împroprietărirea locuitorilor agricoli va determina pentru întreținerea acestora o anume întindere de pământ, egală cu aceia ce se va determina pentru întreținerea bisericilor creștine. Proiectul mai prevede înființarea pe seama statului, în orașul Babadag, a unui seminar musulman menit de a pregăti din populațiunea indigenă personalul deservanților moscheelor și a învățătorilor școalelor confesionale musulmane. Guvernul este dejă pe cale de a alege în Constantinopole personalul trebuitor pentru instituirea acestui seminar.

Capitolul II mai prevede libertatea învățământului pentru toate naționalitățile și toate cultele din Dobrogea. Oricine va putea deschide școli, în orice limbă, cu singura condițiune ca și limba română să fie obligator predată în ele.

Cap. III, reglementează în mod detaliat diviziunea administrativă a Dobrogei, și determină atribuțiunile deosebitelor autorități administrative.

Cap. IV, prevede și determină instituțiunile reprezentative: județene și comunale ce se acordă Dobrogei, după exemplul instituțiunilor de această natură ce Constituțiunea dă județelor și comunelor din România.

Până la regularea reprezentațiunii politice a Dobrogei în sânul parlamentului român, consiliile departamentale din Tulcea și din Constanța au dreptul, la fînitul fiecărei sesiuni ordinare a anului, a adresa Domnului, prin o deputațiune ad-hoc, expunerea tuturor trebuințelor, îmbunătățirilor și plângerilor județului lor.

Prin Cap. V, tribunalele și legile civile și criminale din România se introduc și în Dobrogea, cu oarecare mici modificări cerute de împrejurările locale.

Pentru procesele mahometanilor în materie de familie și de succesiune se institue tribunale speciale musulmane.

Cap. VI, prescrie aplicarea treptată în Dobrogea a legilor de impozite și de finance uzitate în România, și asigură locuitorilor din această provincie garanțiile prevăzute prin Constituțiunea generală a țării.

În Cap. VII, se prevede scutirea pe termen de zece ani a conscripțiunii pentru armata de linie.

În acest period nu se va înființa în Dobrogea decât armată teritorială, destinată anume pentru serviciul local, și neputând fi scoasă din această provincie decât în timp de războiu.

Acest capitol mai prevede că în timpurile normale acei ce vor face parte din armata teritorială nu vor putea fi întrebuințați la serviciu decât o săptămână pe lună, în care timp ei vor fi plătiți și hrăniți după legea privitoare la armata teritorială.

Locuitorii de religie musulmană vor forma companii și escadroane separate, și în uniformarea lor, plătită de stat, se prescrie a li se păstra fesul și turbanul.

În dispozițiunile generale și transitorii ale proiectului de lege, se prevede că organizarea armatei teritoriale în Dobrogea nu se va pune în lucrare decât după promulgarea lezei pentru regularea proprietății rurale.

În aceste dispozițiuni se statornicește ca culorile Dobrogei să fie ale României; iar marca separată a acestei provincii este cea veche a gurilor Dunării, adică un scut purtând doi delfini cu trupurile ridicate.

Prin aceste dispozițiuni se prevede ca impozitul funciar și taxa pentru poduri și șosele să nu se introducă în Dobrogea decât cu începerea anului 1881. Se mai prevede un proiect de lege privitor la desecarea mlaștinelor și la plantațiunea de păduri în Dobrogea.

Acțiunea se încheie proiectul de lege, ce se înfățișează cercetării și aprobării luminate și patriotice a Corpurilor Legiuitoare.

Gubernul crede că această lege aprobată și pusă în lucrare cu inteligență și energie va fi mănoasă în rezultate binefăcătoare pentru noua noastră provincie.

Pe lângă această lege, întemeierea școalelor în toate orașele și satele Dobrogei, activarea și înmulțirea căilor de comunicațiune, punerea în lucrare a legiunii care declară orașele Tulcea și Constanța porturi france, și în fine legarea căiei ferate Cernavoda-Constanța cu rețeaua căilor ferate din România, lărgirea și îmbunătățirea portului maritim, aceste legiuiri vor avea de rezultat sigur și neîntârziat vindecarea ranelor resbelului de care Dobrogea a suferit mai mult de cât oricare altă provincie din dreapta Dunării, prefacerea ruinilor ce astăzi o acoperă în orașe și sate înflorite, și schimbarea întinselor sale deșerturi în câmpii acoperite cu frumoase secerișuri. Aceste legiuiri vor face în fine ca populațiunea fără osebite de orice naționalitate și religione a acestei țări, să binecuvinteze ziua de 23 Noemvrie 1878, când drapelul român pentru întâia dată, de mult, a fâlfâit în Dobrogea ca un simbol de libertate, de ordine și de civilizațiune.

Expunerea de motive arată preocupările lui Mihail Kogălniceanu, cari, pentru a fi cunoscute pe deplin, trebuie să fie complectate prin declarațiune-

nile ce a făcut cu prilejul lungilor debateri din Corpurile Legiuitoare asupra proiectului.

Mihail Kogălniceanu a fost condus atunci de două idei: întâi, să asigure și să păstreze ordinea în Dobrogea, dând pentru aceasta, — însă pentru o vreme scurtă, — puteri mai întinse autorităților; și, al doilea, să asigure locuitorilor de acolo libertatea cea mai desăvârșită a cultului, a limbei, a școalei și a gândirii.

Excepțiunile dela legile comune pe cari le cuprinde «Constituția Dobrogei» se explică foarte simplu, dacă ținem seamă de vremile de atunci. Europa nu eră încă bine așezată. Se mai resimțeau urmele zguduirilor politice, provocate de războiul din 1877 și de Congresul dela Berlin. Austro-Ungaria aveà greutăți enorme cu Bosnia-Herzegovina pe care o căpătase în acelaș timp când noi anexam Dobrogea și care, ca și aceasta din urmă, eră locuită de naționalități deosebite. În Bosnia-Herzegovina, locuitorii erau răsculați. Cine puteà garantà liniștea în Dobrogea? Nu există încă nici o experiență în această direcțiune. Simțimintele locuitorilor dobrogeni nu erau cunoscute. Se lucrà în întuneric. În asemenea împrejurări a fost natural ca să se ia măsuri pentru a întări puterea autorităților centrale. De aci au isvorât dispozițiunile excepționale din legea de organizare a Dobrogei.

Dacă le cercetăm mai de aproape, vedem că ele sunt toate de natură politică. Legea dă puterea în mâna prefectului. Prin art. 29 «el are puterea de

a face regulamente explicative, cărora toți agenții administrativi, județeni și comunali datoresc supunere». Prin acelaș articol, tot el dă «ordonanțe în materie de ordine publică». Pentru a da administrațiunii putința de a controla adunările electivive: consiliile comunale și consiliile județene, se dă prefectului putința de a numi primari și consilieri, cum și pe președinții consiliilor județene. Tot prefectul înlocuește delegațiunea județiană și, în comunele cu populațiune mixtă, poate să fixeze numărul consilierilor de fiecă confesiune.

Intențiunea tuturor acestor dispozițiuni — despre cari nu vorbesc mai pe larg fiindcă sunt îndeajuns de cunoscute — este vădită. Ele sunt toate de ordine politică. Mihail Kogâlniceanu voiă ca guvernul să aibă la îndemână mijloace îndestulătoare pentru a ne putea apăra în contra agitațiunilor, despre cari nimeni pe vremea aceea n'ar fi putut susține că nu erau cu putință.

Preocuparea aceasta l-a dus pe autorul legii ca prin art. 62 să hotărască :

«Instituirea juriului este *deocamdată* suspendată în Dobrogea. Procesele criminale și pentru delictele politice și de presă se vor judecă de tribunalele ordinare».

Măsurile aceste, inspirate de grija momentului, aveau, pentru Mihail Kogâlniceanu, un caracter de provizorat scurt. Autorul legii voiă să preîntâmpine evenimente ce puteau naște și, în același timp, voiă să fie înarmat până după ce va da o

organizațiune modernă proprietății rurale în Dobrogea. Mihail Kogălniceanu eră unul dintre foarte puținii din țară care cunoșteă legislația agrară otomană. El se temeă ca, la transformarea — neapărat trebuincioasă — a proprietății otomane în proprietate juridică europeană, să nu se nască turburări. Conduc de această grijă, n'a încetat să repete, în cursul discuțiilor din Cameră asupra proiectului, că, odată chestiunea proprietății regulată, nimic nu va sta împotriva unei desăvârșite asimilări politice a Dobrogei cu România.

«D-lor, spune dânsul în ședința din 29 Ianuarie 1880 a Camerei, dacă se va regulă chestiunea proprietății și veți voi ca și Dobrogea să fie reprezentată în Parlament, *eu, la toamna viitoare, voi fi alătura cu aceia cari vor cere un asemenea drept pentru Dobrogea*».

În ședința din 5 Februarie a Camerei: „*Eu am convingerea că peste doi ani vom isbuti să facem ca Dobrogea să fie astfel încât să poată lua Constituția noastră*“.

Mihail Kogălniceanu n'a introdus dar dispozițiunile excepționale din legea asupra organizării Dobrogei decât din prudență, preocupat de situațiunea politică de pe acele vremuri și hotărât ca într'un timp cât mai scurt să le înlătore cu totul și să asimileze Dobrogea României și din punctul de vedere al drepturilor politice.

Aceasta reese cu atât mai luminos cu cât studiăm celelalte dispozițiuni ale legii de organizare

din Dobrogea, dispozițiuni cari se ating de chestiuni fundamentale de principii. În direcțiunea aceasta, Mihail Kogălniceanu a fost el, liberal fără de rezervă și fără de compromisuri, credincios ideilor pentru cari luptase o viață întreagă.

Art. 3 al legii spune :
 «Locuitorii din Dobrogea, deveniți cetățeni români, sunt egali înaintea legii, se bucură de toate drepturile cetățenești și pot fi numiți în funcțiunile publice, fără osebire de origină și religione».

Ocrotirea legii se întinde asupra tuturilor naționalităților și religiunilor, cărora se garantează libertatea școalei și cultului. Pentru musulmani se crează o organizațiune religioasă și judecătorească deosebită, ca să-și poată păstra neatinse obiceiurile și legile civile. Până și moravurile particulare ale lipovenilor sunt cruțate. Secta care nu vrea să poarte armele, Mihail Kogălniceanu o ia în apărare. Invățământul e liber. «Fundatorii sau directorii școalelor vor putea să-și aleagă limba de predare» (art. 20).

Mihail Kogălniceanu era mândru de legea lui. După votare, puse s'o traducă în toate limbile vorbite în Dobrogea și o răspândi în toate satele. El o mai traduse și în câteva limbi europene, pentru că, zicea dânsul, noi românii putem să ne fălim în fața lumii civilizate că am știut să introducem libertatea cea mai mare într'o provincie de curând cucerită. «Dreptatea României, zisese dânsul în proclamația către locuitorii dobrogeni din Noem-

brie 1879, nu cunoaște deosebire de religione și neam» — și s'a ținut de cuvânt.

El știa bine că populațiuni străine nu se câștigă prin siluire de conștiințe, prin impunere autoritară de desnaționalizare, prin înlăturarea limbei naționale din școală și biserică. Naționalist, naționalismul lui Mihail Kogălniceanu nu era îngust, fricos și meschin. Convingerea lui era că dragostea popoarelor nu se capătă prin prigoniri, ci prin dreptate și libertate națională. Persecuțiunile naționale aduc reacțiuni naționale. În 1880, când Dobrogea era încă locuită în majoritate de populațiuni de origini străine, Mihail Kogălniceanu era pentru libertatea națională a școalei și a cultului. El vroia romanizarea provinciei — și nimeni n'a lucrat mai mult ca dânsul pentru aceasta, după cum vom arăta mai departe — dar prin consimțământul pornit din dragoste pentru România, din recunoștință pentru dreptatea și libertatea adusă de România, din sentimente isvorâte din inimă, sincere și loiale, nu impuse. Mihail Kogălniceanu nu inventă primejdii naționale, fiindcă inteligența lui întreagă și sănătoasă și firea lui tolerantă îl împedicau dela exagerările patriotismului.

Intr'un discurs rostit în ziua de 2 Martie 1882, cu prilejul debaterilor din Cameră asupra legii proprietății imobiliare din Dobrogea, Mihail Kogălniceanu a zis :

«Astăzi, D-lor, în Dobrogea nu mai există propagandă străină; fiți bine încredințați de aceasta.

Și nu cu măsuri aspre s'au stârpit acele propagande, ci cu legi liberale. Cunosco sate de bulgari cari s'au dus în Bulgaria și mai pe urmă s'au re-întors și cari zic : preferim să fim de naționalitate bulgară, dar cetățeni români».

Mihail Kogâlniceanu n'avea nimic contra bulgarilor, cari voiau să-și păstreze limba, dar să fie români, ca cetățeni și aspirațiuni.

Liberalismul lui era așa de întreg în direcțiunea aceasta, în cât, în proiectul asupra legii de organizare a Dobrogei, el prevăzuse la art. 49 (al. II):

„Au dreptul însă de a fi alegători (în com. urbane. N. Aut.) și străinii cari sunt proprietari de imobile și plătesc către stat darea anuală precizată mai sus“.

Comitetul delegaților Camerei a șters acest alineat. Existența lui în proiectul întocmit de Mihail Kogâlniceanu arată intențiunile acestuia și toleranța de care era însuflețit.

Legea de organizare a Dobrogei avea în vedere două scopuri : unul momentan, curat politic, pentru păstrarea ordinii ; și, al doilea, permanent, pentru organizarea libertății școlare, religioase, naționale și de gândire în provincia anexată. Așa de puțin era în intenția lui Mihail Kogâlniceanu ideea că regimul excepțional ar putea să ție mai mult decât o vreme scurtă, încât revine mereu și cere pentru dobrogeni drepturile politice. Astfel, iată ce a zis dânsul în discuțiunea asupra proiectului de răs-

puns la Mesagiul regal, discurs rostit în ședințele dela 5 și 7 Decembre 1890 :

«In răspunsul la Mesagiul regal nu se vorbește nimic despre soarta Dobrogei. In Mesagiu, ministrul însă pretindea că condițiunile noiei provincii s'au îmbunătățit. *In realitate puțin s'a făcut.* Ba chiar legile votate, fără excepțiune pentru toată România, în Dobrogea nu se aplică cu sinceritate.

«Voesc a vorbi de noua lege comunală, care negreșit că a desființat legiuirile de mai înainte. Inșă, peste Dunăre, tot se ține de legea excepțională a Dobrogei, care în întâii ani ai ocupațiunei putea să fie necesară, dar astă-zi nu-și mai are rațiunea de a fi. Ei bine, astă-zi prefectul se socotește în drept de a numi a treia parte din membrii consiliilor comunale, și chiar dintre acei numiți de el să aleagă și pe primar.

«Apoi este bine aceasta? Chiar sub turci există regimul municipal. Prin urmare, locuitorii din Dobrogea sunt apți de a beneficia de libertățile comunale. Eu merg mai departe, susțin că *astă-zi dobrogenii sunt apți de a beneficia de toate libertățile constituționale de cari se bucură patriamumă, România.*

Ceeace în gândirea lui Mihail Kogălniceanu eră destinat să ție puțin, s'a prelungit și ține și azi.

Ca ministru de interne în vremea organizării Dobrogei, Mihail Kogălniceanu a ținut să trimată acolo administratori de frunte. In Cameră se laudă cu aceasta. Incredințând, spre aplicare, măsurile

excepționale din lege unor oameni de mână întâiu, Mihail Kogâlniceanu a știut că ei o vor aplica cu tact, cu spirit de dreptate și însuflețiți numai de cugetarea politică care le inspirase. Așa a și fost. În anii dintâiu după anexiune, nici o plângere nu s'a ridicat în contra administrațiunei dobrogene.

Dar, vremea sănătoasă trecu repede. Mihail Kogâlniceanu plecat dela putere, directiva lui fu părăsită. Mihail Kogâlniceanu avusese o politică specială pentru Dobrogea. El încurajase din resputeri colonizarea ei cu români și, pe de altă, veghease ca administrația să-și facă datoria, să fie integră, dreaptă și tolerantă față de naționalități. În Expunerea de motive a legii de organizare schițase un întreg program de activitate. Voiă să ridice provincia la un nivel înalt de civilizație și să arate Europei ce pot românii.

Dar, firul înodat de el, fu rupt brusc. După dânsul, nu mai există nici un fel de politică precisă, nici națională nici de alt soi. Dobrogea încetă să preocupe pe guvernanți sau îi preocupă într'atât cât li îngăduia să reverse asupra ei tot ce politicianismul urâcios dela noi scotea la iveală ca elemente compromise. Dobrogea deveni o colonie unde se exilau funcționarii abuzivi și căroră se dedea mână liberă să stoarcă populația băstinașă de acolo. Nimeni nu se mai interesă de problemele economice, naționale și rurale particulare Dobrogei.

Administrația deveni din ce în ce mai rea. Dacă țara de dincoace de Dunăre a fost numită, din pricina administrațiunei păcătoase, țara hatârului și a arbitrarului, apoi județele de dincolo de Dunăre au fost și mai nenorocite din acest punct de vedere. Măsurile *politice* din legea de organizare a Dobrogei deveniră măsuri *administrative*, isvoare de șicane, abuzuri și ilegalități fără de număr. Prefectul ajunsese să fie tot. El numeà — și numește încă — primari străini de localitate, oameni de peste Dunăre, prigoneà ziare și le sileà să apară la Galați, refăcea și prefăcea listele de alegători și colegiile electorale, *expulzà români* din județ, prigoneà pe avocați (în temeiul unui articol din legea pentru organizarea judecătorească din Dobrogea din 1886), împănà satele cu favoriți cari respândeau spaima în oameni, cu un cuvânt stăpâneà atât cât voia guvernul central care, în cele mai multe cazuri, erà nepăsător sau, uneori, socoteà că ajută cu aceasta o politică națională. Căci, au fost prefecți cari, pentru a-și statornici în Dobrogea o atotputernicie făcută din prigoniri și din despotism mic și meschin, au inventat primejdii naționale cari nu existau în realitate și au reușit — sistemul prinde și azi — să facă și pe guverne să crează în misiunea lor înalt națională.

Am puteà să umplem volume, dacă am sta să reproducem măcar o cât de mică parte din dosarul voluminos ce avem cu privire la administrațiunea din Dobrogea. La un moment dat, prin anii 1899,

1900 și următori și acum în urmă iar, ea ajunsesese un subiect neîncetat de discuțiuni în presă. Ziarele numeau Dobrogea „Țară de jaf“. Mihail Kogălniceanu, într'un discurs rostit la Cameră în Martie 1899, a zis :

«Țara aceasta (Dobrogea. N. Aut.), care este bucățica de pământ ce justifică pierderea Basarabiei, geme sub perceptori și notari, cari sunt mai teribili și mai răi decât erau enicerii din Turcia».

Nu vom reproduce toate documentele în cauză, pentru că și fără de asta procesul este câștigat în sensul nostru, ci vom da numai câteva, — și nici pe departe din cele mai drastice, — cari, într'o privință sau alta, arată fie îndrăsneala corupțiunii, fie urmările nenorocite, fie excesele la cari a dat naștere administrația cu puteri discreționare a Dobrogei.

Voiu începe prin a cită un *act de expulzare* din Dobrogea în contra unui român, a medicului veterinar Mincu. Un asemenea document, care pune vârf arbitrariului administrațiunii dobrogene, nu se poate să lipsească dintr'o lucrare care vorbește despre Dobrogea. Iată-l :

Ordinul Prefecturei Constanța No. 14.002 din 1908:

Domnule medic,

Nemai comptând ca medic veterinar al acestui județ, vă învit, în interesul ordinei, să părăsiți de îndată județul, pentru ca să nu fim puși în neplăcuta poziție de a luă măsuri mai aspre, dictate de împrejurări.

Prefect

Amenințarea a și fost executată, căci medicul Mincu a fost pornit cu forța publică și expulzat din Dobrogea.

Enormitatea acestei măsuri: expulzarea unui român dintr'un județ românesc, pedeapsă neprevăzută în nici o lege, măsură de necrezut, care nici nu se poate concepe, n'a avut nici o urmare neplăcută pentru administrația care s'a făcut vinovată de dânsa. Dimpotrivă.

Un alt caz. Unui avocat, Trajan Fortun, i s'a luat de ministrul de justiție dreptul de a pleda, fără de vreo sentință a tribunalului sau Curței de apel. Avocații, cari aveau să apere drepturile clienților, erau în Dobrogea la discreția prefectilor, grație unei legi nedrepte și fără de rost, votată în 1886, și care dădea o organizațiune specială justiției în Dobrogea. Legea aceasta dădea voie ministrului de justiție să refuze unui avocat autorizația de a pleda în Dobrogea, fără măcar să arăte motivele. Art. 57 al. II din lege prevede: «Ministrul justiției, cu încuviințarea Consiliului de miniștri, va putea refuza autorizarea fără a arăta motivele». Art. 58: «Atribuțiunile consiliului de disciplină și dreptul de a aplica pedepsele disciplinare prevăzute la art. 31 din legea corpului de avocați, aparțin atât instanțelor judiciare locale, cari se vor pronunța cu dreptul de recurs către ministerul jutiției, în termen de 10 zile dela data sentinței sau a deciziei, cât și Consiliului de miniștri care se va pronunța după referatul ministrului de justiție».

Articolele aceste puneau corpul avocaților la discreția puterii administrative, care, în cursul anilor, nu s'a jenat câtuși de puțin să facă uz de ele. Din fericire, noua lege a avocaților, votată în ultimii ani, a șters deosebirile—cari nu corespundeau nici unei nevoi—ce existau între regimul la cari erau supuși avocații de dincoace și dincolo de Dunăre.

De altmintrelea, administrația dobrogeană are și azi destule mijloace ca să facă ce vrea, fără să se teamă de un control prea aspru din partea avocaților independenți la tribunale. Mănuirea arbitrară a dispozițiilor excepționale din Legea de organizare din 1880, votată cu totul în alt scop decât acela de a stoarce populațiunea și a le da un tâlc ca și cum ar servi contra naționalităților, mănuirea aceasta a devenit peste Dunăre o adevărată virtuozitate. Intre altele, a avut de urmare cunoscutele emigrări; în anii 1899—900 emigrările de musulmani și germani, iar în zilele noastre de lipoveni, pescari ruși și alte elemente.

Intr'un articol publicat în ziarul «Farul» (4 Ianuarie 1904), d-l Const. Pariano arată adevărul asupra emigrărilor. Cităm:

«Una din comunele cele mai bogate din Dobrogea era altă dată Ghiuvenli. Ea numără vreo 50 de familii de turci, toți bogați și cum se cade. Agenții respectivi: primar, perceptor și agent silvic, pofțind la averile lor, s'au asociat cu toții spre a-i jefui; și iată cum au procedat:

«Se ştia că statul învoeşte pe săteni să ia uscături din pădurile sale *Duminicele*. Musulmanii având Duminica lor *Vinerea*, au luat de bună credinţă în mai multe rânduri uscături în aceea zi. Prin aceasta, în formă, delictul era consumat. Atunci, agentul silvic, pe tăcute, încheie acte cum că fiecare dintr'înşii a făcut stricăciuni dela 1.000 la 5.000 lei şi-i dă în judecată. Nici o citaţie nu li s'a înmănat şi nici sentinţa de condamnare în lipsă nu li s'a comunicat, deşi în formă totul era în regulă, aşă că sentinţa rămânând definitivă, au investit-o cu formula executorie.

«Veneam, din întâmplare, dela Ostrov, tocmai în ziua când toate produsele, vitele şi uneltele şi calabalăcul din casă al tuturor acestor oameni s'a vândut, şi ştiu că îndată toate aceste 50 de familii au emigrat, în masă, goale, flămânde, plângând şi blestemând.

«Se va întrebă poate oricine: ce mobil a putut împinge pe acei agenţi la săvârşirea acelu vandalism? Cel mai murdar! Dorinţa de a se face stăpâni pe averile acelor oameni. Ei, cari operau în mase, aveau omul lor interpus, prin care au cumpărat totul la licitaţia ținută în sat, numai cu 50/0 din valoarea reală a obiectelor vândute. Ce altă întreprindere ar fi putut da la un capital de 5 lei, 95 câştig? Şi încă fără nici un risc, căci faptul era bine îmbrăcat în toate formele legale».

Memoriul locuitorilor dobrogeni către Corpurile Legiuitoare din 1900 se ocupă și el de emigrări și arată pricinele lor.

«Parte mare dintre musulmani, spune dânsul, nemți, lipoveni, precum și un număr de români, au fugit toamna aceasta. Un alt transport de alte trei-patru zecimi de mii se pregătește pentru primăvară.

«D-lor reprezentanți, este cu neputință ca să nu se fi însinuat și d-voastră că musulmanii emigrează din fanatism, și pentru ca să nu greșiți a crede acest neadevăr, ne simțim datori a vă edifică asupra acestui lucru.

«Fanatism musulman, această scuză vecinică a acelor cari s'au dedulcit să domnească și să exploateze lumea fără graiu din Dobrogea, nu poate fi. Fanaticii de mult au plecat. Musulmanii cari au trăit cu noi 20 de ani nu se mai pot taxa de fanatici. Și apoi, ce fanatism se poate impută nemților și lipovenilor? Dar românii, pentru ce-și lasă pământurile și fug? Adevărata cauză a emigrării este această stare de supunere oarbă și umilită, la care ne obligă legile excepționale, sub cari suntem menținuți și batjocurile ce se săvârșesc la adăpostul lor».

Câtă vreme administrația dobrogeană a fost normală, cu mijlocia de nedreptăți care la noi îi este inerentă, nu s'a auzit de emigrări. De îndată ce s'a dat drumul tuturor elementelor rele, s'a stabilit

un curent de emigrare care n'a slăbit nici azi. Mihail Kogălniceanu voia să reție acolo pe toți locuitorii, de orice origine. El cunoștea bogățiile Dobrogei și voia să le pue în valoare. Cele două județe erau despopulate. Oricine venea acolo era un câștig. Legea de organizare a Dobrogei și cuvântările rostite în parlament la discuțiunea ei, se resimt de această preocupare. El face concesiuni tuturor. Voia să câștige inima acestor popoare prin libertate și administrație civilizată. Într'o vorbire pe care am reprodus-o la început, el și-a schițat programul naționalist în Dobrogea, cerând, pentru viitor, ca toate naționalitățile să simțā românește, să devie cetățeni români și să nu se deosebescă fiecare decât prin religiunea lor; «unii vor merge la moschee și alții la biserică, încolo vor fi toți români».

Programul acesta n'a ținut decât atât cât a vechiat autorul lui la punerea sa în practică. Mai târziu, s'au schimbat lucrurile în Dobrogea.

Memoriul de care vorbim mai sus spune într'un loc (pag. 9) că, «*acest soi de abuz (plata erbăritului) a silit pe cei mai mulți economi să plece în Basarabia, acum rusească, de unde fugise pe câșd erā românească*».

O altă pildă de administrație inteligentă și capabilă, din același memoriu:

«Legea de regulare a proprietăței în Dobrogea dăduse tuturor satelor pământuri de plantație, a

căror destinație legea, în înțelepciunea ei, prevede că nu se poate schimba în nici un caz și sub nici un motiv. Administrațiunea publică și în special Ministerul de Domenii, în loc să execute cu un ceas mai înainte efectuarea acestor folositoare plantațiuni, din contra, nu numai că n'a făcut să se planteze nici un băț în 20 de ani, dar încă a re-luat comunelor toate aceste pământuri și le închi-riază cu 3—400.000 lei anual, lăsând satele și hol-dele noastre descoperite la vânturi și secete».

Pilde de această natură s'ar putea înmulți fără să mai isprăvim.

«Satele provinciei de peste Dunăre sunt teatrul celor mai varii și celor mai cinice abuzuri și ne-dreptăți..... Orice fel de nedreptate, orice gen de frustrare, de abuzuri pe cari vi le puteți imagina, în Dobrogea puteți fi siguri că s'au executat»¹⁾.

Intr'un memoriu recent, intitulat «Memoriu pre-zentat Majestăței Sale Regelui de către mării pro-prietari și comercianți din județul Constanța contra administrațiunei prefectului», găsim iar câteva pilde instructive de genul celora de sus.

«Județul nostru n'are șosele, deși s'au cheltuit milioane de zile de prestație și sute de mii de lei cu plata celui mai numeros corp tehnic din țară. Dacă s'ar repartiză la cele vre-o 250 klm. de

¹⁾ «Steaua Dunărei» No. 93 din 20 Iunie 1899.

șosea cari s'au făcut în acest județ timp de 30 de ani banii cheltuiți până acum cu facerea lor, ne-ar da fabuloasă sumă de peste 40.000 lei de klm. de șosea, și aceasta într'un județ unde nu s'a făcut nici o lucrare de artă, nefind impusă de topografia terenului și unde piatra este la suprafață și pretutindeni la îndemână».

Din vrafal mare de memorii, petiții și adrese prin cari s'a protestat contra administrației dobrogene, cred interesant a mai reproduce încă una ¹⁾.

Scrisoarea este elocventă. Vorbind de slujbașii inferiori, ea spune:

«Fiarele de cari ne temem sunt funcționarii noștri; dacă au nevoie de bani, ne jumulesc; dacă li-e sete de sânge, ni-l sug».

Scrisoarea este plină de nume și dovezi ale celor afirmate. Ea este un cap de acuzare grozav în contra administrațiunei județului Tulcea din 1899. Valoarea ei este cu atât mai mare cu cât e scrisă de locuitorii germani, țărani independenți și oameni cari cunosc valoarea cuvintelor.

De prisos să mai spun că nu s'a dat nici o urmare învinuirilor aduse prin acest document și că impilările au continuat, neturburate, ca și în trecut.

Iată pasagiile pe cari vreau să le menționez:

«Socotiți că primarul este și reprezentantul nostru? Acesta nu e cazul. Inainte de toate puțin

¹⁾ Scrisoare deschisă ministrului de finanțe de către locuitorii din Cogealac. 24 August 1899.

onoratul nostru consiliu comunal a fost ales sub presiunea și în parte cu asistența primarului».

Scrisoarea citează apoi cazuri, cu nume de țărani, cari au plătit și nu li s'au dat chitanți pentru luare de pietriș; banii au fost incasați de percepător, primar, etc.

«Când oamenii, șicanați, jefuiți, jupuiți până la sânge și chinuiți, își caută dreptate la Tribunal, apoi prin a treia mână sunt maltratați și, printr'o mânuire falsă a legii, li se pun atâtea greutateți în cale până când se moare cu totul».

Pentru a ilustra aceasta, dă numele celor bătuți, înșiră șicanele suferite, ruinările de averi, etc. Cazuri monstruoase; așa de pildă, notarul care bate pe meseriași fiindcă îi cereau parale pentru lucrul datorat, *expulzări din comună, oameni siliți să-și ia lumea în cap*.

«Veți întrebă de sigur de ce nu ne plângem d-lui subprefect sau prefect?... D. subprefect ne trimite la America, iar d. prefect, pe care l-am rugat stăruitor să nu însărcineze pe subprefect cu ancheta, a trimis petițiunea primăriei ca să răspundă cum va crede de cuviință. Incurajați de aceasta, stăpânii noștri au devenit și mai îndrăzneți, și azi e tot așa de primejdios să critici pe primar și gașca lui ca pe Țarul Rusiei.

«... Dar d. prefect? Acesta șade într'o liniște olimpiană pe scaunul lui de prefect și face ce vrea. Pare că se bucură a fi inamovibil. La venirea guvernului Cantacuzino la putere, a telegrafiat pri-

marului nostru : «Nu vă temeți de nimic ; acum suntem și mai tari».

Scrisoarea citează aci cazuri când prefectul n'a voit să dea pașaport decât cu condiția că acei cari îl cereau să nu se mai întoarcă niciodată în Dobrogea.

«Dacă cineva protestează contra ilegalităților, poate fi sigur că va fi înscris în cartea neagră. I se fac tot felul de șicane și i se înscenează tot felul de procese. Oamenii cinstiți sunt șterși din listele electorale sau sunt amenințați cu expulzarea din țară.

«In momentul de față, o mulțime de inși au primit somațiuni pentru plata a doui-trei ani a dărei pe șosele, fără de considerație dacă aceste au fost făcute sau nu. D-l primar e convins că se vor ridica multe reclamațiuni, dar el calculează astfel : sau plătesc la primărie sau își caută dreptatea pe care, până o vor obține, îi va costa de atâtea și atâtea ori mai mult decât au de plătit.

«Pentruca oamenii să nu îndrăznească a apela la autoritățile administrative, se șicanează, începând cu prefect până la cel din urmă slujbaș al primăriei. Singurul refugiu pentru noi e tribunalul ; dacă n'ar fi acesta, am fi cu desăvârșire fără de apărare și fără de drepturi ca niște oi fără păstor. *Fiarele de cari ne temem sunt funcționarii noștri ; dacă au nevoie de bani ne jumulesc ; dacă li-e sete de sânge ni-l sug.*

«De când Dobrogea e românească n'a fost încă

atâta tăgadă de dreptate ca acum.... Niciodată un funcționar superior n'a închis așa, ca acum, amândoi ochii la toate nelegiuirile, ca d-l prefect Nenițescu.

«Vă rugăm, dacă luați cunoștință de aceste, să le comunicați d-lui prim-ministru. Poate că va trimite în județul Tulcea un inspector, care, liber de orice părtinire, să vie aci pentru a constata cum se calcă în picioare dreptatea. Dacă se va face aceasta, suntem încredințați că vom scăpa repede de toate relele și, oricâte limbi diferite se vorbesc în județul nostru, toate vor strigă cu entuziasm: «Trăiască Regele Carol I, Trăiască România!»

Funcționarii de toate categoriile ajunseser o adevărată spaimă. Din pricina apăsării neîncetate se plămădiser acolo o stare de spirit de necrezut. Nu mai existau caractere. Frica de administrație făcuse să dispară până și noțiunile cele mai elementare de cinste. Vorbesc din experiență personală. În 1899, instruind la Tulcea, în calitate de inspector al ministerului de domenii, într'o afacere de delapidare a averii publice, m'am izbit de... de un sperjur general. De teama administrației, lumea jură falș. Se jură falș conștient și mi se mărturisea apoi faptul. — Ce vreți, îmi spuneau oamenii, dacă nu ascultăm de porunca administrației, trebuie să ne luăm lumea în cap. Eră un județ de sperjuri: un produs al administrațiunii de teroare și de necinste.

La «Anexe» reproduc interpelarea pe care am desvoltat-o în Cameră în ziua de 29 Ianuarie 1899

și în care se arată alte fețe, tot așa de puțin simpatice ca cele de mai sus, ale administrațiunii dobrogene. Nu am reprodus-o aci, pentru că unele pasaje nu corespund cadrului acestui capitol; și a fi citat pe acele cari corespund, înseamnă a fi ciuntit valoarea documentară a interpelării, care se ocupă de activitatea «politică» a administrațiunii dobrogene. Activitatea aceasta a fost nefastă.

Ea a avut ca punct de plecare nevoia de a naționaliza Dobrogea, dar o nevoie înțeleasă altfel de cum a priceput-o și practicat-o Mihail Kogălniceanu. La adăpostul ei, prefectii «energici» cari întrupau față de guverne o asemenea politică, făceau ce vroiau. Dacă nu li plăcea cutare sau cutare ziar, acesta era silit să emigreze ca un simplu țăran dobrogean. Dacă îi jenă delegațiunea județeană cea inocentă care, conform art. 42 din Legea de organizare a Dobrogei, are voie să înainteze Regelui în fiecare an un memoriu asupra situațiunii, o suprimau pur și simplu, fără se se sinchisească de lege. Dacă chipul de compunere al vreunui colegiu electoral: județean sau comunal, nu le plăcea, îl schimbau din voința și cu puterea lor, contrar legii. Și dacă vre-un caprițiu de mic despot hotărâ pe vre-unul ca să nu se lase comercianții să ție magazine prin sate, se găsea pretext pentru a ruina oamenii. (Sunt memoriile cu acte și petiții și în acest sens). Articolul 29 din Legea de organizare a Dobrogei, care dă drept prefectilor să emită ordonanțe, lucră în plin. Ordonanțele devin ucaze.

Prefecții treceau puterile subalternilor lor, agenților inferiori, de cari se plâng cu atâta durere locuitorii germani din Cogealac, și aceștia altora și mai mici—și cu cât scara erarchică se scoborà mai mult, cu atât scãdea și garanția de traiu liniștit al sãtenilor și orășenilor. Primarii erau *numiți* dintre *strãini* de localitate, cei mai mulți înfierãți de justiție și cari nu mai puteau fi plasați dincoace de Dunãre, oameni credincioși ai Stãpãnitorului din orașul de reședință, cari, dupã cum aratã țãranii nemți din Cogealac — tabloul e tipic curat românesc, — erau asigurați, la schimbarea regimului în București, cã șeful lor e tare în scaun și cã ei pot sã-și continue nesupãrați operațiunile.

Toate aceste se făceau în numele naționalismului. Vorba magicã, aveã și are trecere la București, printre conducãtorii noștri, cari nu cunosc lucrurile, nu se ocupã de nimic și nu se gândesc mai adânc asupra problemelor politice. «Pimejdia naționalã» din Dobrogea, care nu existã, pe care plãsmuitorii ei n'au putut-o niciodatã dovedi, dar care trebuie învinsã de prefecți cu voință de fer, de prefecți-naționaliști și mari patrioți, primejdia aceasta serveã sã acopere actele unei administrațiuni, ale cãrei fapte rele nu au fost ilustrate decãt în chip foarte palid prin cele câteva documente reproduse mai sus.

O notã deosebitã a situațiunei este cã prefecții aceștia încredințau opera de naționalizare unor agenți, cari exasperau și pe români și cari se făceau

odioși populațiunei. Aceștia erau purtătorii marelui idei de naționalizare. Ei, cari, prin vexațiunile lor, împingeau pe locuitori la emigrare, aveau menirea să le câștige inimele și să le scoată din cap așa zisele idei anti-românești!... Pe mâna unor asemenea oameni s'au dat spre aplicare măsurile excepționale din Legea de organizare a Dobrogei. Ei mănuiau patriotismul cu măiestrie. Siguri de sine, ziceau aceloră căroră nu plăceau metodele lor cu totul particulare de administrare: «Plecați la America! Emigrați!». Înțelepciunea prefectilor-naționaliști inspiră și pe cei mici. Locuitorii din Coșgalac, ne-o spun: Prefectul eră și el pentru emigrare. Slujbașii din sate primeau lumina de sus.

Dar, fost-a vreodată măcar sau există vre-o primejdie «străină» în Dobrogea? Chestiunea merită a fi discutată sincer și cercetată cu nepărtinire. În primul rând, îmi iau libertatea să mă refer la cele spuse în interpelarea mea din 29 Ianuarie 1899. În al doilea rând, ași putea să îngrămădesc aci un material bogat care să desmintă afirmațiunile puse în circulație de politicianii dobrogeni fără de scrupule despre o primejdie străină și în special una bulgărească, în județele de peste Dunăre. Nu o voi face însă, fiindcă nu o socot de trebuință. Citațiunile mele în această chestiune se vor mărgini la strictul neapărat.

Care este situațiunea noastră în Dobrogea? Răspund fără înconjur: din cele mai bune. Majoritatea populațiunei este azi românească. Cea mai

mare parte a pământului rural e în mâni românești. Așezămintele publice, administrația, armata, școala, sunt naționale. Comerțul e și el în proporție de aproape două treimi românesc. Și apoi vremea lucrează pentru noi mai bine și mai temeinic ca orice. Dobrogea este o țară de viitor, fiindcă e bogată în avuții naturale de tot felul și are Constanța și Dunărea. Incetul cu încetul ea se va popula și va atrage elemente și bogății noi. Elementele aceste vor fi românești.

Am obținut rezultate mari până acum prin însăși forța lucrurilor. După Mihail Kogălniceanu, n'a mai existat politică dobrogeană, n'a mai fost fir conducător. Nimeni nu s'a interesat de noi improprietăriri, nimeni nu s'a gândit să continue opera de colonizare cu români începută de Mihail Kogălniceanu, nimeni n'a lucrat să tragă folos din Delta Dunărei, așa de bogată, frumoasă și care poate hrăni zeci de mii de familii românești. Din contra, nu numai că nu s'a făcut politică înaltă: națională sau economică, în Dobrogea (am arătat că podul peste Dunăre și portul Constanța au fost făcute pentru trebuințele țării, iar nu pentru acele ale Dobrogei), dar s'a lăsat ca apăsarea administrativă să ia acolo forme ce chiar la noi au provocat îngrijorare și spaimă.

Totuși, din punct de vedere românesc lucrurile au mers binișor. Dobrogea s'a românizat. De ce? *Fiindcă nu se putea altminirelea, fiindcă era în ordinea firească a lucrurilor.* Dobrogea era o țară

aproape deșartă. Locurile goale au fost ocupate de cine erà natural să fie ocupate: de rasa stăpânitoare. Noi n'am găsit o Dobroge supra-populată. De o găseam în așa stare, n'am fi înaintat naționalicește, în decursul anilor, decât foarte puțin. Dar, ea erà goală. Au venit români. A fost foarte simplu.

În viitor, procesul de naționalizare va fi și mai pronunțat. În industrie, comerț, agricultură, navigație, etc., mai sunt în Dobrogea nenumărate locuri goale. Ca și în trecut, acei cari le vor ocupa vom fi noi.

Suntem tari, și ca oameni tari am putea să ne îngăduim luxul de a fi largi în drepturi, liberali și generoși. Mihail Kogălniceanu a fost larg și generos, când nu eram încă tari, când judecà lucrurile numai din înălțimea principiilor sale liberale. Cu atât mai mult am putea să fim azi, când naționalitățile sunt într'o infimă minoritate, când o politică rurală cât de puțin stăruitoare ne poate dà în foarte scurtă vreme o majoritate zdrobitoare chiar în acele câteva ținuturi unde bulgarii sau rușii se află în mase mai compacte — *fără de a aduce acestora cea mai mică stânjenire*—și când, în orice caz, avem de pe acum toate isvoarele de putere și de viață în mâna noastră.

Istoria ne învață că prigonirea aduce reacțiunea, iar liberalismul și toleranța în materie națională, dragostea și atașamentul de nedeslipit al popoarelor eterogene. Pilda Alsaciei-Lorenei este lumi-

noasă. Franța a fost liberală față de germanii din Alsacia-Lorena — și germanii din Alsacia-Lorena se simt francezi și azi, aproape 40 de ani după reanexarea lor la Germania. Mihail Kogălniceanu lăsând bulgarilor și celorlalte naționalități școala națională și dându-le o administrație dreaptă, a fost liberal cu vederi largi. El a voit să lege în chipul acesta populațiunile eterogene din Dobrogea, știind că nu prin prigoniri și nu prin măsuri de desnaționalizare se ajunge la acest scop.

Guvernanții în general și ai noștri în special nu cunosc însă în materia aceasta decât școala veche, a fricei, a strâmtimei de suflet, a măsurilor mici, cari, toate, duc la un rezultat cu totul opus aceluia urmărit. La noi, a fost deajuns ca un prefect să imagineze un pericol bulgăresc în Dobrogea pentru ca să se și crează într'însul.

«Patriotismul — spune d. Luca Ionescu ca prefect al județului Tulcea în Darea de seamă pe 1904 — nu se monopolizează, și am conștiința senină că nu am lipsit dela nici una din îndatoririle mele patriotice, de român și de reprezentant al guvernului. Știm cât de strălucitoare este aureola celor ce își iau sarcina apostolatului național; pe mine însă nu mă tentează aceste măririi».

D. Luca Ionescu, vorbind în chipul acesta de apostolatul național, făcea aluzie la predecesorul său care își luase o asemenea misiune și prigonea naționalitățile neromânești. D. Luca Ionescu, venind ca prefect, constată că toate știrile despre o

agitație bulgărească sunt cu desăvârșire lipsite de temei.

«Nu știm — spune d. Const. Pariano în lucrarea sa din 1905 «Dobrogea și dobrogenii» — convingere este ori pretext, dar vedem că unii dintre politicianii noștri exagerează mult importanța elementului bulgar, deși el compune o neînsemnată minoritate, care, chiar de ar fi conștientă politicește și bine organizată, încă ar fi ușor înăbușită de către elementul român, mult mai numeros, mult mai experimentat în luptele politice și mult mai puternic în sfârșit prin faptul că este elementul dominant.

«Ar trebui ca nouă, pe cari această temere mută a d-lor ne privează de drepturile noastre cetățenești, să ne-o dovedească negru pe alb cum că ea este fondată.

«..... Noi cari trăim cu dânșii (cu bulgarii) nu știm ca vre-unul dintre autochtoni să fi manifestat vreodată, prin vorbe sau fapte, resentimentele ce li se impută și nici putem înțelege ce interes ar putea avea niște plugari de baștină, a căror siguranță și prosperitate atârnă numai de ordinea și stabilitatea din stat, să voiască să schimbe blândețea și generozitatea națiunii românești pentru necunoscut!»

Mai departe, vorbind de ruși și lipoveni:

«Ei sunt plugari și pescari. Foarte muncitori, onești și supuși. Încă o exagerație fac acei cari înglobează numărul bulgarilor cu acel al rușilor, sub denu-

mirea generică de slavi. Aceste două elemente nu au nimic de comun între ele, nici prin origine, nici prin aspirații, nici prin moravuri. Intre bulgari și ruși nu numai că nu există nici o solidaritate, dar încă au o așa repulsiune unii de alții că, cu tot spiritul ospitalier înăscut în ruși, cu nici un chip ei nu ar găzdui prin casele lor pe un bulgar».

Lucrurile aceste însă nu se cunosc la București. La București e de ajuns ca vre-un naționalist chinuit de spaima fantomatică să inventeze o primejdie nouă, pentru ca să se și creadă într'însa și numai decât să se gândească mic și mare la măsuri anti-liberale și anti-omenești. Așa s'a inventat în Dobrogea «pericolul slav» — și de atunci stăm cu toții, acei cari ne ocupăm de mersul lucrurilor din Dobrogea, și cercetăm cu îngrijire statisticele, punem deoparte pe bulgari, ruși, lipoveni și chiar pe bieții găgăuți, pe cari îi presupunem că ar forma un «bloc slav» și studiam tăria lor față de noi.

În chestiunile aceste — să mi se dea voie s'o spun și s'o repet, chiar dacă forma aleasă pentru aceasta este personală și, deci, neplăcută — în chestiunile aceste, sunt de școala lui Mihail Kogălniceanu, de școala libertății. Ea are pentru dânsa și omenia și experiența practică. Sunt pentru libertatea școlară în favoarea naționalităților așa cum spune Legea de organizare a Dobrogei și pentru emanciparea politică cea mai desăvârșită a locuitorilor vechi și a proprietarilor rurali. Fiind pentru aceste libertăți, am pretențiunea că dragostea mea

de țară nu e mai prejos ca patriotismul naționaliștilor celor mai intransigenți. Naționalitățile din Dobrogea nu pot nimic împotriva noastră. De ce am avea dar pentru ele o atitudine de bănuială și neîncredere, și n'am căuta mai bine să dezarmăm prevențiunile lor, dacă există, prin încredere și libertate națională? Noi, din fericire, nu suntem un stat poliglot și polietnic. Intru cât ne poate aduce atingere dacă jos, la capătul țării, câteva mii sau zeci de mii de oameni de altă naționalitate, învăluite din toate părțile de mase de români, vor fi libere în școală și în cult în ce privește limba și ar avea drepturi politice? Părerea mea este nu numai că nu ne-ar aduce nici o vătămare, ci, dinpotrivă, ne-ar atrage inimile acestor populațiuni, ar face să se asimileze mai repede, să se înfunde în aspirațiunile noastre și să se înfățișeze lumii civilizate ca un popor cu adevărat civilizat.

Socot politica aceasta ca singura dreaptă și practică în Dobrogea. Și mai socot că ea ar putea fi adoptată de toate partidele, chiar de cele mai reacționare, pentru că, dată fiind poziția noastră inexpugnabilă în Dobrogea, ea este o politică reală și cuminte, pornită dintr'un calcul simplu al puterilor în joc. Nu numai liberalismul ne dictează o asemenea politică, dar și judecata rece.

La începutul anului 1909, Parlamentul liberal a votat o lege, zisă de emancipare politică, în favoarea locuitorilor dobrogeni. Era prilejul să se înoade firul din 1879—1880, să se înlătore dispo-

zițiunile excepționale ale legii de organizare a Dobrogei, să se păstreze cele bune și să se întindă bine-facerile emancipărei asupra unor straturi cât mai largi. Nu s'a făcut însă nimic din toate aceste. Legea din 1909 nu este nici liberală, nici nu pornește dintr'o judecată rece dar sănătoasă. Legea arată că autorii ei n'au cunoscut chestiunea și că la alcătuirea ei a prezidat același spirit mic și fricos care însuflețea pe prefecții dobrogeni, ironizați de d. Luca Ionescu ca «apostoli naționali». Dar despre legea aceasta noi vorbim mai pe larg la sfârșitul lucrării, în capitolul ce-i consacram în mod special.

Proprietatea rurală în Dobrogea

Înainte de a vorbi de starea de față a proprietății rurale în Dobrogea, socot nimerit să dau în întreg cuvântarea rostită de Mihail Kogălniceanu la Cameră, în ziua de 31 Ianuarie 1880, cu prilejul discuțiunii asupra Legii de organizare a Dobrogei. Legea aceasta votată în Februarie 1880, avea câteva dispozițiuni privitoare la proprietatea rurală, ce avea abia să fie regulată printr'o lege specială. Chestiunea eră foarte grea; ea trebuia deslegată în sensul respectărei deaproape a drepturilor câștigate pe temeiul legislațiunii agrare otomane, cu totul deosebită de a noastră, și pe de alta să caute să asimileze proprietatea rurală dobrogeană celeia din țară. Legislația agrară otomană eră foarte puțin cunoscută la noi; după vorba lui Mihail Kogăln-

niceanu abia 2—3 inși aveau oare-care noțiuni despre ea. Voind să legifereze în cunoștință de cauză, Mihail Kogălniceanu se apucă să studieze problema. Rezultatul studiului său este concentrat în cuvântarea care expune întreaga situațiune a proprietății rurale din Dobrogea și pe care, tocmai pentru aceasta, o redăm aci :

Cuvântul rostit de Mihail Kogălniceanu, ministru de interne, în ședința din 31 Ianuarie 1880 a Camerei deputaților cu ocaziunea discuțiunii asupra art. II din proiectul de lege asupra organizațiunii Dobrogei.

D-1 ministru de interne. Domnilor, dacă, în chestiuni de principii generale, fiecare din d-voastră ați putut discuta pe tărâmul teoretic, și de mai înainte recunosc fiecăruia din d-voastră dreptul și capacitatea de a vă rosti în asemenea chestiuni, nu este tot așa în chestiunile de fapt. Iau mai întâi decât toți cuvântul ca să vă explic cum stă chestiunea proprietății în Dobrogea; pentrucă, din nenorocire, chiar de către autoritățile noastre, chiar de către administrațiunea domeniilor încă până acum chestiunea nu este studiată. Nu pretind de loc a-mi însuși această cunoștință exclusiv; căci pe iângă mine se găsesc încă câteva persoane cari au studiat această chestiune și-au studiat-o la bună sorginte în legislațiunea otomană. Așa, avem o broșură scrisă de un tânăr care nu e de loc din amicii mei, dar care, fiind la fața locului, a studiat chestiunea la sorginte. Eu regret că această broșură n'a fost reproducă de ziare, afară de «Pressa», căci ar fi răspândit lumină asupra unei chestiuni ce din zi în zi bate mai mult la ușa noastră.

Domnilor, nenorocirea cea mare pentru locuitorii din Dobrogea este lipsa de cunoștință în privința proprietății *sui generis* care există în Dobrogea. Au fost vr'o doi amployați din partea administrațiunii domeniilor, orânduși la intrarea

noastră în Dobrogea, spre a studia chestiunea la fața locului. Aceștia, povățuiți de ideile greșite cari circulă și la noi, adică că sultanul eră stăpânul pământului în tot cuprinsul Turciei, au venit și au zis: tot pământul din Dobrogea e al statului român ca succesor al sultanului, întemeindu-se pe cuvântul de *miri*, care însemnează moșie domenală. N'ar fi avut nevoie acești funcționari să meargă la Constantinopole să se convingă că nu după nume se precizează drepturile, căci chiar la noi și mai ales în Moldova proprietatea absolută privată are această calificațiune de pământ domnesc, *pământ gospod*. De exemplu, în toate documentele vechi ale Moldovei, proprietatea privată se numește *pământ gospod*, ceea ce o mai repet nu vrea să zică că pământul ar fi proprietate *domnească*. Din contra, în fapt, prin această denumire se rostește că acest pământ este proprietatea privată cea mai absolută.

Permiteți-mi acum, domnilor, a vă spune cum este constituită proprietatea în Dobrogea.

Când sultanii conchistatori puneau mâna pe o țară, ei făceau ce au făcut și normanii în Anglia: au declarat că pământul era proprietatea lor. Ast-fel au făcut și sultanii care au conchis Dobrogea și Bulgaria. Ei au declarat că tot pământul era al lor; apoi l-au împărțit, păstrând o parte pe seama lor, iară alta au lăsat-o posedanților, adică vechilor locuitori. Tot acești sultani au mai luat părți de pământ și le-au dat la *Pași-Gazi* și alți războinici biruitori, constituind aceste pământuri ca pământ *mulk*, adică proprietate absolută. Toate acestea însă, fără osăbire, au fost supuse la răspundere de dijmă, care este tot odată și *impozit* și *dare* către nudul proprietar. Astăzi nu știu încă dacă în Dobrogea există proprietăți rurale *muik*. În fapt însă, după deosebite prefaceri, mai că n'a mai rămas deosebire între proprietate rurală *mulk* și aceea *miri*, căci și una și alta sunt supuse la dijmă. Adevărata proprietate *mulk*, adică *absolută, occidentală*, nu există de cât în orașe, pentru locurile de casă, cari, acestei, sunt *mulk* întocmai ca locurile ce în Moldova se califică de *pă-*

mânt gospod, adică proprietate absolută. Astăzi proprietatea din orașele Dobrogei, este toată proprietate *mulk*, și se trece de la unul la altul, fără nici o intervențiune din partea statului.

D-1 Ion Ionescu. Eu mai cunosc o specie de proprietate.

D-1 Ministru de Interne. Cunosc și această specie; sunt *vacufurile*; însă până acum nu știu că ar exista proprietate ecleziastică, adică *vacufuri* în Dobrogea. Așa dar proprietate absolută în Dobrogea este proprietate *mulk* în orașe. Pe urmă este proprietatea *miri* sau proprietatea domeniială. Această proprietate se sub-împarte: 1) Este una care seamănă cu em-baticurile noastre, această este dovedită prin acte numite *tapu*; 2) este proprietatea care, deși nu are acte *tapu*, dar este tot atât de garantată. Este pământul dat coloniștilor și care de către aceștia s'a stăpânit 20 de ani. După împlinirea acestui termen, coloniștii au drept de a cere *tapuuri*; al. 3) mai este proprietatea dată, ca și cea de a 2-a, coloniștilor, dar care nu s'a stăpânit de dânsii decât 10 ani. Proprietatea stăpânită de coloniști 10 ani, nu li se poate lua din mână, dar ei nu o pot vinde nici înstrăina de cât după 20 de ani.

Afară de aceste trei categorii de proprietăți, mai este pământul stăpânit din an în an, prin ocupațiune și fără titlu. Asemenea pământuri se găsesc în mânele vechilor locuitori, cari nu s'au îngrijit de a regula posesiunea lor sau se cultivă de emigrați veniți în Dobrogea în timpul sau în urma războiului.

Așa, după intrarea românilor în Dobrogea au intrat acolo mulți români din Basarabia, din Transilvania și chiar din România. Unii din ei s'au adresat cu cerere la administrațiunea domeniilor ca să li se dea pământ pentru a se stabili, și chiar au format comune. Alții nici măcar această cerere n'au făcut. S'a mai întâmplat că există comune cari erau locuite în devălmășie de bulgari, de români, de turci și tătari. Locuitorii acestor sate mixte au cerut de la administrațiunea domeniilor să se deosebescă spre a întemeia comune omogene. Dându-li-se această învoire, turcii s'au dus în comune turcești; bulgarii în sate bulgărești; tot așa s'a făcut și de români

și chiar de coloniștii germani, căci și germanii s'au retras de prin comunele unde erau amestecați cu locuitori de alt neam și s'au constituit în comune omogene. Acum, d-nii mei, după ce v'am dat definițiunea deosebitelor categorii de proprietate din Dobrogea, dați-mi voie să vă citesc articolele din legile otomane cari sprijină aceste definițiuni.

Vă voi citi aceste articole în ordinea succesiunii a acestor legi, după cum ele sunt publicate una după alta; vă rog numai să însemnați că mai târziu au venit dispozițiuni cari au abrogat legile anterioare. Neținându-se seamă de principiul că legile posterioare abrogă pe cele mai vechi, s'a dat loc la confuziunea care întunecă materia. Așa s'a întâmplat cu autorul necunoscut al unui articol publicat chiar astăzi în ziarul «*Românul*», asupra proprietății din Dobrogea, și care, în loc să conchidă și să lumineze, confundă.

Iată legile ce privesc pământurile colonilor:

«Coloniști nu vor putea vinde pământul ce li s'a dat de către guvern în mod gratuit, de cât cel puțin după 20 de ani».

Vă să zică este bine stabilit că coloniștii ce nu au stăpânit pământuri, cel puțin douăzeci de ani, nu au putut să le vândă. În privința dar acestor pământuri speculațiunii nu s'a putut face. Vânzările aceste din început sunt nule pentru că tătarii, n'au început a se statornici în Dobrogea decât pe la 1859, după războiul din Crimeea. Cerchezii asemenea n'au venit în această provincie decât după învingerea lui Șamil. Prin urmare nici unii nici alții neîmplinind 20 de ani de posesiune, pământurile acelor din acești coloniști cari sunt acum emigrați din Dobrogea rămâne proprietate absolută a statului. Și aceste pământuri sunt foarte mari, foarte întinse.

Iată acum condițiunile pământurilor *mulk* și ale pământurilor *miri*.

Pământul este împărțit, în Turcia, în cinci categorii, după cum urmează:

- 1) Pământul *mulk*, proprietate aparținând, în chipul cel mai absolut, particularilor.
- 2) Pământul *miri*, domeniul public, *proprietăți ale Statului*,

însă supuse la diferite transformățiuni, cari n'au lăsat statului decât nuda proprietate.

Această expresiune, de *proprietăți a statului*, a înșelat pe aceea cari au susținut că în Dobrogea nu există proprietate particulară.

3) Pământurile *mevcufé*, bunuri de mâna moartă, nesupuse mutațiunii, adică *vacuf*, proprietate ecleziastică.

4) Pământul *metruké*, adică destinat trebuințelor publice, precum piețe, căi, etc.

5) Pământul *mevat*, adică mort, fără nici un folos real.

Proprietatea *mulk*, zice legea, este întreagă la dispozițiunea proprietarului; ea se transmite prin moștenire, ca proprietate mobilă, și poate să fie supusă la toate dispozițiunile legii, ca declararea sa de *vacuf*, *gajul* sau ipoteca, donațiune și preemțiune, etc.

Iată acum și condițiunile principale ale proprietății *miri*:

«Pământurile *mirie* atârnă de domeniul public. Acestea sunt câmpiile, locurile de odăi (campement) și de pășunare vara și iarna, pădurile și alte domenii, a căror întrebuințare eră concedată de către guvern, și care, câte odată, se dobândeau în caz de vânzare sau de vacanție prin învoirea sau concesiunea dată de fondatori, *tunariști*, sau *ziameți*, priviți ca stăpânii pământului (*zahibi-erzi*) sau de *pașii multe-zimi* și *muhașili*. Acest ordin de lucruri oborându-se, stăpânirea acestor feluri de bunuri imobile se dobândește prin învoirea și concesiunea agentului *ad-hoc* al guvernului. Dobânditorii acestor posesiuni primesc un titlu de stăpânire zis *tapu* înzestrat cu turaoa imperială. *Tapu-ul* este un *mu'adjelé*, *înscris de plată anticipată*, care se face în schimbul dreptului de posesiune și care plată este răspunsă în primirea agentului competent, pe seama tezaurului public».

Mă voiu întinde asupra deosebitelor condițiuni ale proprietății *mirie*, fiindcă, după adevăratele domenii ale statului, această specie de proprietate este cea mai obișnuită în Dobrogea.

Iată drepturile de înstrăinare ce au posesorii pământurilor *miri*:

«Tot stăpânitorul de pământ *posedat cu tapu*, poate a-l înstrăina cum îi place, fie gratuit, fie cu prețul convenit între părți, după permisiunea prealabilă a autorității competente.

Fără această autorizațiune, vânzarea pământurilor *mirié* este nulă. Dreptul de posesiune a cumpărătorului sau acherorului este esențial subordonat acestei învoiri. (Aici este de notat că această permisiune este mai târziu mărginită în anume condițiuni). De aceea dacă acherorul moare înainte de a dobândi această permisiune, vânzătorul poate a relua posesiunea pământului ca mai înainte, etc.

«Pentru cumpărarea pământurilor *mirié*, învoirea autorității fiind singură cerută, dacă vânzătorul înzestrat de această permisiune moare înainte ca acherorul să poată dobândi titlul de *tapu*, vânzarea este totuși bună, și pământul nu poate fi privit ca vacant (*mahlul*).

Indivizii de unu și de cel-alt sex în stare de minoritate sau de nebunie nu pot vinde pământurile lor, etc.».

«Epitropii nevărstnicilor nu pot dobândi, sub cuvânt de plată de datorii, cheltueli de întreținere sau altele, pământurile epitropiștilor lor, etc.».

«La moartea unui posesor de pământuri *mirié* sau *mefeu*, pământurile stăpânite de el trec prin porțiuni egale gratuit și fără formalități de cumpărare, la copiii săi de ambele sexe, etc.».

«Pământul *mirié* sau *mefeu* al cărui posesor moare fără urmaș trece în mod gratuit părintelui său, sau, în lipsa acestuia, mamei sale.».

Și mai departe se arată deosebitele ordine de succesiune, fără ca statul să poată pune mână pe pământurile *mirié*, de cât în singurul caz când moștenirea este vacantă.

Pământurile *mirié* pot fi și ipotecate. Iată ce zice legea otomană: «Este permis după codul asupra proprietății fonciare, posesorului de pământuri *mirié* de a le ipoteca spre a garantă plata unei datorii, etc.».

Acum, domnilor, mai este o lege anume specială în *privința tapuurilor*. Nu există țară care să aibă (și aceasta este curios) un cadastru mai regulat decât guvernul turcesc în privința proprietății imobiliare rurale, fiindcă această regulă eră dictată de interesul fiscal, căci de câte ori se făcea o vânzare, o transacțiune, guvernul impunea cererea de un nou *tapuu*, care, pe de o parte, constituia și o recunoaștere a noiei posesiuni din partea guvernului, iar pe de alta constituia și un venit al fiscoiului. Legea tapuurilor a înființat trei autorități însărcinate cu înregistrarea și cadastrarea proprietății: este o autoritate la județ, este o altă autoritate la provincie sau pašalâk și o a treia autoritate la Constantinopole; fie-care din aceste autorități țin registre regulate despre ori-ce schimb și trecere a proprietății.

Acum, domnilor, vă voi spune cum sunt *tapuurile*: fie-care *tapu* este dat în numele sultanului. El arată provincia, districtul, comuna, locul unde se află proprietatea, întinderea dulumurilor — cinci dulumuri și ceva fac un pogon — arată hotarele, data actului și prețul cu care s'au cumpărat. Am aci lista autentică a actelor de proprietate (*tapu*) a pământurilor moștenitorilor lui Mirza Said Pașa, vechiu guvernator general al Silistrei, aflată lângă Medjidie. Dați-mi voie să vă citesc un *tapu* în treacăt: N°. 1. *Situația provinciei*: Tulcea, *districtul*: Medjidie, *satul*: Mahmud Cüzuri *Ceflik*, *locul*. Tuzluder, *întinderea*: 120 dulumuri. *Proprietar*: Muhediu Bey, Nurie Hamun și Servet Hamun, moștenitorii lui Mirza Said Pașa, *Hotarele*: Drumul Krasovei și șesul de Caradurak și fânașurile acestia. *Data actului*: August 1291; *prețul locului cumpărat*: 720 lei turcești, etc.

Toate pământurile cumpărate de bătrânul Mirza Said Pașa și moștenite de urmașii săi, sunt întemeiate pe *tapu-uri* scrise ca aceasta și în regulă.

Domnilor, speculațiunile cele mai mari, și pe cari am căutat a le stârpi, nu sunt făcute în privința pământurilor stăpânite cu *tapu*, căci cumpărările și vânzările făcute pentru asemenea pământuri, după legile otomane, nu s'ar putea opri. Dar

speculațiunile cele mari și cari trebuie oborite, sunt făcute în privința pământurilor coloniștilor emigrați. Ca să v'o dovedesc aceasta, am nevoie de noui dezvoltări, și mai înainte am nevoie să vă spun cum a fost proprietatea în Dobrogea înainte de 1857.

Domnilor, Dobrogea, până la 1857, era o țară pastorală, adică de pășune; ea era cutreerată mai cu deosebire de către mocani. În cele întâi momente libere, guvernul otoman, după războiul din Crimeea, a căutat să colonizeze această țară cu elemente musulmane. Guvernul rusesc, după războiul Crimeei, silise, pot zice, pe tătari ca să emigreze, iar guvernul otoman a profitat de această isgonire și a așezat pe acești emigrați în Dobrogea. Cu modul acesta, caracterul de păstorie al țării s'a schimbat în acel de plugărie. O a doua colonizare a fost făcută cu emigrați din Circazia. După aceasta ca să facă să prospereze agricultura în Dobrogea, cea d'întâi măsură care s'a luat de guvernul turcesc a fost de a opri pe mocani de a mai veni în Dobrogea cu vitele.

Astfel existau în Dobrogea peste (300) trei sute sate de cerchezi și de tătari când a izbucnit războiul din urmă între Rusia și Turcia. La întâia zi a trecerii Dunărei de către ruși, cerchezii jefuind vitele, pot zice din toată Dobrogea, adică cu sutele de mii, au pustiit Dobrogea și au fugit în lăuntru Turciei.

Cerchezii, odată emigrați, nu s'au mai întors înapoi; toate pământurile lor au rămas în proprietatea absolută a statului, adică ele și astăzi sunt lăsate la voia lui Dumnezeu.

Toi așa a fost și cu un mare număr de coloniști tătari fugiți și reîntorși. Aceste pământuri vor constitui proprietate imensă și absolută a statului român.

Între aceste, guvernul român, necunoscând chestiunea proprietății, luându-se după arătarea a doi, trei funcționari, cari fără cunoștința a legilor otomane și prin exces de zel, au proclamat principiul că în Dobrogea drepturi private nu există și că tot pământul era al sultanului, și prin urmare al sta-

tului român, a oprit orice trnsacțiune de imobile și aceste și în orașe și în sate.

Starea această de lucruri durează acum de mai mult de un an; adică că legile otomane se desființară, și alte legi n'au venit să le înlocuiască.

Ce s'a întâmplat însă? În comunele unde se face plugărie, în satele unde sunt români și bulgari, amestecați cu turci, turcii obișnuit stăpâneau mai mult pământ, ori dat de guvernul otoman, ori luat cu hapca.

Mai mulți dintre turci au vândut pământurile lor, unii în total alții pe jumătate, și aceasta ca cu banii luați să cumpere vite, spre a putea lucra cealaltă jumătate de pământ rămasă în stăpânirea lor.

Toate aceste cumpărături sunt însă întemeiate numai pe buna credință a vânzătorilor. Aceste transacțiuni sunt făcute mai cu deosebire din locuitorii români de satele de a lungul Dunărei; ast-fel acum nu este sat unde să nu fie locuitori, cari să se întrebe: Ce facem noi cu pământurile cumpărate? Și în adevăr această întrebare îngrijitoare este legitimă, căci demai mult de un an până și indentitatea înstrăinătorilor este interzisă de a se constata chiar de către autoritățile administrative. Ast-fel ori-ce transacțiune de vânzare, de ipotecare, de locațiune este interzisă în provincia noastră de peste Dunăre. Contra unei asemenea stări de lucruri, fără precedent, ministerul de interne, administrațiunea domeniilor și autoritățile locale neconținut primesc plângeri, administrațiunea însă n'a luat nici o măsură spre a le precurma fiind-că guvernul n'a voit să ia asuprași răspunderea de a hotărâ sau măcar de a prejudeca chestiunea pământului în Dobrogea! Inșă această stare de lucruri, care nu există chiar în Bulgaria, nu mai poate dura!

Ce este dar de făcut? Mai înainte de toate este să menținem ce există astă-zi, adică *statu-quo* al legislațiunei otomane, până ce alte legi, acele românești, vor veni să înlocuiască legile turcești. Aceasta e dată hotărâtă, să ne mărginim în legea de față a garanta ce este și să nu prejudecăm nimic

pentru viitor. Acesta este punctul de plecare al prezentului proiect de lege. Mai voim prin el să punem în posesiune pe dobrogeni să creadă că intențiunea noastră nu este să le luăm, pământurile, ce astăzi stăpânesc, în adevăr, domnilor mei, sunt dator să vă spun că se face chiar astăzi o propagandă teribilă în Dobrogea și se întărește populațiunile să emigreze; lipovenii se invită să meargă în Turcia, iar tătarii în Crimeea, aceasta pe motivul că guvernul nerecunoscând nimănui nici un drept de proprietate, are să le ia pământurile spre a le da la români. Noi am căutat, ne-am silit să liniștim spiritele cât ne-a fost prin putință; unde am putut da cuvântul nostru, l'am dat; că adică drepturile dobândite nu vor fi jicnite. Dar totuși constat că și astăzi în Dobrogea nici o transacțiune nu se mai poate face. Și această stare de lucruri, o mai repet, trebuie să aibă un sfârșit.

Prin aceasta nu înțelegem a se lovi drepturile statului. În adevăr legea otomană zice că nu se poate face nici o vânzare de pământ, fără învoirea guvernului care da actul tapu. De aceea noi am împedicat până acum legalizarea a ori-ce vânzări chiar pentru acele pământuri ce au titluri (tapu). Aceasta am făcut-o și în privire că ne era frică ca nu cumva să se fabrice și tapuuri false.

Am avut onoare să vă spun că tapuurile sunt controlate prin o întreită administrațiune: la plasă, la provincie și la administrațiunea centrală din Constantinopole. Ne-am adresat dar la guvernul otoman cu cerere ca să ni se dea registrele tapuurilor din Dobrogea. Mai întâiu ni s'a făcut foarte mari greutăți. Legațiunea noastră din Constantinopole a lucrat mai multe luni spre a putea dobândi aceste tapuuri. În fine, am avut fericirea, ca să le căpătăm.

Am onoare a vă da aci cunoștință de corespondența urmată în această chestiune.

Adresa ministerului de externe sub No. 766, diu 15 Ianuarie 1880, către ministerul de interne.

«N'am lipsit, pe baza adresei d-voastră din 4 ale curente, sub No. 128, de a interveni atât pe lângă legațiunea română

din Constantinopole cât și pe lângă legațiunea otomană din București pentru a se grăbi din partea Inaltei Porți remiterea registrelor relative la proprietatea în Dobrogea».

«Asupra acestei chestiuni am primit dela legațiunea română din Constantinopole și am onoare a transmite d-voastră, informațiunile următoare ;

«Se speră la Inalta Poartă (direcțiunea archivelor) că nu se va întârziă mai mult cu clasificarea titlurilor de proprietate din Dobrogea și cu inventariul lor.

«Legațiunea noastră emite totodată ideia că, guvernul princiar, primind documentele ce-i sunt necesare, să roage pe Inalta Poartă ca să binevoiască a-i pune la dispozițiune, ca ajutor pentru a dà lămuririle cuvenite administrațiunei locale, un funcționar competente special, al cărui explicațiunile și serviciile provizorii ar aduce o mare înlesnire în regularea chestiunilor, ce s'ar putea rădica.

«Supunând apreciațiunei d-voastră propunerea de mai sus, profit de această ocaziune pentru a vă reînoi, d-le ministru, etc.»

Adresa ministerului de interne sub No. 1.013, din 21 Ianuarie 1880, către ministerul de externe :

«Spre răspuns la adresa d-voastră sub No. 766, am onoare a vă răspunde că subscrisul aderă la propunerea legațiunei noastre din Constantinopole, pentru a se pune de către Inalta Poartă, la dispozițiunea guvernului nostru, un funcționar competente a dà informațiunile necesare în privința proprietăței din Dobrogea»,

«Am primit, în fine, și depeșa înștiințătoare că îndată ce se va găsi un batel sigur cu destinațiunea pentru Constanța, avem să primim lăzile coprinzând toate registrele proprietăței din Dobrogea, aduse de un funcționar otoman. Prin urmare, vedeți că în curând o să avem în mână toate elementele spre a putea să respingem tapuurile false!»

D-lor, v'o mai repet, prin legea de față, noi nu facem decât menținem și garantăm ceea ce este astăzi legal în Dobrogea.

Am văzut că în o secțiune s'a pus un amendament, după

care operațiunile transacțiunii au să se facă după legea românească.

Eu nu socotesc că aceasta este bine a se adopta, până ce, prin o anumită lege, nu vom regula chestiunea; până atunci menținem în toate legea otomană.

Mai există o propunere a d-lui A. Lahovari, care cere ca să se numească o comisiune în fie-care plasă, care să cerceteze titlurile de proprietate.

Aceasta se va avea în privire la redijarea legii speciale pentru regularea proprietății.

În fine, am voit să știm cum s'a urmat în această chestiune și în Bulgaria, adică dacă acolo s'a suspendat, ca la noi, transacțiunile sau nu! M'am adresat la trei autorități; la prefectii de Ialomița, de Teleorman și de Dolj. Iată răspunsurile cari le-am primit:

Domnule Ministru,

«Informațiunile în privința pământurilor familiilor turcești, cari emigrează din Bulgaria, sunt cele următoare:

«Guvernul bulgar n'a luat până acum nici o dispozițiune contrarie pământurilor și caselor musulmanilor, cari au voit să emigreze. Ei au fost și sunt buni stăpâni pe averea lor, așa că, gășind cumpărători le-au vândut. Unii dintr'ânșii au făcut actele chiar la tribunalele bulgărești, cari le-au legalizat.

«Acei din musulmani, cari, emigrând, n'au găsit pe dată cumpărători, nici prețuri convenabile, aceștia le-au arendat sau le-au lăsat în păstrarea oamenilor credincioși ai lor, fiind tot dâșii buni stăpâni până la vinderea lor. Guvernul bulgar nu se amestecă în nimic în ce privește averea musulmanilor, nu există nici o dispozițiune luată pentru aceasta și persoane competente, dela cari am luat aceste informațiuni, cred că n'are să vie nici o altă dispozițiune.

(Subscris) *Prefectul de Ialomița.*

Otomanii rămași în Bulgaria, posedă locurile lor ca și sub guvernul turcesc, pământurile și ecaretele emigraților se a-rendează de guvern, și banii se consemnă la casieriele jude-țelor. Otomanii rămași cum și emigrații pot vinde pământu-rile lor rurale și ecaretele de prin sate și ceflicuri; urmează însă a prezinta înaintea comisiunei compună din nacialnicul, președintele tribunalului și primarul respectiv actele dovezi-lor posesiunei emigraților, prin procuratori, și dacă ele vor fi recunoscute de comisiune, aceasta le liberează actele în puterea cărora pot înstrăina bunurile rurale numai sătenilor, nu și orășenilor sau străinilor, cari totuși pot cumpăra pământuri rurale numai până la o sută dulumuri; până astăzi în districtul Nicopoli s'au înscris numai 114 acte de înstră-inare; cumpărătorii însă nu pot avea complecta siguranță, căci înșiși funcționarii sunt în îndoială până se va vota o lege, ce așteaptă dela viitoarea Scupcină.

(Subscris) *Prefectul de Teleorman.*

Otomanii din Bulgaria, cari au pământuri rurale și acei cari au prin sate și cificuri: case, mori, vii și altele, sunt liberi a le vinde, a le închiria și a plecă ori unde vor voi. Posesorii de pământuri cu acte numite *tapu* sunt asemenea liberi a vinde și închiria acele pământuri, chiar când acele acte ar fi pierdute, constatând numai prin martori cum că le-au posedat de mai mulți ani. Otomanii cari au emigrat odată cu oștirea sau în urmă, fără să fi anunțat pe guvern, dacă în trei ani nu se vor întoarce, proprietățile lor vor rămâne pe seama statului bulgar, și se vor vinde de guvern; toți dintre aceștia, cari se vor întoarce în acest interval își reiau libera posesiune a bunurilor lor, și voind a emigra din nou sunt li-berii a-și vinde proprietățile sau a le închiria prin ei înșiși, sau prin plenipotenți, pe cari-i vor lăsa.

(Subscris) *Prefectul de Dolj.*

Domnilor, v'am citat deosebitele acte ce păstrez, d-voastră puteți acum să vă faceți o idee cum proprietatea este consti-tuită în Dobrogea și cum cu dânsa se urmează în Bulgaria!

Astăzi, domnilor, o mai repet, nu este de făcut nimic decât de a liniști populațiunile, decât de a le garantà menținerea de *statu-quo* legal, până ce prin anume legi, vom schimba condițiunile acestei proprietăți după legile noastre.

Am văzut că s'au făcut obiecțiuni și în privința dijmei, domnilor, dijma în țara turcească înfățișează două priviri, două condițiuni; este și impozit, este și dreptul sultanului ca nud proprietar.

Luarea dijmei și în Turcia ca și în România, dă loc la abuzuri mari.

De aceea și guvernul otoman a căutat să desființeze dijma.

Chiar în Dobrogea, cu un an înaintea izbucnirii războiului, guvernul otoman s'a ocupat serios cu soluțiunea acestei chestiuni. Pentru Dobrogea și Bulgaria s'a fost numit, și a funcționat în Silistra, o comisiune, la care a fost reprezentată și Dobrogea; actualul primar din Tulcea, Dimitracki Bey, tot acela care a fost deputat în Parlamentul din Constantinople, a luat parte la lucrările acestei comisiuni. Acestea le știu dela însuși d-l Dimitrie Teodoroff. Chiar în momentul de față, ziarele turcești din Constantinople, ne arată că desființarea dijmei este acum la ordinea zilei.

Când noi am luat în stăpânire Dobrogea, cea întâi cugutare a guvernului a fost de a desființa mai înainte de toate, dijma în natură, aceasta negreșit, nu în mod gratuit, dar prin înlocuirea ei cu o dare bănească. În adevăr, noi dijma am fost desființat-o în țara noastră, chiar luată de către proprietarii particulari; cum putem dar să o menținem în noua noastră provincie și încă luată de stat. Însă am păstrat puterii legiuitoare dreptul să hotărască înlocuirea ei prin o dare bănească.

De aceea am și înscris în proiect chiar cuvântul, care-l propune d-l Vernescu, de *dare*, adică *redevance*, cuvânt oficial. În adevăr, acest cuvânt nu este nou în limba noastră. Banii, ce în timpurile anterioare, România da anual Porței, se numiau în limba franceză *redevance à la Sublime Porte*, în limba românească se zicea *darea către Poartă!* Ne-am mărginit la

acest cuvânt; mai departe totul este lăsat la dispozițiunea d-voastră să hotărâți când veți discuta legea asupra proprietății.

D-l A. Lahovari. Cum dijma să plătește acum?

D-l Ministru de interne. Domnilor, anul trecut pentru dijma nu s'a plătit nimic, în anul acesta vom lua-o în bani, mărginind-o numai la darea pe vite în bani. În adevăr și în anul acesta agricultura va fi încă foarte puțină în Dobrogea.

De aceea, spre a da timp populațiilor de a se mai înstări, am hotărât ca anul acesta, să luăm numai darea pe vite împărțind-o în două categorii: Sunt vitele dobrogenilor cari pasc numai pe pământurile lor dela acestea vom lua mai puțin, sunt vite ale străinilor cari pasc pe domeniile statului, dela acestea vom lua mai mult.

N'am hotărât încă nimic definitiv în privința sumei, dar credem dela locuitorii din Dobrogea să luăm dela 40 la 50 bani de cap de oaie, iar dela străinii cari vin cu vitele la pășune în Dobrogea, îndoit. Aceasta va fi o dare foarte ușoară și care nu va speria pe nimenea, fiindcă în Dobrogee și iarna pasc vitele pe câmp.

D-lor, prin proiectul acesta guvernul a avut cea întâiu grijă de a savegarda și drepturile statului și acele ale locuitorilor.

V'o mai repet aceasta. Asemenea n'am crezut că e bine ca, mai înainte de a pune alte legi în loc, să desființăm legile turcești, fiindcă o țară nu poate să rămână fără legi.

Vă rog dar, d-lor, să fiți așa de buni să citiți cu bunăvoință atențiune deosebitele articole ale proiectului nostru de lege despre organizarea Dobrogei și tot ce vă va părea că prejudică drepturile fie ale Statului, fie ale particularilor, vă rog să modificați sau să ștergeți. Inșă, ceea ce vă rog totodată este, să nu loviți de imobilitate tranșacțiunile, ceea ce există astăzi, căci continându-se pentru dobrogeni această stare de lucruri anormală, li s'ar face o condițiune mult mai rea decât o au înșiși locuitorii din Bulgaria! Permiteți-mi să vă citez un caz de ceea ce se petrece astăzi în Dobrogea: în Kiu-stendje avem mai mult populațiunea grecească și tătărească,

și foarte puțină românească și puțini bulgari. Avem dar tot interesul să atragem în acest oraș o populațiune românească. Ei bine, s'au înfățișat foarte mulți români, cari vor să cumpere locuri. S'au adresat la guvern, la municipalitate; cererea li s'a aprobat, dar când merg la tribunal acesta le refuză legalizarea. Ei bine, înlăturarea acestei stări de lucruri anormale, guvernul a voit a o lăsa cu totul hotărârei d-voastre!

Legea pentru regularea proprietății imobiliare din Dobrogea (3 Aprilie 1882) președinte al comitetului delegaților Camerei fiind Mihail Kogălniceanu, s'a inspirat din cuvântarea aceasta. Legea aceasta poate fi redusă în fond la patru măsuri. Prin cea d'întâi se hotărăște ca proprietățile cari sub regimul agrar otoman aveau caracterul de proprietate absolută, cele numite *mulk*, să aibă înainte acelaș caracter. Prin măsura a doua se îndatorează proprietățile cari aveau îndatoriri anume către sultan sau stat, proprietăți cu *tapu*, să-și răscumpere servitutea sau dijma, plătind un număr de ani în rate o sumă dată. Prin cea de a treia se regulează soarta pământurilor părăsite de fugari sau emigrați în timpul războiului româno-ruso-turc și după aceea. Și, în fine, prin a păstră categoria de măsuri, după ce statul român se declară proprietar pe pământurile, balțile, carierele și minele ce, sub dominațiunea turcească, aparținuse statului otoman, se hotărăște în ce fel se vor vinde terenurile agricole ale statului pentru a se popula Dobrogea.

Legea din 3 Aprilie 1882, nu prevedeă nici o sancțiune în contra acelora cari nu aveau să-și

achite ratele la vreme. Mai târziu, în 1889, s'a introdus însă, în contra opunerii nete a lui Mihail Kogăniceanu ¹⁾ și legea pentru înstrăinarea bunurilor statului, o dispozițiune că împrăștiării cari nu vor fi plătite *două rate*, să poată fi scoși din pământurile lor. Dispozițiunea aceasta, pe cari țărani dobrogeni n'au cunoscut-o și care introducea o măsură ce lipsește în legea organică din 1880, a fost semnalul începerii deposedărilor în Dobrogea, despre cari vom vorbi mai încolo.

Legea din 3 Aprilie 1882 mai are o dispozițiune de o însemnătate covârșitoare, și anume la art. 2 aliniatul ultim. Cităm:

„Cultivatorii stabiliți în Dobrogea la promulgarea legii din 1882 sunt considerați ca români și se bucură de aceleași drepturi“.

Dispozițiunea aceasta a creat o nouă categorie de cetățeni, a dat ființă legală tuturor naționalităților emigrate dela 1879 până la 1882 în Dobrogea cum și proprietăților lor rurale și a egalizat aproape pe toți cultivatorii de pământ cu românii. Dela 1882 până la legea zisă de emancipare din 1909, locuitorii aceștia au fost considerați ca români și înscriși în listele electorale. Legea din 1909 nu vorbește însă de categoria aceasta. Ea calcă astfel drepturi câștigate și încearcă să deposedeze de cetățenie mii de locuitori, cari, vreme de decenii, au fost înscriși în Dobrogea în listele electorale.

¹⁾ Desbaterile parlamentare: «Monitorul Oficial» din 9 Martie 1889.

Dar, despre faptul acesta, de o mare gravitate, vom vorbi la capitolul special.

Legea pentru organizarea proprietății rurale din Dobrogea a pus ordine în situația încurcată a proprietății din acea provincie. Dacă ea ar fi fost aplicată cu conștiinciozitate, după spiritul și litera ei, dacă administrația însărcinată cu punerea ei în practică ar fi fost capabilă și cinstită, condusă de vederi înalte sau—mai simplu—de simțul datoriei, am fi avut azi o situațiune netedă acolo. Administrația însă n'a făcut administrație, ci altceva, un ce pe care documentele oficiale ce vom reproduce îl va caracteriza îndeajuns. Propriu zis, am fi trebuit să trecem constatările acestea la capitolul precedent, unde se vorbește de abuzurile fără șir ale administrațiunii dobrogene.

Mihail Kogălniceanu avusese un scop bine hotărât. El voia să reguleze proprietatea rurală în Dobrogea în favoarea tuturor naționalităților cari aveau acolo pământ de hrană; dar în același timp, voia ca *fără să jicnească întru nimic drepturile naționalitățllor și fără să aducă cea mai mică atingere intereselor lor*, să lucreze ca întinsele locuri goale — Dobrogea fusese puțin populată înainte de războiu și mai puțin după — să fie colonizată de români. Pentru aceasta, Mihail Kogălniceanu se pune personal în legătură cu românii din Basarabia și Ardeal, pe cari i îndeamnă și i încurajează să vie în Dobrogea. Pentru lămurirea acestui punct însemnat din istoria dobrogeană, re-

produc ca notă următorul pasagiu dintr'o carte apărută nu de mult.¹⁾

¹⁾ *Ioan Adam*: «Constanța pitorească» pag. 265—267.

«Mocanii au adus în Dobrogea și sentimentul acela hotărât național, cu o rară conștiință socială a rolului lor, care i-a ajutat mult în cuceririle făcute. Dragostea de neam și respectul pentru istorie, e în adevărată înflorire la ei.

Nicăeri mai mult ca în Dobrogea, nu cred să se vadă mai întins cultul pentru bărbații noștrii de stat. Am avut prilejul să trec prin casele multor proprietari, mai ales mocani și am rămas totdeauna surprins, când le-am văzut pereții încărcăți cu portretele tuturilor oamenilor noștrii de bine.

Cultul oamenilor noștrii mari, arată tot respectul și dragostea ce păstrează lumea de acolo, pentru trecutul și valorile neamului nostru și e și un îndemn de apropiere și impunere, față de celelalte naționalități.

De altfel, totul din casa lor dovedește dragoste de ceea ce-i românesc, începând dela îmbrăcămintea lor pitorească și simplă și trecând la podoabele din saloane. Covoarele bogate, țesute chiar de gospodine și cuverturile cusute în arnicu și flori, îți dau toată impresiunea de sănătate și de gust bun, a unor oameni conștiinți și cu viitor.

În Dobrogea, se vede multă viață și simțire românească.

Din toate portretele și atențiunile lor, se vede însă o grijă atingătoare pentru amintirea marelui bărbat de stat Mihail Kogălniceanu. Totdeauna, d'asupra portretului lui — un portret dela bătrânețe, cu formele prea trecute — vei vedea un omagiu modest, fie un buchețel de flori uscate, sau câteva spice de grâu, fie o panglică ștersă dela vre'o comemorare.

Dacă cumva te întorci întrebător, vei surprinde numai decât în ochii gazdei o înrouare de lacrimi:

— Apoi, aista-i tata nostru.....

Ș'atâta-i trebuie, să se înceapă vorba, c'apoi trecutul cu toate amintirile de demult, revine ca într'un basm:

Colonizării acesteia se datorează caracterul românesc de azi al Dobrogei și faptul că pământul de cultură este acolo în cea mai mare parte în mâinile românilor.

Curentul românesc de pătrundere în Dobrogea era stabilit de mult, de veacuri înainte, grație libertății de multe ori seculare pe care au avut-o românii de dincolo ca să vie cu turmele la noi și să se întoarcă neîmpedecați înapoi. Libertatea aceasta—pe care păstorii români o perd acum, în urma noii convențiuni comerciale cu Austro-Ungaria pe cale de a se încheia—și pe care o ve-

---

— «Când ne-au luat rușii Basarabia, noi am trecut Dunărea aici în Dobrogea. Se întindeau cârdurile de oi dela Reni încoace, cu poștile.

Toate drumurile erau numai un behăit și convoiuri cu bejenie. Dobrogea era pustie și sălbatecă.

Ne-am trezit și noi cu toată averea în singurătatea asta, cu nădejdea numai în cel de sus. Ce era de făcut? Ne uitam și noi, economii de vite, unul la altul și ridicam din umeri cu neîncredere. Unde să ne așezăm și ce să facem! Parale aveam și aveam și oi destule, dar aici nu era nici o liniște și nici un sprijin. Pe ici și colea întâlneam câte un sat tătăresc, dar nu te puteai înțelege cu nimeni».

«Stăteam și noi gata de ducă.

«In vremea asta de nedumerire, numai auzim că vine prin Dobrogea ministrul cel mare, cuconu Mihalache Kogălniceanu, pe care noi îl cunoșteam încă dela Drănceni, din Fălciu... Am alergat cu toții înaintea lui și pune-te pe jălanie, că la ce pacoste am căzut aici. — Măi băeți, ne-a zis el, aici e raiul vostru... Ceea ce ați găsit voi în Dobrogea, n'o să mai apuce nici copil de copilul vostru... Scuturați-vă pun-

dem întărită prin convenția dela Șiștov cu aceeași țară, a avut urmări incalculabile pentru noi ¹⁾ din punct de vedere național. Căci, cum am spus, odată cu păstorii din Ardeal, venea un curent larg de românism asupra țărilor românești, Dobrogei și peninsulei balcanice. Dacă Dobrogea a avut înainte de anexare un procent mare de țărani și păstori români, aceasta se datorează emigrării continue din Ardeal. Și dacă după anexare, s'a românizat în măsura pe care am arătat-o cu cifre,

gile, vindeți ce aveți, lipsiți-vă și de oi și... cumpărați pământ, c'aveți să fiți bogați».

Toți dobrogenii au cunoscut pe Kogălniceanu și-i păstrează o amintire neștearsă. El a fost îndemnul și îmbărbătarea primilor coloniști. Se zice că după Congresul dela Berlin, Kogălniceanu s'a întors zdrobit sufletește și amărât ca după cea mai tristă înmormântare. După ce a vizitat însă Dobrogea și ia văzut însemnătatea, s'a mai domolit din îndurerarea lui și a început să se intereseze de mersul lucrurilor de aici.

Mulți dintre bătrânii de azi, spun că ei n'ar fi îndrăznit să se statornicească în Dobrogea, dacă n'ar fi fost îmbărbătați de Kogălniceanu.

Marele bărbat de stat știa că e nevoie acolo de un element românesc tenace și mai cuprins, care să pună mâna pe locuri și să constituie astfel un strat puternic național. Numai așa s'a putut cumpăni influența naționalităților aflătoare acolo de pe vremuri.»

¹⁾ Vezi: Tratatul de pace încheiat la Șiștov între Poartă și Austria din 4 August 1791 (Documente Hurmuzaki Vol. VII fila 523...) și Firmanul Padișahului către Domnul Munteniei Mavrogheni în favoarea păstorilor ardeleni din 4 Decembrie 1786. (Documente Hurmuzaki Vol. VII fila 518, precum și filele 26, 27, 37, 39, 41, 426, 435, 438, 444, 448, 449).

tot aceluiași fapt se datorează. Serviciile pe cari libertatea de ducere și venire a păstorilor români pe peste Carpați le-au adus poporului românesc în cursul veacurilor, sunt de neprețuit. O asemenea libertate ar fi trebuit apărată cu toată puterea de care dispunem. Ea nu poate fi înlocuită prin nici un alt avantajiu.

Această mică digresiune, pe care o cred oportună aci într'o lucrare asupra Dobrogei, m'a făcut să mă abat dela critica asupra activității administrațiunii domeniiale în provincia noastră transdanubiană. După părerea unanimă, ea a fost de plâns. Improprietăririle s'au făcut fără nici un plan general, fără vre-un fir conducător, fie național fie de altă natură. După 1882, eră ușor să se întindă dealungul hotarului spre Bulgaria un șir de sate românești, după cum eră lesne să se colonizeze plasa Babadag din județul Tulcea cu mase de români și să se înceapă colonizarea Deltei. Lucrurile aceste se puteau face, repet: fără să se aducă cea mai neînsemnată atingere intereselor vreunei naționalități. Noi eram atunci în măsură să facem două lucruri bune deodată: și să urmărim interesele noastre naționale și să fim de folos naționalităților. Pământ de hrană eră de ajuns și pentru români și pentru naționalități. Dacă eram prevăzători, îi așezam pe unii și pe alții în așa chip că am fi stăpânit toate punctele strategice.

Dar, nici azi nu e prea târziu. Și azi se mai poate face în Dobrogea o politică de împroprie-

tăriri care, plecând dela principiul nestânjenirii intereselor celorlalte naționalități, să caute a româniza hotarul de sud al Dobrogei, părțile încă neromânizate ale județului Tulcea, cum și Delta. Într'o mică broșură din 1906, intitulată «Drepturile dobrogenilor», ziceam în privința aceasta:

«În județul Tulcea asupra căruia în special trebuie îndreptată atențiunea noastră, s'ar putea, cred eu, naționaliza centrele neromânești printr'un procedeu utilizat aiurea. S'ar putea de pildă întemeia o *Bancă* care să cumpere terenurile așezate în regiunile neromânești, terenuri puse în vânzare în urma morții sau altor împrejurări, cari apoi să fie colonizate cu veterani sau țărani din regatul român. Sacrificiile din partea statului nu ar fi mari; pământul nu s'ar da, ci s'ar vinde în loturi.

«Și cum în țară sunt mulți țărani români cari au bani și n'au pământ, ar putea să se așeze în Dobrogea (județul Tulcea), contribuind astfel la grăbirea procesului de naționalizare a acestui județ. Lucrul acesta s'ar putea face lesne, fără a întâmpina împotrivirea cuiva, fiindcă Banca aceasta n'ar fi un instrument de stânjenire pentru cineva; ea n'ar tinde la desnaționalizarea nimănui, ci la naționalizarea pământului rămas disponibil cu elemente românești».

«Tot așa de însemnată este problema populării Deltei. Astăzi, Delta este foarte slab populată, dar atât cât e nu e cu români. Și avem mai mare interes de a naționaliza Delta decât județul Tulcea.

N'avem decât să ne aruncăm privirea pe o hartă pentru a vedea aceasta. Delta are deasupra ei Rusia, pe când județul Tulcea mai are la sud județul Constanța, mult înaintat în românism, înainte de a da de Bulgaria.

«Delta cu pământul ei minunat și cu apele ei bogate în pește, ar putea hrăni o numeroasă populațiune românească. Chestiunea are însemnătate și din punct de vedere al marinei militare; acum nu avem marinari în adevărata accepțiune a cuvântului, fiindcă nu avem pescari români. Delta, pentru a fi populată, trebuie însă întâiu de toate asanată. Lucrări mari de drenare se impun acolo pentru a da pământului destinația lui și a îngădui oamenilor să se așeze acolo.

«E de datoria statului să le facă, pentru că sunt în joc interese mari naționale și economice. Dobrogea trebuie să fie neapărat a noastră, fiindcă fără de ea am fi ca niște păsări fără de aripi. Trebuie să facem dar tot ce e cu putință omenește, pentru a lega colțul acela de pământ de țara noastră și a-i da un caracter cât mai accentuat românesc. Aceasta este lucrarea viitorului, ușoară dacă vom pune cât de puțină metodă și dacă vom ști să ne folosim în mod inteligent de minunatul instrument de colonizare de care dispunem: țăranul român».

Ceeace am spus în 1906, se potrivește întocmai situațiunii de față.

Delta, împreună cu insula Dranova, insulă așa de puțin cunoscută în cât nu mai departe ca acum

zece ani expunerile de motive ale prefectilor de Tulcea vorbeau de dânsa ca de un ținut de basme, de o întindere de 3700 klm. p., a fost aproape cu totul neglijată. Ea este foarte puțin populată, are abia câteva sate românești, și, în curs de 30 de ani, n'a fost deloc îmbunătățită prin lucrări de îmbunătățire. Pământul aluvional al Deltei este de o fertilitate excepțională. Dacă s'ar regulă apele Dunărei și s'ar uscă bălțile, s'ar câștiga teren de hrană pentru mii și mii de familii românești. De altă parte s'ar putea coloniza acolo țărani cari să fie în același timp și pescari, creându-se, după cum am propus în capitolul privitor la pescăriile statului, prin prelevarea unui procent din veniturile crescânde ale exploatarei bălților un fond cu care să se facă lucrările ce se impun.

Mulți au recunoscut însemnătatea Deltei și mulți au cerut colonizarea ei cum și facerea de lucrări de ameliorare, dar până azi nu s'a făcut nimic. Abia în cei doi ani din urmă s'au cheltuit câte vre-o 40.000 de lei din «Fondul pentru punerea în valoare a terenurilor băltoase și de inundațiune a statului» pentru studierea Deltei.

Mihail Kogălniceanu a fost și în direcția aceasta dintre cei dintâi cari au recunoscut însemnătatea Deltei. Cu prilejul discuțiunei în Cameră a Legei de organizare a Dobrogei, a atins chestiunea Deltei, arătând că ea nu hrănește (în 1880) decât 2.000 de locuitori. La votarea legii pentru organizarea proprietății rurale din Dobrogea, în 1882, el revine.

Legea se votează de Cameră pe articole, când Mihail Kogălniceanu se ridică și spune:

«D-lor, am un amendament care sună astfel: «O lege specială va regula proprietatea în Deltă și insulele Dunărei». Cred că veți vota acest amendament, căci Delta și insulele Dunărei sunt în alte condițiuni decât Dobrogea».

Ion C. Brătianu s'a opus însă votărei, și astfel vreme de trei decenii, nu s'a făcut nimic sau aproape nimic pentru Deltă și pentru colonizarea ei, căci perechea de comune românești cari s'au întemeiat acolo acum 8—9 ani cu un lux mare de reclamă, n'a fost nici lucrare mare, nici durabilă.

În ce privește împrumutările în Dobrogea propriu-zisă, ele s'au făcut, după cum am zis, fără nici un plan unitar dinainte hotărât. Abia în anii 1903/4, s'au făcut încercări de a se așeza numeroase familii românești în Dobrogea dealungul hotarului spre Bulgaria și în plasa Babadag în județul Tulcea, dar așa cum se face treaba la noi: fără spirit de urmare și fără de cinste. Am arătat că după constatările Comisiunii însărcinată în 1906 cu studierea chestiunii drepturilor politice în Dobrogea, proprietatea rurală, în întindere de 664.614 ha., eră împărțită astfel:

429.933 ha. la 23.111 români

236.680 ha. la 18.000 străini.

Din punct de vedere național erau câteva locuri slabe: la hotarul de sud, în plasa Babadag din județul Tulcea, în Deltă. Aceste puncte trebuiau

întărite, colonizându-se pământurile statului cu români.

La 1 Aprilie 1903 se înființează «Administrația domeniilor statului din Dobrogea», cu scop de a se pune capăt abuzurilor neîncetate ale funcționarilor silvici cari administrau domeniile și de a se face odată inventariul averilor statului din Dobrogea.

La 2 Aprilie 1903 se promulgă «Legea pentru acordarea de pământuri în Dobrogea luptătorilor din războiul 1877/8».

Administrațiunea domeniială începe să lucreze la 8 Februarie 1904. Ea face împrumietăriri la punctele slabe. Astfel, împrumietărește 3171 familii de veterani, dintre cari 1615 pe hotarul Bulgariei, 671 pe hotarul Rusiei și 885 în interiorul Dobrogei. Cererile de împrumietăriri din partea veteranilor ating în 1904 numărul de 6171. Din 3171 de familii de veterani nu s'au stabilit însă în 1904 decât 922 familii. Celor 3171 de familii s'au parcelat 25.368 ha., a 8 ha. de familie.

Afară de aceste parcelări, s'au mai delimitat în 1904 pentru însurășeii români și alte naționalități: număr de 5.950 familii, din cari 4964 românești, pe 19.435 ha. Pentru 1905, administrațiunea domeniială parcelase 7.102 ha. în plasa Babadag, județul Tulcea ca să le împartă iar la familii românești.

Darea de seamă a administrațiunei domeniiale publicată în 1905, arată că de unde înainte de a

se împrăprietări veteranii și însurățeii români, pe hotarul spre Bulgaria erau 9.682 români și 15.827 locuitori de diferite naționalități, după împrăprietărire — admnistrația domeniială presupunea cazul că toți veteranii și însurățeii aveau să se stabilească pe pământul căpătat — raportul avea să fie de 24.852 români și 15.827 diferite naționalități. Cazul cu stabilirea tuturor veteranilor și însurățeilor nu s'a realizat însă, fiindcă, pe deoparte, mulți veterani au fost așezați pe locuri de ale deposedaților, cărora justiția le dădù apoi pământurile înapoi, silind astfel pe veterani să plece, și, de alta, s'au instalat veterani pe terenuri menite să fie împădurite cărora, după lege, nu se putea da o destinațiune străină acestui scop. Imprăprietărire veteranilor s'a făcut cu o ușurință, a cărei descriere o lăsăm în sarcina acelor care sunt în măsură să cunoască lucrurile de aproape. Vom dà mai jos părți din discursul rostit de fostul ministru al agriculturii în ședința Camerei din 8 Martie 1909, în care se arată chipul de lucrare a Administrațiunei domeniiale din Dobrogea. Urmarea a fost că mulți veterani au părăsit locurile și alții n'au mai venit. Unii au ajuns într'o așa stare încât chiar un prefect a descris-o nu de mult, într'un ziar din Capitală, în culorile cele mai negre. Veteranii români cerșetori, vagabonzi sau slugi a ajuns un ce obișnuit în Dobrogea. In felul acesta nu vinovat, ci criminal, s'a înjosit o

problemă națională și niște oameni cari aveau să prezinte acolo, la miază-zi, elementul românesc.¹⁾

Dacă am reprodus cifrele de mai sus, a fost numai ca să arăt cu câtă înlesnire — numai dacă am avea administrație cinstită și capabilă — s'ar putea naționaliza ceea-ce am numit puncte slabe ale românismului și în cât de puțină vreme am putea ajunge să ocupăm cu mase mari de plugari români locurile unde aceștia sau lipsesc sau sunt în număr mic. Numai să voim un șir de ani — și lucrarea cea mare este făcută.

Dar, nu avem administrație. Aceasta este pricina că proprietatea rurală din Dobrogea nu e definitiv regulată nici azi. Cu toată legea din 1882, s'au săvârșit acolo atâtea fără de legi, în direcția aceasta, încât mulți proprietari dobrogeni nu sunt nici azi siguri de pământurile lor și nici statul nu știe încă ce anume întinderi posedă. Incaltea de stat, nu avemce să ne mirăm. Ministerul domeniilor, care a fost înființat în 1883, nu știe nici acum, în 1909, întinderea măcar pe departe a moșiilor luate de stat în urma secularizării averilor mănăstirești. În Dobrogea însă s'au făcut parcelări, au lucrat ingineri hotarnici, au fost comisiuni de împroprietărire pe plăși. Dar, lipsind o administrație corectă, lucrările nu sunt bune.

«Inginerii parcelatori²⁾ primiau bacșișuri de câte

¹⁾ Noua «Revistă Română» din 8 Novembre 1909 Dr. Simionescu. Veteranii Dobrogeni.

²⁾ «Dobrogea — Considerațiuni asupra constituționalizării ei» (1908) de Chr. Gr. Sandovici pag. 10—11.

3—5 și 10 lire turcești, după cum se cerea un număr mai mic sau mare de hectare. Alții, cari se făcuseră proprietari de voia lor cu mult mai înainte, pentru ca să nu li se iee înapoi pământurile, au trebuit să verse și mai mult în pungile inginerilor, până la 50 de lire chiar—și numai astfel să poată fi lăsați în stăpânire.... Spre a pune în evidență și mai mult nechibzuința și — pot zice — jaful ce s'a făcut cu pământurile statului, notez că s'au vândut pământuri în loturi mici până și pe numele cânilor de curte».

Lucrările tehnice de delimitare, s'au făcut dela început greșit. Intr'o conferință din 1904, intitulată «Regularea proprietății în Dobrogea», de Gr. Popescu, inginer hotarnic, citim:

«Greșeala de la început, de a nu face o lucrare serioasă, a nu pregăti un personal competent, a nu adopta o metodă de ridicare anume scopului ce urmărim și mai cu seamă neținerea la curent a acestor lucrări, mai de grabă sau mai târziu le plătim foarte scump».

Le-am plătit. Ceea-ce s'a întâmplat în Dobrogea cu împrumăturile n'are nume. O anarhie fără de pereche, un chaos. S'au împrumutat cu moșii întinse oameni cari n'au făcut decât să înainteze o petiție cu un timbru de 25 de bani. Istoria cu proprietăți pe nume de câni este foarte adevărată. În Dobrogea — și în lucrări asupra Dobrogei—se povestesc în privința aceasta anecdote, cari au avantajul că sunt adevărate. Statul nu știe azi nici

cât pământ are în Dobrogea, nici care pământ e al lui. Din când în când s'a pomenit că-i lipsesc 14.000 de hectare sau chiar 30.000 de hectare. Unde erau miile de hectare? Agenții însărcinați cu încasarea veniturilor frustrau statul cum puteau mai bine. Când se observă uneori lucrul în București,— foarte rar, bine înțeles — și se mai strângeau frânele, veniturile statului se urcau deodată enorm; când controlul scădea — și el scădea foarte repede — încasările iar suferiau. Buzunarele administrațiunii dobrogene erau largi.

«Să aibă o cazarmă întreagă de ingineri — spune d-l C. Pariano în lucrarea citată «Dobrogea și Dobrogenii» și să nu știe astăzi statul cât a vândut, cui a vândut, nici cât i-a mai rămas acum în stăpânire, asta e culmea ridicolului la care o destrăbălare oficială poate ajunge! Și totuși acesta e un fapt, de care se poate încredința oricine».

Expunerea asupra situațiunii județului Constanța din 1903, stabilește cu cifre că numai în acest județ erau atunci vre-o 30.000 de hectare ale statului rătăcite și cari formau «obiectul unui șir încontinuu de speculațiuni». Expunerea aceasta descrie în chipul următor starea lucrurilor care a rămas neschimbată până azi din punctul de vedere al proprietății imobiliare din Dobrogea și al măsurilor ce trebuiesc luate pentru a îndrepta situațiunea.

Nimeni nu știe din ce se compun aceste domenii, căci nimeni nu a fost însărcinat vre-o dată cu ținerea unui inventar în care să se consemneze: suprafața terenurilor aparținând

statului la luarea în posesiune a provinciei, ce s'a înstrăinat cu timpul din acele terenuri și, în fine, ce a mai rămas disponibil în urma vânzărilor și deposedărilor efectuate.

Agenții silvici ai Ministerului de Domenii cari, în urma unui jurnal al Consiliului de miniștri din 12 Februarie 1890, au fost însărcinați cu administrarea în regië a moșiilor și a terenurilor aparținând statului, nu au nici planuri, nici dosare, nici archive; acești agenți închiriază pe un an, mai în totdeauna fără contract, totdeauna fără licitație, o sumă de pământuri. Singura formalitate ce se îndeplinește consistă în întocmirea unor liste în cari sunt trecuți locuitorii cari au luat cu arendă loturi dela stat, cu indicațiunea prețului arendei reale sau fictive; aceste liste comunicate ministerului de domenii sunt transmise, *tale quale*, administrațiunei financiare. Debitul este dar acel pe care îl fixează șeful de ocol silvic.

În ast-fel de condițiuni nu se poate cunoaște nici câte terenuri ale statului au rămas neînchiriate și ce se face cu acele terenuri, nici nu se poate ști dacă debitul dat administrațiunei financiare reprezintă valoarea reală a arendei, nici chiar dacă acest debit este reproducțiunea fidelă a prețului convenit cu arendașii.

Pentru a se evita un control cât de mic și supărător, și pentru ca situațiunea să fie cât se poate de încurcată, s'a dispus de către ministrul de domenii ca șefii de ocol să corespundă de-a dreptul cu direcțiunea domeniilor statului pentru tot ce privește administrațiunea domeniului din Dobrogea, deși există un *șef de regiune*, șef erarhic al șefilor de ocol; șeful de regiune însă, în urma acestei ciudate hotărâri, e însărcinat cu supravegherea și dirijarea șefilor de ocol, dar numai în ce privește atribuțiunile de silvicitori ai acestora.

Dacă la toate aceste constatări mai adăogăm faptul cunoscut și consemnat în acte oficiale, că administrațiunea centrală din ministerul de domenii nu are nici cea mai elementară cunoștință a modului cum operează acești agenți, nu există nici unul din documentele indispensabile vre-unui control cât

de elementar, va reeși în mod evident că cea mai mare dezordine domnește în administrațiunea bunurilor statului din Dobrogea.

Dar nefasta îngăduire acordată șefilor de ocol nu se mărginește numai aci; ei mai sunt investiți, tot fără a fi supraveghiați sau controlați, cu dreptul de a se pronunța asupra deposedării terenurilor vândute de stat locuitorilor. Așa că, cel puțin odată pe an, se întocmesc de acești agenți liste în cari sunt trecuți, pe lângă acei cari doi ani de zile dearându-l nu au achitat taxele de rescumpărare și cari conform legii pot fi deposedați de terenurile vândute, și o sumă de împrumătăriți, deși aceștia au plătit taxa anuală de rescumpărare și toate dările către stat; așa de exemplu: s'au deposedat moștenitorii unui fost împrumătărit, sub pretext că acel care a cumpărat pământul dela stat nu ar fi de față la inspecția făcută de șeful de ocol, s'au deposedat săteni locuitori din Dobrogea numai pentru motivul că și-au mutat domiciliul din comuna unde li s'au vândut pământuri; alții au fost deposedați fiindcă și-au închiriat pământurile deși nu erau în situație materială de a le agricultura singuri, și așa mai departe. Suma deposedărilor de acest soi, pronunțată de șefii de ocol și confirmată de ministerul de domenii, se cifrează cu zeci de mii de hectare pe an.

Trebue întocmită o recapitulare completă, cu ajutorul actelor ce se află la ministerul de domenii, a tuturor împrumătăririlor făcute și a deposedărilor pronunțate.

Trebue apoi să se facă o verificare pe teren a tuturor planurilor parcelare ale comunelor. Se știe în ministerul de domenii, și aici nu e un secret pentru nimeni, că acele planuri parcelare sunt neexacte.

Avem în județul Constanța proprietăți, unele de întindere importantă, cari nu figurează în planurile comunelor pe teritoriul cărora ele sunt situate; au fost aceste proprietăți parcelate și vândute fără a se comunica înstrăinarea lor prefecturei și chiar ministerului sau au fost ele ocupate fără vre-o împotrivire a administrațiunii domeniiale? Nu se știe.

Sunt alte proprietăți cari figurează pe planurile parcelare cu o întindere mai mică decât adevărata lor suprafață.

Astfel fiind, o revizuire generală este absolut indispensabilă. Statul este principalul interesat în această afacere, el va câștiga mai întâiu întinderi de pământ de o mare valoare, apoi va putea dispune de acest pământ pentru a împroprietări un număr cât de mare de locuitori, lucru indispensabil în această provincie în care trebuie să cătăm, prin toate mijloacele, a micșora raportul între populațiunea de origină străină și cea românească.

O a treia operațiune ar fi examinarea actelor de proprietate ale tuturor locuitorilor din Dobrogea; sunt multe încălcări făptuite; multe din loturile vândute de stat, multe din terenurile cu tapuuri au fost părăsite de emigranți, de locuitorii morți fără moștenitori sau dispăruți și nu toate au fost reluate la stat de către agenții domeniului, așa că acele pământuri au fost ocupate fără nici un drept de indivizii cari nu au calitate pentru a le deține.

O ultimă cercetare ar avea ca obiect examinarea modificărilor introduse în planurile parcelare primitive în urma comasărilor cari, în unele locuri, au schimbat în mod desăvârșit fizionomia comunelor; mai multe din acele comasări au fost făcute probabil fără știința ministerului de domenii, de oarece ele constituie o flagrantă încălcare a legii; în adevăr, unele din acele comasări au avut ca rezultat de a transforma loturi mici inalienabile în moșii de sute de hectare.

Se înțelege ușor că față cu așa nereguli, față cu lipsa de supraveghere a comisiunilor de parcelare și a serviciului domeniului din Dobrogea, pe deoparte statul a fost și este păgubit, dar totdeodată s'a creat și locuitorilor o situațiune foarte precară; așa că pe lângă rezultatele favorabile din punctul de vedere fiscal, cari vor rezulta pentru stat dintr'o limpezire generală a situațiunii proprietății sale în provincia transdanubiană, se vor putea regăsi în mod definitiv și actele de proprietate ale particularilor; nu vom mai asista în fiecare an la acel spectacol inadmisibil al deposedărilor cu duiumul, pro-

nunțate fără nici o socoteală de agenții domeniali; locali și aprobate apoi fără examen de ministerul de domenii, nu se vor mai produce sutele de reclamațiuni și procesele fără sfârșit cari, pe lângă străgănările nesuferite îndurate de locuitori, au ca consecință o veșnică nesiguranță și o depreciere nejustificată a proprietății rurale din Dobrogea.

De altminterea, pe lângă covârșitorul interes politic ce are statul da a asigura stabilitatea și liniștita posesiune a pământurilor vândute dobrogenilor, el are și o datorie de cinste de a regulă această chestiune odată pentru totdeauna; din aproape opt sute de mii hectare înstrăinate în județele Constanța și Tulcea, tezaurul public a încasat peste 70 milioane lei; nu este dar o pretențiune exagerată de a cere ca să se facă o cheltuială de câte-vă sute de mii de lei pentru a se pune locuitorii împrăprietăriți în regula posesiune a terenurilor plătite de ei.

Expunerea de motive a județului Tulcea:

«Este surprinzător cum au stat în așa neregulă lucrările private la regularea proprietății imobiliare, când delimitările au fost trecute personal în acte..... Confuziunea a fost și mai mare când s'au operat deposedările și apoi când s'au făcut reintegrări. În acest *labirint* nu știm cum au putut să se miște percepții, cari erau îndatorați să încaseze drepturile de rescumpărare ale statului. Ar fi sosit timpul ca ministerul domeniilor să-și impue ori câte sacrificii, pentru a limpezi odată chestiunea bunurilor rurale din Dobrogea».

Lipsa de control a dus la spargerea islazurilor și a terenurilor menite împăduririi. Invoirea locuitorilor ca să are islazurile eră un izvor de câștig pentru agenți. A fost întrebuițat. Expunerea de motive asupra județului Tulcea din 1908 spune în privința aceasta:

În conformitate cu legea pentru regularea proprietății imobiliare în Dobrogea, statul a cedat o suprafață de teren pentru vatra satelor și o porțiune de izlaz, potrivit cu numărul locuitorilor, luându-se de bază un hectar de familie pentru izlaz, 2000 m. p. pentru loc de casă și un plus pentru mărirea eventuală a satelor.

Dela parcelare, adică dela 1883—1884 până astăzi, populațiunea înmulțindu-se și prin urmare comunele mărindu-se, fatalmente s'au încălcat izlazurile din jurul vetrelor; astfel că multe comune astăzi au rămas fără izlazuri, contopindu-se cu vetrele și aceasta numai din cauza neglijenței autorităților și nesocotinței locuitorilor cari-și așezau casele unde voiau, fără nici un plan, ocupând cât teren le plăcea, fără să fie supărați de nimeni, ba chiar mulți dintre primarii străini de localitate au tolerat această stare de lucruri, pentru a trage profituri.

Relativ la izlaz, acolo unde a mai rămas ceva teren neocupat, unele comune percep taxa de pășunat, altele nu, fiindcă locuitorii se opun, obiectând că nu profită de izlaz, alții că nu este în drept comuna să le impue taxa de pășunat, fiindcă izlazul este proprietatea obștei, iar alții că nu există nici un fel de izlaz.

Tot după legea pentru regularea proprietății imobiliare s'a determinat și cedat pe seama comunelor o porțiune de pădure, luându-se de bază un hectar de familie.

Aceste păduri numite plantații comunale, sunt aproape toate supuse regimului silvic și se exploatează de comune în beneficiul lor.

Dar de oare-ce nu în toate localitățile se aflau păduri, în multe părți s'au dat locuri libere sau tufișuri, cari, din cauza terenului impropriu, neputându-se forma pădure, s'a defrișat rămânând ca loc de cultură sau izlaz, pe care ministerul domeniilor, prin agenții săi, le arendează la locuitori și al căror venit se varsă la fondul de plantațiuni, care servă la înființare de pepiniere și plantațiuni comunale.

Legea pentru regularea proprietății imobiliare în Dobrogea,

oprește sub ori-ce motiv schimbarea destinațiunii islazurilor și locurilor de plantațiune; cu toate astea legea a fost călcată de către inginerii parcelatori din uliimii ani, prin împrăprietărea veteranilor pe aceste proprietăți ale comunelor, în mai multe părți din acest județ.

Gospodăria destrăbălată a statului în Dobrogea nu se deosebește numai prin anarhia descrisă mai sus, ci mai are și o altă caracteristică ciudată: aceea a *deposedărilor*. Ceeace s'a făcut în Dobrogea cu deposedările întrece orice închipuire.

Am arătat că legea din 1889 pentru înstrăinarea bunurilor statului, dădea autorităților dreptul să deposedeze în Dobrogea pe proprietarii cari nu vor fi plătit două rate în șir. Administrațiunea domeniială din Dobrogea, compusă din agenți silvici, tare pe această dispozițiune—care, în mod nedrept, călcă legea de organizare a proprietății din Dobrogea — mai adaogă dela sine putere o mulțime de motive de deposedare și, obținând autorizațiunea ministerului de domenii, care n'a știut nici odată ce se petrece în Dobrogea, începe să deposedeze. Un singur motiv—nedrept dar legal—există pentru deposedări în Dobrogea: întârzierea celor două rate. La aceste s'au adăogat însă multe altele, cari nu figurau în nici o lege, cum: motivul că proprietarii nu locuiau în satul unde aveau pământ; că nu-și puteau dovedi succesiunea; că erau minori; că erau în funcțiuni publice; că locurile erau ținute pe nume fictive, etc. S'au numărat vre-o 14 motive de aceste, inventate de agenții

din Dobrogea, și, pe temeiul lor, s'au expropriat mii de proprietari și zeci de mii de hectare.

Expunerea de motive asupra județului Constanța din 1904 ne spune că în August 1902 deposedările însumau 57.182 hectare. În 1903, agenții silvici fac o plimbare în cele două județe și, fără vre-o cercetare mai serioasă, fără vre-un drept, cu o ușurință care, din nenorocire, n'a fost urmată de nici o sancțiune penală, deposedează 3.037 proprietari pe o întindere de 42.561 ha. În toată Dobrogea se naște o agitațiune vie. Ministerul de domenii intervine atunci și anulează cea mai mare parte din deposedări. Din 42.561 ha. se dau îndărăt 26.659 ha. Locuitorii, cărora nu s'au înapoiat pământurile, reclamă justiției care, în cea mai mare parte, le făcù dreptate. Dar, agenții domeniiali continuă, după cum asigură memoriile înaintate ministerului de domenii, să nu respecte nici hotărârile tribunalelor, ca și cum voiau să ilustreze într'un chip cu totul drastic că în Dobrogea nu există decât un singur așezământ solid: Arbitrarul administrativ.

Și ca o culme, între cei cari au fost deposedați—fiindcă trebuiă să se dea proprietarilor adevărați pământul de pe care fuseseră goniți pe nedrept,—au fost și mulți veterani, cari veniseră din țară spre a coloniză Dobrogea; adică două rânduri de deposedări pe acelaș pământ. Un adevărat capod'operă de destrăbălare administrativă!

Locuitorii loviți în averea lor fără nici o cruțare,

se adresară, cum am zis, ministerului de domenii pentru a-i arăta odiosul procedărei întrebuițate contra lor și ilegalitatea măsurilor, cum și pentru a-i lămurii de ce s'au luat în Dobrogea loturi pe nume fictive. Dăm pasagiile principale din aceste memorii, cari sunt însemnate pentru cunoașterea intimă, să-i zicem omenească, a istoricului formărei proprietăței rurale din Dobrogea.

Trebuie să adăogim aci că multă vreme s'a exploatat în contra noastră o legendă, care pare a voi să justifice măsurile de deposedare ce s'au luat.

S'a zis, adică, și s'a repetat neconținut de ani de zile că mii de posesori de loturi mici din Dobrogea ar fi recurs la manopere doloase pentru a obține întinderi mari de pământ dela stat. Acele manopere consistau în cererile făcute de dânșii pe numele oamenilor lor de serviciu — legenda merge mai departe, pretinzând că și pe numele câinilor! — pentru loturi mici de câte zece hectare, pe cari în urmă ei le-au posedat și folosit, inducând statul în eroare.

Înlăturând partea de ridicolă exagerare ce cuprinde această legendă, nu vom tăgădui cum că într'adevăr unii dintre cultivatorii de pământ și economii de vite au cerut și obținut loturi mici și pe numele unor oameni ai lor de serviciu din acele vremuri. Ceea-ce, însă e cu desăvârșire neexact în această legendă răutăcioasă, este afirmarea ce se face că acei cultivatori de pământ și economi de vite ar fi întrebuițat manopere înșelătoare și ar fi îndus statul în rătăcire. Adevărul e cu totul altul și din expunerea faptelor așa cum s'au petrecut, va reeși lămurit: de ce parte este buna credință și de ce parte dolul, dacă de dol poate fi vorba aci.

În urma războiului, după anexarea Dobrogei, această provincie eră ca și pustie. Tătarii câți mai rămăseseră emigrau pe capete; cele-l'alte naționalități băștinașe nu se credeau nici ele prin nimic fixate de solul acestei provincii. Proprie-

tatea eră cu desăvârșire depreciată. Peste toate predomina sentimentul unui provizorat și unei nesiguranțe ce nu promiteau nimic pentru viitorul acestei părți de țară de curând încorporată.

Ingrijit de această stare de lucruri, guvernul român a căutat să introducă în legile relative la Dobrogea, — aceea a organizării sale administrative și aceea a regulării proprietății imobiliare, — un întreg complex de dispozițiuni excepționale și favorabile, menite să repopuleze Dobrogea, mai ales cu elemente române din alte părți. Ast-fel, s'a recunoscut dreptul de a cumpăra proprietăți imobiliare rurale acelor români cari se găseau în condițiunile art. 9 din Constituțiune, după cum același drept s'a recunoscut până și străinilor cultivatori de pământ, aflători pe teritoriul Dobrogei în momentul promulgării legii.

Știrea s'a răspândit îndată pretutindeni, și a determinat un întreg curent de emigrare spre Dobrogea printre românii ce locuiau în Basarabia, în Transilvania, în Banat și în alte provincii române subjugate.

Nimic nu se cruță din partea guvernului pentru a-i atrage. Li se făceau înlesniri de vamă și de transport, afară de diferite intervenții diplomatice în favoarea lor. Și atunci, plini de iluzii și de speranțe în viitor, mii de români au venit cu întregul lor avut în stepele Dobrogei. Au venit de asemenea și români din județele de-a stânga Dunărei împinși de a dobândi un petec de pământ, pe care împrejurările nu permiteau să-l dobândească în România veche.

Toți acești români, cari au populat în scurt timp pustiitățile Dobrogei au adus cu ei, oi, boi, cai și alte vite, știind că vor găsi pășune din abundență în această parte de loc. Sunt unii cari au venit cu mii și zeci de mii de vite.

Și ce s'a întâmplat în urmă? Entuziasmul dela început a trebuit să se potolească îndată după aceia. Populațiunea autoctonă, de altă origină, vedeă cu ochi răi, cum eră și natural, această repede românizare a provinciei. Pe de altă parte epizootiile cărceagului și răpciugei decimau vitele ce

nu s'au putut de odată aclimatiza aici. Iar lucrările de parcelare și de împrăștiere mergeau încet, față de nerăbdarea cu care erau așteptate de cei interesați.

Descurajați de toate aceste împrejurări, mulți dintre noi ne hotărâsem a ne întoarce de unde am fost venit. Guvernul, însă, prin organele sale, a stăruit de noi să părăsim această idee, ne-a făcut tot felul de promisiuni ademenitoare și ne-a ținut pe loc.

Parcelările, în sfârșit, au început, mai întâiu în plășile Mangalia și Constanța din acest județ, mai târziu în plasa Babadag din județul Tulcea. Și atunci o altă decepție ne așteaptă: În județul Tulcea s'au dat loturi mari concetățenilor noștri de origină bulgară, ceia-ce explică relativa lor bună stare economică până în ziua de astăzi; în județul Constanța, în cele două plăși amintite o mulțime de comercianți din București și funcționari, mai ales de pe la ministere, au năvălit cu cereri de a li se da pământ, loturi de câte 100 hectare. Ce-i costau aceste cereri? Cei 25 de bani ai timbrului ce aplicau pe ele!

De sigur, domnule ministru, nu la acest fel de cumpărători s'a gândit legiuitorul din 1882, pentru că el nu și-a propus numai să vândă pământurile statului, ci a avut vedere și o idee economică și națională, aceea de a popula și a româniza Dobrogea; iar această idee nu putea fi atinsă, dacă pământurile de aicea s'ar fi vândut comercianților și funcționarilor din București.

Acest fel de cumpărători, după cum, cu dreptate, observă mai târziu defunctul Alexandru Lahovari, fost ministru de domenii, «au cumpărat pe hârtie moșii, fără să știe nici unde cumpără nici ce fel de pământ cumpără». (Monitorul Oficial din 7 Martie 1889). Adevărul e că valoarea pământurilor ridicându-se, acești cumpărători, cari une ori și-au alcătuit întregi moșii, adevărate domenii, luând, cu simple petiții de 25 de bani, loturi de câte 100 de hectare pe numele lor, pe numele fraților și verilor, au știut să facă rentabile aceste pământuri, arendându-le plugarilor și crescătorilor de vite de

aici și trăgând ast-fel însemnate foloase; alții au vândut cu preț urcat acele pământuri, cu obligațiunea pentru cumpărători de a achita pe viitor dânșii ratele prețului de vânzare până la desăvârșita achitare, de oare-ce art. 132 din Constituție nu e un obstacol și nu interzice decât alienabilitatea loturilor mici. Așa în cât ei au făcut bune afaceri, dar, încă odată, cu aceasta scopul legiuitorului nu erà atins, iar faptul n'a scăpat băgării de seamă a ministerului de domenii încă din primele timpuri.

Ce s'a făcut însă, pentru a se remedia la acest neajuns? Căutatu-s'a a se anulă acele vânzări și a se readuce în domeniul statului pământurile ast-fel înstrăinate, pentru a fi apoi vândute altor cetățeni, în condițiuni mai conforme spiritului legii din 1882? Nu, ci s'a luat o altă măsură, aceea de a nu se mai parcela și de a nu se mai vinde în restul județului, în plășile Medjidia și Hârșova, loturi mari de câte 100 de hectare. Ast-fel în cât, în momentul când comisiunea de parcelare a nceput lucrările în aceste plăși, agricultorii și crescătorii de vite nu mai puteau cumpără decât lotur mici de câte 10 hectare.

Dar ce puteau face cu 10 hectare de pământ acei dintre dânșii cari aveau familii numeroase, cari făceau o plugărie întinsă și aveau turme de sute și mii de vite, pentru care le trebuiau pășune?

Situațiunea acestor români devenise din cele mai critice, nu prin fapta lor, ci prin abuzul altora. A mai rămânea în Dobrogea în asemenea condițiuni le erà cu neputință. Un mare curent de nemulțumire s'a produs atunci printre acești oameni, cari răspunseseră cu atâta încredere la apelul ce li s'a făcut de a se strămută și așeză cu avutul lor în Dobrogea.

Trebue să adăogăm aci că cererile lor de a li se da loturi mari fuseseră aprobate, și că numai din cauza acelei dispozițiuni ministeriale pe care nu ei o provocaseră, nu li se mai dădea decât loturi mici.

Nemulțumirile din acele momente luaseră iarăși caracterul unei hotărâri, din partea celor loviți, de a se reîntoarce la ve-

chile căminuri. Dobrogea eră departe de a fi pentru ei ceea ce își închipuiseră în momentul când le-au părăsit.

Guvernul țării, și de astădată, prin diferitele lui organe, a căutat să liniștească spiritele și să țină locului pe cei hotărâți să emigreze. D-l ministru de domenii din acele timpuri, răposatul Atanase Stolojan, a venit, d-sa însuși, în localitate, căutând să se puie în directe relațiuni cu locuitorii și să judece prin cercetări *de visu et de auditu* asupra cauzelor lor de nemulțumire. D-sa văzând gospodăriile celor cari se plângeau contra dispozițiunii ministeriale de a nu se mai da loturi mari și încredințându-se că pentru asemenea gospodării zece hectare de pământ erau absolut neîndestulătoare, a sfătuit, d-sa însuși, pe acei locuitori ca să ia mai multe loturi mici, pe numele diferiților membri ai familiilor respective și oamenilor de serviciu, până la complectarea întinderii de pământ pe cari o ceruseră din timp, de care aveau nevoie și care li se acordase. Aceasta s'a petrecut în comuna Caramurat și d-l general Barozzi, prezidentul comisiunii de parcelare, care trăește încă, vă poate întări adevărul relatărilor noastre.

Odată soluția găsită de către d-l ministru al domeniilor, toate celelalte organe ale statului, funcționarii administrativi, membrii comisiunii de parcelare, toți s'au grăbit să o recomande plugarilor și crescătorilor de vite, cari aveau nevoie de pământ.

Ce au făcut aceștia? Au urmat pur și simplu sfaturile ce li s'au dat, cu credința că autoritățile țării nu pot să-i inducă în eroare.

Cererile lor au fost încuviințate; ei au fost puși în posesiune asupra acestor pământuri; și de notat este că celor căroră li s'au dat mai multe loturi mici, ele n'au fost însemnate pe teren ca loturi deosebite, ci toate li s'au dat într'un singur corp,—un fel de proprietate indiviză,—însemnându-se cu movili numai triangularea întregului, iar nu și a părților din cari se alcătuiă; prin roluri ei au fost impuși la impozitul fonciar; ei au achitat până acum răscumpărarea pământ-

urilor și toate celelalte dări; când n'au putut-o face la timp, ei au fost somați, avutul lor a fost sechestrat și vândut de către agenții fiscali, conform cu legea de urmărire, — și nimeni nu i-a turburat până acum în liniștita posesiune.

Acesta e adevărul faptelor, domnule ministru, — și așa fiind, pot fi acești cumpărători învinovați că au întrebuințat mijloace doloase, când în realitate ei nu au altă vină decât aceea de a se fi încrezut în cuvântul d-lui ministru de domenii de pe vremuri și al membrilor comisiei de parcelare?

Mai târziu s'a revenit asupra dispozițiunii de a nu se mai da loturi mari în aceste părți.

Unii au profitat de această nouă favoare, cumpărând și loturi de câte 100 de hectare; cei mai mulți însă ne-am ținut că avem pământ, pentru că nu ne puteam închipui că după atâția ani de stăpânire publică, la lumina zilei, sub ochii tuturor autorităților, chestiunea deposedării noastre mai poate fi pusă în discuțiune.

Iată, domnule ministru, la ce se reduce legenda dolului ce am fi întrebuințat ca să căpătăm mai mult decât un lot mic de pământ! Așa fiind faptele — și așa sunt — trebuie să ni se recunoască că nu noi am căutat să inducem în eroare statul, ci am fost induși în eroare tocmai de către acei ce trebuiau să ne lumineze și să ne sfătuiască bine.

Vedem acum cu strângere de inimă, domnule ministru, că se caută un nou motiv de deposedare a noastră, în împrejurarea că unii din cumpărătorii de loturi nu se găsesc în acest moment cu domiciliul real în comunele în care li s'au delimitat pământurile.

Aceasta e toată preocuparea d-lor agenți domeniali cari pretind a avea însărcinarea de a alcătui tablourile celor ce urmează a fi deposedați. Ei se prezintă în comună, întreabă pe primar dacă cutare ori cutare cumpărător, care figurează în tabelele de parcelare, mai trăește și mai locuește în comună; și la răspunsul negativ al primarului, grăbit și dânsul a sfârși cu această formalitate, fără nici un alt control și fără

nici o altă grijă, trec numele acelor cumpărători în tabloul de deposedare.

Acest nou motiv de reziliare a contractului de vânzare dintre stat și cumpărătorii de loturi, nu e un motiv legal. Nici legea din 1882, nici chiar art. 45 din legea dela 1889 nu prevăd îndatorirea pentru cumpărători de a locui în comunele unde li s'au delimitat pământurile, cu atât mai puțin prevăd o asemenea obligațiune sub pedeapsă de a-și perde proprietățile a căror valoare au ridicat-o prin muncă și pentru care au plătit statului timp de câte 20 de ani ratele prețului vânzării.

O asemenea dispozițiune ar fi consacrat principiul medieval al plugarului *glebae adstrictus*; ea ar fi însemnat o atingere gravă adusă libertății individuale și spiritului de inițiativă în lupta pentru existență — și tocmai de aceea legiuitorul nostru n'a luat-o. Cu toate acestea, împrejurarea că cumpărătorii de loturi din Dobrogea nu și-au domiciliul în comunele unde au fost împroprietăriți, este singurul temei al tablourilor de deposedare ce se alcătuiesc!

Dar nici chiar această lucrare, domnule ministru, nu e serios și conștiincios făcută.

Primarii, în marea majoritate a cazurilor străini de localități, schimbați la intervale scurte și premeniți neconținut după voia d-lor suprefecți, nu cunosc mai nici odată locuitorii din comuna lor, necum să fie în curent cu alte amănunte asupra condițiilor lor, în care se găsesc ei și familiile lor. Așa se explică greșelile de neertat ce s'au strecurat în tabelele întocmite de d-nii agenți domeniiali. E destul a vă spune că cumpărătorii de loturi, cari se găsesc în comunele unde li s'au delimitat pământurile, cari sunt contribuabili și alegători în acele comune, au fost totuși trecuți pe tabelele de deposedare și deposedați de fapt, iar pământurile lor arendate altora, din cauză că d-nii agenți domeniiali nu cunosc pe locuitori, iar primarii îi cunosc tot atât de puțin. Exemplele sunt prea numeroase, ca să le putem înșiră în această plângere, în care voim să enunțăm numai faptele; dar d-voastră

vă puteți ori când încredința de adevărul acestei alegațiuni. Numai în comuna Mamut-Cuius sunt vre-o zece cazuri de acestea. Cumpărătorii se găsesc în comună, ei sunt înscriși în listele electorale, au achitat până la curent pământurile cumpărate dela stat—și totuși au fost declarați absenți și deposedați, iar pământurile lor arendate altora!...

Aceasta e o dovadă vorbitoare a pripei cu care s'au alcătuit tablourile de deposedare, dar în acelaș timp și o probă a jicnirii aduse drepturilor noastre prin această pripire de neînțeleș.

Domnule ministru,

D-nii agenți domeniali s'au mulțumit a constată că cumpărătorii de loturi nu se găsesc în comunele respective, dar nu i-au preocupat de loc chestiunea de a ști: unde sunt? ce au devenit ei? prin cine au posedat în lipsa lor din comună și cu ce regulă? în sfârșit cine a plătit pentru ei ratele prețului vâuzărei și celelalte dări cuvenite fiscului?

Și totuși aceste împrejurări trebuiesc știute, pentru că ele singure pot desluși chestiunea evoluțiunii proprietății imobiliare din Dobrogea, desvoltarea ei de 20 de ani încoace și raporturile juridice dintre stat și cumpărători.

Ne vom încercă noi, domnule ministru, să schițăm aci câteva liniamente generale ale acestei chestiuni, și din această schițare se va vedeă că ea nu se poate rezolvă în chipul sumar cum au făcut-o d-nii agenți domeniali.

Dintre cumpărătorii de loturi mici cari nu mai locuim în comune vecine din acelaș județ și uneori din aceeași plasă; dacă ne-am strămutat domiciliul, am făcut-o siliți de împrejurări, unii dintre noi chemați de afaceri și întreprinderi cari ne ocupau activitatea și în alte direcțiuni, precum comerțul, etc., alții prin căsătorii,—și în această categorie se găsesc mai cu seamă fetele, acum măritate, pe numele cărora părinții lor au luat câte un lot și care la trecerea lor în căsătorie au trebuit să-și urmeze bărbații în comunele unde aceștia

erau stabiliți sau și-au căutat o stabilire;—alții, în sfâșit, am părăsit comunele unde am fost delimitați și ne-am stabilit în altele pentru motive ce ar fi prea lung și obositor să le enumerăm aci.

Mutându-ne, însă, în alte comune, noi n'am înțeles să ne pierdem și dreptul asupra pământului cu care am fost împrietăriți. Din potrivă, noi am dat cele mai vădite probe că voim să conservăm această proprietate, la care poate în curând ne vom întoarce, de oarece ne-am îngrijit de pământul nostru, l'am cultivat prin rudele sau prietenii noștri, l'am achitat regulat în fiecare an de sarcinile lui către stat.

Cum s'ar putea atunci, drept vorbind, pronunța depose-darea noastră, fără a ni se face o strigătoare nedreptate, și fără a se aduce o arbitrară și nejustificată atingere sfântului nostru drept de proprietate?

Altă categorie de cumpărători de loturi dela stat, siliți de greutatea și împrejurările vieții au părăsit pe cât-va timp Dobrogea, ducându-se fie în județele României de a stânga Dunărei fie în alte părți.

La plecarea lor, însă, toți aceștia au avut grija de a-și a-renda proprietatea, sau de a o administra prin mandatarî cu însărcinări scrise sau verbale și cu obligațiunea de a plăti statului ratele prețului de vânzare și toate celelalte dări.

În aceste măsuri, luate de ei, nu se vede oare lămurit intențiunea de a-și conserva proprietățile? Și cine ar putea spune dacă mâne-poimâne ei nu se vor întoarce la acele proprietăți, pentru a-și trăi aci restul zilelor cu ceia-ce ele vor produce și cu ceia-ce vor mai fi agonisit pe unde sunt acum?

Aceștia, iarăși, credem că pe sfânta dreptate nu pot fi despoiați de proprietățile lor; deposedarea lor ar fi de ase-menea o spoliațiune.

Statul are firește dreptul să caute să-și ia pământul stăpânit de alții fără drept, cum pământurile emigraților și dispăruților, dar pentru aceasta

e dator să procedă cu cea mai mare cruțare și cu cel mai îngrijit tact, pentru a nu atinge interese străine, și pentrucă, în fondul fondului, în Dobrogea el e vinovat că a lăsat zecimi de mii de oameni să stăpânească în liniște pământul ce-i aparține. Statul a patronat prin indolența sa jaful organizat în Dobrogea de agenții săi; el a lăsat ca lucrurile să prindă și ca beneficiarii să se folosească ani și ani de această stare de lucruri. Acum, când își inventariază averea și vrea să pue ordine, e dator, din pricina greșelilor sale, să fie mai blând.

Și acum, la sfârșitul capitolului, reproducem — potrivit hotărârei de a nu da, pe cât cu puțință, decât acte oficiale — părțile mai însemnate din discursurile d-lor Constantin Stoicescu și Anton Carp, rostite în ședința din 8 Martie 1909 asupra noului proiect de organizare al ministerului agriculturii și domeniilor. D-l Constantin Stoicescu a fost ministru al agriculturii în 1903, și, în calitatea aceasta, a înființat administrațiunea domenală din Dobrogea. D-l Anton Carp, ministru de agricultură, a desființat prin bugetul pe 1908/9 administrațiunea domenală, iar prin legea de organizare a ministerului a consacrat desființarea. Discuțiunea s'a învârtit în jurul acestui punct. Ea a scos la iveală niște amănunte cari merită cea mai întinsă publicitate.

Reproducem întâiu arătările d-lui Constantin Stoicescu cu privire la administrațiunea agenților silvici :

«D-voastră, d-le ministru, aveți în dosarele ministerului, rapoartele, în cari se arată continuu că așa cum se făcea administrațiunea de agenții serviciului silvic în proprietățile statului din Dobrogea, eră un adevărat dezastru! Din rapoarte rezultă că nu se știă de vre-o 14.000 hectare ce s'au făcut? unde s'au evaporat? Nu se știă, ce s'a luat ca venituri pentru dănsese, nici în ce buzunar au intrat toate aceste venituri pentru mii de hectare, despre cari au făcut dovadă rapoartele. Lucrul eră strigător în așa fel, d-le ministru, în cât când am făcut serviciul Dobrogei și l-am pus la Constanța — spuneam că nici unul din aceia cari au fost delegați în Dobrogea cu administrarea domeniilor, să nu poată rămânea acolo, toți să fie mutați aiurea. D-voastră, nu vă mulțumiți cu o trăsătură de condei să aduceți serviciul Dobrogei aci; nu vă mulțumiți ca șefii silvici să vadă numai de ocoalele silvice, dar le dați și gestiunea moșiilor, ca să le aibă în regie! Dar, când precedentele sunt atât de rele, când aveți rapoarte cu duiumul de modul cum s'au administrat moșiile din Dobrogea de serviciul silvic, este foarte imprudent de a le redă, în regie, tot serviciului silvic. Aș dori să vă interesați de aceste rapoarte, să vedeți cum s'a readus în patrimoniul statului o mulțime de proprietăți, despre cari nu se știă ce se făcuse cu ele, și să vedeți în ce mod simțitor moșiile administrate până aci de agenții silvici, au dat un venit de zecimi de mii de lei mai mare dela primele licitațiuni și astfel s'a mărit producțiunea, venitul acelor proprietăți.

In alt loc:

«Este cert că, înființând administrațiã domeniială din Dobrogea, s'a adus de îndată nu numai *ordine* în lucrări, dar și cinste în încasări. Voiți o primă dovadă? Ea e convingătoare. Din pământul de arătură și pășune s'au încasat de ocoalele silvice într'un an: 1902—1903, suma de 865.013 lei. Indată ce am înființat administrațiunea și am stabilit-o la Constanța s'au încasat numai în 10 luni, în mai puțin de un an, pentru acele pământuri, 1.437.327 lei. Deci, într'un așa

scurt interval, un plus de 572,314 lei; peste o jumătate de milion! Și veniturile au mers tot crescând, iar terenurile cari nu se știau unde sunt și de cine se stăpânesc, au fost re-aduse în patrimoniul statului, spre marea descurajare a celor cari le stăpâneau pe ascuns, prin persoane interpușe, și cari beneficiau în mod necorect de veniturile acestor pământuri. Știți care eră mijlocul care se întrebuișă? De o simplitate copilărească! Sunt pământuri date conform legii de împroprietărire din 1882, în Dobrogea; pentru dânsule se cere o anuitate, ce se plătește statului; această anuitate, bine înțeleș, este cu mult inferioară venitului real al pământului. Ei bine, multe loturi erau abandonate, proprietarii lor fiind emigrați; pentru aceste loturi o coasociașune clandestină plăteș suma minimă cuvenită fiscului, ori că nimeni nu reclama; în schimb aceste loturi se arendau și diferenșă de preș și-o însușiau în deterimentul statului».

Iată acum constatările d-lui Anton Carp asupra activitășii agenșilor domeniali și ai administrașunii domeniiale în Dobrogea:

Minisștrii cari au precedat pe d-l Stoicescu, și în special d-l Missir, au întâmpinat o dificultate, care trebuie să o spun, există și astăzi. O mulșime dintre acei cari au cumpărat pământuri dela stat nu s'au stabilit pe loturile lor. Un agent silvic oarecare, în zelul lui, face într'o zi un raport la minister, și întrebă pe ministru ce să facă cu pământurile acelora cari au cumpărat pământuri dela stat și din cari numai o parte s'au stabilit pe loturi, alșii nu s'au stabilit, iar alșii nu se mai pot stabili, pentrucă au emigrat? D-l ministru Missir, în înșelepciunea lui, ia, examinează chestiunea și stabilește în principiu că aceste pământuri ar trebui să fie luate îndărăt de stat. Dar, pentrucă acest lucru nu eră posibil, imediat a decis ca pământurile celor ce nu s'au stabilit, să se adminis-treze provizoriu de stat, dar nici această deciziune nu a fost pusă în aplicare și nu i s'a dat nici un curs până în 1903,

când s'a decis a se da pământ în Dobrogea veteranilor. Atunci vedeți, de sigur fără știrea ministrului și fără ca d-l Stoicescu, care eră ministru pe atunci, să fi dat vreo delegațiune oarecare, directorul domeniilor, cu dela sine putere, dă ordin și se deposedează o mulțime de deținători de pământuri, fie deținători cu titlul de proprietate, fie în alt mod, și aceste deposedări se fac pe o scară destul de întinsă și cu atâta repeziciune încât pune în îngrijire pe prefectul județului Constanța, care telegrafiază ministrului că în Dobrogea, prin deposedările făcute, s'a creat o stare foarte grea, că populațiunea este agitată și că trebuie să se pună capăt măsurii de a se face deposedările în masă. Cu toate că telegrama cerea o deciziune grabnică, d-l ministru Stoicescu este pus în cunoștință de directorul serviciului despre această telegramă tocmai peste 15 zile. Este adevărat că imediat a dat ordin ca să împiedice aceste deposedări, dar deposedările au continuat.

Domnilor, spusei acest lucru, ca să vedeți sub ce impresiuni s'a creat administrațiunea domeniilor în Dobrogea. După cum a spus-o, d-sa a avut cel d'întâi lucru în vedere ca să reguleze situațiunea veteranilor, căroră trebuia să li se dea pământuri de către stat în Dobrogea și în acelaș timp să facă și o altă lucrare și mai mare, care nu s'a făcut până astăzi: inventariul averii din Dobrogea. Inventariul eră un lucru foarte bun, dar din nenorocire nu s'a făcut, și, domnilor, să credeți, și rog și pe d-l Stoicescu să creadă, că dacă nu s'a făcut inventariul, este tocmai din cauză că a existat o administrațiune în Dobrogea.

Administrațiunea în Dobrogea eră un fel de administrațiune autonomă, căci nu aveà nici o legătură cu ministrul. Ea își însușise fără să i se fi dat de cineva puterile cele mai mari, făcând actele cele mai arbitrare, pe cari niciodată un ministru chiar, nu ar fi îndrăsnit să le facă. Să-mi dați voie să vă citez câteva cazuri, dar să intru în detalii, ca să vă arăt în mod conștiincios care a fost cauza pentru care am suprimat administrațiunea domeniială din Dobrogea, și am adus-o în administrațiunea centrală a ministerului.

.... Domnilor, ia să vedem mai întâi prima obligațiune: să facă inventar, și-a îndeplinit-o administrațiunea domenială din Dobrogea? Nu numai că nu s'a făcut inventar, dar nu găsec nici urmele vre unui început de o asemenea lucrare, și știți care a fost rezultatul că acel inventar atât de necesar pentru ca ministerul de domenii să știe de ce pământ dispune, ca să poată da pământ cutărei sau cutărei persoane care reclamă pământ, a fost început abia la 1907 în toamnă, în urma ordinelor ce am dat.

.... Ei bine, domnilor, acest inventar pe care administrațiunea domenială din Dobrogea eră obligată să-l facă și pentru care acea administrațiune fusese creată, nu s'a făcut.

Nu voiesc să arăt în ce mod s'au făcut deposedările, și nici să intru în prea multe detalii, pentru că din aceste deposedări, cari s'au făcut... nu vreau să zic neregulat, dar cam repede, din ele s'a ales statul cu procese de peste 20 milioane..... S'a luat pământ dela diferite persoane, cari au fost deposedate și s'au dat veteranilor; cei cari se pretind lezați au făcut procese contra veteranilor pentru revendicare de pământ, contra statului, pentru sume cari se ridică la de trei ori mai mult decât valoarea pământurilor cari li s'au dat.

Să vă dau câteva specimene de bună administrațiune a celor cari erau în capul administrațiunii domeniiale din Dobrogea și aceasta zic pentru toate administrațiunile domeniiale de când serviciul domenial autonom a fost înființat.

Iată d-lor câteva exemple:

Administrațiunea domenială a parcelat la veterani și însurăței locuri cari erau vândute de stat anterior. Am aci o listă întregă de asemenea parcelări și dacă voiți vă pot da și numele persoanelor ale căror pământuri au fost parcelate fără a fi fost măcar deposedate și cari au fost în urmă date veteranilor. Vă voiu cită numai numele comunelor unde asemenea acte de arbitraritate au fost comise. Cazuri multe găsim în comunele Enigea, cătunul Mulciora; Biul-Biul, cătunul Eudecarachioi, Cogealac, Gârlița, Enișenlia, cătunele Ciucurkioi, Nasdradin și Bazarghian. Puteți vedeă, dacă doriți, dosarele,

ale căror numere vi le-aș putea indica chiar acum, dar nu voi intra în toate aceste detalii, căci a-și obosi pe onor. Camera. Este destul să vi le enunț, și dacă d-l Stoicescu binevoiește nu are decât să vie într'o zi la minister să-i arăt toate actele, din cari reese complectă ineptie, ca să zic așa, căci altfel nu pot s'o calific, a administratorilor cari au fost în capul administrațiunii domeniiale, căci acela care dă în locul proprietății sale proprietatea altuia, acela nu numai că este un rău administrator, dar și un incapabil.

..... Un alt specimen: un domn avea două locuri cari nu-i produceau mult. În altă parte erau locuri de grădinărie foarte frumoase. Domnul cere să i se schimbe locul lui cu cel de grădinărie, adică să dea pe cel cu pământ prost și să ia pe cel bun. Administrațiunea domeniială consimte fără nici o dificultate.

Să trec la alte exemple: Legea prin care s'a autorizat statul să dea pământ veteranilor cari, nu au de loc pământ, prevede ca să se dea 8 hectare veteranilor printr'o interpretațiune a legii — onor. d-l Stoicescu și în urmă d-l Lahovari a hotărât ca să considere ca veterani, cari nu au pământ, acei cari au 3 hectare și mai puțin. Aceasta este o măsură pe care o cred bună. Dar știți ce s'a întâmplat? Deciziunea aceasta nu a fost respectată și administrațiunea domeniială le-a dat pământuri și celor cari aveau 25 de hectare. De sigur că ministrul nu a știut nimic de aceasta, dar aici stă enormitatea lucrului. Iată cum dovedesc această călcare de lege. Veteranul trebuie să prezinte certificat dela comuna de unde venea, prin care să dovedească că nu are pământ. Ei bine, iată ce fel de certificat prezintă veteranul Teodorescu Ion, originar din Oltenița, „*Primarul comunei Oltenița atestă că veteranul Teodorescu Ioan, deși are 25 hectare pământ, dar acesta este cumpărat, prin urmare d-sa n'are din acela dat după legea împroprietăririlor*“, Vedeți, d-lor, primarul constată că veteranul Teodorescu este proprietar de 25 hectare și administrațiunea domeniială totuși dă încă 8 hectare acestui veteran, probabil pe motivul trecut în certi-

ficatul primarului că acest pământ este cumpărat, iar nu dat după legea împrumietărilor. Violațiunea legii este fățișă; alt certificat mai, la vale, zice: că veteranul nu este trecut în rol cu nici o dare personală, însă i se cuvine 10 hectare moștenire dela tată-său. Administrațiunea domেনială dă și acestui veteran 8 hectare. Iată cu ce fel de certificate administrațiunea din Dobrogea împrumietăreă pe veterani. Merg mai departe. Vin oameni și zic că sunt veterani, cer boi, cer pluguri, cer cai; și s'a dat la toți, fără să se cerceteze adesea dacă cei căroră li se dedeă aceastră zestre erau sau nu veterani. Nu există nici cea mai elementară noțiune de administrațiune. Veneă un veteran. Cel dintâi lucru ce trebuia să-l dovedească eră că este veteran. Li se dedeă plug, boi și bilet de a tăia lemne din pădure, pentru a-și face casă, fără să se ia toate măsurile ca această zestre să se dea numai la veterani; dar să vedeți mai târziu ce s'a întâmplat cu lemnele. S'au făcut încă abuzuri de altă natură: străinii cari n'aveau dreptul să cumpere în țară pământ s'au împrumietărit cu grămada. S'a vândut la italieni, s'a vândut la nemți și este o listă de vre-o 60 inși trecută într'un registru, din care reiese clar că aceia căroră li s'au dat pământuri n'aveau nici o legătură cu țara, căci nu sunt dintre germanii cari au fost împrumietăriți sau cari domiciliau în țară la anexarea Dobrogei, ci chiar din acel registru se constată că erau unii din Lemberg, alții din alte părți ale Austriei, oameni cari veniseră de un an, doi, în țară. Să vă arăt încă una din arbitraritățile cele mai revoltătoare. D-voastră știți că prin legea dela 1882 s'a cedat gratuit comunelor pământuri cu păduri pentru adăpostirea vitelor și pentru uzajul lor. În părțile unde statul n'a avut păduri li s'a dat pământ, spre a fi împădurit mai târziu, având statul dreptul să închirieze aceste pământuri și cu banii proveniți din închiriere și zilele de prestație pe cari locuitorii sunt datori să le dea, dar să facă plantațiuni.

Ei bine, d-lor, din aceste pământuri cari sunt proprietatea comună și cari prin urmare nu mai aparțin statului, s'au dat la veterani și la însurăței 18.646 hect. Știți care este rezul-

tatul, că în toate zilele primesc reclamațiuni dela comune, cari cer înapoi pământurile lor, spre a fi împădurite, și când sunt întrebat ce s'a făcut cu pământurile lor, dacă s'au împădurit sau nu, eu nu știu ce să le răspund. S'a mai făcut încă un lucru și mai rău, de care cred că sunt vinovați toți acei cari s'au perindat la ministerul de domenii. Fondurile adunate pentru plantațiuni comunale, în loc să se rezerve pentru plantări, s'au întrebuițat pentru cumpărarea de căruțe și alte lucruri pentru veterani; și credeți s'a gândit cineva măcar ca să reintegreze aceste fonduri cari nu erau ale statului? Nu, d-lor. Și acum va trebui ca să găsim un mijloc pentru ca ministerul să restituiască între 700.000 și 800.000 lei, din care cauză ministerul se găsește într'o situațiune foarte grea, căci dacă vom putea restitui comunelor cele 800.000 lei, ne va fi imposibil ca să dăm înapoi 18.000 de hectare vândute veteranilor și însurățeilor.

O altă enormitate care iarăși nu pot ști pentru ce s'a comis, afară numai dacă nu s'a avut în vedere ca să se concentreze veteranii la un loc. S'au dat păduri întregi de ale statului ca loturi veteranilor. Imi veți zice poate că aceasta le-a fost de folos. Nu, d-lor, veteranii n'au tras nici un folos, pentru că lemnele le-a luat statul, și nenorociții de veterani au rămas ca să scoată rădăcinele și să muncească ani întregi degeaba, din care cauză au ajuns în starea cea mai mizerabilă. În felul acesta s'au dat 6.068 hectare.

Încă un abuz din cele mai colosale a fost și acela ce s'a făcut cu darea lemnului de casă la veterani. Administrațiunea domeniilor a împărțit carnetele cu bilete, pe cari le dă la administratorii de ocol, pentru ca pe bilete să se treacă numele veteranului căruia trebuia ca să se dea lemne pentru ca să-și facă casă. Știți ce s'a întâmplat? S'au dat cu grămada și într'o zi, când am cerut ca să mi se aducă să le examinez și eu, mi s'a adus un pachet întreg, din care se dăduseră peste 5—6.000 bilete de permisiune de a se tăia lemne. Permisuni de acestea se dedeau fără nici un control, așa că se vindeau de cei ce le luau ca veterani, și cari nu erau de loc

veterani, la speculanții de păduri cari au jefuit pădurile din Dobrogea. Și, d-lor, toate acestea se făceau fără știrea ministrului, absolut fără știrea ministrului. Încă ceva, aceea pe cari i-am dat afară din slujbă ca incorecți, au luat carnetele în buzunar și deunăzi, nu mai departe, mergând un inspector prin Dobrogea, a găsit peste 300 de carnete la un țăran, care căută să le întrebuințeze, și acest lucru s'a întâmplat cu toate ordinele ce am dat îndată ce am venit la departamentul domeniilor, ca nici un bon de veteran să nu lucreze fără știrea ministerului. Vedeți cum se împărțeau de administrațiunea domeniială acestea, că nici odată nu s'a știut cum s'a împărțit și cui s'au împărțit aceste bonuri de lemne.

Administrațiunea din Dobrogea lucră fără a fi controlată de cineva. Dar credeă că-i este permis orice. Însăși funcționarea acestei administrațiuni eră foarte greoaie. Când reclamă cineva la minister, unde nu găseă nici o hârtie, pentru că toate se concentrau în Dobrogea, trebuia să se ceară referințe administrațiunii din Dobrogea, care de multe ori nici nu răspundeă ministrului, și rezolvă singură chestiunea, fără să se mai întrebe chiar pe ministru. Din această cauză cel ce nu căpătă dreptate dela administrator, își pierdeă zile întregi alergând dela minister la administrator și dela administrator la minister. Din această cauză se vedeau zilnic țărani cu grămada la minister, cari se plângeau că cutare șef de ocol nu i-a făcut nimic, deși reclamase ministrului. Reclamațiunile se trimeteau administrațiunii Dobrogei, unde, de multe ori, hârțiile se înomoleau, așa că li se pierdeă chiar urma. În Martie 1907, văzând mulțimele de reclamații ce se făceau din Dobrogea, mi-am zis că acolo trebuie să fie o administrațiune care trebuie să păcătuiească prin cineva, și, primind demisiunea celui din urmă administrator din Dobrogea, d-l Păucescu, am trimis acolo pe unul din inspectorii domeniiali, care avea practica lucrurilor, ca să gireze singur și în mod provizoriu administrațiunea Dobrogei, pentruca să pot ști ce se petrece acolo. Acest inspector a găsit la administrațiune peste 18 mii hârții nerezolvate! Atunci am trimis câțiva funcționari din

București cari să ajute la clasare. Unele le-a clasificat și rezolvat, dar altele nu mai prezintau nici o utilitate.

După câțva timp inspectorul trimes mi-a spus că administrațiunea, cum erà organizată, nu mai puteà merge și că trebuia să fie desființată.

Domnilor, în urma acestor fapte, pe cari vi le-am făcut cunoscute, în urma unor abuzuri continue, patente și bine constatate, am putut să mă conving că nu numai e bine să mențin administrațiunea dobrogeană, dar că menținerea este chiar un rău care se grefase asupra administrațiunii domeniilor.

Am reprodus dinadins aceste documente, pe de o parte pentruca să se cunoască cum am zis în mod adânc situațiunea proprietății rurale în Dobrogea și pe de alta pentru a preîntâmpinà legendele ce observ că încep să se formeze asupra meritelor cutăror sau cutăror grupuri politice în ce privește progresul Dobrogei. Paginile de mai sus sunt acte sângeroase de acuzare în contra administrațiunii dobrogene și a guvernelor cari au îngăduit o asemenea administrațiune. Cui se datorează propășirea Dobrogei—am arătat în capitolele precedente: plugarilor români și desvoltării economice generale, particulară nu țării noastre, dar vremilor în cari trăim. Dacă e cineva care nu are nici un drept să se laude cu progresul Dobrogei, apoi aceste sunt partidele noastre cari au făcut totul ca să-i stânjenească avântul.

Lupta pentru drepturi politice

Denaturarea Legii de organizare a Dobrogei în sensul că i s'a dat un caracter permanent în locul

celui provizor pe care l'a avut în vedere autorul ei, Mihail Kogălniceanu, și că măsurile excepționale au fost întrebuițate în viața de toate zilele, au dus la atotputernicia administrației, la anarhia și chaosul de cari vorbim în capitolele de mai sus. Regimul excepțional exasperase spiritele. Dobrogenii cari, potrivit făgăduințelor date de Legea de organizare și de bărbații de stat de pe vremuri, așteptase la început emanciparea, vedeau că anii trec mereu și nu se face nimic.

Art. 133 din Constituție zice:

„Dispozițiunile acestei Constituțiuni se vor putea aplică prin legi speciale și în partea României de peste Dunăre“.

Constituanta, prevăzând aceasta, a înțeles de sigur ca să nu existe greutate în momentul asimilării Dobrogei cu Patria-mumă din punctul de vedere al drepturilor politice și ca emanciparea să se poată face prin simple legi, fără alte formalități.

Art. 4 din legea de organizare a Dobrogei spune:

«O lege specială va determina condițiunile cu cari ei (dobrogenii) vor putea exercita drepturile lor politice și cumpără imobile rurale în România propriu zisă. O altă lege va statuă despre reprezentațiunea locuitorilor dobrogeni în Parlamentul român».

Legea organică a Dobrogei e din 1880. Art. 4 de mai sus a fost inserat ca o făgăduială a cărei împlinire nu trebuia să întârzie. Am văzut că Mihail Kogălniceanu nu încetă, în 1880, să repete

că, de îndată ce se va reguła proprietatea rurală, se va putea acorda și emanciparea politică. Liberalismul nu erà încă o vorbă deșartă. În 1882,—Mihail Kogălniceanu nu mai erà ministru—se cugetă la fel. Raportorul Comitetului delegașilor Camerei pentru studierea proiectului asupra organizării proprietății rurale în Dobrogea, d. C. Nacu, care a fost raportor în Senat și la legea din 1909, închee astfel raportul (în 1882): «Mai trebuie încă să ne dăm osteneala a ajunge ca locuitorii din Dobrogea să fie puși pe un picior de egalitate perfectă din punctul de vedere al drepturilor politice, pentru a putea zice că în România nu există deosebire între un supus și un cetățean român». Constituanta din 1884 se ocupă și ea de Dobrogea, și, prin art. 133 mai sus citat, căută să netezească drumul spre acordarea drepturilor politice.

De atunci însă lucrurile au luat o altă întorsătură. Ideile liberale nu mai au trecerea de mai înainte. Dobrogea e uitată și, nu peste multă vreme, încape pe mâna unei administrațiuni, despre a cărei activitate am dat mai sus câteva pilde convingătoare. La un moment dat, prin anii 1899 și următorii, atotputernicia administrației se întărește prin noile metode de naționalizare «energică». Prefectul ajunge tot. Având nevoie de puteri întinse pentru a înăbuși aspirațiunile primejdioase ale «străinilor» din Dobrogea, guvernele din București i le dau bucuros. Administrațiunea, lipsită de orice control, cade tot mai jos. Legea de organizare a Dobrogei e mânăuită cu

o brutalitate de necrezut. Peste tot locul se pun primari străini de localitate; se înăbușe orice inițiativă și orice independență a sfaturilor electivă, fie ele comunale sau județene. Politica așa zisă națională acoperă tot. Chiar mai târziu, în 1908/9, în ajunul legii pentru darea de drepturi politice, «prefecții naționali» cu mâna de fier pot orice. Nici voturi de blam din partea consiliilor județene cari, cu documente în mână, arată nedreptățile și arbitrariul administrației, nici alegeri cari sunt o condamnare în regulă a acestor administrațiuni, nimic nu ajută. Prefectul rămâne la locul lui. Consiliile electivă sunt disolvate și, culme a sfidării se continuă a se numi primari dintre cei căzuți la alegeri, adică se păstrează în întreg regimul excepțional și se calcă în picioare principiul electiv chiar în momentul când se introduc alegerile pentru Cameră și Senat. Intocmai ca în vremea din 1899—1900 și anii următori, când nici memoriile cu învinuiri și documente doveditoare, nici delegațiunile și nici plângerile cele mai drepte nu puteau urni din loc pe prefecții cari, pentru toate faptele lor, nu aveau decât o singură lămurire: «politică națională»!...

Regimul excepțional a dus la o împotrivire din partea populațiunei inteligente și culte a Dobrogei. Văzând că se întârzie cu acordarea drepturilor, a început să le ceară.

Nu putem numi propriu zis luptă sforțările ce s'au făcut în Dobrogea în cursul anilor pentru a se obține dela guverne emanciparea politică. N'a

fost o luptă continuă, metodică, organizată, cu șefi, cadre și armată. Guvernele din București n'au fost nici odată neliniștite de dobrogeni. Populațiunea rurală n'a luat parte la luptă, cu atât mai puțin naționalitățile. Numai pătura intelectuală a românilor dobrogeni s'a interesat mai mult de chestiune, cum și românii așezați acolo. Aceștia au scos ziare, au scris broșuri și cărți, au compus delegațiunile de protestare și au muncit pentru ideia emancipărei. Regimul excepțional n'ar fi tolerat o participare mai activă a sătenilor sau a orășenilor de altă naționalitate decât cea românească la vre-o acțiune politică. Aceasta a rămas deci forțamente restrânsă la clasa cultă românească.

Motivele pe temeiul cărora s'a dat lupta au fost articolele din Constituție și din legea de organizare a Dobrogei, relele produse de regimul excepțional, cum și folosul pentru țară de pe urma acordărei drepturilor. Dobrogenii arătau mereu cu cifre că provincia este româniată și că nu există nici o teamă de vre-o agitațiune naționalistă contrar intereselor României).

Am cunoscut personal aceste efortări, fiindcă (erte-mi-se că-mi iau libertatea de a vorbi — de altfel

¹⁾ D-l Luca Ionescu, prefectul județului, spune în expunerea sa din 1904:

«Am fost foarte atent la orice mișcare, am exercitat cea mai severă supraveghere, — și nicăiri, la niciun neam și la nici un strat social, n'am văzut sentimente ostile și mai puțin porniri criminale împotriva așezămintului nostru politic».

foarte pe scurt—și de activitatea mea politică în Dobrogea, dar o fac numai pentru interesul istoric al lucrului), fiindcă am luat și eu parte la ele. Eram un partizan convins al emancipării politice a Dobrogei, de oarece cunoșteam locul și studiasem chestiunea și fiindcă urmam întru aceasta, ca și în atâtea altele, directiva lui Mihail Kogălniceanu. În ziua de 29 Ianuarie 1899 am dezvoltat în Cameră interpelarea pe care nu o reproduc la sfârșit, în anexe, decât ca un simplu document. În acelaș timp, am dus prin «Steaua Dunărei» și «Ăgrarul» o campanie în favoarea acordării drepturilor, și, sprijinit de mai mulți prieteni de idei din Dobrogea, am organizat o întrunire publică în Constanța în ziua de 21 Martie 1899. Iată manifestul prin care noi am chemat dobrogenii la întrunire:

Iubiți cetățeni ai Dobrogei,

Deși sunt 20 de ani trecuți de când această provincie de baștină românească s'a reîncorporat la Patria-mamă, totuși regimul excepțional care ne guvernează, în loc ca să se îndulcească, el se înăsprește tot mai mult, întârziind opera de românizare.

Cetățeni,

Spiritul public de aci este de mult ajuns la maturitate. Cu toții suntem pătrunși de drepturile și sarcinile ce le avem în stat.

Grație legilor cari ne cârmuesc, orice mișcare generoasă este înțelenită, orice avânt patriotic este adormit.

Este o primejdie starea aceasta de lucruri pentru întărirea ideii de stat român în dreapta Dunărei.

Suntem azi într'o stare mai precară decât în momentul alipirei acestei provincii.

Avem dar datoria, în interesul nostru și al demnității statului român, să stăruim din răspuțeri ca să intrăm și pe calea drepturilor în viața politică comună a Patriei, iar nu numai pe calea datoriilor și a sarcinilor, ca până acuma.

Cetățeni,

Dacă și voi ca și noi cugetați și simțiți astfel, vă rugăm să vă grăbiți a vă întruni Duminica, 21 Martie curent, orele 2 p. m. în Constanța, *Sala Capato*, spre a ne consfătuți asupra situațiunii.

General Dunka

fost prefect al jud. Constanța

Colonel Kiritzescu

fost prefect al jud. Constanța

C. Pariano

consilier județean, fost deputat,
fost prefect al jud. Vlașca

M. Koiciu

avocat, fost primar al urbei
Constanța

V. M. Kogălniceanu

deputat, publicist, fost administrator în Dobrogea

Col. Grădișteanu

proprietar în Dobrogea

Administrațiunea din Constanța a căutat firește, ca orice administrație românească care și respectă tradițiunile, să zădărnicească întrunirea, dar n'a reușit. Întrunirea din 21 Martie 1899 a fost cea dintâiu adunare populară cu un caracter net politic din Dobrogea. Tulcenii aderaseră și ei printr'o adresă formală pe care o reproduc că notă¹⁾ la

¹⁾ **Proces-Verbal.**

Astăzi, 12 Martie 1899, subsemnații locuitori ai Tulcei, văzând apelul către Dobrogeni, semnat de d-nii general Dunka, colonel Kiritzescu, V. M. Kogălniceanu, C. Pariano

sfârșit. După cuvântăriile însuflețite ce s'au ținut, s'a votat următoarea moțiune:

Moțiune

Cetățenii Dobrogei întruniți în Constanța în ziua de 21 Martie 1899:

Considerând că regimul excepțional care guvernează Dobrogea constituie azi o negare a sentimentelor cari însuflețesc pe cetățenii acestei provincii și paralizează orice mișcare intelectuală și orice avânt mai înalt;

Considerând că acest regim necesar poate meritat în 1879, și alții, prin cari ne invită la o consfătuire în Constanța, în scopul de a găsi calea pe care s'ar putea ca și locuitorii acestei provincii să se bucure de drepturi, cum se achită și de datorii, să se făurească mijlocul ca legalitatea, dreptatea și cinstea să domnească în gospodăria acestui județ, singure elemente prin cari se poate lega Dobrogea de țara-mumă prin lanțuri mai tari decât arma, numim delegați la consfătuirea din Constanța, pe d-nii: Baboianu Droe, C. I. Davidoglu, St. Nistor, și dăm mandat imperativ ca o consfătuire în acelaș sens să se întrunească și în Tulcea.

Baboianu Droe, avocat; Elefterie Niculescu, avocat; A. Avramide; I. G. Munteanu, avocat; I. Rosanidi, mare proprietar; Schmettau, farmacist; Sava Donceff, comerciant; C. I. Davidoglu, avocat; Ch. K. Djambazoff; Nicolae Donceff; Maloschitschi, librar; Gelescu Cialicoff, mare proprietar; I. Paceff, mare comerciant; Ghiță Minculescu; M. I. Zlătaroff; Petre Bacevaroff; M. G. Marcoff, avocat; M. Prodanoff; T. Panaitoff; Ion Ivanoff; Stoian Grabovschi, mare comerciant; Athanasie I. Chircioff; Ion Cristeff; Petre Chirceff; M. Ianeff; Ștefan D. Chircioff; D. St. Stoicu; N. G. Șoșoi; T. Stoicu; I. Tobeff; I. Ravnastoff; Gh. Petcu; V. Dandu; I. G. Ion; Ștefan Nistor, mare proprietar; Trandafir Iorgu, mare proprietar; P. Uzun-Toma, proprietar; M. Petrescu, alegător.

nu mai corespunde stării actuale de lucruri în care se găsește Dobrogea;

Considerând că situația populației Dobrogei s'a preschimbat cu totul prin faptul atât al stabilirii în Dobrogea a fraților de acelaș sânge din patria-mumă, cât și prin faptul că populațiunea eterogenă din Dobrogea s'a contopit cu sentimentele și aspirațiunile românilor din Dobrogea;

Considerând că într'o țară constituțională drepturile trebuie să fie compensarea datoriilor împlinite, căci astfel numai progresul politic și economic înaintează cu pași repezi, mai cu osebire când acțiunea și a guvernelor și a populațiunii a putut, în răstimp de 20 de ani, să se asimileze sentimentelor țării-mume;

Considerând că procesul progresului repede pe calea unirii acestei provincii nu cucerite, ci realipite Patriei-mume, trebuie să fie în inima cetățeanului român, hotărâm:

Cetățenii Dobrogei din Constanța și Tulcea să lupte pe toate căile pacifice și legale pentru ca să înceteze acest excepțional regim care împiedică progresul populației românești, zădărnicește silințele constante și continue ale populației eterogene, spre a intra cu un ceas mai înainte în deplinul exercițiu al drepturilor politice din Patria-mumă.

Manifestațiunea aceasta, care a făcut pe vremuri o foarte bună impresiune în țara întreagă, n'a avut, din punct de vedere politic, nici un rezultat simțitor. Guvernele noastre au obiceiul să dea foarte puțină băgare de seamă întrunirilor politice și mișcărilor lor. Dacă întrunirea din 21 Martie 1899, care scosese la iveală o mulțime de puteri noi și avânturi entuziaste ar fi fost urmată de o organizațiune strânsă, care să fi continuat lupta cu tărie și fără să slăbească un moment, ar fi avut fără îndoială urmări fericite. Legea de emancipare ce s'ar

fi votat în urma unei lupte, ar fi avut cu totul altă înfățișare decât aceea care a trecut prin Corpurile legiuitoare în Martie 1909.

Personal, am continuat lupta prin scris. În revista «Agrarul» n'am încetat campania, și am fost fericit că am fost în măsură să redactez rezoluțiunea asupra Dobrogei votată de primul Congres agrar din România, ținut în zilele de 15 și 16 Decembrie 1902. În 1906, am publicat o broșură asupra chestiunii drepturilor politice în Dobrogea, unde am lămurit punctul de vedere al partizanilor acestor drepturi.

În Dobrogea, lupta a continuat prin vechile mijloace: presă, broșuri și memorii.

Stăruința aceasta a avut și roade, în parte. În țară, tot mai mulți începură să se convingă că regimul excepțional nu răspunde nici unei nevoi reale. În 1904, d-l Titu Maiorescu scrie în «Epoca» un articol în care se pronunță fără înconjur pentru darea de drepturi. D-l general Manu, în acelaș an, vorbind la Alexandria, spune: «Unul din punctele principale ale programului și dorința unanimă este încorporarea Dobrogei cu România în privința drepturilor, cum este de fapt și în îndatoriri». Programul partidului conservator, citit la Iași în ziua de 16 Ianuarie 1905, cuprinde următorul pasaj privitor la Dobrogea: «Imbunătățirile legislative nu trebuie să se oprească de partea stângă a Dunărei. După 25 de ani de la alipirea provinciei lui Mircea cel Bătrân cu patria mămă, credem că

a sosit timpul să îndeplinim dorința Constituantei și să studiem chipul în care vom putea introduce și în Dobrogea viața politică. Asimilarea constituțională va veni astfel să completeze asimilarea deja realizată în aspirații și simțiri».

Mult înainte de aceste manifestări în favoarea Dobrogei, a fost manifestarea Congresului agrar menționată mai sus. Rezoluțiunea votată de acest congres sună:

Reforma legii de organizare a Dobrogei

Provincia noastră transdanubiană, de care ne leagă atâtea amintiri istorice, vecheia posesiune a lui Mircea-cel-Bătrân și Ștefan-cel-Mare, *merită de sigur o altă soartă decât aceea pe care o are azi.*

Dobrogea, din momentul reîncorporării ei la Patria-mumă, a dat dovezi neclintite de credință către țară, așa că ea are astăzi dreptul să ceară a fi asimilată în totul țării din care face parte. Chiar autorul legii de organizare a Dobrogei, marele Kogălniceanu, a declarat că legea aceasta a fost o lege temporară și excepțională.

Dobrogea, țară bogată, suferă de rele comune cu întreaga țară și de relele ei particulare. Sunt acolo chestiuni *de o înaltă importanță politică și națională*, cari, de sigur, că preocupă în cel mai înal grad pe onor. guvern. Noi, ne preocupăm în Congres numai de partea economică, de relele specifice de cari suferă Dobrogea în această privință.

Așa, Dobrogea, precum se știe, are neapărată nevoie de noi împroprietăriri, cari cu toate că sunt proiectate a se face de aproape 25 ani, nu s'au făcut. *Asemenea s'a recunoscut nevoia planlașiunilor comunule, luându-se măsuri de către stat de a se accelera atari plantașiuni.*

Totuși, cu toate sumele adunate pentru plantașiuni, s'a făcut foarte puțin lucru până acum în această direcțiune.

Este așa dar de dorit ca să se îmbunătățească situațiunea Dobrogei din acest punct de vedere.

Tot ast-fel se simte nevoe mare, ca statul să *împroprietărească coloniști români pe parcelele de pământ ce mai are în Dobrogea.*

Apoi să vegheze ca administrațiunea de care se plâng așa de mult agricultorii dobrogeni, să administreze onest și cu atențiune bine-voitoare la principala ramură de avuție a provinciei, *nu ca azi.*

Cele-l'alte rele de cari suferă Dobrogea, fiind comune cu lipsurile de cari suferă agricultura în restul țării, dezideratele exprimate în general de Congres se aplică firește și acestei provincii.

Bine-înțeleș că prima reformă necesară în Dobrogea, este abrogarea legii care o guvernă azi și alipirea acestei provincii în întreg de Patria-mumă.

Guvernul conservator, voind să se conformeze programului său, a numit la sfârșitul lui 1905 o comisiune, însărcinată să studieze chestiunea drepturilor politice în Dobrogea. Comisiunea a avut ședințe vreme de 24 de zile, a cercetat chestiunea sub toate fețele, a adunat un material statistic despre care ne-am ocupat și noi în această lucrare și a întocmit un raport—alcătuit de d-l I. Bănescu, un bun cunoscător al chestiunilor dobrogene—favorabil ideei de emancipare politică a Dobrogei. Extragem din raport următoarele constatări:

«Prin superioritatea rasei și curățenia sângelui său, românul a impus conlocuitorilor săi până și graiul strămoșesc; rare-ori se mai găsesc printre locuitorii săteni străini de origină vre unul care să nu înțeleagă graiul românesc.

«.....Din considerațiuni cari și-au avut cândva rațiunea de a fi, dar cari azi, în interesul unității de stat, nu mai pot avea nici un înțeles, s'a pus Dobrogea sub un regim excepțional de guvernământ, care, în momentul actual și după o stăpânire de 27 ani, este o anomalie, și, prin urmare, trebuie să înceteze, în interesul autorității statului și a prestigiului neamului românesc.

«.....Față cu starea economică, etnografică, culturală și socială a locuitorilor Dobrogei, care a evoluat în mod surprinzător;

«Față cu dovezile de sinceră și constantă iubire, supunere și credință către țara-mumă, către legile ei și către Tron;

«Față de expansiunea persistentă a elementului românesc în această provincie;

«Față cu progresele uimitoare ce a făcut graiul românesc printre toate celelalte naționalități de origine străină, mai putea avea oare vreun sens regimul excepțional de azi sub care se află Dobrogea?

«A ține îndepărtați de legile comune ale țării și de Constituțiunea ei pe cei 150.000 români, fie băștinași de acolo, fie veniți din România și din țările românești subjugate, nu este oare a li se face cea mai grea nedreptate, lor cari și-au părăsit vatra părintească și au venit să înființeze o nouă patrie română pe țărmurile mării și la gurile Dunărei?

«A trată mereu de străini pe autochtonii Dobro-

gei, nu este oare a le bănuî buna lor credință și a'i umili pe față că nu sunt vrednici de a fi cetățeni desăvârșiți ai regatului român?

«Starea excepțională actuală în care se găsește această provincie să nu fie oare mai mult un semn al slăbiciunii noastre decât o măsură de prevedere?»

Comisiunea conservatoare a cercetat și eventuala tărie numerică a fiecărei naționalități din punctul de vedere electoral și a ajuns la încheerea că «neîndoios puterea electorală o reprezintă tot elementul românesc».

Propunerile concrete ale Comisiunei asupra modalității acordării drepturilor politice sunt:

«În vedere că Constituția, prin articolul 133 adițional, prevede că printr'o lege specială se vor aplica dispozițiile ei și în Dobrogea, Comisiunea, în unanimitate, a fost de părere ca acea lege să cuprindă următoarele dispozițiuni, de cari să nu beneficieze decât:

1) Cetățenii români cari au trecut din țară și cari, prin faptul acesta, n'au încetat un moment de a fi cetățeni ai statului român și de a poseda toate drepturile politice — exercițiul acestora fiind numai temporal întrerupt.

2) Românii de origine găsiți în Dobrogea la realipirea ei la Patria-mumă.

3) Românii veniți din provinciile românești subjugate, în urma realipirii Dobrogei la țara-mumă, după ce mai întâiu, pe temeiul cererei lor, Cor-

purile legiuitoare le vor acorda, conform art. 9 din Constituție, recunoașterea în mod colectiv, după liste cari vor face parte întregitoare din această lege.

Cu chipul acesta se satisface cerințele Constituției, se evită grelele formalități ale recunoașterii lor individuale și se regulează în mod legal și constituțional situația acestor români.

4) Toți locuitorii din Dobrogea cari în ziua de 11 Aprilie 1877 erau cetățeni otomani, dorind să devină cetățeni români, vor trebui să dovedească că atât înainte de cedarea Dobrogei, cât și în urmă, au fost legalmente domiciliați acolo, păstrând condițiunea nestrămutată de pământeni ai acestei țări și că nici odată, dela realipirea Dobrogei la România, nu s'au prevalat de protecțiunea vreunui guvern străin.

5) Să se constituie două comisiuni: una la Tulcea și una la Constanța, din cari să facă parte și înalți magistrați, pentru a stabili prin anume liste, pe naționalități, drepturile celor ce vor să beneficieze de această lege».

Am reprodus aceste propuneri ale unei Comisiuni conservatoare, fiindcă, după cum vom vedea îndată, sunt mai liberale decât legea zisă de drepturi propusă de un guvern și votată de un parlament liberal.

Raportul Comisiunii nu avu efect imediat. De și isprăvit și depus în 2 Ianuarie 1906, guvernul nu făcu nici o lucrare pentru a pregăti un proiect de emancipare.

Vremea trecea. Alte evenimente surveniră. Revoluția agrară din Martie 1907 aduse la cârmă partidul național-liberal. Spre sfârșitul lui 1908 și la începutul lui 1909 încep să aibă loc cunoscutele frământări din peninsula balcanică. În urma reușitei tinerilor-turci și a triumfului constituționalismului în Turcia, Austria voi să-și consolideze situațiunea în Bosnia-Herzegovina și o declară anexată. În același timp, ea făgădui — și realizează — desăvârșita emancipare politică a populațiunilor din Bosnia și Herzegovina.

Poziția noastră era foarte delicată. Nu puteam cu nici un preț să rămânem înapoia Turciei și a Bosniei-Herzegovinei cu Dobrogea. De altă parte, partidele conservatoare se angajau din ce în ce mai lămurit și mai stăruitor ca să dea dobrogenilor drepturile politice. Față de aceste făgăduinți și mai ales față de situațiunea internațională, nu se putea să lăsăm Dobrogea sub regimul excepțional.

Guvernul liberal se hotărî în sfârșit. În luna Martie 1909, el depuse un proiect de lege pentru acordarea drepturilor politice locuitorilor din județele Constanța și Tulcea. Proiectul fu discutat întâiu la Senat în ședința din 13 Martie 1909 și la Cameră în ședința din 23 Martie 1909.

Legea pentru acordarea drepturilor politice

Cetățenii dobrogeni se bizuiau pe texte precise de legi pentru a cere contopirea politică cu restul țării.

Articolul 3 din legea de organizare a Dobrogei (1880) spune:

«Toți locuitorii din Dobrogea cari, în ziua de 11 Aprilie 1877 erau cetățeni otomani, devin și sunt cetățeni români».

Și pentru a lămuri și mai bine intențiunea legislatorului și a legă Dobrogea de Constituțiunea românească, articolul 13 al aceleiași legi precizează:

«Numai locuitorii aflați în Dobrogea în ziua de 11 Aprilie 1877 și indrituiți de legile otomane, românii și acei indrituiți prin articolul 7 din Constituțiunea României, pot cumpăra imobile rurale în Dobrogea».

După votarea legii venise o mulțime de români și străini să se așeze în Dobrogea și să cumpere pământuri. Legea de organizare a proprietății rurale din Dobrogea (1882) consfințește starea de lucruri creată prin emigrări și declară, prin articolul 3, că acei cari pot cumpăra pământuri rurale, sunt:

1) Locuitorii aflați în Dobrogea în ziua de 11 Aprilie 1877;

2) Românii;

3) Românii prin naturalizare sau recunoaștere.

Din nou, pentru a arăta că dreptul de a posedă pământ rural este legat, în spiritul articolului 7 din Constituțiune, de cetățenia română, legea funciară din 1882 o spune limpede prin ultimul alineat al articolului 2:

„Cultivatorii, stabiliți în Dobrogea la promulgarea legii din 1882, sunt considerați ca români și se bucură de aceleași drepturi“.

Iar pe deasupra tuturor acestor dispozițiuni erà articolul 133 din Constituția din 1884 care lăsa legislațiunilor ordinare voia să aplice în Dobrogea legile de dincoace de Dunăre.

Art. 133. — Dispozițiunile acestei Constituțiuni se vor putea aplică prin legi speciale și în partea României de peste Dunăre.

Cele două legi organice ale Dobrogei: legea de organizare din 1880 și cea rurală din 1882, au creat deci două categorii de cetățeni dobrogeni:

I) acei cari, în virtutea dispozițiunei că locuitorii aflați în Dobrogea în ziua de 11 Aprilie 1877 devin și sunt cetățeni români;

II) acei cari sunt cetățeni dobrogeni în virtutea art. 2 al. 1 și 2 al legii din 1882, adică românii și cultivatorii așezați în Dobrogea la promulgarea acestei legi.

În categoria din urmă intrau românii veniți din țările subjigate și străinii: germani, bulgari, italieni, etc. cari, la promulgarea legii din 1882, erau stabiliți ca agricultori și nu intrau în cadrul articolului 3 din legea de organizare.

La aceste două categorii, mai putem să adăugăm pe aceea a românilor de dincoace de Dunăre, așezați în Dobrogea, și pe aceea a românilor de peste hotare dar ne-plugari. Românii de aci, stabiliți în Dobrogea, își păstrau integritatea dreptu-

rilor de îndată ce reveneau în țară. Locuind în Dobrogea, ei nu mai aveau acolo drepturi politice; erau supuși regimului excepțional. Cât despre românii din alte țări, însă ne-plugari, ei intrau sub regimul articolului 9 din Constituțiune, care spune că românii de sânge pot fi *recunoscuți* ca cetățeni printr'un vot al Parlamentului, însă fără a preciza că pentru votarea recunoașterii e nevoie, ca la naturalizări, de câte o lege deosebită pentru fiecare candidat. Aceasta înseamnă că, pentru românii de sânge din alte țări, Parlamentul poate vota deodată o listă întreagă de recunoașteri. Articolul 9 din Constituție a făcut pe comisiunea însărcinată în 1905 cu studierea chestiunii drepturilor politice în Dobrogea să ceară, la punctul 3 reprodus mai sus, ca românii aceștia, așezați în Dobrogea după anexare, să fie votați de Parlament pe o listă colectivă, atașată la legea de emancipare. Cererea aceasta s'a repetat, — în afară de Parlament, — cu prilejul votării legii din Martie 1909.

În totul erau deci în Dobrogea patru categorii de cetățeni :

- 1) Locuitorii cetățenii otomani la 11 Aprilie 1877.
- 2) Cultivatorii potrivit articolului din legea rurală dobrogeană.
- 3) Românii veniți din țară și așezați în Dobrogea.
- 4) Românii ne-plugari din țările subjugate: români din Transilvania, Banat, Basarabia, Macedonia; fii de români agricultori, profesori, literați, comercianți.

Toate aceste categorii se bucurau de *drepturile dobrogene*, adică de dreptul de a alege la comună, la județ și la Camera de comerț și de a putea cumpăra imobile rurale. Venind în România de dincoace de Dunăre, ei — afară de cei sub punctul 3, nu mai puteau cumpăra pământuri rurale nici să aleagă și să fie aleși; cu alte cuvinte, în România de dincoace nu erau cetățeni români. Situațiunea lor juridico-politică era, ce e dreptul, ciudată și, cetățeni dincolo de Dunăre, necetățeni dincoace, dar în Dobrogea cel puțin aveau un statut legal. Sau ceeace s'ar putea numi mica cetățenie, din vremea Regulamentului organic. Acolo, în Dobrogea, erau cetățeni și puteau nădăjdui că, acordându-se odată și odată emanciparea, nu se va răpi nimănui drepturi câștigate, că se va respecta posesiunea de stat și că înscrierea în listele electorale dobrogene vreme de aproape treizeci de ani, va fi o presumpție pentru cetățenia cea mare, pentru cetățenia românească. Dobrogenii aveau dreptul să spere că, după atâta așteptare, nu se vor lua, în momentul emancipării politice, drepturile de *cetățenie dobrogeană* la o mulțime de inși, locuitori vechi, cari s'au bucurat ani și ani de dânsa, coborându-i, poate, la rangul de străini.

Legea din 8 Martie 1909 a făcut totuși aceasta. Ca document dăm întâiu expunerea de motive — și apoi textul legii, așa cum a fost votat de Senat și Cameră.

Expunerea de motive

În urma unui războiu glorios, Tratatul din Berlin a unit Dobrogea cu România.

La 14 Noembrie 1878 această alipire s'a consfințit pe cale de fapt; primele trupe române au trecut Dunărea, îndreptându-se spre Măcin. A asistat la acest însemnat fapt și M. S. R. Domnitorul, care ură ostașilor săi să fie acolo nu numai apărători ai drepturilor României, dar și «înainte mergători ai legalității și civilizației europene».

A doua zi apărură proclamațiunea M. S. Regale către locuitorii «acestei posesiuni a lui Mircea-cel-Bătrân și a lui Ștefan-cel-Mare». Și se puneă «sub scutul Constituțiunei cele mai sfinte și mai scumpe bunuri ale omenirii: viața, onoarea și proprietatea».

Ostașii păseau în noua Românie nu ca cuceritori, ci ca «frați» ai celor cari de atunci erau «concetățenii» lor; autoritățile aveau «ca cea întâiu îndatorire să cerceteze și să îndestuleze trebuințele atât ale creștinilor cât și ale musulmanilor, punând capăt dureroaselor încercări din trecut, vindicând ranele răzbelului».

Li se promiteă locuitorilor de dincolo că provincia lor «în curând, pe cale constituțională, o să primească o organizațiune definitivă, care să așeze pe temelii statornice pozițiunea lor cetățenească».

Peste un an, Constituția din 1879, în paragraful III al revizuirii articolului 7, eră chemat să hotărască asupra acestei chestiuni.

Toți locuitorii aflători în momentul anexării ca cetățeni otomani în provincia română de peste Dunăre urmau să se bucure deopotrivă de toate drepturile și datoriile, fără distincțiune de religiuine, conform unui regim special pe care eră să-l întocmească Corpurile legiuitoare.

În urma discuțiilor ce au avut loc, paragraful acesta a fost însă suprimat; nu fusese indicat de către fostele adunări pentru revizuire decât art. 7, care nu se referă la Dobrogea.

În schimb, guvernul a dat asigurări că va prezenta în curând un proiect de lege pentru organizarea acestei provincii, promisiune care s'a realizat la 19 Ianuarie 1880.

Înainte acestui proiect de lege se trimiseseră la fața locului două comisiuni, ale căror lucrări au servit de bază unei organizări provizorii, dată pe cale de regulamente.

Scopul proiectului, devenit lege la 9 Martie 1880, eră să asigure noiei provincii rezultate bine-făcătoare, cari să facă ca «populațiunea, fără deosebire de naționalitate și religione, să binecuvinteze ziua când drapelul român pentru întâia dată, de mult, a fâlfâit în Dobrogea, ca un simbol de libertate, de ordine și de civilizațiune».

Suntem fericiți a constată că de atunci s'au înfăptuit progrese însemnate.

Populațiunea chemată să facă să rodească binecuvântatul pământ al Dobrogei s'a îndoit; pe când în 1880 toate naționalitățile nu însumau decât 157.114 suflete, avem azi peste 300.000, din care populațiunea de origină română singură e azi de 163.250, adică mai mare decât întreaga populațiune a Dobrogei în 1880.

Ogoarele până atunci înțelenite, s'au desfundat de plugurile harnice; iar soarele binefăcător a revărsat belșug pe câmpiile odinioară pustii.

A crescut nu numai suprafața cultivată, dar și procentul la hectar a cerealelor de diferite feluri.

Pe când la 1886 se cultivau 230.487 hectare, în 1905 numărul lor ajunge la 525.758; pe când la 1886 pământul Dobrogei nu da decât un total de 2.108.000 hectolitri, peste 19 ani se culege 6.512.977 hoctolitri.

Mijlocia la hectar a crescut dela 1886 la 1905: la grâu dela 8,7 la 15,3; la secară dela 7,45 la 14,4; la orz dela 9,29 la 14,6; la ovăs dela 9,44 la 16,4.

Întreaga proprietate imobiliară la 1905 atinge cifra de 667.314 hectare, aparținând la 41.120 proprietari.

Dintre aceștia cei de origină română însumează 23.111, număr superior celui al tuturor de o altă origină, având în stă-

pânirea lor 429.933 hectare, adică două treimi din întreaga suprafață.

Căile de comunicație s'au îmbunătățit; în cele mai multe comune s'au clădit școli încăpătoare și biserici bogate, mare parte din ele înălțate prin contribuțiuni benevole.

Comerțul a luat un mare avânt; o nouă viață s'a revărsat pretutindeni și în mijlocul acestei înfloriri generale strălucește în deosebi portul Constanța, podoabă cu care țara se mândrește și pentru dezvoltarea căruia statul a făcut și nu va înceta să facă toate sacrificiile, cheltuind până acum pentru el și podul de peste Dunăre peste 83.000.000.

Cultura dobândită în școlile cari s'au înmulțit într'o foarte însemnată măsură, legătura de fie-care zi cu cei de dincoace de Dunăre, numărul și influența covârșitoare a românilor, au redeşeptat amintirile aproape uitate ale unui trecut scump, care ne unește pe deapururi.

Cu drept cuvânt Mihail Kogălniceanu zicea:

«În timpurile străvechi, în timpurile lui Mircea-cel-Bătrân și în timpul lui Ștefan-cel-Mare noi am posedat Dobrogea, așa că cu titluri istorice revendicăm această provincie; însă dela Mircea-cel-Bătrân și dela Ștefan-cel-Mare sunt trei, patru sute de ani și de atunci această provincie a fost sub dominațiunea străină, sub otomani, pentru că otomanii au luat-o dela noi, nu dela Bulgari».

Limba românească n'a încetat a fi vorbită dincolo de Dunăre, chiar atunci când păreau uitate legăturile de frăție cu cei de dincoace; prin reînnoarea firului istoric s'a trezit conștiința națională, care părea adormită; azi și acolo, ca și aci, nu numai că se vorbește, dar se și simte românește.

La 1880 eră firesc să se ceară o epocă de tranzițiune, pentru ca să se pregătească spiritul public din Dobrogea pentru exercitarea în chip real a drepturilor constituționale.

Nu se putea trece în mod brusc dela regimul de sub stăpânirea anterioară la o asimilare deplină cu România din punctul de vedere al vieții constituționale.

Azi însă starea de tranziție trebuie să înceteze; a sosit momentul să dăm drepturi politice și celor din dreapta Dunărei.

Iată acum și textul legii votată de Corpurile legiuitoare în Martie 1909:

Lege pentru acordarea drepturilor politice locuitorilor din județele Constanța și Tulcea

Art. 1. — Se acordă locuitorilor din județele Constanța și Tulcea, după distincțiunile de mai jos, întregimea drepturilor politice recunoscute românilor prin Constituțiune.

Art. 2. — Fiecare din aceste județe va alege câte doi deputați în colegiul I și câte unul în colegiile II și III, precum și câte doi senatori în colegiul I și unul în colegiul II.

Colegiile electorale se vor constitui conform art. 59, 60, 61, 68 și 69 din Constituțiune.

Art. 3. — Vor avea întregimea drepturilor politice, deci și dreptul de alegător:

a) Locuitorii cetățeni otomani, cari aveau domiciliul real în județele Constanța și Tulcea în ziua de 11 Aprilie 1877, și descendenții lor, chiar cei născuți în urmă, întru cât vor proba că nici unii, nici alții n'au emigrat s'au nu s'au bucurat de vre-o protecțiune străină;

b) Românii din orice stat, fără privire de locul nașterii, proprietari de imobile *rurale* în județele Constanța și Tulcea și domiciliați acolo în ziua promulgării legii de față, întru cât ei ar fi declarat că renunță la orice protecțiune străină, sau vor face o asemenea declarare cel mai târziu șase luni după punerea în aplicare a legii de față.

Copiii minori ai acestor români urmează condițiunea părinților lor.

Declarațiunea de renunțare la protecțiunea străină va trebui făcută la tribunalul județului sau la judecătoria de ocol unde își are domiciliul declarantul.

Art. 4. — Pentru întocmirea primelor liste electorale, se instituesc pentru această singură dată două comisiuni, una pentru județul Constanța, alta pentru județul Tulcea, com-

puse fiecare din: prefectul județului, un membru al curții de apel din Galați și președintele tribunalului local.

Cei nemulțumiți cu încheerile acestor comisiuni vor avea dreptul de apel la Curtea de casație în termen de o lună dela data afișării listelor.

Curtea va statua de urgență asupra acestor apeluri.

Un decret regal va fixa termenele pentru întocmirea primelor liste electorale, pentru introducerea și judecarea apelurilor, precum și pentru încheierea listelor definitive.

Pe viitor se va urma în totul conform legii, pentru întocmirea, revizuirea și permanența listelor electorale.

Art. 5.—Prin derogare dela dispozițiunile comune, alegătorii direcți și delegații colegiului III de Cameră vor vota în atâtea secțiuni câte plăși sunt în fiecare județ.

Secțiunea centrală va fi în orașul de reședință al județului, unde vor vota și alegătorii din toate comunele plășii în care e situat orașul de reședință.

Alegătorii din celelalte plăși se vor întruni în comunele de reședință ale plășilor.

Cel d'întâi simțământ care se manifestă la citirea acestei legi, făgăduită încă din momentul intrării trupelor românești în Dobrogea, este acel al uimirei; nu, al uluirii.

Expunerea de motive—ale căreia singure accente liberale și sincere sunt scoase din proclamațiunile și expunerile de motive ale legilor prezentate de Mihail Kogălniceanu—închee cu declarația că «azi starea de tranziție trebuie să înceteze» și că «a sosit momentul să dăm drepturi politice și celor din dreapta Dunărei». Și aceasta, fiindcă cu două rânduri mai sus, aceeaș expunere de motive spune că în Dobrogea «nu numai că se vorbește, dar se și simte românește».

Legea nu face însă nici pe departe să înceteze starea de tranziție, și, cu toate că Dobrogea simte românește, guvernul și Parlamentul liberal n'au dat drepturi politice tuturor acelor cari aveau drept la ele după legile organice dobrogene, ci numai la o anumită categorie de locuitori, deposedând de cetățenie pe alții.

În primul rând, legea cea nouă nu desființează regimul excepțional. Ceeace n'ar fi putut trece nimănui vreodată prin minte: că, acordându-se drepturi cetățenești depline, nu se vor înlătura și măsurile excepționale din Legea de organizare a Dobrogei din 1880, s'a împlinit totuși. Locuitorii dobrogeni, dacă au protestat mai înverșunat înainte de orice în cursul anilor, a fost în contra regimului excepțional, în contra atotputerniciei prefectului, a guvernului central și a administrațiunii inferioare. Mihail Kogălniceanu luase măsurile excepționale în vederea unei anumite situațiuni *politice* și numai pentru un timp scurt: pentru vreo doi-trei ani. Pe atunci,—Mihail Kogălniceanu nu putea să se fălească cu statistice cari să arate românizarea Dobrogei, nici să vorbească, cum face Expunerea de motive reprodusă mai sus, de sentimentele românești ale Dobrogei. Cu toate acestea, a făgăduit ca după doi ani va desființa regimul excepțional, pe care, în 1909, un guvern și Parlament zise liberale l'au menținut în întreg, cu toate asprimile lui, tocmai când au crezut de cuviință să acorde drepturi politice.

Acelaș regim ca în Rusia țaristă, unde locuitorii au dreptul să aleagă deputați în Dumă, dar nu au, în întreg, libertatea presei, a întrunirilor și sunt la discreția guvernatorilor și a administrațiunii.

Legea de organizare a Dobrogei dă administrația întreagă pe mâna guvernului și a prefectilor. Prin articolul 6, guvernul poate oprî întrunirile publice, prin articolul 29 prefectul poate da ordonanțe în materie de ordine publică și face regulamente explicative, căroră toți agenții administrativi datoresc supunere. Prin articolul 35, prefectii și agenții administrativi din Dobrogea nu pot fi urmăriți înaintea justiției: cei d'întâi decât cu încuviințarea Consiliului de miniștri și cei de al doilea cu încuviințarea ministrului de interne. Prin articolul 62 se suspendă instituția juriului în Dobrogea pentru delictele de presă și crime ¹⁾, iar

¹⁾ «Legea pentru modificarea unor dispozițiuni din legile relative la organizarea judecătorească» din 23 Martie 1909, declară abrogată, prin art. 220, legea din 30 Martie 1886 pentru organizarea judecătorească în Dobrogea.

Aceeași lege hotărăște, în privința Dobrogei, următoarele:

Art. 217. — Legea de față e aplicabilă și județelor de dreapta Dunărei, cu rezerva dispozițiunilor următoare:

I. a) Pentru afacerile dintre mahometani, relative la organizarea familiei, la puterea părintească, la căsătorie, la divorț și la succesiunile *ab intestat*, se menține în orașele Tulcea și Constanța câte un tribunal mahometan, care judecă conform legilor și uzurilor musulmane.

Părțile împriçinate pot însă, de comun acord, să supue și aceste afaceri jurisdicțiunilor ordinare, cari le va judecă după legile și uzurile musulmane;

prin întreg capitolul XI: articolele 36—56 incluziv, se dau guvernului și prefectului cunoscutele drep-

b) Tribunalele aceste mahometane se compun dintr'un cadiu al localității, numit de ministerul justiției.

Părțile pot însă aduce la înfățișare fiecare câte un arbitru voluntar, cari, împreună cu cadiul, vor căută a le împăcă.

La caz de nereușită, ei vor avea vot consultativ în judecarea cauzei.

Personalul acestor tribunale primește retribuțiunea prevăzută în statul anexat la prezenta lege.

Taxele ce se percepeau după legile mahometane rămân desființate ;

c) Hotărârile acestor tribunale vor fi redactate în limba română.

Pentru acest scop, va fi pe lângă fiecare tribunal câte un grefier numit de ministerul justiției dintre persoanele competente și cari să cunoască bine atât limba română cât și cea turcă ;

d) Apelurile în contra unor asemenea hotărâri se judecă de Curtea de apel din Galați, care le aplică legile și uzurile musulmane.

II. a) *Crimele comise în veriunul din acele județe se vor judecă de Curtea de apel din Galați.*

Instrucțiunea unor asemenea crime se va face conform cărții II, titlul II, capitolul I din codul de procedură penală.

Prin derogare la art. 248 din acel cod, judecătorii tribunalului cari se vor fi pronunțat asupra mandatului de arestare, precum și membrii Curții cari, făcând parte din Camera de punere sub acuzațiune, vor fi votat punerea sub acuzațiune în asemenea afaceri criminale, pot lua parte la judecarea proceselor în fond.

Când Curtea din Galați va judecă ca Curte criminală, va trebui neapărat să se constituie în complectul de cinci judecători,

turi de a-și alcătui consiliile comunale și județene după plac, de a schimba colegiile electorale după interes, de a numi primari și sfetnici și de a înăbuși cu totul voința alegătorilor pentru comună și județ.

Diferite legi asupra comunelor urbane și rurale, cum și asupra consiliilor județene, votate în ultimii ani, au lăsat neatrinse dispozițiunile din legea de organizare a Dobrogei asupra puterii prefecturilor și guvernelor în consiliile urbane, rurale și județene.

Legea pentru darea de drepturi politice din Martie 1909 a lăsat și ea neatrinse toate aceste dispozițiuni. Regimul excepțional va continua și de aci încolo. Prefectul va avea voie să emită ordonanțe, să oprească întrunirile politice, să prigoneasă presa independentă, să supue consiliile județene și comunale caprițiilor, ambițiilor sau intereselor sale. Dreptul de control al deputaților va fi egal cu zero, fiindcă prefectul, care și în România de dincoace de Dunăre alege pe aleșii națiunii, având dincolo puteri aproape absolute, va avea și mai mult mașina electorală și pe aleșii ei la dispoziția sa. Alegerile parlamentare în Dobrogea, cu puterea cea covârșitoare care s'a lăsat acolo administrațiunii, vor fi mai puțin chiar ca un simulacru. Ele vor face Dobrogei reputațiunea pe care a avut-o pe vremuri sărmana Basarabie în această materie. Dobrogea va fi o mică uzină de fabricat deputați și senatori, un fel de nou cole-

giu al III-lea, o zestre permanent administrativă. Nu e exclus ca chiar prefectii de acolo să demisioneze cu scop de a se alege. Nu știm cum a putut avea un Parlament liberal o concepțiune politică așa de înapoiată: de a introduce un regim reprezentativ, lăsând neatins un regim public și administrativ excepțional.

Un regim de drepturi politice fără de libertăți politice, un regim de drepturi politice pus sub tutela prefectilor și a guvernelor, nu este un regim liberal nici reprezentativ, nu este nici măcar reacționar; este mai vinovat, mai jos și mai urât ca un regim net și curajos reacționar. D. prim-ministru al guvernului liberal, întrebat de ce nu a desființat legea excepțională din 1880 odată cu acordarea dreptului de a se alege deputați și senatori, a răspuns că motivul este... lipsa de educațiune politică a dobrogenilor.

„*Aceasta — a zis d. președinte al consiliului liberal, a cărui declarațiune anti-liberală și anti-democratică merită să fie cunoscută în țara întreagă — nu implică că educațiunea politică și administrativă a poporului de dincolo de Dunăre, care nu datează de cât de 30 de ani, este egală cu aceea a locuitorilor de dincoace de Dunăre, cari sunt sub regimul statului român cel puțin dela Convențiunea din Paris.*

«Prin urmare, trebuiesc studiate cu deamănuntul și cu prudență legile administrative și nu se poate

face întinderea și unificarea așa cum s'a propus, ca printr'un singur articol să se dea acestor locuitori de azi până mâne deplinătatea tuturor drepturilor și a-i pune pe un picior de egalitate absolută cu cei de dincoace de Dunăre».

Motivul pentru care guvernul liberal n'a desființat regimul excepțional, este dar că dobrogenii au 20 de ani mai puțină experiență politică — luându-se ca termen de plecare Convenția dela Paris — ca românii de aci. Motive de aceste sunt totdeauna invocate de reacționari. Aceștia de când lumea, își bizuie atitudinea pe așa zisa lipsă de maturitate politică a poporului. Guvernul liberal și-a însușit argumentul pentru a explica păstrarea regimului excepțional în Dobrogea. Dobrogenii nu sunt încă copti pentru drepturi, fiind-că nu au maturitatea politică a românilor de dincoace de Dunăre, a căror experiență datează dela Convenția dela Paris!... Dacă este așa, atunci fie'mi îngăduită o întrebare — care, deși nu este în cadrul lucrării de față, e totuși la locul ei aci, — de ce nu se dă românilor de dincoace votul universal? Ei au doar, după d-l prim-ministru, experiență politică și administrativă. Sau nu o au încă de ajuns pentru votul universal? In cazul acesta, e nevoie să se construiască o scară: jos dobrogenii cari nu merită drepturi politice, fiindcă nu sunt încă copti pentru aceasta; pe o treaptă superioară românii din țara-mumă; cari au drepturile, așa cum știm cu toții că le au,

și sus, ca un ideal de neatins, fiind-că nici românii de aci nu sunt încă copti destul, votul universal. Este teoria reacționară în toată limpezimea ei; pentru reacționari poporul nu este nici odată copt.

Dar, d-l prim-ministru al guvernului liberal a mai făcut, cu prilejul declarațiunilor de mai sus și o alta, care are pe deoparte un interes general și pe de alta înseamnă o lovitură nouă pentru dobrogeni — și, pot adăuga, și pentru diferite elemente nedobrogene. Răspunzând unui senator din opoziție, d-l președinte al consiliului (toate citatele sunt după «Monitorul Oficial») a zis:

„Țin să declar că Constituțiunea recunoaște numai românilor dreptul de a se bucura de libertățile publice și nu pot deci să recunosc ca străinii să se bucure de aceleași drepturi de întrunire și de libertatea presei, de exemplu, ca și cetățenii români. Consider aceste drepturi constituționale numai pentru cetățenii români și așa am intențiunea să le aplic dincoace și dincolo de Dunăre“.

Până azi, străinii cu locuința în România aveau dreptul de întrunire și libertatea presei. Ei au uzat până acum de aceste libertăți cu tact și fără să dea vreo dată motiv de plângere. D-l prim-ministru liberal este însă contra acestor libertăți.

Impotriva acestei declarațiuni, care, de altminterlea, nu se întemeiază pe vreo chestiune de

drept, socot nimerit să reproduc dintr'o broșură intitulată «Condițiunea juridică a israeliților pământeni», apărută sub pseudonimul *Geny*, în 1898, un pasaj care arată că nici în drept — ca să nu mai vorbim de principii liberale și democratice — teza d-lui prim-ministru nu se poate susține.

În afară de israeliții pământeni, dar chiar străinii, în înțelesul juridic al cuvântului, pot ei fi lipsiți de aceste libertăți, fie prin măsuri administrative, fie chiar prin o lege ordinară, față de doctrina și de litera Constituției?

Răspundem categoric, nu!

Toți străinii fără distincție se bucură de aceste libertăți, și vom demonstra aceasta; asemenea vom arăta și cari sunt mijloacele pentru a preîntâmpina un abuz al administrațiunii în această privință.

Se face în adevăr o greșală de plâns, confundând exercitarea drepturilor și libertăților politice, cari sunt apanajul numai al românilor sau mai bine zis al cetățenilor români, cu drepturile și libertățile sociale și publice de cari se bucură toți acei cari se află pe solul României, fără nici o deosebire.

Această împărțire între drepturile politice și cele sociale și publice, o facem sprijiniți atât pe comentarii Constituției noastre, cât și pe desbaterile Constituantei și pe litera Constituției.

Art. 11 din Constituție glăsuște:

«Toți străinii aflători pe pământul României, se bucură de «protecțiunea dată de legi persoanelor și averilor în genere».

De vom cercetă studiile constituționale ale d-lui G. G. Meitani, vom vedea că d-sa face această diviziune între drepturile politice și cele sociale; astfel la comentariul articolului de mai sus, după ce arată originile și necesitatea celor politice, se rostește astfel despre cele publice ¹⁾:

¹⁾ Vezi G. G. Meitani, Studii constituționale, fascicula II, 1880, pag. 9.

«Am explicat deja ce înțelegem prin drepturi civile și publice sau sociale: Din raporturile dintre individ și individ naște familia: din raporturile dintre familie și familie naște societatea. De aci dar nasc drepturi ce le numim civile, cum familia, proprietatea, convențiunile etc.; de aci nasc drepturi ce le numim publice sau sociale, cum libertatea conștiinței, *libertatea întrunirilor* etc.; orice drept dar, care nu se rapoartă la participarea puterii publice—ceea ce numim drepturi politice—*este recunoscut și străinilor*; căci încă odată expresiunile din art. 11 «protecțiunea averii și persoanei lor» însemnează că se acordă străinilor și bucurarea drepturilor civile și a drepturilor sociale.

«Străinii ca și românii pot avea asigurat fructul muncii lor, și ei sunt siguri de libertatea lor individuală, și ei pot scrie liber prin presă, și ei pot vorbi în întruniri publice conform legilor întocmite».

Iar la studiul art. 26 din Constituție, articol care începe cu «românii au dreptul de a se întruni», d-l Meitani zice ¹⁾.

«Înainte de toate însă relevăm cu *hotărâre o eroare* ce s'a strecurat aci, în redactarea acestui articol. «Constituția zice: «românii au dreptul a se adună pacinici», de unde ar urmă că străinii nu se pot bucura de această facultate, ce este garantată tuturor locuitorilor țării de Constituția noastră. Nu se poate însă culege o asemenea înțelegere din această redacțiune, căci acest art. 26 este precedat de art. 11, și acest din urmă articol așază larg principiul că toți străinii aflători pe pământul României, se bucură de protecțiunea dată de legi persoanelor și averilor în genere. Cu ocaziunea dar a studiului nostru al unsprezecelea, am explicat pe larg vederile constituanților în privința aceasta. și la No. 267 și 268 am arătat că prin cuvintele protecțiunea averii și persoanei străinilor, legiuitorul a înțeles în 1866 că străinii se bucură în România de drepturile civile, sociale sau publice..... Ori cum noi însă cunoaștem că libertatea întrunirilor constituie

¹⁾ Ibid fascicola III, No. 394, pag. 204.

«un drept public și social, de care se bucură toți locuitorii țării fără excepție ¹⁾»

«..... Dreptul de întrunire este libertatea noastră individuală manifestată sub forma cea mai simțibilă, căci *el* consistă în facultatea ce ni se recunoaște de a ne consulta, de a discuta împreună, de a ne comunica ideile, de a ne aduna unii cu alții.... ¹⁾»

Trecem acum la o altă autoritate în materie constituțională, la distinsul profesor de drept public, d-l C. G. Disescu;

Iată ce ne spune d-sa în cursul de drept constituțional profesat la facultatea de drept din capitală: ²⁾

«Libertatea este dreptul omului de a-și desvoltă facultățile sale;.... această desvoltare în unitatea ei cere prin urmare trei condițiuni:

- «a) conservarea și desvoltarea persoanei noastre;
- «b) facultatea de a ne apropia lucrurile;
- «c) stabilirea raporturilor noastre cu ceilalți oameni.

«Fără aceste trei condițiuni nu poate să existe libertate deplină...

«Libertatea socială cuprinde libertatea muncii, din care naște dreptul de proprietate, libertatea industriilor, comer- ciului și profesiunilor, *libertatea cuvântului* și a corespundenței (în legătură cu dânsa libertatea presei), *libertatea de reuniune*, libertatea de asociațiune și libertatea de învățământ.

«Libertatea politică cuprinde dreptul de alegător, dreptul de eligibil, funcțiuni publice, de jurat.... după unii și dreptul de petițiune; eu însă cred că dreptul de petițiune nu este un drept politic, ci un drept social, după cum vom vedea mai târziu.... Constituția noastră enumără aceste libertăți și le garantează în art. 5 până la 30. Ele formează *drepturile* românilor, de și unele dintr'insele sunt comune și străinilor, adică le garantează tuturor ce se află pe teritoriul României.

«Libertățile comune românilor și străinilor se numesc li-

¹⁾ Ibid. op. cit. p. 204.

²⁾ Vezi C. G. Disescu. Curs de drept public, vol. I, p. 339.

«bertăți publice, așa: libertatea corespondenței, libertatea «muncei, a credințelor religioase, a reuniunilor pacifice etc. ¹⁾»

În debaterile Constituantei din 1866 deschizându-se discuțiunea asupra art. 11 și propunându-se un amendament, răposatul jurisconsult N. Blaremburg ia cuvântul și îl desvoltă cu cuvintele următoare ²⁾:

«Domnilor, voiu să explic în puține cuvinte de ce s'a «introdus de comitet această modificațiune la art. 9 (devenit «11. Nota noastră). S'a zis că străinii se bucură de aceleași «drepturi ca și românii, afară de cele politice; și știți pentru «ce? *pentru că sunt și drepturi publice*, adică drepturi cari «nu sunt *nici civile nici politice*, cum dreptul de a petiționa, «de a se întruni, etc.»

Nu mai vorbim de art. 24 din Constituție, care nu suferă nici o discuție sau controversă, proclamând sus principiul, «că se garantează tutulor libertatea de a comunica și publică «ideile și opiniunile lor *prin graiu*, prin scris și prin presă» și închipuiescă-și cinevă puțința de a-și comunica opiniunile *prin graiu, fără dreptul de întrunire*.

Din aceste citațiuni, din doctrina și litera Constituțiunei, credem a fi dovedit cu prisosință că toți străinii aflători în România se bucură pe deplin de dreptul de întrunire; de altfel art. 8 din însăși Constituție este peremptoriu în această privință și orice discuțiune rămâne înlăturată.

Art. 8 al. II glăsuște astfel:

«Numai împământenirea aseamănă pe străin cu românul pentru exercitarea *drepturilor politice*».

A *contrario* pentru exercitarea drepturilor publice și sociale în cari intră și cel de întrunire — după cum am dovedit — nu este nevoie de calitatea de cetățean român.

Și dacă străinii propriu ziși se bucură de acest drept, *a fortiori* israeliții pământeni, cetățeni *sui generis*, cum am

¹⁾ Ibid op. cit. p. 340.

²⁾ Vezi debaterile Constituantei. Imprimeria statului 1883 pag. 135.

zis, nu pot fi privați de această libertate, recunoscută lor chiar prin rapoarte oficiale.

Iată, într'adevăr, ce găsim într'un raport al regretatului bărbat de stat Mihail Kogălniceanu, din 1869.

În acel an luându-se mai multe măsuri administrative contra evreilor dela sate, guvernul francez prin reprezentantul său de aci, d-l Mellinet, a făcut oarecari demersuri la ministrul nostru de externe în favoarea israeliților. Ministrul de interne de pe atunci, Mihail Kogălniceanu, pus în cunoștință de demersurile Franței, adresă un raport colegului său dela externe, în care găsim următorul pasaj, (Bujoreanu, p. 816):

«..... În fine israeliții astăzi se bucură de mai multe drepturi constituționale. **Respectul domiciliului și al persoanei, „dreptul la învățământ salariat de stat, libertatea de „conștiință, de întrunire și de presă, toate acestea israeliții le au pe același picior ca și românii“.**

Incheerea ce reese din acest citat este că, dacă nici israeliților pământni nu li se pot lua libertățile elementare, cu atât mai mult nu pot fi considerați ca străini și deci nici fi expulzați dobrogenii proprietari de pământuri și pe cari legea din 1882 (al. 2, art. 2) îi „*consideră ca români*“. Nu este vorba, în ce privește pe dobrogeni, libertățile publice fiind (de oare-ce s'a păstrat regimul excepțional) la discreția prefectilor, pot fi privite ca și cum n'ar exista nici pentru români. Dar nu este exclus ca prefectii și guvernele să nu aplice măsurile excepționale cu toată asprimea lor, pentru români. Rămân străinii, cărora guvernul liberal, prin vocea autorizată a șefului său, le ridică libertatea presei și a întrunirilor. Și nu străinii străini, ci străinii cari, până la legea din Martie 1909 a guvernului libe-

ral, au fost cetățeni români și cari, în virtutea acestei legi, au pierdut însușirea aceasta. Legea zisă de drepturi politice, luându-le calitatea de cetățeni, ei vor fi desigur străini și deci supuși regimului despre care d-l președinte al consiliului a zis că are «intențiunea să'l aplice și dincoace și dincolo de Dunăre».

La drept vorbind, intențiunea d-lui prim-ministru liberal, nu se va putea aduce la îndeplinire decât cu greu. Autorii legii din Martie 1909 nu au cunoscut aproape de loc situațiunea *reală* din Dobrogea. Ei nu și-au dat osteneala s'o cunoască. Dobrogenii: categoriile înșirate la începutul acestui capitol, s'au bucurat de ceea ce am numit *drepturi dobrogene* sau *cetățenia mică*. Ei erau *cetățeni dobrogeni*. Legea din Martie 1909 crează *cetățeni români* din câțiva foști cetățeni dobrogeni. Dar, în vinovata ei ușurință, lasă la o parte, adică nu dă *cetățenia mare românească*, la mulți dobrogeni cari se bucurau de împământenirea mică. Întrebarea care se pune acum este: ce vor deveni cei cari până la 1909 s'au bucurat de drepturi *dobrogene* și cărora nu s'a acordat cetățenia română? Vor rămâne și mai departe cu drepturile lor vechi, dobrogene, sau vor fi străini și deci supuși situațiunii străinilor, de care a vorbit în termeni așa de amenințători d-l prim-ministru liberal? Dacă vor rămâne cu vechile lor drepturi, atunci vom avea în Dobrogea *două rânduri de cetățeni și două rânduri de liste electorale*: deoparte, noii cetățeni români creați prin legea din Martie 1909 și pe de

alta fostele categorii din Dobrogea, înlăturate dela beneficiile acestei legi. Incurcătura va fi pur și simplu de nedescurcat. Ce va face guvernul, nu știm. Dar justiția nu va putea să răpească dobrogenilor excluși dela cetățenia mare, cetățenia lor particulară, cea dobrogeană. Se va crea un adevărat chaos, și, desigur, că va trebui să se vie cât mai curând, dacă nu chiar în sesiunea parlamentară din 1910, cu o nouă lege care să pună ordine în turburarea creată de înaintașa ei din Martie 1909.

Dacă guvernul însă, după cum pare a reeși din declarația d-lui prim-ministru asupra străinilor, va socoti pe acei pe cari nu i-a asimilat drepturilor de dincoace de Dunăre ca străini, atunci aceștia vor fi pasibili, între altele, și de pedeapsa expulzării. Vom asista atunci la spectacolul culminant de nedreptate al expulzării unor oameni cari, deși *cetățeni dobrogeni*, vor fi considerați, pe temeiul interpretării reacționare a legii celei obscure și răpitoare de drepturi câștigate din 1909, ca străini. Presupunerea aceasta nu este o teamă neîntemeiată. Ea isvorește din fapte. În trecut—și într'un, trecut foarte apropiat—s'au expulzat cetățeni dobrogeni, oameni cu posesinne de stat în Dobrogea, cu pământ rural, cu drepturi câștigate în virtutea al. II, art. 2 din legea de organizare a proprietății imobiliare din Dobrogea ¹⁾. Ne va fi dat oare ca și după legea din Martie 1909 să vedem pe cei cari, în

¹⁾ Vezi Anexe. III.

intenția autorilor acestei legi, au fost coborâți la rangul de străini, pasibili, ei foști cetățeni și proprietari rurali, de expulzare? În țara noastră unde nu există simțul legalității și al dreptății, n'ar trebui să ne mire dacă și după legea din Martie 1909 s'ar aplică o asemenea măsură foștilor cetățeni.

„*Legea pentru acordarea drepturilor politice locuitorilor din județele Constanța și Tulcea*“, este una din cele mai puțin studiate, din cele mai superficiale, mai nedrepte și mai reacționare din multele legi ce merită aceleași calificative, votate în ultimii ani. Fără cea mai mică exagerare, se poate spune că ea este un monument de ușurință și de nedreptate. Este o lege înjghebată în grabă și alcătuită într'un spirit de suveran și adânc dispreț pentru drepturi și interese ce trebuiesc respectate și pentru principiile de libertate. Guvernul liberal nu și-a dat osteneala să studieze situațiunea din Dobrogea și interesele diferitelor categorii de locuitori de acolo. Impins din fire, după cum îi arată toate actele, să restrângă toate libertățile publice și să nu ție seamă de interesele străine lui, oricât ar fi de mari și drepte, el s'a întrecut la opera legislativă asupra Dobrogei.

O cercetare nepărtinitoare pune numai decât în lumină păcatele de *neertat* ale legii.

Am arătat la începutul acestui capitol categoriile de locuitori cari se bucurau în Dobrogea de drepturi, ce am denumit *drepturi dobrogene*, adică libertatea de a dobândi imobile rurale și de a alege

sau fi aleși în consiliile comunale, județene și de comerț. Le repet:

1) Cetățenii dobrogeni în virtutea cetățeniei otomane constatată pe ziua de 11 Aprilie 1877;

2) Cetățenii dobrogeni (cultivatori de pământ) în virtutea art. 2 al. ultim din legea asupra organizării proprietății imobiliare din Dobrogea.

Articolul acesta a fost aplicat în sensul pe care-l are în litera lui: cultivatorii aflați în 1882 în Dobrogea, români sau străini, au fost priviți ca cetățeni *dobrogeni*, adică cu acele drepturi politice locale pe cari le dă legea de organizare din 1880: dreptul de a alege și a fi ales în consiliile județene, în cele comunale, etc.

Vreme de treizeci de ani, al. 2 al art. 2 din legea pentru regularea proprietății imobiliare în Dobrogea (1882) a fost înțeles astfel. Nici nu se putea altminterlea, căci multe sate din Dobrogea, fiind compuse din locuitori neromâni, cum sunt cele nemțești, lipovenești etc., nici nu s'ar fi putut constitui măcar în consilii comunale, dacă nu s'ar fi dat, potrivit al. 2 art. 2 din legea dela 1882, drepturile dobrogene acestor locuitori.

De ce spun toate acestea? Fiindcă al. 2, art. 2 a fost lămurit în Cameră, cu prilejul discuțiunii ce a avut loc, de o declarație a raportorului ¹⁾. Intrebat dacă prin acest aliniat se dă cultivatorilor cetățenia română, raportorul a răspuns că nu, explicând

¹⁾ «Monitorul Oficial», No. 65, din 28 Februarie 1882. Ședința Camerii dela 27 Februarie 1882.

că cultivatorii sunt declarați români numai pentru a-și putea păstra pământurile rurale — stăpânirea de pământuri rurale fiind la noi legată de calitatea de român—iar nu și pentru a avea drepturi politice cetățenești. Cu alte cuvinte s'a reînviat instituția de *mică și mare* împământenire de pe vremea de tristă memorie a Regulamentului organic.

Această despărțire în două a unui drept care, în realitate, nu poate fi decât unic: adică, deoparte dreptul de a avea pământ rural și pe de alta lipsa de drepturi cetățenești, ar fi putut să aibă urmări grave în Dobrogea, dacă s'ar fi aplicat în sensul acesta nefiresc. Viața însă e mai tare ca tăgădele de dreptate. Al. 2, art. 2 din legea de împrumut a fost aplicat într'un sens liberal, dându-se cultivatorilor drepturile, ce, dacă li s'ar fi luat, nici n'ar fi putut exista în multe locuri viață comunală. Cultivatorii aceștia: români, germani, etc., s'au bucurat *de fapt* timp de decenii de exercițiul drepturilor locale. A trebuit să vie legea zisă de emancipare din Martie 1909 ca să le ia aceste drepturi și să creeze în Dobrogea o situație inextricabilă.

Al. 2, art. 2 din legea dela 1882 nu poate fi conceput altfel de cum a fost interpretat până acum de Curtea de casație, de administrația locală, de guverne etc. În discuțiunea din Martie 1909 asupra ultimei legi, în critica făcută proiectului guvernului, al. 2, art. 2 a fost înțeles așa cum s'a aplicat, nedându-i nimeni vreo altă tălmăcire;

3) În categoria aceasta intră românii cărora se poate aplica art. 9 din Constituție și

4) Românii de dincoace de Dunăre.

Toate aceste categorii aveau drepturi câștigate, erau înscrise în listele electorale din Dobrogea, erau privite ca având drepturi de cetățeni români și nu se îndoiau un moment că, dacă se va vota o lege de emancipare, vor fi trecute în regimul cel nou, neatingându-se dreptul nimănuia.

Față de această situație, ce face legea din Martie 1909 a guvernului liberal? În afară de faptul că, nu prin textul legii, ci printr'o declarație obținută în cameră de către d-l P. P. Carp, primul ministru s'a văzut nevoit de a recunoaște românilor basarabeni veniți în Dobrogea după anexare calitatea de cetățeni români: fie ei proprietari rurali sau nu, în afară de această mică concesiune, legea lasă pe din afară nenumărate interese. Situațiunea din Dobrogea a fost așa de puțin studiată, în cât dacă nu intervenea d-l P. P. Carp în discuțiune pentru a preciza drepturile românilor basarabeni la cetățenia românească, aceștia... ar fi fost scăpați din vedere. Din fericire, s'a găsit cine-va în Cameră care s'a ocupat de ei, și astfel românii basarabeni veniți în Dobrogea după 1877 vor trebui să fie înscriși în nouile liste electorale de cetățenie.

Alte categorii de locuitori au fost însă scăpați din vedere cu știință.

Legea din Martie 1909 nu dă dreptul decât la două categorii: 1) la locuitorii cetățeni otomani, cari aveau domiciliul real în județele Constanța și Tulcea în ziua de 11 Aprilie 1877 și 2) românilor din orice stat, fără privire către locul nașterii, *proprietari de imobile rurale în județele Tulcea și Constanța* și domiciliați acolo în ziua promulgării legii.

Opera cea mare de emancipare politică a guvernului liberal înlătură deci pur și simplu dela drepturi, fără a voi să știe de drepturi câștigate, pe cetățenii dobrogeni, cari zecimi de ani s'au considerat ca cetățeni români în virtutea art. 2 al. ultim din legea de organizare a proprietății rurale. Art. 2 al. ultim din această lege este categoric. El spune că toți cultivatorii cari la promulgarea legii (Martie 1882) vor fi găsiți cultivatori în Dobrogea, vor fi cetățeni *români*. Cu ce drept a ridicat noua lege la mii de oameni calitatea de cetățeni, recunoscută formal de o lege veche și consfințită printr'o practică de zeci de ani? In categoria aceasta intră o mulțime de locuitori de naționalitate ne-românească, cum și cei mai mulți români veniți de peste hotare. Legea din Martie 1909 deposedează de odată pe toți acei — neromâni — cari au beneficiat ani dearândul de dispozițiunea art. 2 al. ultim din legea rurală a Dobrogei de drepturile lor cetățenești, punându'i în situațiunea de ași perde chiar cetățenia dobrogeană, după cum am arătat mai sus.

În același fel se poartă cu locuitorii germani cari, ce e dreptul, nu au un text de lege în favoarea lor, dar cari au făgăduința că vor fi priviți ca români și, în consecință, vreme de un sfert de veac au și fost considerați ca atari, fiind înscriși în listele electorale.

«Ce să se facă cu nemții — se întreabă «Viitorul Dobrogei» no. 32 din 13 Septembrie 1909 — cari în anul 1882—1883 și 1884 *li s'au cerut declarații scrise că renunță la protecția străină*, după care s'au împrăprietărit cu pământ rural. Cum vor rămâne ei acum după 25—27 ani? Legea pe aceștia nu-i recunoaște cu vre un drept de beneficiere».

Legea zisă de emancipare ar fi trebuit, într'un avânt de liberalism, să acorde *tuturor proprietărilor de pământ* din Dobrogea și tuturor acelorora o veche posesiune de stat li-a consacrat cetățenia dobrogeană, să acorde, zic, cetățenia cea mare. Ea a trecut însă peste nenumărate interese, călcându-le toate în picioare.

Intrebarea care se pune acum este: Ce vor deveni toți acești oameni cari eri au fost cetățeni și azi nu mai sunt? Insist asupra acestei chestiuni, mă repet, fiindcă lucrul are o însemnătate deosebită. Legea din Martie 1909 arată cine va fi de azi înainte cetățean român. În mod logic și firesc, urmează ca acei cari nu intră în categoriile noiei legi să nu mai fie cetățeni români. Nemaî fiind cetățeni *români*, adică ne putând să aleagă depu-

tați și senatori, vor continua totuși să fie cetățeni dobrogeni, adică să fie înscriși în listele electorale din Dobrogea pentru comună, județ și cameră de comerț? Legea din Martie 1909 nu spune că se abrogă legile de organizare a Dobrogei din 1880 și cea rurală din 1882. Dacă nu sunt abrogate, atunci este cu puțință ca dobrogenii cărora nu s'a acordat cetățenia română prin legea din Martie 1909 să continue a fi cetățeni dobrogeni, adică să voteze la comune, județ și camere de comerț. În cazul acesta, după cum am spus și mai sus, vom avea în Dobrogea două rânduri de liste electorale: una pentru alegătorii de Cameră și Senat și alta pentru comunele și județele dobrogene, și două rânduri de cetățeni. Va fi cu alte cuvinte o adevărată babilonie.

Cercetând mai departe legea din Martie 1909, dăm de o altă nedreptate. Art. 3 al. b, spune că românii din orice stat, fără privire către locul nașterii, *proprietari de imobile rurale* și domiciliați acolo în ziua promulgării legii de față¹⁾, etc. se vor bucura de întregimea drepturilor politice. Legea a împărțit dar pe românii dobrogeni

¹⁾ Condițiunea cu domiciliul în ziua promulgării legii este o nouă restricțiune, căci se poate ca terenul să fie arendat vremelnic sau ca proprietarul să lipsească din alte motive. În cazul acesta *proprietarul de imobile rurale, român, nu va mai fi trecut în listele electorale ca cetățean.*

O altă restricțiune este la aliniatul *a* al aceluiași articol. Aci se acordă drepturile locuitorilor cari au fost cetățeni oto-

în două: acei cu proprietăți rurale, cărora s'au acordat drepturile politice, și acei fără de proprietăți rurale, cari au fost scoși din drepturi. Nu cunoaștem motivele cari au condus guvernul liberal și național la această împărțire arbitrară, artificială și fără de nici un rost sau înțeles. Noi nu înțelegem întru cât un român proprietar de imobile rurale e mai calificat să fie cetățean decât un român proprietar în oraș, un român comerciant, industriaș sau de profesie liberă? Guvernul n'a dat nici o lămurire de ce preferă proprietarii rurali și exclude dela drepturi pe cei cari nu sunt. Degeaba i s'a atras atențiunea în Cameră și în Senat asupra marei nedreptăți ce se face românilor dobrogeni, comercianți, industriași, avocați etc. Degeaba i s'a arătat că legea va crea anomalia ca în aceeași familie românească, unii membrii, proprietari rurali, vor avea drepturi și alții nu. El n'a voit să cedeze.

Am arătat în capitolele precedente, ce mare este procentul comercianților români în Dobrogea. Toți aceștia, veniți de peste hotare, au fost înlăturați de la drepturile politice. Ziarul «Românul dela Pind» din 15 Martie 1909, după ce arată că în Dobrogea s'au stabilit o mulțime de români macedoneni ca negustori, spune :

mani la 11 Aprilie 1877, dar cari n'au emigrat. De ce condițiunea din urmă? După 1877 au emigrat o mulțime de turci cari apoi s'au reîntors. De ce să li se ia acestora drepturile politice?

«Dacă s'ar face o statistică, s'ar vedea clar că la anexarea acestei provincii, tot comerțul mare și mic eră acaparat numai de străini. Astăzi, grație muncii lor titanice (a românilor macedoneni) și cinstite, ne putem fâli că avem și noi o clasă comercială românească. Astfel fiind lucrurile, ne miră că proiectul de lege votat de Senat a fost amendat tocmai în dauna acestei clase. Faptul acesta este o mare greșală, o crimă națională chiar».

Legea din Martie 1909 va avea ca rezultat că foarte mulți români dobrogeni, cari au fost înainte agricultori și deci cetățeni dobrogeni și apoi și-au schimbat profesiunea, cum și copiii lor, cari nu sunt agricultori, dar cari au fost cetățeni dobrogeni, nu vor mai fi.

Comisiunea conservatoare însărcinată în 1905 cu studierea chesțiunii drepturilor politice pentru dobrogeni, a fost mult mai liberală ca guvernul și Parlamentul liberal. Ea n'a împărțit pe români în două, n'a favorizat pe proprietarii de imobile rurale și deposedat de cetățenie pe românii de alte profesii, ci, după cum am arătat, a cerut ca toți să fie declarați cetățeni români și, fiindcă intrau sub regimul articolului 9 din Constituție, să fie votați pe o listă alăturată de legea de emancipare.

Cererea Comisiunii se explică prin aceea că, după Constituție, articolul 9, românii de sânge, necetățeni, pot căpăta recunoașterea (așa este cel puțin interpretarea multora, interpretare ce nu-mi însușesc) în mod colectiv pe o listă, iar nu indi-

vidual. La votarea legii din Martie 1909, s'a adus proiectului învinuirea de anticonstituționalism, fiindcă el declară cu dela sine putere ca cetățeni români pe românii cari intră în categoria articolului 9 din Constituție. Părerea noastră în această privință este că articolul 133 din Constituție, pe care l-am reprodus, dă legislaturilor ordinare dreptul să facă orice, în cadrul Constituției, cu Dobrogea. Guvernul s'a pus pe același tărâm, dar nu ca să ajungă la măsuri larg liberale și pe temeiul art. 133, interpretat astfel, să dea drepturi politice la toți acei cari le avusesse și înainte, ci să facă clase între români și să excludă pe alții. Sunt jurisconsulți a căror părere este că guvernul a călcat Constituția, articolul 9. Părerea noastră este că nu. Dar dacă într'adevăr o va fi călcat — și când nu se calcă la noi Constituția? — cel puțin s'o fi făcut în bine, nu în rău.

D-l M. Antonescu este de părere că s'a călcat Constituția. În «Epoca» din 22 Martie 1909 — legea fusese deja votată de Senat, dar nu încă și de Cameră — d-l Antonescu a publicat un articol asupra acestei chestiuni, din care extragem pasagiul care urmează, întâiu pentru a arăta opiniunea acelor cari socot că legea este neconstituțională și al doilea pentru a pune încă odată în evidență superficialitatea ei. D-l Antonescu lămurește riscurile la cari expune legea pe viitorii aleși ai Dobrogei în Cameră și Senat. D-sa spune:

21 «Dacă textul proiectului, așa cum a fost votat de Senat, va deveni lege (a devenit lege așa cum l'a votat Senatul (N. Aut.), pe lângă nesocotirea dispozițiilor constituționale, *se va crea o situațiune curioasă pentru mulți din noii cetățeni ai Dobrogei.*

Românii de origină, cari vor dobândi drepturi politice fără a fi fost recunoscuți, conform art. 9 din Constituțiune, *vor fi cetățeni numai în această provincie, vor fi alegători sau aleși numai acolo. Dacă se vor strămută în altă parte a țării, ei vor fi considerați ca străini.*

Și dacă vor voi să dobândească deplina cetățenie românească în restul țării, vor fi nevoiți să ceară recunoașterea prin Corpurile Legiuitoare.

Ar fi desigur o gravă anomalie ca un deputat dobrogean să fie nevoit a cere recunoașterea sa ca să devină cetățean român.

Dar ce trebuință este să punem populațiunea din Dobrogea într'o pozițiune politică așa de încurcată? De 30 ani Dobrogea a fost alipită de România. În acest interval ea a făcut progrese însemnate și s'a arătat demnă de încrederea și iubirea noastră. Prin urmare, datori suntem să ștergem deosebiri ce există încă în legislațiune și să facem ca Dunărea să înceteze de a fi un hotar de drepturi între cele două părți ale țării și să rămână numai o arteră de viață pentru patria comună.

Ministrul de interne, în expunerea de motive a proiectului, cu drept cuvânt se exprimă ast-fel: „*Nu se putea trece în mod brusc dela regimul de sub stăpânirea anterioară la o asimilare deplină cu românii din punctul de vedere al vieții constituționale. Azi însă starea de tranzițiune trebuie să înceteze....*“

Cu toate acestea, dispozițiunile proiectului nu concordă cu cuvintele ministrului, căci starea de tranzițiune va continua pe cât timp nu va fi identitate de drepturi și datorii între toți cetățenii țării, pe cât timp va mai există o naționalitate dobrogeană deosebită de naționalitatea română.

Pentru ca să ajungem la realizarea aspirațiilor dobrogenilor și a dorinței noastre a tuturor, ar trebui ca acordarea drepturilor politice să se facă în așa mod în cât cine este cetățean în Dobrogea să fie cetățean în toată țara, pentru ca astfel să se cimenteze cu desăvârșire unirea indisolubilă dintre cele două părți ale aceleiași Patrii.

Și ca să îndeplinim acest scop nu există obstacol în adevăr serios. Guvernul ar putea institui îndată mai multe comisiuni compuse de magistrați și funcționari administrativi în diferite centre din Dobrogea, cu misiunea de a constata cari sunt românii de origine având condițiunile de a fi recunoscuți conform art. 9 din Constituțiune. Intr'o lună mult două, s'ar putea forma liste complete din toate părțile Dobrogei, pentru că, după cum se vede chiar din expunerea de motive, administrațiunea din Dobrogea s'a ocupat de statistica populațiunii pe naționalități și are elementele necesare pentru acest sop. Și fiindcă pentru recunoaștere, Constituțiunea nu cere, ca pentru împământenire, legi individuale, printr'o singură lege se poate vota o listă ori cât de mare. In așa mod *s'ar înlătura această cetățenie bizară, specială pentru o parte a țării și s'ar introduce în Dobrogea o reformă trainică, lipsită de complicațiuni și controverse.*

Legea s'a votat așa cum nu a dorit d-l M. Antonescu. In Senat, raportorul a declarat că noii cetățeni din Dobrogea vor avea aceleași drepturi ca și cei de dincoace de Dunăre, adică dacă se vor strămuta în partea aceasta, vor putea dobândi imobile rurale și vor putea alege sau fi aleși. Nu știm dacă declarațiunea aceasta va face cu neputință situațiunea de care vorbește d-l Antonescu. Se poate că da, dar se poate și altmintrelea. Atunci?

In orice caz, legea cea nouă este plină de „*controverse și complicațiuni*“. Ea a fost întocmită cu

atâta ușurință, în cât va da naștere, în Dobrogea, la anomalia din cele mai grave.

Legea este brutală. Ea nu recunoaște posesiunea de stat; înscrierea în listele electorale nu este pentru ea o presumpțiune de cetățenie. În proiectul guvernului eră și scris negru pe alb că înscrierea pe listele electorale dobrogene nu e o presumpțiune pentru a reclama cetățenia. Comitetul delegaților Senatului a șters însă aceasta, dar nu pentru a da un avantaj acelor cari se puteau prevala de presumpțiune. Chestiunea având o mare însemnătate practică pentru dobrogeni, reproducem observațiunile făcute la Senat de d-l N. Economu în această privință și răspunsul negativ al raportorului, d-l C. Nacu:

D. N. *Economu*: Altă observație, cu totul diferită de aceea care s'a adus am să fac eu, d-lor senatori.

În proiectul prezintat de onor. guvern, la partea finală a acestui articol 3, se vede următoarea dispozițiune:

«Înscrierea pe listele electorale de comună, județ sau cameră de comerț, nu constituie pentru cei înscriși presumpțiunea că îndeplinesc condițiunile de a fi alegători».

Când acest proiect de lege a venit în discuțiunea senatului, eu am ridicat următoarea obiecțiune și mi-a părut bine că atunci eră față și d-l ministru.

Obiecțiunea eră aceasta:

Este nedrept — ziceam eu — pentru că dacă acești locuitori în decurs de 30 de ani și mai bine au exercitat dreptul de alegător, fie la alegerile comunale, fie la cele județene, este nedrept ca acum să nu le mai dăm aceste drepturi, cari trebuiesc să fie considerate pentru dânșii ca un drept câștigat.

Cel puțin pentru dânșii este o presumpțiune că pot să uzeze de aceste drepturi politice ca să-și exercite dreptul de alegător, fie la comună, fie la județ, fie la cameră, fie la senat.

În urma acestei legi mi s'a obiectat că nu se poate ca aceste liste electorale să fie primite nici ca o presumpțiune că a fost bine înscris în liste și că în trecut a votat. În proiectul prezintat acum de comitetul delegaților se înlătură această dispoziție, nu se mai vorbește de ea; ne mai vorbindu-se de această parte finală, rămâne ca presumpțiune?

D. *raportor C. Nacu* : Nu.

D. *N. Economu* : Nu? Veți explica d-voastră.

Am crezut că d-voastră ați înlăturat această ultimă dispoziție și ați primit cel puțin în principiu observațiile mele, că cei cari au fost înscriși până azi în listele electorale de comună și județ pentru ei le servește de presumpție oarecare, și cei ce ar voi să conteste acest drept pot, dar pentru ei este o presumpție.

Dar, d-lor, trebuie să vă gândiți cu ce ar putea dovedi locuitorii din Dobrogea că la 1877, 11 Aprilie, ei locuiau în Dobrogea; care ar fi mijlocul de dovadă prin care să stabilească aceasta, atunci când nici lista electorală în care a figurat în decurs de 25, 30 de ani nu este de ajuns pentru a face această dovadă.

Așă dar, posesiune de stat nu, presumpțiune nu. Într'adevăr, cum vor putea locuitorii din Dobrogea să dovedească că la 11 Aprilie 1877 au avut *domiciliul real*? Dacă pentru guvern, nu înseamnă nimic înscrierea timp de zeci de ani în listele electorale dobrogene pe temeiul art. 3 din legea de organizare a Dobrogei din 1880 (dispozițiunea că devin cetățeni români acei cari la 11 Aprilie 1877 au fost cetățeni otomani), ce pot face locuitorii cari, de bună credință, știind că li s'au recunoscut odată drepturile, n'au mai păstrat actele doveditoare? Cum se poate cere unor oameni ca să și păstreze dovezi de cetățenie după 30 de ani?...

Și mai trebuie să se noteze un alt fapt, nu mai puțin restrângător de drepturi ca cele arătate. Articolul 3 din legea de organizare a Dobrogei spune: «Toți locuitorii din Dobrogea cari, în ziua de 11 Aprilie 1877, erau cetățeni otomani, devin și sunt cetățeni români». Articolul 3 al. a. al legii din Martie 1909 cere ca foștii cetățeni otomani să și dovedească nu numai cetățenia, dar și *domiciliul real*. Dispozițiunea articolului 3 din legea cea nouă calcă deci drepturile ce rezultă din legea de organizare din 1880. Ea este mai restrictivă ca aceasta și înlătură drepturi câștigate. Am arătat că legea cea nouă cere ca beneficiarul articolului 3 al. a să nu fi emigrat nici odată. Legea din 1880 nu pretinde aceasta.

Dobrogenii au așteptat 30 de ani ca să se aducă la îndeplinire făgăduiala făcută în Manifestul domnesc care li s'a adresat în momentul ocupării provinciei. După așa o lungă așteptare, li s'a hărăzit o lege care este tocmai contrarie nădejdlor și legitimelor lor aspirațiuni; o lege anti-liberală și anti-democratică, o lege care lasă în suspensie nenumărate chestiuni, care calcă în picioare drepturi câștigate și înrăutățește, în loc să îmbunătățească, situația a zeci de mii de oameni; o lege care crează probleme noi și grele, controversate și complicațiuni; o lege ușuratică care va da naștere la un adevărat haos în Dobrogea; cu un cuvânt o lege superficială, nestudiată și rea, pornită dintr'un spirit reacționar, dintr'un suflet mic.

Nu se poate caracteriza altfel o lege care, în loc să emancipeze politicește o populație care așteaptă de 30 de ani aceasta, lasă să subziste regimul excepțional, scoate din drepturi politice mii de oameni, descetățenește fără nici un motiv rațional nenumărați români și nu se preocupă de interesele tuturor acestora.

Brutalității noiei legi nu știm dacă i se poate găsi pereche în toată legislația noastră. O delegațiune de țărani germani din Dobrogea, venită să protesteze pe lângă d-l prim-ministru în contra excluderei ei dela beneficiile noiei legi, a primit răspunsul rece ca să se adreseze Parlamentului pentru... a cere naturalizarea. Foștii cetățeni cari erau în drept să crează ca, în momentul cel mare al emancipărei, vor fi încetățeniți în bloc, sunt azi trimiși să umble ani și ani prin București pentru a obține fiecare dela Parlament naturalizarea — pe care, bine înțeles, nu o vor obține, dată fiind greutatea funcționării împământănelor individuale prin Parlament. Legea cea nouă zisă de drepturi politice a fost o execuțiune în masă a drepturilor cetățenești a mii de locuitori dobrogeni.

Mihail Kogălniceanu a zis: Nu prin prigoniri am liniștit Dobrogea, ci prin legi și măsuri liberale. Ce distanță dela politica generoasă, largă și democratică dela 1880 și 1882, când s'a dat tuturor: român, bulgar, turc, lipovean, german, pământ de muncă, cetățenia română, libertatea școlară și religioasă, la politica, făcută de un guvern

ce și zice liberal, din 1909, când se ia cetățenia unei mari părți din naționalități, când se exclud dela dânsa chiar români și se păstrează un regim anti-liberal!...

Căci legea cea nouă, strâmtă peste tot, nu se mărginește numai la măsurile, unele reacționare, altele pur și simplu inexplicabile pentru orice minte omenească, descrise mai sus, ci mai are și alte dispozițiuni nefaste. Astfel, prin articolul 4 numește pe prefect în comisiunea care va avea să întocmească cele dintâiu liste electorale. Legea electorală dă tribunalelor grija de a întocmi aceste liste. Guvernul liberal a ținut însă să introducă și aci măsuri excepționale. E drept că din comisiune va face parte și un membru al curței de apel din Galați și președintele tribunalului local (la fiecare județ), dar cum acești doi din urmă nu cunosc împrejurările locale în amănunt, întocmirea listelor electorale va cădea în sarcina prefectilor. Listele vor trebui să se întocmească cu o repeziciune fulgerătoare. Guvernul a hotărât, printr'un decret din 12 Octombrie 1909, ca până la 1 Decembre ¹⁾ 1909 să se și alcătuiască listele. Adică *numai o lună și jumătate* pentru o lucrare grea și complexă, grea și complexă fiindcă, după cum am arătat, legea este foarte puțin limpede și plină de complicațiuni și controverse. Timpul scurt pe care guvernul l-a

¹⁾ Acest termen s'a prelungit până la 1 Februarie 1910 vezi Monitorul No. 187 din 18 Novembre 1909.

acordat comisiunilor, arată din nou cât de puțin cunoaște adevărata stare de lucruri din Dobrogea și ce puțin îl preocupă gândul de a face dreptate la toată lumea. Mulți locuitori nici nu vor avea timp să ia cunoștință de lucrările comisiunilor.

O altă derogare (articolul 5) dela legile comune — legea nouă e plină numai de excepțiuni și derogări — este că alegătorii colegiului III din cele două județe dobrogene, vor vota «în atâtea secțiuni câte plăși sunt în fiecare județ». Alegătorii colegiului III nu se vor aduna la orașul de reședință, ceea ce înseamnă că, în plăși, presiunea administrativă fiind mai ușoară ca mai grea de controlat, colegiul III din Constanța și Tulcea e condamnat să fie guvernamental!

Incheierea

Ea reese limpede din cele spuse în capitolele precedente.

În Dobrogea există pentru noi trei interese mari :

Unul economic

Unul național și

Unul politic.

Interesul economic este dezvoltarea cât mai intensă a Dobrogei. Cele două județe dobrogene au un pământ bogat, au mine, au bălți, au Dunărea și portul Constanța. Dobrogea are nevoie de brațe și capital pentru a pune în valoare marele ei avuții naturale. Ii trebuiesc căi de comunicațiune în nu-

măr mare, șosele și căi ferate. Constanța trebuie declarată porto-franco sau cel puțin o zonă dintr'însa, pentruca să poată rivaliza cu Odesa și să devie unul din centrele comerciale și industriale cele mai însemnate ale Orientului european. Dobrogea, pusă în valoare, va da țării destule venituri, ca să poată să întreprinză acolo lucrări tehnice mari și să facă din Delta un ținut care să poată absorbi zeci de mii de familii de plugari și pescari români.

Interesul național este ca să colonizăm locurile ce am numit slabe din punct de vedere național cu români. Interesul național se confundă cu cel economic, fiindcă tot aci intră și colonizarea Deltei și împrăștierea elementelor românești pe pământurile statului.

Interesul politic, din punctul nostru de vedere, sincer liberal, este ca să se reia față de dobrogeni, față de toți dobrogenii, români și neromâni, firul politicei lui Mihail Kogălniceanu. Libertate pentru toți și drepturi politice pentru toți! România este destul de tare în Dobrogea ca să poată face asemenea politică. Ea poate s'o facă, dacă nu din credință pentru principiile liberale și civilizate, dar din interes. Căci interesul ei, un interes național superior, este ca să arate lumii întregi, ca să arate vecinilor dela miază-noapte și miază-zi, dela răsărit și dela apus, că România respectă limba fiecărei naționalități din Dobrogea și din țară și drepturile fiecăreia din ele. Țara noastră trebuie să

aibă o politică liberală luminoasă, pe care nici-o pată să n'o întunece; nici o pată, nici o silnicie, nici o călcare de drepturi. Suntem un stat unitar etnicește, populațiunile de altă origină sunt în număr neînsemnat, poate nici 8⁰/₀ din populațiunea totală, și când puterea noastră e așa de mare, putem și *trebuie* să fim largi în drepturi, mărimi-moși în libertăți.

Legea pentru acordarea drepturilor politice locuitorilor din Dobrogea este tocmai contrariul de ce spunem noi că ar trebui să fie linia de conduită a României. Ea nu pleacă dela niciun punct de vedere mai înalt și ajunge la chaos, la nedreptate și la continuarea regimului excepțional.

Lupta pentru emanciparea politică a Dobrogei, n'a încetat deci. De regretat este numai că foștii luptători din Dobrogea s'au grăbit înainte de vreme să se despartă în partide politice. Ar fi fost de înțeles aceasta, dacă s'ar fi obținut într'adevăr asimilarea politică cu românii de dincoace de Dunăre. Altfel, eră de datoria lor să rămâe uniți pentru a nu încetă cu sforțările până la căpătarea unei legi de emancipare pentru toți.

Lupta va trebui să continue, fiindcă au câștigat puțin și s'au desmoștenit mulți.

F I N E

CHESTIUNI A N E X E

INAINTEA PARLAMENTULUI

- 1) O interpelare.
- 2) Tablou de hotărâri contradictorii în materie electorală.
- 3) O hotărâre juridică importantă.
- 4) Hotărâri juridice relative la cetățenia dobrogeană.
- 5) Legea de organizarea Dobrogei din 9 Martie 1880 cu modificările din 30 Martie 1886.
- 6) Legea pentru regularea proprietății imobiliare în Dobrogea din 3 Aprilie 1882 cu modificările din 1884, 1885, 1889 și 1893 ¹⁾.
- 7) Inalt ordin de zi către oaste din 14 Noiembrie 1878. (Clișeu-manuscris de Mihail Kogălniceanu).

---

¹⁾ Vezi legea pentru acordarea drepturilor politice din Aprilie 1909 pagina 230 iar expunerea ei de motive pagina 227.

I.

CHESTIUNEA DOBROGEI

INAINTEA PARLAMENTULUI

Cuvânt rostit în Adunarea deputaților de Vasile M. Kogălniceanu, deputat al colegiului al III-lea de Roman, în ședința dela 29 Ianuarie 1899.

Textul interpelării

Am onoare a interpelă pe d-l ministru de interne asupra modului inaugurat de d-sa, cum se efectuează acum, după 20 de ani dela anexarea Dobrogei, alegerile comunale în România transdanubiană.

Crede d-l ministru de interne că este nimerit, acum, după 20 de ani de administrație românească în Dobrogea, de a împărți cetățenii dobrogeni pe naționalități, când țara și ei sperau a fi, în fine, găsiți ați și pe deplin asimilați?

Crede d-l ministru de interne că pe când populațiunea de acolo eră autorizată să creadă că după 20 de ani de anexare cel puțin dreptul de alegător comunal să fie mai întins ca cel de astăzi, care este mai restrâns decât dreptul comunal otoman din vremea posesiunii Turciei, — să ordone măsuri atât de restrictive și anti-liberale, cari nu au fost aplicate de nici un guvern!

Pentru cetățenii Dobrogei această măsură luată de d-l ministru de interne, în urma îndemnului prefectului dela Tulcea, e fără nici un motiv, și dacă este o măsură generală pentru Dobrogea, atunci cum se calcă legea? căci în celelalte co-

mune urbane și rurale ale Dobrogei, alegerile s'au făcut cu un singur colegiu, nedivizând alegătorii pe naționalități și neîmperechindu-i după plac.

Nu crede d-l ministru de interne, că față cu abuzurile și ilegalitățile ce se fac zilnic de administrație aplicând după plac un paragraf din legea excepțională a Dobrogei, combinat cu un alt paragraf din legile țării, ar fi mai bine și, legal să aplice legea pentru alegerile comunale votată la 1886, pentru motivul că acea lege nu face nici o excepțiune pentru Dobrogea și trebuie deci privită ca executorie și în Dobrogea?

Nu crede d-l ministru de interne că administrarea Dobrogei cu modul cum se aplică articolul 29 din legea de organizare a Dobrogei este mai mult decât dăunătoare intereselor noastre naționale și că legile excepționale nu servesc decât prefecților ca arme și răsbunare și atotputernicie, sistem care a produs în spiritele cetățenilor dobrogeni confuziune, nesiguranță, umilire, și o piedică la dorința unanimă a dobrogenilor de a se apropia cât mai mult de patria-mumă, făcând în toate privințele corp din corpul României?

D-l președinte: D-l Kogălniceanu are cuvântul pentru dezvoltarea interpelării d-sale, adresată d-lui ministru de interne.

D-l V. M. Kogălniceanu: D-lor deputați, este o chestiune foarte importantă pentru noi chestiunea care o aduc astăzi înaintea debaterilor d-voastră, este vorba de Dobrogea.

D-lor deputați, chestiunea Dobrogei în rare ocaziuni a fost adusă înaintea Parlamentului, deși ea este pentru țara noastră de o importanță capitală.

Dacă în alte împrejurări ne-am putut închipui o Românie existentă fără Basarabia sau Oltenia, astăzi cu greu ne-am putea gândi că România ar mai putea exista fără Dobrogea. Astăzi Dobrogea este pentru țara românească ceea ce sunt plămânii pentru om; Dobrogea este plămânul comercial al țării, și de astăzi înainte nu ne putem închipui, decât numai tremurând, ideea că România ar putea să mai existe vre-o dată fără Dobrogea.

Din nenorocire însă, de douăzeci de ani, de când posedăm această provincie, nu am făcut absolutamente nimic pentru ea, ba încă, din contra, am făcut totul pentru ca să o aducem într-o stare mai rea decât cum am fost adus sârmana Basarabie.

Dacă la începutul anexării Dobrogei trecerea ei de la o stare atât de înapoiată la una prea înaintată ar fi fost prea bruscă, această provincie a fost pusă sub un regim de guvernare excepțional; aceste legi excepționale dacă își aveau rațiunea lor acum douăzeci de ani în urmă, ele nu mai au rațiunea de a mai exista azi, căci la o stare nouă de lucruri se impune pretutindeni și un regim nou.

Au trecut de atunci 20 de ani și nu numai că legile excepționale domnesc acolo, dar încă ne servim de aceste legi cu toată asprimea, și tocmai aceasta constituie o incapacitate flagrantă a guvernelor, care în timp de 20 de ani n'au putut face un pas pentru ameliorarea Dobrogei și asimilarea dobrogenilor.

D-lor deputați, în timp de 20 de ani, alegătorii dobrogeni au votat cu toții la o laltă, așa cum votăm și noi, cu un singur scrutin de listă, cu un singur colegiu.

Acum, după 20 de ani, d-l ministru de interne, sfătuit rău de prefectul de Tulcea, împarte pe dobrogeni pe naționalități, ba mai mult, face două scrutine de listă, unul cu 4 consilieri și altul cu 2 consilieri, și ceea ce este mai straniu e că majoritatea naționalităților votează *doi* consilieri comunali, iar minoritatea naționalităților votează majoritatea consilierilor, adică *patru* consilieri, deși guvernul are dreptul de a numi a treia parte din membrii consiliului comunal, plus că pe primar îl numește tot guvernul.

În Dobrogea sunt 9 membrii într'un consiliu comunal urban, din cari 6 se aleg și 3 se numesc de guvern.

Să vedem cum s'a procedat cu ultimele alegeri dela 4 Noembrie a. c.

În 6 Octombrie se anunță alegătorii *urbei Constanța* că sunt convocați într'un singur colegiu pentru alegerea consilierilor comunale, pentru ziua de 1 Noembrie; la 13 Octombrie,

ora 1 p. m., d-l ministru de interne telegrafiază prefectului de Constanța și îi dă ordin să se revoace ordinul dat dela 6 Octombree și alegerile să se facă *pe naționalități*, conform unui articol 53, din legea Dobrogei, rigoare ce nu s'a întrebuințat nici o dată, articol care, prin neaplicarea lui timp de 20 ani, căzuse în desuetudine.

În ziua de 13 Octombree, d-l ministru a dat depeșa prefectului de Constanța și tot la 13 Octombree prefectul dă ordin primăriei. În ziua de 13 primăria face afișele și tot la 13 alegătorii iau cunoștință de acest fapt!

Se constată din dosar că toate aceste noi afișe și acte sunt antidatate și deci false. Aceasta n'ar avea mare importanță, însă chiar lista de alegători care îi împarte pe naționalități, este făcută la 19 Octombree și deci lista nu mai satisface condițiunile cerute de articolul 23 din legea comunală, care prevede că toate aceste formalități trebuiau să fie făcute și cunoscute de alegători cu 15 zile înainte de alegeri, lucru principal în materie electorală. La votare, cei cari au votat nu s'au trecut pe listă, așa că ușor a putut vota unul de două ori. Dar trec peste toate acestea.

Pe când în Constanța se fac două secțiuni: într'una *grecii și românii*, iar în cealaltă toate celelalte naționalități, adică turcii, tătarii, bulgarii, israeliții, germanii și altele, pe când lucrurile se organizează astfel în orașul Constanța, în orașul Tulcea, în secțiunea I-a, vedem toate naționalitățile, adică *românii, rușii, grecii, armenii, germanii, ovreii, turcii, tătarii, italienii* și celelalte naționalități, iar în secțiunea II-a vedem numai pe *bulgari*. Prin urmare, la Constanța, românii sunt la un loc cu grecii, iar la Tulcea românii sunt la un loc cu toate celelalte naționalități, afară de bulgari.

De sigur, dacă asemenea interpretare s'ar da lelei electorale în Ungaria, de sigur, dacă ungurii ar vrea să majorizeze cu acest sistem pe românii din Transilvania, atunci am protestă cu toată energia, și am avea mare dreptate; dacă această măsură nu ar fi parțială, ci generală, încă ar fi un *sistem, deși barbar*; dar când ea se aplică *numai* în orașele Tulcea

și Constanța, iar în celelalte orașe și sate *nu*, când ea se aplică în diferite feluri și numai unde convine, atunci această măsură este arbitrară, vexatorie și menită de a resculă spiritele cetățenilor, menită de a crea una, acolo unde nu există, o chestiune a naționalităților. Și nu este bine ca noi, cari mai ieri am protestat contra legilor nedrepte îndreptate în potriva românilor din Transilvania, să uzăm, în Dobrogea, de proceduri și mai arbitrare.

Fiindcă lucrurile se petrec la noi, de aceea deabea s'a găsit un glas care vine să aducă la cunoștința parlamentului aceste fapte cari mărturisesc că nu știu dacă sunt cunoscute de cinci sau șese deputați din cameră.

Dar să vă mai arăt, d-lor deputați, și alte ilegalități:

Art. 50 și 51 din legea pentru organizarea Dobrogei, zic: Nimeni nu va putea vota la colegiul comunal dacă nu plătește o dare de 30 de lei la orașe și de 18 lei la sate. Și, cu toate acestea, ați introdus toți funcționarii cari nu plătesc nici un cens și aceasta numai pentru a majorisa numărul alegătorilor independenți.

Să mă credeți, d-le ministru, că n'am pretențiunea să zic că numai noi, românii autochtoni «get-beget», suntem români, și cei deveniți români prin legea din 1880 n'ar fi români ca și noi. Eu nu fac paradă, nici monopol de patriotism, și zic că sunt tot așa de români cei de azi odată împământeniți, ca și cei din moși-strămoși români.

Alegătorii dobrogeni, anul acesta, au deschis porțile și celor fără cens, dând drept de vot la peste 200 de români funcționari fără censul de 30 lei cerut de lege, și nimeni n'a contestat, nimeni n'a protestat, numai și numai pentru că toți cetățenii Tulcei și Constanței, de orice naționalitate, vibrează unanima dorință de a se apropia cât mai mult de patria-mumă și de legile în vigoare peste Dunăre.

Să vedeți acum, d-lor deputați, ce face prefectul de Constanța. D-sa distribue naționalitățile după placul său, de ex.: d-lui Grigoriu, armean, îi zice: d-ta ești român, ai să votezi la secția românească.

Pentruce? Pentrucă d-l prefect erà sigur de acest vot. Ace-laş lucru cu d-l Klein, care după mine, nu poate intrà în ca-tegoria secţiunii I, şi tot aşa cu d-l Vasile Petru, albanez şi Dumitru Marcu, bulgar; pe când în privinţa d-lui Rainu şi familiei d-sale, licenţiat al facultăţii din Bucureşti şi ofiţer în rezervă, d-l prefect îi zice: d-ta nu eşti român, eşti bulgar, vei votà la secţiunea străinilor.

Aşa fiind lucrurile, d-lor deputaţi, eu cred că nu poate existà o jignire mai mare pentru cetăţenii aceleiaşi ţări decât a le zice, după trebuinţa ce ai pentru a-ţi asigura succesul alegerii: d-ta eşti român, d-ta eşti armean, d-ta eşti bulgar, etc. Nu acesta este, d-le ministru de interne, mijlocul prin care ne-am puteà atrage simpatia locuitorilor dobrogeni, ci, din contra, este un nenorocit sistem prin care noi înşi-ne creiăm acolo sentimente anti-naţionale, anti-româneşti.

În loc ca prefectul de Constanţa să primească dela d-voastră, ministru de interne, instrucţiuni în sensul că e dator să aplice legea electorală în vigoare în România, speriat de d-l prefect de Tulcea cu fantomă agitaţiunilor bulgare, daţi ordine arbitrară şi vexatorii. Nu existà, d-le ministru, o agitaţiune bul-gărească şi nici poate existà o asemenea agitaţiune în Do-brogea. Nu vorbesc de pretenţiunea tânărului principat bulgar asupra Dobrogei, care a mai fost tot a noastră, dar românii de origină bulgară din Dobrogea se găsesc în imposibilitatea numerică, chiar dacă ar aveà aspiraţiuni nesănătoase, căci sunt în număr de 30.000 faţă cu o populaţiune românească de 300.000 de locuitori. În judeţul Tulcea sunt 20.000 de români de origină bulgară, iar în judeţul Constanţa abia numai 10.000.

Şi în total, românii din Transilvania şi alte ţări avem 150.000, afară de naţionalităţile celelalte, cari au aceleaşi interese ca şi noi, şi vă pot spune că şi bulgarii din Dobrogea se con-sideră şi sunt buni români, dar ei sunt jicniţi de reaua ad-ministraţiune. În 20 de ani s'au schimbat la Tulcea 15 pre-fecţi şi în timp de 20 de ani tot ce a fost mai rău ca func-ţionar, mai abuziv, mai venal, l-am trimes în Dobrogea; n'am

căutat să imităm pe Austro-Ungaria care, în Bosnia și Herțegovina, a trimis funcționarii cei mai buni, cei mai cinstiți, cei mai apți, și i-au lăsat acolo 20 de ani, fără să-i schimbe, în cât un prefect a ajuns să cunoască pe toți copiii și copiii să cunoască pe prefect. Noi, d-le ministru de interne, trebuie să ne aducem aminte de ordinul de zi dat de Majestatea Sa, când am intrat în Dobrogea la 14 Noembrie 1878:

*Locuitorilor Dobrogei!*¹⁾

«Marile puteri europene, prin tratatul din Berlin, au unit țara voastră cu România.

«Noi nu intrăm în hotarele voastre trase de Europa, ca cuceritori; dar, o știți și voi, mult sânge românesc s'a vărsat pentru desrobirea popoarelor din dreapta Dunărei. Locuitorilor de orice naționalitate și religie! Dobrogea, vechia posesiune a lui Mircea-cel-Bătrân și a lui Ștefan-cel-Mare, atârnați de un Stat, unde nu voința arbitrară, ci numai legea desbătută și încuviințată de Națiune hotărăște și ocârmuește. Cele mai sfinte și mai scumpe bunuri ale omeneirii: viața, onoarea și proprietatea, sunt puse sub scutul unei Constituțiuni pe care ne-o răvnesc multe națiuni străine».

Eră natural ca, după atâta timp de guvernare arbitrară turcească, acești locuitori să ne primească cu bucurie și să primească armata română ca o salvatoare a lor; și când colo, care a fost rezultatul? Rezultatul a fost că noi am fost mai răi decât am tratat pe basarabeni, unde nu am fost în stare de a mulțumi nici măcar pe români! D-voastră, d-le ministru de interne, sacrificați interesele mici, unor poște ale prefectului, interesele mari naționale. Pe d-voastră vă înșeală prefectul de Tulcea când vine și vă spune că sunt chestiuni bulgărești, agitațiuni bulgărești; acestea nu există și prefectii au mers până acolo că au creat ligi naționale! Deci s'a văzut că administrațiunea Dobrogei n'are destulă putere și auto-

¹⁾ Redactat și scris de Mihail Kogălniceanu.

ritate; altfel n'avea trebuință de înființarea unor ligi. Apoi noi știm că ligile se formează tocmai contra administrațiunilor abuzive.

Este periculos de a ne jucă de-a ligele dobrogene *românești*, la cari și bulgarii ar putea răspunde, și cu drept cuvânt, cu ligi dobrogene *bulgărești*.

Vă mai înșală, d-le ministru de interne, prefectul, cu monumentul; nu prin monumente vom căpăta iubirea populațiunii dobrogene. Să lăsăm monumentul pentru vecinica alipire a Dobrogei către patria-mumă peste 100 de ani, atunci acest monument va avea rostul său; astăzi nu are nici un rost decât a înșelă buna credință a d-lui ministru și a-i putea vorbi zilnic de propagande, de curente *suterane*, curente rusești, cari nu există și nu vor exista.

Libertatea conștiinței și drepturi cetățenești n'au existat nici odată în Dobrogea. Există un articol funest în legea Dobrogei, este art. 29, care articol este și mai rău interpretat.

D-nii prefecti îl întrebunțează *à toute sauce*, cum zice francezul. În puterea articolului 29 din legea pentru organizarea Dobrogei, te oprește a scoate un ziar, te oprește a ține o întrunire publică, te expulzează, în fine cetățeanul nu este sigur nici de onoarea, nici de viața, nici de averea sa, el nu poate să se miște, el nu cugetă, căci îi e frică și de umbra lui, atât abuzează și martirizează prefectii pe bieții locuitori dobrogeni cu articolul 29.

Intr'o bună zi, un prefect, tot în puterea articolului 29, oprește și interzice orice vânzare de manufactură prin sate și cere ca în termen de trei luni să se desființeze toate magazinele existente prin sate; deși Constituțiunea dă orișicui dreptul de a face comerț, totuși, în baza articolului 29, se calcă Constituția și se periclitează averea cetățenilor, pentru bunul plac al d-lor prefecti. Aceste sunt acte oficiale. A trebuit ca bieții negustori să se agite, să vie la București, să dea 20.000 lei unui om politic, ca să se revoace acest ordin.

Prefectul, aflând despre aceste agitațiuni, tot în baza articolului 29 și contra Constituțiunii, care acordă oricui dreptul

de petiționare, dă următorul ordin telegrafic către administratorii de plasă: «Aflu că negustorii de manufactură fac a se «iscăli suplici de către locuitori, prin cari cer a li se permite «vânzarea. *Intervențiți și opriți așa mișcare*».

Iată, d-lor deputați, cum se înțelege și se aplică articolul 29 de prefectii din Dobrogea. Ce să vă mai spun de abuzurile lor și ilegalitățile ce se comit zilnic?

Apoi, d-le ministru, nu credeți d-voastră că, după 20 de ani de administrație românească, dobrogenii erau în drept a se crede apți, dacă nu pentru drepturile politice, dar cel puțin apți să li se acorde drepturile comunale din țară?

Niciun guvern până azi nu a crezut de cuviință să restrângă aceste drepturi, iar d-voastră, rău sfătuit de d-l Nenițescu, prefectul de Tulcea, veniți să faceți pe placul d-sale?

Să vedem, d-lor deputați, ce spuneă Mihail Kogălniceanu în Parlament despre dobrogeni acum 10 ani. Și dacă noi în 10 ani nu am fost în stare de a fi făcut nici un pas spre progres, aceasta ar fi un brevet de incapacitate pentru toate guvernele ce s'au succedat.

Iată ce ziceă Mihail Kogălniceanu, în discuțiunea asupra proiectului de răspuns la Mesagiul regelui, discurs rostit în ședințele dela 5 și 7 Decemvrie 1890:

«In răspunsul la Mesagiul Regal nu se vorbește nimic despre soarta Dobrogei. In Mesagiu, ministrul însă pretindeă că condițiunile noiei provincii s'au îmbunătățit. *In realitate puțin s'a făcut*. Ba chiar legile votate, fără excepțiune pentru toată România, în Dobrogea nu se aplică cu sinceritate.

«Voesc a vorbi de noua lege comunală, care negreșit că a desființat legiuirile de mai înainte. Inșă, peste Dunăre, tot se ține de legea excepțională a Dobrogei, care în întâii ani ai ocupațiunii puteă să fie necesară, dar astăzi nu-și mai are rațiunea de a fi. Ei bine, și astăzi prefectul se socotește în drept de a numi a treia parte din membrii consiliilor comunale, și chiar dintre acei numiți de el să aleagă și pe primar.

«Apoi este bine aceasta? Chiar sub turci există regimul municipal. Prin urmare, locuitorii din Dobrogea sunt apți de

a beneficia de libertățile comunale. Eu merg mai departe, susțin că astăzi dobrogenii sunt apți de a beneficia de toate libertățile constituționale de cari se bucură patria-mumă, România».

Actuala lege de organizare a Dobrogei este produsul unei minți sănătoase. Autorul legii este Mihail Kogălniceann, și când el însuși vine și declară, acum zece ani, că această lege a fost o lege *exceptională și temporală*, când el însuși, care cunoștea și iubea Dobrogea și dobrogenii, vine și face această declarațiune, vă mai este d-voastră, d-le ministru de interne, permis a da ascultare unui funcționar interesat pentru poziția și leafa lui? unui funcționar care cochetă ieri cu conservatorii și azi cu noi, și mâne va cochetă iar cu conservatorii?

D-le ministru, nu vă cer d-voastră atât, dar nu este bine ca după 20 de ani să revenim la o stare care nu a existat nici în vremea turcilor! Nici sub turci nu se făcea aceasta. Poate că mulți din noi au intrat în cetățenia română pe poarta cea mică. Dobrogenii au intrat pe poarta cea mare. Să-i tratăm mai rău ca în timpul turcilor și să le cerem apoi să aibă simpatie pentru noi? Dar unanima lor dorință este să facă trup din trupul nostru, și d-voastră îi respingeți?!

Prefecții vă informează rău. Ei au interes material la aceasta.

A fost un om de bine, maiorul în retragere Vlădescu, a fost în cabinetul d-voastră și va spus toate abuzurile ce se comit de prefecți și de subprefecți. D-voastră ce i-ați spus? «Nu mă preocup de asemenea lucruri de nimic, eu fac politică românească».

D-le ministru, dacă aceasta se chiamă politică românească, dacă cuvântul de român este sinonim cu politică rea, atunci da! Dacă cecece facem este politică românească și liberală, cum voiți, d-le ministru, ca să desvoltăm, spiritul cetățenesc acolo, unde prefectul este a tot putinte în baza art. 29?

Acolo nu se poate înființa un ziar căci imediat, în baza legilor excepționale, este desființat, editorii lui dați judecăței, sau se intentează procese pentru calomnii închipuite. Dacă nu se poate da în judecată pentru calomnii — și martori se

găsesc ușor — sau ai nenorocirea să fii și avocat, se face raport la ministrul de justiție și ți se ia dreptul de a mai pleda în Dobrogea.

Există acolo mulți avocați români, cari nu îndrăsnesc să se pună în capul unei mișcări sau să protesteze, căci li se ia imediat dreptul de pledat.

Am aci o petițiune, adresată, cu ocaziunea alegerilor comunale din anul acesta, M. S. Regelui, foarte blajină; nimeni nu a îndrăsnit să o iscălească, pentru că toți se tem de urgia prefectilor.

Sub un asemenea regim credeți, d-le ministru, că avem să câștigăm stima și simpatia dobrogenilor? Vă înșelați!

D-le ministru, eu nu cred că cu legi excepționale se mai poate governa Dobrogea, și este drept ca și Dobrogea să aibă dreptul la legile în vigoare în țara noastră.

Cu măsura pe care a-ți luat-o, de a împărți locuitorii pe naționalități, d-le ministru de interne, în puțin timp, dacă veți urmă și veți stărui într'însa, vom aveă, în adevăr, o stare de agitațiune care fatal va urmă și care nu se va putea atribui nici socialiștiior nici panslaviștilor, ci *numai* relei d-voastre administrațiuni care a dat Dobrogea cu 20 ani înapoi.

Numai legi echitabile, cultură și educațiune românească, și o administrațiune capabilă cinstită, pot remedia reaua stare a Dobrogei de azi, ce cu regret trebuie să constat, nu există în Dobrogea acum mai mult decât ori când.

Am zis.

II.

Hotăriri contradictorii în materie electorală

Dăm alăturat tabloul care pune în evidență variațiunea hotărârilor Inaltei Curți de Casație în ce privește capacitatea electorală. Tabloul acesta este foarte instructiv; el ne arată că, într'o situație dată, nu poți ști dacă ai sau nu dreptul de a fi înscris

în listele electorale, fapt din care rezultă o neîncredere regretabilă în justiție.

Este foarte adevărat că o bună parte din deciziunile cari sunt reproduse în tablou, sunt date nu contradictoriu, ci fiind față numai una din părțile interesate, așa că, în lipsă de adversari, Curtea de Casație, care în materie electorală judecă ca Curte de apel adică judecă și fondul, s'a pronunțta în baza concluziilor puse numai de partea prezinte în instanță.

Este iarăși adevărat că materia electorală nu este de ordine publică pentru ca justiția să se pronunțe chiar și în lipsa părților. Din potrivă, drepturile politice, cu toată importanța lor, sunt drepturi personale *sui-generis*. Părțile cari își confundă rolurile, după instanța judiciară, când în contestatori, când în apelanți, sunt stăpâni pe acțiunea lor, putând-o retrage la oricare din instanțele judecătorești, și atunci cei interesați de a figura în liste, sau rămân bine înscriși, sau bine șterși.

Caracteristice și demne de relevat sunt însă unele deciziuni, date contradictoriu, asupra unora și acestorași spețe prezentate Curței, dându-se cu toate acestea hotărîri contrarii.

Se știe că românul care s'a supus unei protecțiuni străine pentru un timp oarecare, perde calitatea de cetățean român în baza articolului 17 al. c. din codul civil și nu o recapătă decât îndeplinind formele prevăzute la art. 18 c. civ.

Cu toate acestea găsim deciziunea din 1895—bulet. pag. 628—prin care se ordonă ștergerea

din liste a lui Hristache C. Ganea din Brăila, care avea posesiunea de stat și fusese consilier comunal în acel oraș, pentru motivul că: «După art. 17 al. c. din c. civ., calitatea de român se pierde în cazul când pentru un *scurt* timp cineva a primit a se supune sub o protecțiune străină pentru a fi scutit de serviciul militar».

Pe când la 1898 — bulet. pag. 665 — Nicolae Pelin¹⁾ din Tecuci, care de asemenea s'a supus protecțiunii eline pentru a fi scutit de serviciul militar, cere, *după 9 ani de constantă supușie*, înscrierea sa în listele electorale, și după ce tribunalul Tecuci îi respinge cererea, Curtea de Casație ordonă înscrierea lui, răsturnând astfel jurisprudența dată în speța indentică a lui Ganea din Brăila.

• La 1887 — bulet. pag. 255 — în contestația lui Christea Bălică din județul Buzău cum c'ar fi străin și n'a făcut la majoritate formalitățile cerute de art. 8 c. civ., Curtea ordonă înscrierea lui motivând că: «Străinul născut și crescut în țară, nefiind supus nici unei protecțiuni străine, care în cursul anului, după majoritate, dovedește că a optat pentru naționalitatea română prin faptul că a servit în armată, poate, prin urmare, figură în listele electorale. Legea neprevăzând o formulă solemnă pentru optarea, serviciul în armată este o probă suficientă».

¹⁾ Actual reprezentant al colegiului al II-lea de Tecuci și membru al partidului liberal *național*.

Pe când tot la 1887 — bulet. pag. 285 — în cazul lui Iorgu Botez din județul Tecuci, aflat în aceeași categorie ca Bălică, Curtea respinge cererea de a fi înscris, pe motivul că: «Străinul neînpământenit este incapabil de a fi alegător *întru cât nu și-a exprimat dorința, un an după venirea în etate majoră*, că voește a deveni cetățean român, *serviciul în armată nefiind suficient pentru a-i da acest drept*».

[În trecut putem adăoga că dela modificarea din 1879 al art. 7 din Constituție, dispozițiunile art. 8 până la 16 incluziv din c. civ. au fost implicit abrogate, fiind înlocuite cu noua redacțiune a art. 7 — vezi Casația română secția II-a 1895 bul. pag. 638—].

Dar mai cu deosebire surprinzătoare este distincțiunea ce face curtea între efectele naturalizărilor și efectele recunoașterilor (art. 9 Const.) în cece privește pe copiii născuți înainte ca părintele să fi fost naturalizat sau recunoscut.

Din cele câteva cazuri citate în tabloul de mai sus, se poate vedea că cererile făcute de fiii unor naturalizați ca să fie trecuți în liste, au fost sistematic respinse pe motivul că: Naturalizarea fiind individuală nu se resfrânge asupra copiilor, *chiar minori*, dar născuți înaintea naturalizării părintelui, aceștia urmând să ceară la rândul lor naturalizarea la Corpurile leguitoare.

Când a fost vorba însă de fii de *recunoscuți* (art. 9 Const.) cererile au fost sistematic admise

pe motiv că: Recunoaşterea are efecte retroactive până la naşterea celui recunoscut, deci profită şi copiii *chiar majori*, născuţi înainte de recunoaşterea părintelui.

De unde această deosebire de interpretare, când textele articolului 7 şi 9 din Constituţie, cer, atât pentru străini cât şi pentru români din ţări străine, un vot al Corpurilor legiuitoare şi în mod individual?

De unde acest *distinguo*, când ştim că unde legea nu distinge nici judecătorul nu poate distinge?

Iar dacă prin o largă interpretare se declară efecte retroactive asupra copiilor celor *recunoscuţi* şi născuţi înainte, fie ei *chiar majori*, drept ar fi ca aceasta să se întindă şi asupra celor *naturalizaţi*, cel puţin asupra copiilor minori, cum se face în toate ţările europene, şi chiar în Belgia, care diferă de celelalte ţări prin faptul că cetăţenia se acordă, ca şi la noi, numai prin votul Corpurilor legiuitoare şi în mod individual.

Urmează tabloul care cuprinde un material bogat de jurisprudenţe în materie electorală, din care, dacă se poate trage, vre-o încheiere, este aceea a unei continue şi constante contraziceri.

Anul	Buletin pag.	APELANTUL sau contestatul	Apelant sau contestat	Domiciliul	A V O C A Ț I I	
					pentru	contra
					interesatului	
1886	264	G. Grigorian	apel	Dâmbovița	Rioșanu	—
1887	255	Chr. Bălica	contest	Buzău	Baleca pers.	D. Rădulescu
1887	285	Iorgu Botez	apel	Tecuci	Chebapcea	—
1887	265	E. Nicolau	apel	Tecuci	D. Giuvelcă	—
1890	509	Frid. Oehl	contest	Iași	—	C. Dimitriu
1888	280	Anghel Stănescu	contest	Vlașca	A. Ulubeanu	Rosi Ștefănescu
1888	308	Victor Chernbach	apel	Dorohoi	C. Mille	—
1887	273	Vasile Chernbach	apel	Dorohoi	Chebapcea	—
1890	483	Toma I. Aliescu	contest	Vlașca	D. Orbescu	I. Lahovari

MOTIVELE		DECIZIA CASAȚIEI
pentru	contra	
pos. de stat	—	<i>Ordonat înscrierea</i> fiind fost primar și împroprietărit la 1864, nedovedindu-se că e străin.
pos. de stat art. 8 c. c.	este străin	<i>Rămâne înscris</i> fiind născut în România, servind armata, presumpție că a optat pentru cetățenia română. Art. 8 c. c. neprevăzând altă formalitate solemnă, deci serviciul militar complinește optarea.
post de stat. Tatăl căsătorit cu o româncă	—	<i>Rămâne neînscris</i> fiindcă n'a declarat formal conf. art. 8 c. c. optarea cet. română. Faptul servirii în armată insuficient.
pos. de stat	—	<i>Ordonat înscrierea</i> fiind fost înscris dela 1872, are deci pos. de stat, contestatorul nedovedind contrarul.
pos. de stat	—	<i>Rămâne înscris</i> , fiind înscris de mult în liste, contestatorul nedovedind contrarul.
pos. de stat fost înscris de mult	supus oto- man	<i>Ordonat ștergerea</i> , fiindcă înscrierea în liste a unui străin nu confirmă calitatea și posesiune de stat.
pos. de stat	—	<i>Ordonat înscrierea</i> , fiindcă dela 1868—85 a fost funcționar și avocat, deci are pos. de stat, nedovedindu-se că e străin, presumpția este că e român.
pos. de stat	fiu de străin	<i>Rămâne neînscris</i> , deși părintele indigenat când Vasile avea 8 ani, încetățenirea fiind individuală nu profită copiilor născuți înainte și n'au făcut declarația optărei conf. art. 8 c. c.
pos. de stat	supus elin	<i>Ordonat ștergerea</i> , căci deși fost înscris în liste și fost avocat, acestea nu constituie cetățenia când se dovedește că este străin.

Anul	Buletin pag.	APELANTUL sau contestatul	Apelant sau contestat	Domiciliul	A V O C A Ț I I	
					pentru	contra
					interesatului	
1893	363	Ion Hristofor	apel	Putna	P. Borș	—
1894	396	C. Dolinescu	contest	Dorohoi	—	Al. Serghescu
1894	450	Emil Caracaș	contest	Covurlui	Chebapcea	M. Alexandrescu
1897	610	Petre Bogdănescu	apel	Vlașca	B. Iepurescu	I. Lahovari
1898	579	Anton M. Kiriacopol	apel	Covurlui	St. Cihoschi	—
1898	581	Milli Rober	apel	Roman	Chebapcea	P. Borș
1899	555	Manole Lombardor	contest	Ialomița	—	Mănescu
1904	727	N. Gheorghiaide	apel	Brăila	I. Brătescu	—

MOTIVELE		DECIZIA CASAȚIEI
pentru	contra	
pos. de stat, tatăl fiind român		<i>Ordonat înscrierea</i> , tatăl fiind dovedit român; deci copiii până la probă contrariă sunt români.
pos. de stat	ar fi străin	<i>Rămâne înscris</i> , părintele lui Dolinescu fiind înscris în colegiul al III-lea rezultă în favoarea fiului pos. de stat.
pos. de stat	tatăl s'a servit de pașaport străin	<i>Rămâne înscris</i> fiind fost totdeauna alegător la Galați, faptul că părintele a avut pașaport străin nu se poate opune fiului, acesta având pos. de stat.
»	—	<i>Rămâne neînscris</i> , fiind născut în Ruscuc sub protecțiune bulgară, deci pos. de stat nu dovedește calitatea de român.
»	—	<i>Ordonat înscrierea</i> , fiind născut în țară, satisfăcând legea recrutării, nu s'a bucurat de protecție străină, având totdeauna pos. de stat, nedovedindu-se că a pierdut această calitate.
»	—	<i>Ordonat înscrierea</i> , fiind născut în țară, înscris în liste dela 1870. Cei născuți în țară, afară de israeliți, sunt români, când nu se dovedește c'ar fi străin.
»	—	<i>Rămâne înscris</i> , fiind născut în țară, satisfăcând legea recrutării și înscris dela 1897, deci pos. de stat, contestatorul nedovedind contrarul.
»	—	<i>Ordonat înscrierea</i> , fiind născut în țară, fost proprietar rural și exercitând dreptul de alegător, deci pos. de stat.

Anul	Buletin pag.	APELANTUL sau contestatul	Apelant sau contestat	Domiciliul	A V O C A Ț I I	
					pentru	contra
					interesatului	
1898	568	I. Lepri	apel	T.-Severin	Em. Porumbaru	B. Păltineanu
1895	675	Paul Ion	apel	Iași	A. Bădărău, F. Gesticone	—
1886	260	Iancu Weis	apel	Tulcea	Left. Niculescu	—
1889	438	Ilie Lutingher	contest	»	—	C. Mille
1893	359	Iani Rosantines	contest	»	I. Flondor	Leonida Stere
1890	492	Moise Rosanis	apel	Constanța	Pache Protop., Porfiriad	Em. Culoğlu
1899	554	Nicolae Zam-biri	contest	»	—	—
1904	725	Grig. M. Nicolau	apel	»	Urlățeanu	Policrat
1905	623	Mihail T. Tule	apel	»	—	—

MOTIVELE

DECIZIA CASAȚIEI

pentru

contra

pos. de stat	—	<i>Ordonat înscrierea</i> , deși străin, fiind însă născut în țară, înscris voluntar în 1877—78, deci conform art. 8 c. c. echivalent cu cerere formală de optare, deci are pos. de stat.
profesor, deci pos. de stat	străin	<i>Ordonat înscrierea</i> , faptul că prin decretul No. 4197/94 a fost numit profesor, este presumpție că e român, întru cât străinii nu pot ocupa funcțiuni publice.
dobrogean supus otoman	—	<i>Ordonat înscrierea</i> , fiindcă părintele Israel Weis era la 11/4/77 supus otoman.
dobrogean	—	<i>Ordonat ștergerea</i> , fiind trecut în Dobrogea abia la 1876, deci nu era supus otoman.
dobrogean și pos. de stat	supus străin	<i>Ordonat ștergerea</i> , fiind dovedit din actele prezentate că era supus elin, deci pos. de stat nu-i profită.
dobrogean	supus german	<i>Rămâne neînscris</i> idem.
dobrogean și pos. de stat	—	<i>Rămâne înscris</i> fiindcă la 11/4/77 era supus otoman și înscris în lista dela 1890. Consilier comunal, deci are pos. de stat.
dobrogean	—	<i>Ordonat înscrierea</i> fiindcă la 11/4/77 era supus otoman, a devenit român. Faptul că s'a servit în urmă de pașaport străin, nu-i pierde calitatea de român.
*	—	<i>Ordonat înscrierea</i> fiindcă la 11/4/77 era supus otoman.

Anul	Buletin pag.	APELANTUL sau contestatul	Apelant sau contestat	Domiciliul	A V O C A Ţ I I	
					pentru	contra
					interesatului	
1906	4269	David Hornbein	apel	Tulcea	Mateescu-Buzău Em. Antonescu	—
1898	648	Petre Grigorescu	contest	Constanța	—	N. Mastera
1901	695	Haiu Iosef Moses	apel	»	Belcic	Andronescu
1895	628	Chr. C. Ganea	contest	Braïla	C. Boerescu	E. Stătescu, C. Cociaş
1898	665	Nicolae Pe- liu ¹⁾	apel	Tecuci	D. Albu	Nestor Cincu
1896	708	Gavril Gheorghiu	»	Covurlui	D. Stroescu	—

¹⁾ Actualmente reprezentant al colegiului al II-lea de Tecuci în Camera deputaţilor.

MOTIVELE		DECIZIA CASAȚIEI
pentru	contra	
dobrogean și pos. de stat	—	<i>Ordonat înscrierea</i> , deși israeliții nu erau cetățeni otomani, în Turcia numai mahomedanii erau cetățeni, totuși fiind dobrogean la 11/4/77, a devenit român, altfel ar fi să decidem că toți nemahomedanii din Dobrogea ar fi să rămăe străini.
»	străin născut în Transilvania	<i>Rămâne înscris</i> , deși născut în Transilvania și părinții locuind acolo, nu-i dovadă că nu e român, mai cu seamă că a fost înscris dela 1881 în comuna Cocialac, deci are pos. de stat.
»	—	<i>Ordonat înscrierea</i> , din acte se dovedește că la 11/4/77 a fost supus otoman, deci este român cu pos. de stat.
pos. de stat	supus sârb	<i>Ordonat ștergerea</i> conf. art. 17 c. c., românul supunându-se protecțiunii străine chiar pentru scurt timp perde cetățenia, chiar de n'a părăsit România.
—	servit de pașaport străin la recrutare	<i>Ordonat înscrierea</i> , cu toate că a fost supus străin 9 ani, dar nepărăsind România și lepădându-se de protecție străină, redevine de drept cetățean fără îndeplinirea altor formalități.
pos. de stat	idem	<i>Ordonat înscrierea</i> , de oarece o încercare nereușită de a scăpa de armată cu pașaport străin, nu-i ridică cetățenia.

Anul	Buletin pag.	APELANTUL sau contestatul	Apelant sau contestat	Domiciliul	A V O C A Ţ I Î	
					pentru	contra
					interesatului	
1899	556	I. I. Jitianu	apel	Ialomița	Jitianu	—
1885	317	G. Botez	contest	Iași	—	Dimcea
1889	406	V. Botez	»	»	—	—
1890	383	Ion Mateescu	apel	Putna	Em. Porumbaru, C. Mărgăritescu	G. M. Ionescu
1889	476	Gustav V. Opler	»	Dâmbovița	D. Giani	—
1886	343	Leon Costiner	contest	Botoșani	—	V. Botez
1889	399	Ferdinand Zaharof	»	Vlașca	Rosi Ștefănescu	—
1893	401	»	apel	»	Petre Grădișteanu	—
1902	281	Moritz S. F. Veisman	»	București	—	—
1903	783	Iosub Nachman	»	Vaslui	Moscuna	—
1906	996	Iancu I. Rosen	»	Bacău	Paul Negul.	—
1899	559	I. Pagane	»	Romanați	—	—
1899	544	Avram Lazar	»	Dorohoi	D. Budișteanu	—
1891	386	Moise Mihai	contest	Putna	—	V. Nădejde

MOTIVELE		DECIZIA CASAȚIEI
pentru	contra	
renunțat la la protecție străină	supus străin	<i>Ordonat înscrierea</i> fiindcă românul perzând calitatea prin supunere la protecție străină dacă n'a părăsit țara, redobândește calitatea de român, dacă a renunțat la protecție străină.
pos. de stat	israelit botezat	<i>Ordonat ștergerea</i> fiindcă botezul nu conferă cetățenia, ci urmează să o ceară la Corpurile legiuitoare.
—	idem	<i>Ordonat ștergerea</i> idem.
—	idem	<i>Rămâne neînscriș</i> idem.
fiu de străin naturalisat	—	<i>Rămâne neînscriș</i> , naturalizarea fiind individuală nu profită copiilor chiar minori dar născuți înaintea naturalisării părintelui.
fiu de evreu naturalisat	—	<i>Ordonat ștergerea</i> idem.
fiu de străin naturalisat idem	—	<i>Ordonat ștergerea</i> idem.
—	—	<i>Rămâne neînscriș</i> idem.
părintele fost în resbel 1877	—	<i>Rămâne neînscriș</i> idem.
idem	—	<i>Rămâne neînscriș</i> idem.
idem	—	<i>Rămâne neînscriș</i> idem.
dobrogean permutat în România	—	<i>Rămâne neînscriș</i> . Cetățenii dobrogeni nu au dreptul de alegător decât în Dobrogea, iar nu în România de dincoace.
idem	—	<i>Rămâne neînscriș</i> idem.
—	părintele fost supus străin	<i>Ordonat ștergerea</i> fiindcă tatăl eră supus străin, presumpția este că și fiul este străin.

Anul	Buletin pag.	APELANTUL sau contestatul	Apelant sau contestat	Domiciliul	A V O C A Ț I I	
					pentru	contra
					interesatului	
1904	852	I. I. Gheorghide	contest	Tecuci	—	Nestor Cincu
1899	509	Gheorghe Drăgănescu	apel	Iași	I. Brătescu	—
1892	298	Gh. M. Volga	»	Olt	Chr. Eliade	—
1894 1895	391 513	Zizu Nicolau Ion Lăzărescu	» contest	R.-Rărat Prahova	Zizu Nicolau —	N. Dimcea D. Mărgăriteșcu
1890	381	N. Mahiropol	apel	Vlașca	B. Epurescu	—

MOTIVELE		DECIZIA CASAȚIEI	
pentru	contra		
fiu de străin recunoscut art. 9 din Constituție	—	<i>Rămâne înscris</i>	Recunoașterea în deosebire de naturalizare urmează a fi întinsă și asupra fiului născut înainte de recunoașterea părintelui, căci efectul recunoașterii are putere retroactivă până la nașterea celui recunoscut, căci prin ea se ridică numai o împedcare accidentală a exercițiului drepturilor politice, iar nu se acordă calitatea de român pe care dâșii o aveau dela naștere. Asemenea efect al recunoașterii calității de român de naștere are drept consecință că și copiii acelor români născuți înaintea recunoașterii părinților lor ca români, trebuie să fie considerați ca români.
idem	—	<i>Rămâne înscris</i>	
idem	—	<i>Rămâne înscris</i>	
idem	—	<i>Rămâne înscris</i>	
—	Nu-i român nici împământentit	<i>Rămâne înscris</i> <i>Rămâne înscris</i> , din actul de căsătorie deși	rezultă c'ar fi născut în Austria, acest simplu fapt nu dovedește că ridică românului de origină calit. de român întru cât contestatorul n'a dovedit c'ar fi străin.
născut în țară, plătește impositale	—	<i>Ordonat înscrierea</i>	fiind născut în Giurgiu și tras sortii nu se dovedește c'ar fi străin.

Anul	Buletin pag.	APELANTUL sau contestatul	Apelant sau contestat	Domiciliul	A V O C A Ţ I I	
					pentru	contra
					interesatului	
1890	386	D. I. Ionescu	apel	Putna	Delavrancea	—
1898	628	M. S. Porumbiță	»	Vlașca	B. Epurescu	Florian
1895	638	Panait Panagopol	»	R.-Sărat	Ștefănescu Priboiu	D. Culoğlu
1904	789	D. Casapu	»	Dorohoi	—	—
1890	517	N. Munteanu	»	Prahova	P. Ștefănescu	—
1901	698	Moise Leon-tescu	»	Brăila	H. Butoianu	—

MOTIVELE		DECISIA CAZAȚIEI
pentru	contra	
servit în armată și fost funcționar la stat	părintele apelantului a fost șters casupus străin	<i>Rămâe neînscriș.</i> Părintele fiind străin, fiul urmează condițiunea tatălui, cu toate că a făcut serviciul militar și ocupat funcția de copist la subprefectură.
proprietar rural	—	<i>Ordonat înscrierea</i> fiind constatată că este proprietar rural, nu i se poate contesta calitatea de român, de oarece proprietatea rurală nu o pot avea decât românii.
—	străin	<i>Ordonat ștergerea</i> deși la 1892 a făcut cere de optare conform art. 8 c. c., dovedindu-se însă că e grec, urmează să ceară naturalizarea de Corpurile legiuitoare.
servit în armată	—	<i>Rămâe neînscriș</i> , căci faptul că a servit în armată nu dovedește că a fost în 1877/78 și nici este trecut în <i>Monitorul Oficial</i> No. 255 din 1879.
pos. de satt	scutit de armată ca supus austriac	<i>Rămâe neînscriș</i> , bucurându-se de protecție străină și nenaturalizat în urmă este tot străin.
fost sergent în armată, art. 24 din legea comunală din 1874	—	<i>Rămâe neînscriș.</i> În materie electorală pentru a fi înscris, apelantul trebuie să îndeplinească condițiunile legii electorale în vigoare în momentul cererii de înscriere, neexistând în asemenea materie drepturi câștigate în puterea unor legi abrogate, întru cât listele electorale se revizuesc pe fiecare an.

Anul	Buletin pag.	APELANTUL sau contestatul	Apelant sau contestat	Domiciliul	A V O C A Ţ I I	
					pentru	contra
					interesatului	
1895	495	Gheorghe Oprescu	apel	Constanța	Serghiad	—
1895	497	Costi Dia- mandi	»	»	Belcic	—
1895	526	C. de Hillerin	»	»	Culogiu	—

MOTIVELE		DECIZIA CASAȚIEI
pentru	contra	
pos. de stat și servit în armată	ar fi străin	<i>Ordonat înscrierea.</i> Apelantul dovedind că a făcut serviciul militar în regimentul din Dobrogea și considerând că după art. 2 din legea recrutărei, supușii străini nu pot face parte din armată, rezultă că apelantul este cetățean român și are pos. de stat, fiind fost înscris în liste dela 1890.
proprietar rural și posesie de stat	»	<i>Ordonat înscrierea,</i> căci conform art. 2 din legea din 3 Aprilie 1882, numai românii pot dobândi proprietate rurală în Dobrogea și apelantul posedă proprietate în com. Palaz. Că așa fiind dacă Diamandi nu ar fi fost cetățean român n'ar fi putut dobândi proprietate imobiliară rurală; mai dovedește încă că a fost înscris în liste pe anii 1893-1894.
proprietar rural în Dobrogea	»	<i>Ordonat înscrierea.</i> Conform art. 2 din legea proprietății imobiliare în Dobrogea din 1882, cultivatorii stabiliți în Dobrogea la promulgarea legii, sunt considerați ca români și în drept a se bucura de drepturile politice dobrogene și apelantul dovedește cu certificat, că în 1882 se află stabilit ca agricultor în comuna Medjidia.

Anul	Buletin pag.	APELANTUL sau contestatul	Apelant sau contestat	Domiciliul	A V O C A Ț I I	
					pentru	contra
					interesatului	
1895	615	Ion Vâlcu	} apel	Constanța	Culoglu	—
1895	615	Niculae Șteflea				

MOTIVELE		DECIZIA CASAȚIEI
pentru	contra	
proprietari rurali în Do- brogea	ar fi străini	<p><i>Ordonat înscrierea.</i> { Apelanții dove- dind prin certifi- cat că în anul 1882 erau stabiliți ca a- griculori în co- munele Pazarlia și Carol I-iu, iar conform art. 2, al. II din legea din 3 Aprilie 1882, cul- tivat. stabiliți în Dobr. sunt consi- derați de români, bucurându-se de aceleași drepturi ca și românii.</p>

III.

O hotărâre juridică importantă

Aplicarea legii din Martie 1909 va provoca fără îndoială greutate și cazuri numeroase în justiție. În vederea acestora și pentru a fi de folos locuitorilor dobrogeni, reproduc în extenso o decizie a Curții de apel din Galați secția I din 7 Octomvrie 1906, No. 1969, prin care se dă o interpretare largă art. 3 din legea de organizare a Dobrogei din 1880. Hotărârea fiind puțin cunoscută, am socotit de cuviință s'o reproduc în întreg.

Curtea deliberând,

Având în vedere apelul făcut de procurorul tribunalului Brăila contra sentinței acelu tribunal s. II No. 228 din 8 Martie 1906, prin care achită pe Nicolae Gheorghieff de orice pedeapsă pentru faptul că ar fi contravenit la dispozițiunile articolului 5 din legea asupra străinilor, reîntorcându-se în țară după ce fusese expulzat în două rânduri,

ascăltând susținerile orale;

Având în vedere că din desbateri și actele prezentate, se constată că Nicolae Gherghieff, în anul 1902 fiind expulzat din țară de către consiliul de miniștri prin deciziunea No. 249 din 1902, după puțin timp petrecut în Brașov (Austro-Ungaria) reîntorcându-se a fost prins și condamnat prin sentința tribunalului Brăila secția II No. 580 din 1904, la zece zile închisoare corecțională, pe care suferindu-le a fost iarăși expulzat și iarăși s'a reîntors în țară, fapt pentru care a fost dat judecății și achitat însă de tribunalul Brăila prin sentința apelată, pe motivul că numitul Gherghieff nefiind străin nu

putea să fie expulzat, de oarece legea din 1881 asupra străinilor nu se poate aplica românilor.

Având în vedere că ministerul public își susține apelul său și deci cere condamnarea lui Nicolae Gherghieff pe motivul că acesta n'ar fi român, după cum pretinde, ci străin, căci din depunerile a parte de martori și a unui act de naștere înfățișat de unul din matrori, rezultă că este născut în comuna Gabrova din Bulgaria, iar nici de cum în orașul Tulcea, că chiar, dacă ar fi născut în Tulcea și la anexarea Dobrogei s'ar fi găsit acolo, totuși întru cât el atunci eră minor, n'a putut să beneficieze de legea care acordă calitatea de cetățean român tuturor supușilor otomani aflați în Dobrogea la anexiune.

Considerând că înainte de a se vedea dacă motivele invocate de ministerul public sunt întemeiate, este necesar a se stabili dacă tribunalele ordinare pot doborî, lipsind de orice efect, jurnalul consiliului de ministrii, care expulzează pe Gherghieff.

Considerând că în adevăr actele de guvernământ făcute de puterea executivă nu pot fi discutate de tribunalele ordinare, aceste acte fiind făcute în interesul general al țării; așa dar nu s'ar putea disputa în aceste tribunale motivele pe care s'a întemeiat consiliul de ministri, când l'a expulzat pe Nicolae Gherghieff, căci ar fi a se încălca înaltele atribuțiuni ale guvernului, care este singur în drept de a decide dacă cutare străin este periculos statului român; cu totul altceva este însă când se pun în discuțiune condițiunile extrinseci în cari s'a ordonat expulzarea, dacă adică cel expulzat eră sau nu străin, căci în acest caz fiind vorba de statutul personal al expulzatului, numai tribunalele ordinare sunt în drept a decide această chestiune, care este cu totul decizivă în cauză, de oarece legea străinilor din 1881 nu se poate aplica românilor din regat, ci numai străinilor.

Că așa fiind, tribunalele ordinare cărora le este deferită judecata călcării legii străinilor prin reîntoarcerea în țară a celui expulzat, sunt în drept a discuta legalitatea expulzării

în ceea ce privește condiținnea de străin sau român a expulzatului.

Având în vedere că inculpatul Gheorghieff dovedește cu un certificat de botez eliberat de biserica bulgară din Tulcea că a fost născut în luna Aprilie 1874 din părinți căsătoriți legitim Călin Gheorghieff și soția sa Maria; că acest certificat mai este întărit și cu depunerile martorilor C. Popa și Iancu Andreescu, ascultați de curte, cari spun că știu bine că inculpatul este născut în orașul Tulcea; că deși martorii bulgari depun că Nicolae Gherghieff ar fi fost născut în Gabrova din Bulgaria, prezentând și ei ca dovadă, un certificat dela biserica de acolo, însă depunerile acestor martori, par a fi cu totul pătimășe, dovedind ura ce ei nutresc în contra inculpatului, de oarece pe lângă depunerile lor, unul din ei, Hagi Sima Ivanof, a adus și acte contra inculpatului, adică certificatul vorbit mai sus, care deși poartă tot numele de Nicolae Gherghieff însă arată că este născut din părinții Gheorghe Coleff și Dona Stanceva, pe când cel din Tulcea arată ca părinți pe Călin Gherghieff și Maria.

Că dar, rămânând stabilit că inculpatul este născut în Tulcea la anul 1874, legea din 1880 (art. 3) care acordă calitatea de român tuturor locuitorilor din Dobrogea, care la 11 Aprilie 1877 erau cetățeni otomani, îi este aplicabilă, și de oare ce în momentul promulgării se găsiă în orașul Tulcea și nu eră supus vre unei alte protecțiuni străine, căci părinții săi fiind bulgari erau cetățeni otomani, pe atunci statul bulgar neavând existență. Obiecțiunea că fiind minor, n'a putut să beneficieze de dispozițiunile legii din 1880, nu este întemeiată, de oarece nicăeri această lege nu face deosebiri între minori și majori și nici nu se putea face deosebire, de oarece anexarea unui teritoriu nu poate lăsa fără naționalitate pe toți minorii nouilor cetățenii, încetățenirea în acest caz acordându-se în masă, iar nu individual, așa că din acest punct de vedere apelul ministerului public este nefondat.

Pentru aceste motive, redactate de d-l consilier D. G. Tăz-lăuan, curtea, în virtutea legii, decide :

Respinge apelul făcut de d-l procuror al tribunalului Brăila
 contra sentinței acelu tribunal secția II No. 228 din 1906.

Confirmă această sentință.

Deciziunea se pronunță cu dreptul de recurs în casațiune.

Data și citită în ședință publică, astăzi 7 Octomvrie 1906.

Dos. 388 din 1906.

Semnați: *P. Ionescu, D. G. Tăzlăuanu, N. Dumitrescu,*
D. G. Maxim și T. Istrati.

IV

Hotărîri juridice privitoare la cetățenia dobrogeană

Mai dăm câte-va hotărâri ale Inaltei Curți de
 Casație *prin cari se recunoaște în chipul cel mai
 lămurit* că toți acei locuitori dobrogeni, cari în
 anul 1882 au avut proprietate rurală în Dobrogea,
 sunt considerați ca români.

Actele pe cari le reproducem arată că Curtea de
 Casație a judecat **constant** potrivit cu legea din
 1882 și pe temeiul aliniatului 2 art. II al legii de
 regularea proprietății rurale din Dobrogea.

Urmează actele:

Buletinul Curței de Casație. Buletin pe 1895,
pag. 526

*Drept electoral. Dobrogea. Cetățean
 dobrogean român.* (Art. 2 din legea pentru re-
 gularea proprietății imobiliare în Dobrogea
 din 3 Aprilie 1882).

*Cultivatorii de pământ stabiliți în Dobrogea,
 la promulgarea legii pentru regularea proprietății*

imobiliare din Dobrogea din 3 Aprilie 1882, sunt considerați ca români și, ca atare, în drept a se bucura de drepturile politice acordate locuitorilor împământeniți din acea provincie.

No. 128. — *Admiterea* apelului făcut de C. de Hillerin contra sentinței electorale a tribunalului Constanța No. 12 din 1895.

27 Martie 1895.

Curtea,

Ascultând citirea raportului făcut de d-l consilier C. Ștefănescu;

Pe d-l avocat Culoglu, din partea apelantului, în susținerea apelului;

Deliberând:

Având în vedere că apelantul cere ca, reformându-se sentința apelată, să fie înscris printre alegătorii comunali ai orașului Medgidia;

Având în vedere că prin sentința apelată tribunalul a respins cererea lui C. de Hillerin de a fi înscris printre alegătorii comunali ai orașului Medgidia, pe motiv că nu a dovedit calitatea sa de cetățean român.

Având în vedere că prin art. 2 din legea pentru regularea proprietății imobiliare în Dobrogea din 3 Aprilie 1882, cultivatorii stabiliți în Dobrogea la promulgarea acelei legi sunt considerați ca români;

Având în vedere că din certificatul cu No. 226 din 1892, liberat de primăria orașului Medgidia și prezentat astăzi în instanță de apărătorul apelantului, se constată că în anul 1882, prin urmare la promulgarea sus citatei legi, C. de Hillerin se afla stabilit ca agricultor în comuna Medgidia;

Că așa fiind, conform acelei legi, C. de Hillerin a fost considerat ca român și, ca atare, putându-se bucura de drepturile politice acordate locuitorilor împământeniți în Dobrogea;

Că, prin urmare, apelul făcut de C. de Hillerin este întemeiat.

Pentru aceste motive:

Admite apelul, etc.

**Buletinul hotărîrilor Curții de Casație
pe 1895, pag. 497**

Drept electoral. Dobrogea. Proprietar de pământ rural. Presumpțiunea că e cetățean român.

Posesiunea de stat

Cel care se găsește proprietar de pământ rural în Dobrogea și a figurat deja ca alegător în listele electorale comunale de acolo, găsindu-se în posesiunea de stat a calității de cetățean român are drept a figura și pe viitor în acele liste.

No. 21. — Admiterea apelului făcut de Leon Butter contra sentinței electorale a tribunalului Constanța cu No. 9 din 1895.

20 Martie, 1895.

Curtea,

Ascultând citirea raportului făcut în cauză de d-l președinte Lahovari;

Pe d-l Belcic, din partea apelantului, în susținerea apelului;

Deliberând:

Având în vedere că apelantul cere ca, reformându-se sentința apelată, să se înscrie între alegătorii comunali ai orașului Constanța, Costi Diamandi, ca având dreptul;

Având în vedere că, prin sentința supusă apelului, tribunalul a respins cererea de a fi înscris Costi Diamandi între alegătorii comunali ai orașului Constanța pe motiv că dânsul este străin și nu a obținut naturalizarea;

Având în vedere că, din procesul-verbal cu No. 1506 din 8 Iulie 1893, încheiat de primarul comunei Palaz, din plasa și județul Constanța, și prezentat astăzi în instanță de apelant, se constată că Costi Diamandi este proprietar de pământ în acea comună rurală;

Având în vedere că, după art. 2 din legea din 3 Aprilie 1882 pentru regularea proprietății imobiliare în Dobrogea, numai românii pot dobândi proprietatea imobiliară rurală în Dobrogea;

Că așa fiind, dacă Costi Diamandi nu ar fi fost cetățean român, nu ar fi putut dobândi proprietatea imobiliară rurală;

Având în vedere că, din certificatul cu No. 1.138 din 1895, liberat de primăria orașului Constanța, se constată că Costi Diamandi a figurat în listele electorale de comună ale aceluiași oraș în anul 1892 și din certificatul cu No. 372 din 1895, liberat de primăria comunei Palaz, se constată că Costi Diamandi a figurat în listele comunale ale acelei comune pe anii 1893 și 1894;

Că așa fiind, se constată în deajuns că Costi Diamandi s'a bucurat totdeauna de posesiunea de stat de cetățean român;

Că, prin urmare, apelul făcut de Leon Butter este întemeiat :

Pentru aceste motive,

Admite apelul, etc.

Buletin pe 1895 pag. 615

*Drept electoral. Dobrogea. Cetățean Dobrogean.
Cultivator de pământ*

Toți cei cari, la promulgarea legii din 3 Aprilie 1882, pentru regularea proprietății imobiliare în Dobrogea, s'au găsit stabiliți acolo ca cultivatori de pământ, sunt considerați ca români, și, ca atare, au dreptul a figură în listele electorale comunale.

No. 234. — Admiterea apelului făcut de Nicolae Șteflea contra sentinței electorale a tribunalului Constanța cu No. 31 din 1895.

13 Aprilie 1895.

Curtea,

Ascultând citirea raportului făcut de d-l consilier G. Petrescu ;

Pe d-l Em. Culoglu, din partea apelanților, în susținerea apelului ;

Deliberând :

Având în vedere că apelanții cer ca, reformându-se sentința apelată, să fie înscriși printre alegătorii comunali ai orașului Medgidia ;

Având în vedere că, prin sentința apelată, tribunalul ordonă ștergerea apelanților din lista electorală pe motiv că nu sunt cetățeni români;

Având în vedere că, legea din 3 Aprilie 1882 pentru regularea proprietății imobiliare în Dobrogea, prescrie prin art. 2, alin. II, că cultivatorii stabiliți în Dobrogea la promulgarea menționatei legi sunt considerați de români, bucurându-se de aceleași drepturi ca și românii;

Având în vedere că, în specie, apelanții Ion Vâlcu și Nicolae Șteflea au prezentat certificatele cu No. 298 din 1895 al primăriei comunei Pazarlia și No. 856 din 1894 al primăriei comunei Carol I, prin care se dovedește că numiții în anul 1882, erau stabiliți în acele comune ca cultivatori de pământ;

Că, așa fiind, dâșii sunt considerați ca români, și, ca atare, urmau a fi înscrși în listele electorale ca alegători comunali.

Pentru aceste motive:

Admite apelul, etc.

V

Lege pentru organizarea Dobrogei din 9 Martie 1880 cu modificările din 30 Martie 1886

C A P. I.

Despre teritoriul Dobrogei.

Art. 1. Dobrogea, anexată României prin tratatul dela Berlin, precum și Delta Dunărei și insula Șerpilor, se împarte, deocamdată, în două județe.

Art. 2. — Aceste județe se subîmpart în ocoale, și ocoalele în comune urbane și rurale.

C A P. II.

Despre drepturile Dobrogenilor.

Art. 3. — Toți locuitorii din Dobrogea cari, în ziua de 11 Aprilie 1877, erau cetățeni otomani, devin și sunt cetățeni români.

Art. 4. — O lege specială va determina condițiunile cu cari ei vor putea exercita drepturile lor politice și cumpără mobile rurale în România propriu zisă. O altă lege va statua despre reprezentațiunea locuitorilor Dobrogei în Parlamentul român.

Art. 5. — Locuitorii din Dobrogea, deveniți cetățeni români, sunt egali înaintea legii, se bucură de toate drepturile cetățenești și pot fi numiți în funcțiunile publice, fără osebire de origină și de religiuine.

Art. 6. — Locuitorii din Dobrogea, până la promulgarea legilor prevăzute de art. 4 de mai sus, se bucură de pe acum de drepturile cetățenești coprinse în art. 5, 23, 25, 28 din Constituțiunea României. Guvernul însă, prin decret domnesc, dat în urma încheierii consiliului de miniștri, poate opri întrunirile periculoase ordinii publice.

Art. 7. — Instituțiunile reprezentative, județene și comunale, se introduc în Dobrogea, după exemplul celor din România, cu singurele deosebiri prevăzute prin această lege.

Art. 8. — Locuitorii din Dobrogea nu pot fi urmăriți sau arestați decât în cazurile prevăzute de lege.

Ei nu pot fi sustrași dela judecătorii ce le dă legea.

Art. 9. — Toți străinii aflători pe teritoriul Dobrogei se bucură de protecțiunea dată de lege persoanelor și averei lor. Guvernul însă poate lua în contra străinilor tulburători măsurilor cerute în interesul ordinii publice.

Străinii nu vor putea să-și așeze domiciliul în Dobrogea fără autorizarea administrațiunei.

Art. 10. — În Dobrogea nu se pot aplica alte pedepse decât acele prevăzute de legile României.

Art. 11. Până la regularea definitivă a proprietății și posesiunii imobiliare în Dobrogea ¹⁾, această proprietate și posesiune se dobândește, să conservă, se transmite și se perde conform legilor otomane în vigoare până la 11 Aprilie 1877.

Guvernul român, are toate drepturile și atribuțiunile pe cari le avea guvernul otoman în această materie. Un regulament de administrațiune publică va determina aceste atribuțiuni și drepturi.

Art. 12. În Dobrogea, dijma în natură rămâne desființată și înlocuită printr'o dăre bănească care se va hotărâ printr'o lege specială ¹⁾.

Art. 13. Numai locuitorii aflați în Dobrogea în ziua de 11 Aprilie 1877 și îndrituiți de legile otomane, românii și acei îndrituiți prin art. 7 din Constituțiunea României, pot cumpăra imobile rurale în Dobrogea.

Această stipulațiune nu împedică legea ce se va face în privința stabilirii de colonii agricole pe domeniile statului din Dobrogea.

Art. 14. Legile de expropriere, pentru cauză de utilitate publică, sunt aplicabile și în Dobrogea.

Art. 15. Libertatea conștiinței este absolută. Libertatea tuturor cultelor este garantată, întru cât însă celebrarea lor nu aduce o atingere ordinii publice sau bunelor moravuri.

Art. 16. Religiunea ortodoxă a răsăritului este religiunea domnitoare și în Dobrogea. Aceste județe fac parte din eparhia Dunărei-de-Jos.

Protoiereii județelor și clerul ortodox al catedralelor din Tulcea și Constanța sunt salariați de către stat.

Clerul dela cele-lalte biserici ortodoxe este plătit de către comune și comunități după un regulament de administrațiune publică, ce se va promulga prin decret domnesc.

Art. 17. Personalul și întreținerea principalelor moschee

¹⁾ Această lege s'a votat în urmă, ea este intitulată «*lege pentru regularea proprietății imobiliare în Dobrogea*» promulgată la 3 Aprilie 1882.

musulmane din Tulcea, Constanța, Babadag, Măcin, Medjidie, Hârșova, Isaccea, Sulina și Mangalia vor fi plătite de către Stat, după un regulament de administrațiune publică, promulgat prin decret domnesc.

Art. 18. Clerul celor-lalte confesiuni și bisericile și templele lor se vor întreține de comunitățile coreligionare,

Nimenea nu va fi îndatorat a contribui la întreținerea unui cult la care nu aparține.

Art. 19. Instrucțiunea în școalele plătite de stat sau de comune este gratuită.

Art. 20. Învățământul este liber, întru cât însă exercițiul său nu ar atinge bunele moravuri, ordinea publică și sănătatea copiilor.

Se vor înființa treptat școale primare în toate comunele Dobrogei.

Este liber deosibitelor comunități și particularilor de a deschide școli, sub controlul ministerului instrucțiunei publice, cu condițiunea ca în fie-care din acestea, pe lângă limba aleasă de fondatori sau directori, învățământul limbei române să fie obligatoriu.

Un regulament de administrațiune publică va regulă tot ce privește învățământul public și privat în Dobrogea.

Art. 21. Se va înființa în orașul Babadag un seminar musulman, cu menire de a formă capii moscheelor și de a predă principiile legislațiunei religioase musulmane. Această școală se va întreține de stat.

Art. 22. Actele statului civil sunt de atribuțiunea autorităților civile.

Intocmirea acestor acte va trebui să preceadă în tot-d'a-una benedictiunea religioasă, care pentru căsătorii va fi obligatorie.

Un regulament de administrațiune publică va regulă însă excepțiunile și modificațiunile ce se pot introduce la acest principiu în privința musulmanilor și a lipovenilor.

Art. 23. Fie-care locuitor din Dobrogea are dreptul de a se adresa la autoritățile publice prin petițiuni sub-scrise de către una sau mai multe persoane, neputând însă petiționă decât în numele lor propriu.

Subscriitorii însă de petițiuni coprinzând injurii în contra statului român sau a autorităților publice sunt pasibili pentru aceasta de penalitățile prevăzute de legi.

Art. 24. Nici un locuitor din Dobrogea devenit cetățean român, nu poate, fără autorizarea guvernului, intra în serviciul unui stat străin, fără ca însuși prin aceasta să și piardă drepturile cetățenești.

Acelor locuitori din Dobrogea cari, la promulgarea legeri de față, ar fi ocupând funcțiuni publice într'un stat străin, li se acordă un termen de un an, spre a cere dela guvernul român autorizarea de a funcționa; la caz de a nu dobândi autorizarea se vor considera ca străini, și fără prejudiciul pedepselor prevăzute în condica penală în contra cetățenilor români din Dobrogea cari ar purta armele în contra României.

CAP. III.

Despre administrațiunea Dobrogei.

Art. 25. -- Dobrogea este împărțită în două județe: Tulcea și Constanța.

Județul Tulcea se compune din patru ocoale și anume: Tulcea, Măcin, Babadag și Sulina cu insula Șerpilor.

Județul Constanța are cinci ocoale și anume: Constanța, Mangalia, Hârșova, Medgidie și Silistria-Nouă.

Art. 26. — Fiecare județ se administrează de un prefect, care are aceleași atribuțiuni ca cei din România, propriu zisă.

Fiecare ocol are în capul său un administrator.

Fiecare comună urbană sau rurală are în capul ei câte un primar asistat de un consiliu comunal.

Art. 27. — Prefectul și administratorii se numesc de Domn, după propunerea ministrului de interne.

Prefectul se află sub ordinele nemijlocite ale ministrului de interne; el este și reprezentantul celorlalți ministrii și execută ordinele lor.

Art. 28. — Prefectul supraveghează mersul tuturor serviciilor publice din județul său, afară de tribunalele judecătorești și de armată. El îngrijește de drepturile, datoriile și

interesele tuturor locuitorilor din județ, urmărește și face a se urmări abuzurile și călcările de legi, și ia toate măsurile pentru menținerea ordinii publice.

Art. 29. — El are puterea de a face regulamente explicative, cărora toți agenții administrativi, județeni și comunali datoresc supunere.

El dă ordonanțe în materie de ordine publică.

Art. 30. — Prefectul, în marginea legilor, are la dispozițiunea sa puterea publică.

Cererea ce el face pentru menținerea ordinii publice va fi imediat satisfăcută de comandantul trupelor aflate în județul său.

Art. 31. — Prefectul este reprezentantul guvernului pe lângă consiliul județean; și, în privința acestuia și a consiliilor comunale, are aceleași drepturi cari legea le dă prefectilor din România propriu zisă.

Art. 32. — Administratorii au, în ocoalele lor, aceiași competență, aceleași atribuțiuni și aceleași îndatoriri pe cari le au sub-prefecții din restul țării.

Ei se află sub ordinele directe ale prefectului, și au, în ocoalele lor, delegațiunea puterilor acestuia și în limitele legii.

Art. 33. — Primarii comunelor urbane și rurale, aflate în circumscripțiunea lor, afară de primarii orașelor de reședință a prefecturilor, se află sub ordinele administratorilor.

Aceștia pot suspenda pe primari, însă această măsură trebuie confirmată de prefect.

Art. 34. — Atribuțiunile și îndatoririle funcționarilor poliției sunt aceiași ca în România.

Art. 35. Urmărirea prefectului înaintea justiției pentru infracțiuni comise în exercițiul funcțiunii nu se poate face de cât cu încuviințarea prealabilă a consiliului de miniștri.

Administratorii, polițaii și primarii comunelor urbane pentru asemenea infracțiuni nu pot fi urmăriți decât după prealabila autorizațiune a ministrului de interne.

Pentru infracțiunile comise afară din exercițiul funcțiunii, funcționarii de orice rang se vor urmări după dreptul comun.

CAP. IV.

Despre instituțiunile județene și comunale.

Art. 36. În fiecare județ se înființează câte un consiliu județean, înzestrat cu aceleași atribuțiuni ca în România.

Când nu se hotărăște altfel prin legea de față, legile generale ale țării sunt aplicabile și în această privință în Dobrogea.

Art. 37. Consiliul general se compune din 12 membri, dintre cari guvernul are dreptul a numi pe președinte, pentru fiecare sesiune anuală.

Art. 38. Membrii consiliului județean se aleg de către delegații consiliilor comunale din județ, doi din partea fiecărei comune rurale, și trei din partea fiecărei comune urbane.

Pe lângă acești delegați, sunt de drept alegători ai consiliului județean cei mai mari contribuabili din comune și anume: câte unul din partea fiecărei comune rurale, și doi din partea fiecărei comune urbane.

Art. 39. Acești delegați din fiecare ocol se întrunesc la reședința de ocol la ziua fixată de guvern, și aleg câte doi membri ai consiliului județean.

Art. 40. Pentru județul Tulcea, prefectul, pe o listă de 12 persoane, cetățeni români, recomandați de către consiliul comunal, numește patru membri în consiliul județean.

Acești patru, cu cei opt membri aleși de delegații comunelor, compun complectul consiliului județean.

Pentru județul Constanța, prefectul alege, din lista de 12 persoane recomandate de consiliul comunii Constanța, doi membri cari, cu ceilalți zece aleși de delegații comunelor, compun complectul consiliului județean de Constanța.

Art. 41. Veniturile consiliilor județene sunt aceleași cari le au și consiliile județene din România.

Dacă acestea nu sunt îndestulătoare pentru acoperirea cheltuelilor, consiliul județean poate crea și alte venituri, cari spre a fi adunate, au a fi aprobate de guvern în cei întâiu

trei ani după înființarea consiliilor județene în Dobrogea, iar după împlinirea acestora, acestea vor trebui a fi aprobate de puterea legislativă.

Art. 42. Consiliile județene nu sunt competente a se ocupa decât de chestiunile privitoare la județul lor respectiv. La finele fiecărei sesiuni ordinare, consiliile județene au însă dreptul a adresa Domnului, prin o deputațiune, expunerea tuturilor trebuințelor, îmbunătățirilor și plângerilor județului lor.

Această facultate se dă consiliilor județene din Dobrogea până la regularea reprezentățiunei ei în sânul Parlamentului Român.

Art. 43. Nici o încheiere a consiliului județean nu se poate pune în lucrare până la aprobarea ce i se va da de către prefect.

Art. 44. Atribuțiunile și funcțiunile comitetului permanent se vor îndeplini de prefectul județului.

Art. 45. Legile și regulamentele comunale ale României sunt aplicabile și pentru Dobrogea, afară de modificările cuprinse în legea organică actuală.

Art. 46. Sunt comune urbane: Tulcea, Constanța, Babadag, Sulina, Măcin, Hârșova, Medjidia, Cernavodă, Mangalia, Kilia-Veche și Ostrov (Silistria-Nouă), Mahmudia Kusgun și Isaccea.

Art. 47. Fie-care comună, fie urbană, fie rurală, se administrează de un consiliu comunal, din sânul căruia, la comunele urbane ministrul de interne, iar la comunele rurale prefectul, numesc un primar revocabil.

Art. 48. Numărul consilierilor comunali în comunele Tulcea și Constanța este de nouă din care trei se numesc de prefect dintre notabili, iar în celelalte comune urbane și rurale de șapte, din care doi se numesc de prefect.

Art. 49. O aglomerațiune de locuitori nu poate constitui o comună, până nu va avea cel puțin 100 familii.

Satele cu mai puține familii se vor alipi altora, spre a forma un număr de cel puțin 100 familii și ast-fel a constitui o comună.

Când locuitorii unui sat mai mic de 100 familii vor declara că pot susține sarcinile comunale, acest sat se poate declara de comună.

Art. 50. Sunt alegători și eligibili în comunele urbane toți locuitorii, cetățeni ai țării, cari plătesc anual o dare directă către stat, fie foncieră, fie ca patentă, fie pentru poduri și șosele, de cel puțin 30 lei.

Art. 51. Sunt alegători și eligibili în comunele rurale, locuitorii din comune, cetățeni ai țării, cari plătesc către stat o dare anuală de 18 lei noi.

Art. 52. În comunele urbane, alegerea consiliului este prezidată de către un delegat al prefectului, asistat de alte patru persoane desemnate de alegătorii, dintre dâșii, prezenți la 10 ore dimineața.

În orașele Constanța și Tulcea, colegiul electoral se va prezida de președintele tribunalului sau de un membru, în caz de împedicare.

În comunele rurale, alegerea este prezidată, de cel mai bătrân dintre alegători, asistat de doi membri, aleși de alegătorii prezenți.

Alegătorii votează prin buletin secret.

Notarul constată rezultatul alegerii printr'un proces-verbal investit cu subscrierea sau sigiliul biuroului și al alegătorilor prezenți.

Art. 53. Prefectul, dacă găsește conform intereselor locale, poate, în comunele cu populațiunea mixtă, a fixa numărul consilierilor ce fie-care confesiune sau aglomerațiune de origine deosebită, are a alege.

Art. 54. Veniturile comunelor sunt aceleași ce sunt stabilite prin legile României.

În comunele mahometane, unde, din cauza lipsei stabilimentelor de spirtoase, nu se pot percepe taxe îndestulătoare, consiliul comunal, cu aprobarea consiliului județian și cu sancțiunea domnească, poate crea alte venituri analoage.

Trei ani după instituirea consiliilor județiene, sporirile peste dările atunci în ființă, vor trebui să fie aprobate de puterea legiuitoare.

Art. 55. Budgetele comunelor urbane și rurale sunt supuse aprobării prefectului.

Art. 56. Budgetele comunelor urbane nu pot fi executorii, fără aprobarea ministrului de interne.

CAP. V.

Despre puterea judecătorească

Art. 57—63. Abrogate prin legea din 30 Martie 1886 ¹⁾,

CAP. VI

Despre finanțe,

Art. 64, Impozitele și legile financiare din România se introduc și în Dobrogea.

Art. 65, Aplicarea treptată a legilor de impozite se va face prin decrete domnești de către guvern, căruia se lasă facultatea de a aprecia momentul oportun întru aceasta.

Art. 66, Art. 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116 și 117 din Constituțiunea României au putere și în Dobrogea.

CAP. VII

Despre puterea armată

Art. 67. — În timp de zece ani dela promulgarea acestei legi. în Dobrogea nu se va face recrutațiune pentru armata de linie. Această dispozițiune nu împiedică înrolările voluntare.

În acest period de zece ani, locuitorii din Dobrogea vor forma numai un corp de oștire teritorială (călărași și dorobanți), destinată pentru serviciul din lăuntru al acestei părți a României.

În timpurile normale, locuitorii ce vor face parte din aceste trupe, nu vor putea fi întrebuințați în serviciu decât o săptămână pe lună, și în care timp ei vor fi plătiți și hrăniți după legea privitoare la armata teritorială.

---

¹⁾ A se vedea legea pentru organizarea judecătorească din Dobrogea din 30 Martie 1886.

Această oștire nu va putea fi întrebuințată afară din Dobrogea decât în timp de resbel.

Art. 68. — Locuitorii din Dobrogea de religieune musulmană vor forma companii și escadroane separate. În uniformarea lor, care se va plăti de Stat, se va păstra fesul și turbanul.

Locuitorii țărmași ai Dunărei și Mării-Negre vor fi chemați de preferință la serviciul flotilei destinat a înlesni comunicațiunea treburilor administrative și militare din Dobrogea.

Principiul serviciului separat al locuitorilor musulmani va fi menținut și la flotilă.

C A P. VIII.

Dispozițiuni generale.

Art. 69. Colorile Dobrogei sunt colorile României.

Art. 70. Marca Dobrogei în general și a județului Tulcea în deosebit este un scut purtând doi delfini cu trupul rădicat.

Marca județului Constanța este scutul purtând o galera romană.

Art. 71. Nici un jurământ nu se poate impune cuiva de cât conform religiei sale.

Art. 72. Nici o lege, nici un regulament de administrațiune generală, județiană sau comunală nu poate fi îndatoritoare decât după ce se publică în chipul hotărât de lege.

C A P. IX.

Dispozițiuni tranzitorii.

Art. 73. Un termen de trei ani din ziua de 23 Octombrie 1878, se acordă locuitorilor rurali cari, în timpul răsbelului au emigrat din Dobrogea, spre a reveni la căminele lor.

Acei ce nu se vor folosi de acest termen perd orice drept asupra posesiunii pământurilor rurale ce au avut înaintea resbelului.

Art. 74. Instrăinările făcute în contra dispozițiunilor art. 11 și 73 din prezentă lege sunt și rămân nule și fără efect.

Art. 75. O lege specială va organiza serviciul scriitorilor (notarilor) de prin comunele rurale până ce aceste comune rurale vor avea îndestule mijloace materiale și intelectuale spre a putea însuși ele organiza și retribui acest serviciu în mod îndestulător.

Art. 76. O lege va organiza serviciul moscheelor și învățământul religios al populațiunii musulmane.

Art. 77. Oștirea teritorială nu se va institui în Dobrogea decât după promulgarea legii pentru regularea proprietății rurale.

Art. 78. Legea pentru introducerea impozitului fonciar și a dărei pentru poduri și șosele se va aplica dela 1 Ianuarie 1881. Pentru anul 1880, în locul acestor impozite, se va percepe darea pe vite, după un regulament ce se va decretă de ministrul de finanțe.

Art. 79. În cel mai scurt timp, se va face o lege privitoare la desecarea mlaștinelor și pentru plantațiuni de păduri.

Art. 80. Din ziua punerii în vigoare a legii de față, sunt abrogate toate decretele, regulamentele sau alte acte contrarii cu cele așezate de ea.

Promulgăm această lege și ordonăm ca ea să fie investită cu sigiliul Statului și publicată prin *Monitorul Oficial*.

Dat în București, la 7 Martie 1880.

(L. S. St.) CAROL.

Ministru de interne și ad-interim președinte al consiliului de miniștrii, **M. Kogălniceanu.**

Ministru afacerilor străine și ad-interim la culte și instrucțiunii publice, **B. Boerescu.**

Ministru de finance, **I. Câmpineanu.**

Ministru de resbel și ad-interim al agriculturii, comerțului și lucrărilor publice, **colonel D. Lecca.**

Ministru de justiție, **A. Stolojan.**

No. 793.

VI.

**Lege pentru regularea proprietății
imobiliare în Dobrogea din 3 Aprilie 1882 cu
modificările din 1884, 1885,
1889 și 1893.**

S E C Ț I U N E A I

Dispozițiuni generale

Art. 1. Dela promulgarea lezei de față, proprietatea din Dobrogea, de verice natură, se dobândește, se conservă, se transmite și se perde conform legilor în vigoare în România de dincoace de Dunăre și a dispozițiunilor speciale prevăzute în legea de față.

Art. 2. Numai românii pot dobândi proprietatea imobiliară rurală. Românii de origină cari, conform art. 9 din constituțiune, pot dobândi recunoașterea fără stagiul și prin un simplu vot al Adunărilor, au același drept.

Cultivatorii stabiliți în Dobrogea la promulgarea lezei de față¹⁾, sunt considerați ca români și se bucură de același drept.

Art. 3. Drepturile de proprietate absolută (mulk) și acele de posesiune imobiliară rurală (mirie), dobândite conform legilor existente în Dobrogea, până la promulgarea lezei de față²⁾, sunt și rămân respectate.

Art. 4. Toate titlurile, fie constituite prin acte emanate de la autoritățile otomane înainte de 11 Aprilie 1877, fie prin acte de posesiune cari se vor găsi, până la promulgarea acestei legi³⁾, verificate și admise de comisiunea întocmită prin regulamentul decretat și publicat în 2 Iunie 1880⁴⁾, asigură celor cari le au dreptul de posesiune.

¹⁾ ²⁾ ³⁾ 3 Aprilie 1882.

⁴⁾ *Monitorul* No. 125 din 5 Iunie 1880 și modificarea făcută la art. 18 prin decretul publicat în *Monitorul* No. 164 din 23 Iulie 1880.

În schimbul actelor vechi se vor libera titluri noi, fără nici o taxă de timbru și înregistrare.

Art. 5. Posesiunea nu se poate întinde decât asupra cantității de pământ coprinsă în tapu sau actul de posesiune, verificat și admis în condițiunile legii de față.

Art. 6. Acei cari pretinzând un drept de posesiune, dobândit înaintea anexării Dobrogei și ale căror titluri au fost respinse de comisiunea de verificare, pot ataca deciziunea comisiunei înaintea tribunalului de apel în termen de o lună dela notificarea deciziunii de respingere. Notificarea se va face prin administrațiunea locală la comuna în care posesorul, al cărui titlu a fost respins, pretinde că are dreptul de posesiune.

Tribunalul de apel nu va putea considera ca acte de posesiune decât titlurile originale emenate dela autoritățile otomane în drept până la 11 Aprilie 1877. În lipsă de asemenea acte se va putea admite cercetările făcute cu martori, întru cât sinceritatea lor nu va fi bănuită.

Art. 7. Acei cari, având un drept de posesiune anterior anexării Dobrogei, nu s'au prezentat înaintea comisiunei centrale de verificare, pot, în curgere de șase luni dela aplicarea legii de față¹⁾, să ceară a-și constitui un titlu de posesiune înaintea acestei comisiuni.

Această comisiune va face verificarea după regulile prevăzute la art. 6.

Incheerea comisiunei, luată cu majoritate de voturi, va fi supusă apelului tribunalului de apel în termen de o lună de la pronunțare.

Procedura va fi cu totul gratuită și dispensată de orice taxă de timbru sau alta.

Art. 8. Sunt nule de drept și fără valoare toate înstrăinările de pământuri rurale făcute dela 11 Aprilie 1877 până la pro-

¹⁾ 3 Aprilie 1882.

mulgarea legii de față ¹⁾; ori-ce vânzare anterioară trebuie să fie constatată prin acte în regulă, cu dată certă. Cumpărătorii sunt în drept să ceară dela vânzători numai restituirea prețului numărat, fără a putea reclama în justiție vre un drept asupra pământului.

Art. 9. Emigrații cari au părăsit locurile lor pot reclama pământul lor și drepturile lor, fiind verificate și admise, ministerul domeniilor ²⁾ îi va pune în posesiune pe cale administrativă, întru cât ei au reclamat și s'au restabilit cu familiile la căminele lor, în termen de un an dela promulgarea acestei legi ³⁾

Nu au acest drept coloniștii cari au avut concesiuni de pământ în Dobrogea în virtutea legii otomane din 1 Rédjep 1272.

Emigrații reîntorși nu pot vinde pământurile recăpătate de cât în limitele art. 30 al legii de față.

Art. 10. Pământurile rurale ale emigraților cari nu s'au restabilit și n'au reclamat în termenul prevăzut la articolul precedent, acele ale căror titluri s'au respins, precum și ale celor cari n'au reclamat în termenul prevăzut la art. 7, sunt și rămân ale statului.

Ministerul domeniilor va lua aceste pământuri în posesiune pe cale administrativă și le va administra conform legii domeniilor.

SECȚIUNEA II

Despre rescumpărarea dijmei și despre modul de a deveni proprietar absolut.

Art. 11. Dijma pământului se desființează prin răscumpărare, și cu modul acesta posesorii capătă deplina proprietate pe pământurile posedate.

¹⁾ și ²⁾ 3 Aprilie 1882.

³⁾ Modificare făcută prin art. 4 din legea dela 10 Martie 1884, care a înlocuit cuvintele de „*Administrațiunea domeniilor*“ din vechia lege, prin „*Ministerul domeniilor.*“

Art. 12. Prețul răscumpărării dijmei se fixează la 55 lei hectarul, cari se vor plăti câte 2 lei pe an, până la complecta achitare.

Sumele răspunse în comptul acestei răscumpărări până la promulgarea legii de față, se vor ține în seamă la achitarea primelor rate anuale, datorite în modul determinat mai sus.

Plăți anticipate se primesc fără nici o scădere de dobândă ¹⁾.

Art. 13. Plata răscumpărării dijmei începută, conform legii vechi, va continua a se face tot în un singur termen, însă dela 1 Septembrie în fiecare an, până la defniriva achitare ¹⁾.

Implinirea ratelor se va face, conform legii de urmărire.

Art. 14. Acei cari nu vor plăti dreptul de răscumpărare în timp de trei ani, pierd, în folosul statului, dreptul la pământ, fără a putea reclama întoarcerea plăților anterioare.

Art. 15. Taxa asupra vițelor pe pământurile a căror dijmă se răscumpără este desființată.

Pământurile supuse răscumpărării nu vor fi atinse de impozitul funciar în timp de cinci ani.

Cu toate acestea, județul și comuna pot impune zecimi asupra sumelor ce s'ar cuveni statului pe fiecare an pe pământurile răscumpărate, în marginile legilor în vigoare.

S E C Ț I U N E A I I I

Despre proprietatea statului și vânzarea ei.

Art. 16. Sunt și rămân proprietate absolută a statului :

a) Toate locurile și clădirite cari au aparținut guvernului otoman înainte de 11 Aprilie 1877;

b) Toate pădurile, afară de porțiunile determinate a se da comunelor conform legii de față și acele posedate de particulari cu titlu de proprietate, verificat și admis conform legii de față.

c) Toate minele;

d) Toate lacurile, bălțile, canalurile și pescăriile de orice natură;

e) Toate pământurile prevăzute la art. 10.

¹⁾ Art. 12 și 13 au fost modificate astfel prin legea din 11 Iunie 1889 și le dăm așa cum sunt astăzi în vigoare.

Art. 17. Ministerul domeniilor, prin ingineri anume însărcinați, va măsura și delimita prin semne hotarnice pământurile convenite locuitorilor de acele ale statului.

Câte o copie de pe planurile ridicate se va lăsa la comună și prefectura respectivă; originalele se vor conserva la ministerul domeniilor.

Art. 18. Locurile risipite în mai multe părți se vor întruni, pe cât va fi cu putință, ținându-se conștient de diferitele categorii de pământ.

În schimbul tarlalelor izolate aflate în păduri, se va da alte pământuri afară din masivul pădurei.

Art. 19. Locuitorii au drept a-și adăpa vitele în toate apele. Nici o pedică nu se poate pune prin delimitare la acest drept.

Art. 20. În comunele rurale și cătunele existente, precum și în satele ce se vor înființa de către stat pe pământul său, se va lăsa o porțiune suficientă de teren pentru vatra satului și pentru cimitir.

Fiecărui cătun sau sat se va ceda gratuit pentru școala publică până la 10 hectare de pământ.

Fiecărei comune rurale se va ceda asemenea gratuit 10 hectare pentru întreținerea bisericilor sau geamiilor.

Art. 21. Raza comunelor urbane se va însemna prin punere de pietre și tragere de șanțuri, în limitele posesiunii actuale.

Cu toate acestea, pentru orașele unde s'ar simți nevoie de o întindere mai mare, guvernul va putea concede din pământul statului porțiunea strict necesară în mod gratuit sau cu plată, după aprecierea sa.

Art. 22. Pe lângă vatra satelor în ființă sau a celor cari se vor crea din nou, se va determina și ceda gratuit lângă sat, acolo unde va fi pământ disponibil, o întindere de islaz potrivit cu numărul locuitorilor și luându-se de bază un hectar maximum de fiecare locuitor.

Art. 23. În localitățile unde se află păduri, se va determina și ceda asemenea o porțiune pe seama comunelor rurale, luându-se de bază un hectar maximum de locuință.

Acolo unde nu se află pădure, se va alege și ceda gratuit o întindere de pământ echivalentă, pe care locuitorii vor fi obligați prin administrația locală să o planteze, sub direcția

agenților silvici ai statului, cari le va pune la dispozițiune și sămânța necesară.

Locuitorii comunelor vor fi obligați prin administrațiune a face la timpul necesar toate lucrările prescrise de agentul silvic respectiv, sau a plăti de fiecare zi ce eră obligat a face un leu și jumătate.

Comunele vor prevedea în fiecare an, în budgetul lor, personalul de pază la plantațiuni și păduri sau tufișuri ce se vor prescrie de agentul silvic respectiv și recunoscut de minister ; în caz contrar, prefectul județului îl va prevedea din oficiu.

Până la plantarea acelor terenuri, ele se vor arenda de minister ; iar sumele ce vor rezultă, cum și cele prevăzute din plata în bani a zilelor de prestație, vor forma un fond ce se va întrebuința de minister, cum va crede mai nemerit, pentru a subveni la orice cheltueli necesare cu aceste lucrări ¹⁾.

Art. 24. Islazul, pădurea sau porțiunea de pământ destinată a deveni pădure, sunt și rămân proprietatea obștei locuitorilor și nu se pot înstrăina ; nici li se poate schimba destinațiunea, în nici un caz și sub nici un motiv.

În localitățile unde pădurea sau porțiunea de pământ, destinată a deveni pădure, ar fi, prin situațiunea sa, greu de plantat și de păzit, ministerul are facultatea de a le preschimbă fie cu alte terenuri delimitate în același scop, fie cu alte terenuri vândute locuitorilor, sau chiar altele din moșiile Statului ¹⁾.

Art. 25. Pământurile cuvenite statului se pot vinde.

Art. 26. Ministerul domeniilor va rezervă în jurul pământurilor prevăzute la art. 22 și 23, loturi dela 3 până la 10 hectare, spre a se vinde cu preferință cultivatorilor care vor voi să se așeze prin sate sau cătune noi, cu autorizațiunea guvernului.

Art. 27. Celelalte pământuri se vor putea vinde în loturi dela 10 până la 1.000 hectare.

Art. 28. Prețul vânzării va fi de 90 lei hectarul, care se va plăti în 20 ani, câte 4 lei 50 bani pe an ; iar plătindu-se integral înainte,

¹⁾ Art. 23 și 24 au fost modificate astfel prin legea din 20 Maiu 1893.

prețul va fi de 80 lei. Pentru loturile mai mari de 100 hectare se vor ține licitațiuni cari să înceapă dela 80 lei hectarul.

Agriculorii români cari vor voi să cumpere pământ până la 10 hectare sau să completeze până la această întindere pământurile ce au recunoscute, vor plăti prețul în termen de 30 ani câte 3 lei de hectar pe an. Plata ratelor să va face în un singur termen, la 1 Septembrie în fiecare an.

Implinirea se va face conform lezei de urmărire ¹⁾.

Această dispozițiune se aplică și acelor cari au cumpărat pământuri înainte promulgărei acestei legei. Sumele răspunse în trecut în comptul prețului se vor ține în seamă la achitarea primelor rate anuale, datorite în mod determinat mai sus ²⁾.

Art. 29. Familiile agricole cari se vor stabili în Dobrogea sunt scutite de ori-ce dare în timp de trei ani. Plata prețului prevăzut de art. 28 va începe după expirarea termenului acestor trei ani.

Ministerul domeniilor le va liberă gratuit materialul necesar pentru construcțiune.

Art. 30. Până la complecta achitare u răscumpărării dijmei, înstrăinarea pământurilor mirie, nu este valabilă fără autorizarea Ministerului Domeniilor și numai întru cât, aceste vânzări vor fi făcute la persoane care îndeplinesc condițiunile art. 2 din această lege ³⁾.

Art. 31. Nimeni nu are drept să aducă și să stabilească familii agricole pe pământurile sale fără învoirea consiliului de miniștri, care singur este în drept să determine, în limitele constituțiunei, condițiunile în cari se poate permite stabilirea unor asemenea familii.

Art. 32. Pământurile recunoscute și delimitate în masă locuitorilor din fiecare comună se vor măsură și parcelă de către inginerii însărcinați de stat.

¹⁾ Aceste două din urmă aliniate s'au adăogăat prin legea dela 10 Martie 1884 (art. 2).

²⁾ Art. 28 a fost modificat astfel prin legea din 20 Mai 1893.

³⁾ Art. 30 a fost modificat astfel prin legea din 11 Iunie 1889.

Locuitorii vor plăti însă pentru această lucrare câte un leu de hectar, răspuns în curs de doi ani, câte 50 bani de hectar pe an.

Această plată se va percepe cu începerea delimitărei, odată cu plata anuală a răscumpărării dijmei și conform legii de urmărire, vărsându-se la casa de depuneri, consemnațiuni și economie.

Pentru întâmpinarea cheltuelilor acestei lucrări de parțelare, se autoriză casa de depuneri să facă ministerului domeniilor avansuri în compt curent.

Aceste avansuri, împreună cu dobânzile convenite, se vor restitui casei de depuneri din banii ce se vor încasa dela locuitori, conform aliniatului II de sub acest articol; iar la caz de neajungere, din prețul ce va rezulta din răscumpărarea dijmei.

Prin derogatie la toate regulile dreptului comun, măsurătoarea, parcelarea și împărțirea pământurilor convenite fie-cărui locuitor se va face după un regulament special de administrațiune publică¹⁾ care va determina modul și condițiunile acestei lucrări.

Actele de împărțeață, încheiate de comisiunea ce se va întocmi vor avea deplină putere ca o hotărâre judecătorească definitivă²⁾.

Art. 33. Pentru lucrarea de măsurătoare, delimitare și parțelare a pământurilor vândute de Stat în loturi, în conformitate cu art. 28 din lege, cumpărătorii vor plăti câte un leu, 50 bani de hectar, răspunși în curs de 2 ani, câte 75 bani de hectar, pe an. Această plată se va percepe cu începerea delimitărei, odată cu răspunderea ratei anuale a prețului cumpărării, care se va face la 1 Septembrie, și conform legii de urmărire, vărsându-se la casa de depuneri, consemnațiuni și economie.

Aceiași plată și tot în condițiunile de mai sus, se va face și de proprietarii de vii și de mori pe apă, ale căror drepturi au fost recunoscute, și cari bunuri urmează a se măsură și delimita de către inginerii însărcinați de Stat.

Pentru întâmpinarea cheltuelilor acestor lucrări, se autoriză

¹⁾ Publicat în *Monitorul Oficial* No. 51 din 8 (20) Iunie 1884.

²⁾ Art. 32 a fost modificat astfel prin legea din 11 Iunie 1899.

Casa de Depuneri să facă Ministerului Domeniilor avansuri în compt curent, cari avansuri, împreună cu dobânzile curențite, i se vor restitui din banii ce se vor încasa, conform aliniatelor de mai sus; iar la caz de neajungere, din prețul ce va rezultă din vânzarea pământurilor ¹⁾).

VII

Înalt ordin de zi către Oaste²⁾.

a) Înalt Ordin de zi
Tablă. Peten

Merch pentru cumparare, prin hotărâre
din Partea de vint cu Românie
Dobrye scotia procurarea a lui
Niciu ^{arbitraj Dobrye Românie} ~~il Peten și a lui Stifan~~
cu onor

Ordinul voi acorda puncte și
ciorul pe acest pământ care sădevine
tara românească!

Voi un singur și Dobrye, cu
curentul; și singur și români,
ca preț ai unor licențe și
cun. De astăzi sunt constituit
vostri!

¹⁾ Art. 33 a fost modificat astfel prin legea din 11 Iunie 1889.

²⁾ Redactat și scris de M. Kogălniceanu, semnat cu proprie mână de Măria sa Domnitorul, vezi facsimila de mai sus:

România, și libertății și a
 independenței ei și a
 așezării ei în Europa.

Cale bună dar rădăcina romeni,
 în Garmaden și ne protejez,
 Căpătând mie ale mai apăsătoare
 sunt nedreptățile de voi!
 La trezirea Românie!

Brailă 14 Noie 1878

N

J

Oștași,

Marile puteri Europene, prin tratatul din Berlin, au unit cu România Dobrogea, posesiunea vechilor Domni Români.

Astăzi, voi puneți piciorul pe acest pământ care redevine țara românească.

Voi nu intrați în Dobrogea ca cuceritori, ci intrați ca amici, ca frați ai unor locuitori cari de astăzi sunt concetățenii voștri.

începutul și sfârșitul. Acest ordin de zi a fost iscălit la Brăila de Domnitor cu creionul, fiind călare, pe când asistă la trecerea trupelor pe malul drept al Dunărei, la Ghecet.

Ostași! în noua Românie voi veți găsi o populațiune, în cea mai mare parte română! Dar veți găsi și locuitori de alt neam, de altă religione. Toți aceștia, devenind membri ai statului român, au drept de opotrivă la protecțiunea, la iubirea voastră.

Intre aceștia veți află și populațiuni musulmane a căror religione, familie, moravuri se deosebesc de ale noastre. Eu cu dinadins vă recomand de a le respectă.

Fiți în mijlocul nouilor voștri concetățeni ceea ce ați fost până acum și în timp de pace ca și pe câmpul de onoare, ceea ce cu mândrie constat că vă recunoaște astăzi Europa întreagă, adică model de bravură și de disciplină, apărătorii drepturilor României și înainte-mergători ai legalității și ai civilizațiunei europene.

Cale bună dar, soldaților români, și Dumnezeu să vă protege!

Cugetările mele cele mai afectuoase sunt nedespărțite de voi!

Să trăiască România!

Brăila, 14 Noembrie 1878.

CAROL

CUPRINSUL

	<u>Pagina</u>
Dedicație	—
Precuvântare	3
Istoricul anexării Dobrogei	7
Medalia în amintirea alianței franco-anglo-turcă . . .	13—14
Mihail Kogălniceanu și pierderea Basarabiei	18
Mihail Kogălniceanu și Dobrogea. Ce am fi câștigat dacă urmăm politica lui M. Kogălniceanu	21—30
Manifestul adresat locuitorilor Dobrogei la anexarea ei în 14 Novembre 1878	34
Desvoltarea Dobrogei. Populațiunea și proprietatea ru- rală	39
Românizarea Dobrogei. Românii ca număr și agricultori	49—50
Cui se datorează progresul țării și al Dobrogei	51
Comerțul de import și export	51
Comerțul nostru pe apă și pe uscat	53—56
Portul Constanța. Insemnătatea lui pentru viitorul nostru.	57
Căi ferate. Șosele	64
Pescării. Pescăriile din punct de vedere național, eco- nomic și social	68
Venitul Statului din bălți și pescuit	69
Mine și cariere	72
Agricultură. Impărțirea proprietății rurale	75—80

Culturile agricole	81
Viile	86
Pomicultura.	92
Viermii de mătase	92
Creșterea vitelor	93
Păduri	98
Dărilor directe și indirecte	101
Numărul patentarilor 1908/9. Români în comerț	104
Băncile populare	107
Școala și biserica	108
Administrațiunea	114
Expunerea de motive a legii pentru organizarea Dobrogei din 1880.	114
Politica democrată a lui Mihail Kogălniceanu în Dobrogea față de naționalități.	121—128
Ordinul de expulzare a veterinarului român Mincu, din Dobrogea.	130
Scrisoare deschisă către ministrul de finanțe, a țărănilor germani din Cogealac.	137
Legile excepționale. Care este politica ce am trebui să ducem în Dobrogea.	141—150
Proprietatea rurală în Dobrogea	150
Cuvântul rostit de Mihail Kogălniceanu la 31 Ianuarie 1880 asupra proiectului de organizare a Dobrogei (art. 11)	151
Regularea proprietății imobiliare în Dobrogea (3 Aprilie 1882)	166
Mihail Kogălniceanu și colonizarea Dobrogei cu români.	169
Delta.	173—176
Deposdările în Dobrogea	187
Administrația domeniială. Veteranii. Abuzurile săvârșite. Anarchia în regimul proprietății	198—207
Lupta pentru drepturile politice. (Istoric. Intruniri. Rezoluțiuni)	207

Legea pentru acordarea drepturilor politice din Aprilie 1909	222
Expunerea de motive a legii din Aprilie 1909	227
Textul Legii din Aprilie 1909	230
Menținerea legilor excepționale	232
Declarația primului ministru contra unor drepturi constituționale	238
Dreptul basarabenilor de a fi înscrși în listele electorale	249
Critica legii din Aprilie 1909. Categoriile de cetățeni dobrogeni deposedate de drepturi. Excluderea mai multor categorii de români și străini dela drepturile cetățenești. Drepturile <i>dobrogene</i> și drepturile <i>românești</i> . Proprietari rurali în Dobrogea cu drepturi politice dobrogene, dar fără drepturi cetățenești în România. Cetățenii dobrogeni expulzabili. Constituționalitatea legii din Aprilie 1909. O lege reacționară și chaotică. Chestiunea posesiunii de stat.	243—263
Incheerea.	263

A N E X E

I. Interpretare	269
II. Tablou de hotărâri contradictorii în materie electorală	284—301
III. O hotărâre juridică importantă.	302
IV. Hotărâri juridice relative la cetățenia dobrogeană	305
V. Lege de organizarea Dobrogei din 9 Martie 1880 cu modificările din 30 Martie 1886	310
VI. Legea pentru regularea proprietății imobiliare în Dobrogea din 3 Aprilie 1882 cu modificările din 1884, 1885, 1889 și 1893.	316
VII. Inalt ordin de zi către oaste din 14 Novembre 1878. (Clișeu-manuscris de Mihail Kogălniceanu)	330

